

Universitat Autònoma de Barcelona

ADVERTIMENT. L'accés als continguts d'aquesta tesi queda condicionat a l'acceptació de les condicions d'ús establertes per la següent llicència Creative Commons: http://cat.creativecommons.org/?page_id=184

ADVERTENCIA. El acceso a los contenidos de esta tesis queda condicionado a la aceptación de las condiciones de uso establecidas por la siguiente licencia Creative Commons: <http://es.creativecommons.org/blog/licencias/>

WARNING. The access to the contents of this doctoral thesis it is limited to the acceptance of the use conditions set by the following Creative Commons license: <https://creativecommons.org/licenses/?lang=en>

Tesi Doctoral

Història Comparada, Política i Social
Departament d'Història Moderna i Contemporània

*Societat i lluita antifranquista a l'Àrea
metropolitana de Barcelona
El cas de Ripollet – Cerdanyola. 1960/1976*

*Dr. Ramon Martos i Calpena
Director: Dr. Joan Serrallonga i Urquidi*

Bellaterra setembre de 2016

Dedicatòria

A totes les persones de Ripollet i Cerdanyola que van tenir el valor d'enfrontar-se a la dictadura franquista i la història havia oblidat recordar.

A Federico Argós Palomino amb qui vaig compartir moments molt difícils de la lluita antifranquista i de qui no em vaig poder acomiadar.

Agraïments

La libertad, Sancho, es uno de los más preciosos dones que a los hombres dieron los cielos; con ella no pueden igualarse los tesoros que encierra la tierra ni el mar encubre: por la libertad, así como por la honra, se puede y debe aventurar la vida.

Don Quijote de la Mancha
(Segunda parte-Capítulo LVIII)
Miguel de Cervantes

Sé que, de vegades, els joves llicenciats tenen grans dificultats per fer una tesi i és per això que la seva elaboració és un procés llarg. En el meu cas, no ha estat tan llarg el temps que he necessitat per elaborar aquesta tesi, gairebé tres anys, sinó aquell que he trigat a adonar-me que una de les assignatures pendents de la meva vida era fer una investigació en profunditat, una aportació en l'àmbit de la història.

Quan em vaig llicenciar per aquesta universitat, després de passar la prova d'accés per a majors de 25 anys i estudiar la carrera a les nits mentre treballava en una multinacional de l'automòbil, somiava convertir-me en professor d'història, professió que, finalment, no vaig exercir, tal com era la meva voluntat.

Al llarg de tots aquest anys no he perdut mai el contacte amb el món de la història però malgrat les limitacions de temps que la meva activitat professional comportava, m'he dedicat a la investigació i difusió de la història local, en aquest cas del meu poble, Ripollet, a més d'algunes petites col·laboracions en altres àmbits.

Deia John Lennon: “La vida és allò que et va succeïnt mentre estàs ocupat fent uns altres plans”. Per circumstàncies de la vida, tot i que la meva llicenciatura en història ja marcava el camí que volia seguir, vaig continuar immers dins el món industrial exercint un treball de responsabilitat que, paradoxalment, em va permetre exercir la docència, en

l'àmbit de la gestió i direcció d'empreses, en diverses universitats com la UPC i la UAB i escoles de negoci.

Tot aquest procés de transformació, que m'ha portat fins aquí, no hauria estat possible sinó hagués trobat portes obertes per allà on he anat passant. En primer lloc, al Departament d'Història Moderna i Contemporània de la UAB on el doctor Manel Santirso Rodríguez, des del primer moment, em va facilitar la informació i el contacte per poder disposar d'un director de tesi. També el doctor Just Casas Soriano que, amb els seus encertats consells, em va encoratjar per tirar endavant aquest projecte.

L'amabilitat i col·laboració per part dels responsables dels arxius i biblioteques que he visitat ha estat excel·lent. La rapidesa de l'Idescat per fer-me arribar unes dades fiables i ajustades a les meves demandes ha estat de gran ajut per la posterior anàlisi estadística. A nivell local, vull destacar dues persones que han estat claus per a la realització d'aquest treball d'investigació: Sylvia Ougo Torres, de l'arxiu històric de Ripollet, que ha suplert amb atenció i interès la manca de mitjans per realitzar les consultes i un cert desgavell d'aquest arxiu, fruit d'anys de deixadesa institucional; també Àngel Soler Espuñes, de l'arxiu municipal de Cerdanyola, que sempre m'ha fet molt fàcil aconseguir tot allò que necessitava i, en part, ha estat el responsable que, finalment, inclogués en el treball de camp no tan sols les persones que havien actuat a la clandestinitat, sinó també aquelles altres que no s'havien implicat contra la dictadura franquista. La lectura del llibre de Mercè Vilanova, *Les majories invisibles. Explotació fabril, revolució i repressió* que em va deixar, em va fer decidir a tirar endavant una idea de treball que havia estat valorant i que considero interessant per a donar a aquesta tesi una visió no només de la clandestinitat, sinó també de la societat de 1960-1976.

Al llarg d'aquest temps he pogut retrobar-me amb moltes persones amb les que havia compartit moments difícils. Em sento satisfet de com m'han rebut i de la seva bona predisposició per deixar-se entrevistar, facilitant-me informació més enllà del guió de l'entrevista. Aquest treball, necessari, m'ha permès ampliar el nombre de persones inicialment previstes i disposar de nova documentació. Alguns, pocs, no han volgut ser entrevistats. Ho han justificat dient que, per diversos motius, no volien recordar aquesta època o explicar les seves experiències. A totes, i per a totes, el meu agraïment. Desitjo

que aquesta tesi esdevingui el millor reconeixement i aportació al coneixement de tot el que van lluitar i patir.

A la meva esposa, Carme, que com sempre, i d'això ja en fa molts anys, que escric un llibre, un article o qualsevol altre escrit passa per les seves mans. En aquesta tesi hi ha hores i hores de suport i revisió que ella ha dedicat amb evident esforç. Al meu fill Daniel per la paciència de llegir els esborranys dels meus escrits i aportar crítiques i recomanacions.

A la doctora en Sociologia per la UAB, Mireia Bolibar. Les seves orientacions per l'ús de les aplicacions estadístiques han estat de gran ajut. El seu suport i recomanacions han contribuït, en gran manera, per tal que tot fos més fàcil. Igualment, el meu agraïment al doctor Francisco Llorente Galera de la Facultat d'Economia i Empresa de la UB. Els seus comentaris i correccions han aportat al qüestionari una vessant científica, en poder aplicar l'estadística als resultats obtinguts a partir de les enquestes realitzades.

Per finalitzar, no sé si agrair o demanar disculpes al meu director de tesi, Joan Serrallonga i Urquidi, per tota la feinada que li he generat. Les seves aportacions i consells, les hores que hem passat junts debatent, comentant, planificant, supervisant,..., les seves revisions i, per damunt de tot, la seva professionalitat i compromís han estat de tanta importància que, si finalment, aquesta tesi, com es pretén, té un contingut i una aportació de qualitat per la Memòria Històrica és gràcies a ell. Un luxe impagable haver-lo tingut com a director.

Bellaterra setembre de 2016

Índex

INTRODUCCIÓ	1
Motivació	1
Objectius de la investigació	6
Metodologia de la investigació	7
Contingut de la tesi	10
1. RIPOLLET - Cerdanyola 1960-1969. SOCIETAT I LLUITA ANTIFRANQUISTA	13
1.1. Un espai econòmic, social i polític compartit.	13
Comunicacions i serveis comuns	17
Indústries	22
1.2. El context polític, econòmic i social dels anys cinquanta.	26
Economia i demografia	28
Els poders locals: l'ajuntament i l'església. L'oposició franquista	29
Ensenyament i Cultura	37
1.3. Ripollet- Cerdanyola 1960-1969.	39
El context polític, econòmic i social.....	39
Els poders locals. L'ajuntament i l'església.	45
Els serveis. Ensenyament, Sanitat i Cultura.....	56
1.4 L'oposició. Les formacions clandestines i les mobilitzacions obreres i socials 1960-1969.	64
El PSUC i els inicis de CCOO.....	64
La formació del FOC i Plataformes Anticapitalistes.....	78
Altres organitzacions: La presència de: CNT, PCE (m-l), PSAN i ERC.	89
Algunes característiques de la lluita obrera de l'entorn de Barcelona 1960-1969.....	94

2. RIPOLLET - Cerdanyola 1970 - 1976. Societat i lluita antifranquista.....	97
2.1 El context polític, econòmic i social 1970-1976.....	97
2.2 Els poders polítics locals: l'ajuntament i l'església	109
2.3. Les Associacions de veïns (AAVV) i el moviment ciutadà democràtic: l'Assemblea Democràtica de Cerdanyola.....	123
2.4 Les formacions clandestines i les mobilitzacions obreres i socials 1970-1977. 	130
Les organitzacions a l'esquerra del PSUC 1970-1973.....	130
Presència i implantació de l'Organització Comunista Bandera Roja.....	132
El PSUC de 1970-74.....	135
L'espai de coordinació, lluita i organització de CCOO de Ripollet - Cerdanyola.....	148
Les accions obreres 1970-1972.....	154
Les mobilitzacions de 1973.....	166
Les mobilitzacions obreres i socials 1974-1977.....	180
L'inici de la Transició.....	192
3. METODOLOGIA, ANÀLISIS I RESULTATS DE LA RECERCA.....	197
3.1. Disseny metodològic: mostra, instruments de recollida de dades i treball de camp	197
Disseny de la mostra de la població en la investigació	197
Disseny de la metodologia de la recerca. Les enquestes i les entrevistes.....	199
Disseny, elaboració i validació dels continguts dels qüestionaris	202
Disseny, elaboració de la llista d'opositors i validació dels continguts de les entrevistes	206
Realització de les enquestes, la llista i les entrevistes de militants 1960-1976	215
3.2 Resultats i anàlisi de les dades de les enquestes: La societat.	217
Informació de base	218
Informació general	224
Altres informacions.....	235
3.3 Resultats i anàlisi de la llista de militants i de les entrevistes.	244

4. CONCLUSIONS.....	251
Les organitzacions clandestines i les accions contra la dictadura	251
Societat i dictadura	257
Les organitzacions clandestines i els militants	263
Noves propostes de recerca	267
ANNEXOS.....	269
Annex 1: Qüestionari de l'enquesta	269
Annex 2: Document guia de l'entrevista.....	275
Annexos Generals.....	277
BIBLIOGRAFIA.....	297
General	297
Específica	308
APÈNDIX.....	311
Llista d'entrevistats	311
Fonts documentals.....	313
Sigles	314

Introducció

*No només hem de fer memòria per a no perdre la identitat,
sinó també per a poder respondre a la pregunta, què volem ser?*

Salvador Espriu (1913-1985).

Motivació

El llarg període que s'estén des de la II República a la Guerra Civil, i la posterior oposició a la dictadura franquista, ha estat motiu d'un enorme volum d'estudis i investigacions que han signat historiadors, assagistes i memorialistes. A la recopilació de la història local i comarcal, sobretot a partir de la fi del franquisme, també s'han fet força aportacions de diversos signes, algunes prou singulars. Al període de 1960 a 1976, abastat per aquesta tesi, s'han dedicat un bon gruix de publicacions i recerques, especialment referides a les organitzacions i les lluites obreres com un dels motors, potser el principal, de l'oposició a la dictadura franquista fins al seu final.

Tot i les aportacions historiogràfiques, una gran part de la societat no en té coneixement, o consciència, sobre què va significar la dictadura franquista durant gairebé quaranta anys d'existència. Els seus integrants i l'entorn que li va donar suport segueix gaudint, encara avui dia, d'una desmemòria fomentada, en gran part, pels diferents governs de la complexa Transició a la democràcia.

Malgrat l'adhesió incondicional, i el suport, a la dictadura franquista per part de moltes persones que van ocupar càrrecs en els diferents nivells de responsabilitat política durant el llarg temps que aquesta va durar, amb l'arribada de la democràcia tots els col·laboradors van poder optar a càrrecs de representació. De la mateixa manera, torturadors coneguts de membres de l'oposició van continuar a l'escala policial, com si

res no hagués passat. Es va mantenir el nom de militars colpistes, repressors i col·laboradors del règim franquista a places i carrers i, encara avui, després de gairebé quaranta anys de règim democràtic basat en la Constitució de 1978, tot i l'obligació imposada per la darrera llei de la Memòria Històrica ¹ del 2007 que obligava a canviar aquesta nomenclatura, hi ha partits, institucions, organismes i molts diversos sectors que ofereixen resistència i es neguen a condemnar aquell passat dictatorial i sagnant, perseverant en aquesta actitud de desmemòria.

El fet de no reconèixer aquest infame període de repressió, i als que el van fer possible, ha estat la causa d'un oblit col·lectiu d'aquells que van tenir la voluntat i el coratge de no acceptar la manca de llibertats i s'hi van enfrontar directament. El silenci i la desmemòria històrica que gaudeixen tots els responsables de la repressió es va fer extensiu sobre aquelles persones que van donar, fins i tot, la pròpia vida lluitant en contra del règim franquista i, per aquest motiu, van patir persecucions, privacions de llibertat, tortures i acomiadaments. Paradoxalment, de resultes d'aquesta desmemòria, els responsables d'anys i anys de repressió van sortir indemnes, sense haver d'afrontar res, mentre els que s'hi van enfrontar han quedat, en moltes ocasions, en el més absolut i terrible oblit.

Una de les motivacions importants per fer aquesta tesi ha estat la de contribuir amb tota la modèstia, però amb tota la dignitat, a la Memòria Històrica, una assignatura pendent de la democràcia després de gairebé quaranta anys de la fi del llarg període dictatorial. Aquesta aportació es concreta en fer surar a les pàgines de la microhistòria la importància de l'oposició a la dictadura en dos municipis de l'Àrea metropolitana de Barcelona: Ripollet i Cerdanyola. Es concreta, així mateix, en reconèixer la gran tasca dels seus protagonistes, persones que no apareixen als llibres, que són invisibles des del

¹ Llei 52/2007, de 26 de desembre, també coneguda per la llei de la Memòria Històrica, per la qual es reconeix i amplia drets i s'estableixen mesures en favor dels que van patir persecució o violència al llarg de la Guerra Civil i la dictadura. Aprovada pel Congrés de Diputats el 31 d'octubre de 2007, durant el mandat de José Luis Rodríguez Zapatero (VIII i IX legislatures) com a president del Govern. Més informació a El País (1 de novembre de 2007): "La Ley de Memoria se aprueba entre aplausos de invitados antifranquistas" i Público.es (29 de setembre de 2012): "El Gobierno elimina en 2013 el presupuesto para la Memoria Histórica". El govern del PP encapçalat per Mariano Rajoy va reduir el 2012 els pressupostos dedicats a la *Llei de Memòria Històrica* en un 60% i va suprimir l'Oficina de Víctimes de la Guerra Civil i la Dictadura, encarregada de coordinar les exhumacions de les restes dels desapareguts. En els Pressupostos Generals de l'Estat de 2013 i 2014, elaborats per aquest mateix partit, la partida dedicada a l'aplicació de la *Llei de Memòria Històrica* va desaparèixer dels comptes públics.

punt de vista polític o públic i que, en moltes ocasions, són absolutament desconegudes per una part important del cos social del seu entorn més proper.

És una tesi basada, en primer lloc, en una investigació sobre aquelles persones que van tenir el valor, en unes condicions de gran repressió, de formar part d'organitzacions perseguides i posar a la pràctica, de forma directa, una oposició ferma i valent davant del règim dictatorial en el que vivien. Invisibles a ulls de la història escrita, van ser les que van “picar pedra” a la vida política i social o, dit d'altra manera, les realment imprescindibles, sense les quals les consignes i discursos contra la dictadura franquista s'haurien quedat només en això: consignes i discursos.

Aquest col·lectiu, moltes vegades oblidat, va portar a la pràctica local la lluita per les llibertats assumint-ne riscos importants i patint penúries físiques i xacres a causa de les tortures a les que va ser sotmès. Va patir, temibles conseqüències econòmiques per les dificultats de trobar feina en cas d'acomiadament. S'hi va jugar moltes coses a la seva vida, incloent-hi el benestar de les seves famílies i és, en part, el gran oblidat de la història oficial i d'una part rellevant de la societat. Un oblit injustificable pel qual aquesta tesi, en el que fa referència al seu àmbit, vol retre un diguem-n'hi homenatge i el merescut reconeixement per la seva contribució a la lluita per les llibertats contra el règim repressiu que va significar la dictadura franquista.

Una dictadura, com la desenvolupada durant el llarguíssim règim franquista, no pot ser mantinguda per una sola persona sinó per una munió de col·laboradors o individus que, de forma directa o indirecta, li donen suport incondicional. No és tampoc un problema de catalans o andalusos o altres, el lloc d'origen no explica “per se” l'ocupació de càrrecs oficials del règim o aquest suport que vull comentar. De vegades, en una lectura simple, pot semblar o es pot interpretar que Franco governava sol amb el suport d'algunes persones de cercles pròxims. Ans al contrari, un munt de persones formaven part del règim, el mantenien i defensaven. En aquesta tesi, de forma local, hem volgut fer visible quina era la realitat d'aquest suport en els dos municipis que hem escollit, des de l'esglaió més baix de les institucions i organismes simples, com són els consistoris, fins al conjunt de la societat.

Existeix, una altra motivació, en aquest cas "personal" - que no personalista-, que fa que aquesta investigació em resulti interessant i em faci sentir molt motivat i integrat. D'una banda puc parlar com a historiador. La història contemporània i en concret la del segle XX, tant d'Espanya com de Catalunya, ha estat per a mi un repte permanent que per circumstàncies no he pogut treballar i desenvolupar fins ara amb una certa plenitud, tal com hauria volgut. La meva activitat professional em limitava el temps per emprendre investigacions o estudis de gran abast raó per la qual he dedicat el poc temps disponible a la investigació i publicació de llibres d'història local de Ripollet i col·laboracions en llibres, articles o conferències d'història local i comarcal.

D'altra banda perquè durant el període estudiat, entre el 1970 i el 1976, vaig formar part del moviment clandestí antifranquista en aquesta àrea de Ripollet–Cerdanyola. Primer com a membre de les Joventuts Comunistes del PSUC amb una evolució cap a Bandera Roja i un posterior retorn, el 1974, al PSUC. És evident, però, que aquest no és l'element que marca la meva trajectòria investigadora, dit d'una altra manera, no l'emascara en absolut. Així, cal que digui que com a militant sindical de CCOO vaig viure de forma molt directa les vagues reivindicatives que es van produir en aquesta zona i posteriorment, el 1975, a Granollers i la seva àrea d'influència on, amb altres companys, vàrem reorganitzar el PSUC, que gairebé estava desaparegut, i CCOO, formació sindical que va esdevenir la primera força comarcal.

Les pròpies vivències i els coneixements directes, tant de fets com de persones, han estat una gran motivació per revivir situacions i treure a la llum fets i persones que, amb la seva gran o petita aportació i compromís, van contribuir a fer possible el canvi de règim. No es tracta, però, d'una aportació memorialística més o menys il·lustrada, sinó d'un estudi en els canons d'una tesi doctoral amb fonament.

Amb aquests objectius s'han obert dues línies d'investigació:

En primer lloc, es tracta d'oferir una bona perspectiva i informació de tot allò que es movia o es feia en aquell moment a la lluita clandestina de Ripollet - Cerdanyola i, per tant, no deixa de ser un document viu i real que recull el treball de camp realitzat amb entrevistes directes als protagonistes de les lluites obreres i veïnals contra el franquisme,

que ha permès obtenir un important material relacionat amb la Memòria Històrica i, a través de l'estudi, posar-lo a l'abast de la ciutadania.

En segon lloc, s'ha realitzat un treball de camp amb el cos social de l'època, representat per persones no implicades de forma directa davant la situació política que es vivia sota el franquisme amb l'objectiu de conèixer: la seva visió, opinió i valoració dels fets, saber si en tenien coneixement del que feien les persones i organitzacions opositores i quina valoració en feien d'aquestes i de la mateixa dictadura.

Com aportació, crec que prou rellevant i assolible des d'un punt de vista historiogràfic i d'història local, són el conjunt d'entrevistes realitzades a un nombre important de militants de les diferents organitzacions que poden passar a formar part d'un fons local o comarcal de consulta per a futurs investigadors. Es tracta de posar a l'abast aquest fons d'història oral a aquells que, en un futur no gaire llunyà per motius generacionals, no tindran l'oportunitat de conèixer de forma directa els protagonistes de la lluita contra la dictadura tal com succeirà, igualment, amb la possibilitat de poder realitzar enquestes d'opinió i valoració, envers aquest període, amb aquelles persones que també van viure la dictadura i no van formar part d'aquests moviments o organitzacions d'oposició.

El perímetre d'aquesta tesi se situa entre 1960 i 1976. El 1960 s'obre un nou context internacional per la dictadura franquista que, en el marc de la guerra freda, comença a ser a utilitzada, i per tant acceptada o tolerada, pels països del món occidental. Aquesta nova situació donarà pas a un desenvolupament econòmic rellevant que contribuirà a elevar, de forma encara prou discutible, el nivell d'accés dels espanyols a productes de consum impensables en l'esgarriós període anterior. El 1964 la ràtio a Catalunya d'automòbils per habitant era d'1/22 i el 1969 s'eleva a 1/10. El 1970 a la província de Barcelona el 80% de les famílies ja tenien televisor. Aquests indicadors es poden projectar a la resta de l'Estat espanyol amb diferències no massa importants, sobretot en les zones més industrialitzades. En aquesta nova situació econòmica, la lluita per la supervivència diària semblava que començava a quedar lluny i una societat més desenvolupada econòmicament adoptarà un nou punt de vista que deixava enrere les reivindicacions estrictament econòmiques per plantejar la necessitat d'una societat més democràtica i lliure.

Apareix, en aquesta nova situació, una renovada oposició interna formada per un seguit de militants, de segona generació, en gran part aquella que no havia participat de forma directa a la Guerra Civil espanyola. En aquest context, les accions empreses contra la dictadura franquista començaran a ser decidides pels membres de l'oposició a l'interior que coneixien millor la situació interna del país. Els vells dirigents de l'oposició, encara molts a l'exterior, començaran a ser minoria.

Objectius de la investigació

Els objectius que es plantegen són:

- Donar visibilitat al conjunt de persones que es van comprometre en la lluita contra la dictadura franquista, una aportació millor i més suggerent a la Memòria Històrica, en aquest cas de forma directa, dels municipis de Ripollet i Cerdanyola i, de forma indirecta, al conjunt de l'àrea metropolitana de Barcelona i a la història de Catalunya en el que fa referència a la lluita antifranquista.
- Determinar quines persones van exercir el poder franquista en aquests municipis de Ripollet - Cerdanyola al llarg del període 1960-1976, així com les seves principals activitats, col·laboracions i decisions de suport al règim i, especialment, la seva col·laboració amb la sagnant repressió.
- Presentar i valorar el paper, al llarg d'aquest període, de l'església local i algunes associacions que hi estaven vinculades, com els centres parroquials, així com d'altres sorgides de la societat civil.
- Identificar, en l'àrea d'estudi, un percentatge pròxim al 100% de les persones que varen formar part compromesa i activa de la lluita antifranquista, en qualsevol de les seves variants, i al partit o organització al qual pertanyien al llarg d'aquest període o en un moment o altre d'aquest.

- Determinar la relació entre el volum de les persones compromeses en la lluita antifranquista i el conjunt de la població de l'àrea de recerca.
- Identificar la presència i el paper de la immigració i la població autòctona de Ripollet - Cerdanyola, en la composició dels moviments antifranquistes, analitzant el seu pes en el si de les estructures clandestines.
- Determinar el grau de consciència i la percepció que tenia la població no compromesa del fet de viure sota un règim dictatorial, així com els motius per no participar en moviments que hi anessin en contra o per donar-li un suport directe o indirecte.
- Oferir, a partir de les conclusions del resultat de la investigació, un model d'anàlisi singular i obert, com a referència metodològica extrapolable a municipis de similars característiques de l'àrea metropolitana, per l'estudi de les organitzacions clandestines i de la percepció de la dictadura franquista per part del conjunt social.

Aquest objectius es constaten com a resultat de l'anàlisi i presentació de les conclusions obtingudes a partir de les dues línies de investigació comentades: la primera sobre la lluita antifranquista i els seus integrants i la segona sobre la percepció que tenia el conjunt social tant de la dictadura franquista com de les persones que s'hi mobilitzaren en contra durant el període 1960 - 1976, en els municipis de Ripollet i Cerdanyola.

Metodologia de la investigació

La metodologia emprada té un component - que no és exclusiu, ni molt menys- basat en la realització de treball de camp directe: entrevistes i enquestes, amb l'anàlisi dels continguts de la informació i dades d'aquestes. Els arxius, documentació i bibliogràfica formen una base indissociable -que no única- d'estudi d'aquesta tesi; són el complement necessari, el marc de la mateixa i el suport dels fets que es presenten. Per això, vull deixar constància, que aquesta, tesi té com a objectiu oferir noves aportacions

provinents dels registres orals dels entrevistats, de la documentació personal recollida o de les enquestes realitzades. En aquest sentit, es donen per coneguts els detalls analitzats per la història habitual, en font concreta, a les polítiques generals de l'època objecte d'estudi, fent-ne només una referència genèrica als grans esdeveniments polítics i socials de cada moment, per situar cada apartat explicatiu en el marc polític i social corresponent.

Hi ha un enfocament més detallat en presentar el marc local d'ambdues poblacions, ja que és l'espai on es desenvolupa la recerca i es fa necessari fer comparèixer de forma eficient la seva ubicació, la situació econòmica, social, cultural i dels serveis, l'evolució demogràfica, les organitzacions polítiques i sindicals presents i les seves activitats antifranquistes com les vagues, manifestacions o actes culturals, així com aquells aspectes comuns que es van desenvolupar a Ripollet – Cerdanyola al llarg del període 1960 – 1976. Tot això i aquesta forma de treball ens permet tractar-los com una unitat homogènia fent més representatiu i comprensible el sentit i contingut d'aquesta tesi pel fet d'englobar les dues poblacions.

En aquesta tesi partim, doncs, com a eix que en diríem central, de la investigació pròpia, construïda a partir de la recerca per obtenir una aproximació a la identificació de la totalitat de les persones implicades en la lluita antifranquista a Ripollet - Cerdanyola durant el període 1960-1976, la realització d'entrevistes directes, a membres de diferents partits i organitzacions, combinada amb una enquesta realitzada, a un nombre estadísticament important de la població amb uns paràmetres definits, de persones que no van participar en les organitzacions clandestines i que va viure en el període que hem analitzat en el nostre estudi.

A la informació recollida, a partir de les entrevistes i les enquestes, se li ha aplicat un tractament estadístic que ha permès inferir que els resultats obtinguts en aquesta àrea homogènia, formada per Ripollet – Cerdanyola, poden servir com a referència o model per al conjunt de l'Àrea metropolitana de Barcelona on es troben ubicats aquests dos municipis. Vull fer especial esment de les poblacions del Vallès Occidental i Oriental amb similar composició social i component industrial.

El cos que dóna consistència a aquest eix central de la recerca o treball de camp directe el conforma tota la documentació disponible conservada per diferents persones, els treballs d'història oral realitzats per altres investigadors sobre temes similars, la poca substancial informació oficial, l'obtinguda a través de la premsa, dels arxius municipals o d'aquells arxius vius de les organitzacions clandestines. És, doncs, aquesta documentació la que ens aportarà també una àmplia visió i aproximació del paper i la importància de la lluita clandestina.

Per al treball de camp he partit:

- De la recerca i identificació de totes aquelles persones de l'àrea d'estudi que al llarg d'aquest període, d'una forma organitzada, varen formar part del moviment o les organitzacions contra la dictadura franquista, des del vessant pròpiament de compromís polític o sindical de qualsevol organització clandestina.
- De cercar informació, a partir de l'enquesta realitzada, suficientment representativa del conjunt de la societat que conformava els dos municipis, no estrictament compromesa, que va viure el llarg període de la dictadura.
- De la consulta bibliografia bàsica i un pòsit de les investigacions publicades referides a l'àrea motiu d'aquesta investigació. Així mateix, he pogut consultar en prou ocasions arxius o reculls documentals en mans d'algunes de les persones entrevistades.
- De la consulta dels fons documentals existents als arxius d'ambdós municipis, ampliant com a referència tot el context d'allò què passava a aquestes poblacions, en el marc espanyol i català i en l'àmbit de l'àrea metropolitana. Aquest treball de camp ha requerit consultes formals a l'Arxiu Nacional de Catalunya, als fons de l'antic Govern Civil (ara Sotsdelegació del govern), a l'arxiu històric de la CONC i l'Arxiu Històric de Sabadell, així com d'altres de l'àrea descrita i més immediata.

Contingut de la tesi

El contingut de la tesi, tal com indica el seu títol, “*Societat i lluita antifranquista a l'Àrea metropolitana de Barcelona. El cas de Ripollet - Cerdanyola 1960-1976*”, s'alineja indissociablement amb l'objectiu nuclear d'aquesta investigació: el que va significar la lluita contra la dictadura franquista i la percepció que en tenia la societat. Les conclusions per a cadascun dels conceptes han estat fruit de l'anàlisi de les dades obtingudes a partir de dos treballs de camp: una enquesta realitzada a un volum significatiu de persones que formaven part de la societat en aquest període i que, d'una forma o altra, no es van oposar a la dictadura i les entrevistes als militants clandestins de les organitzacions que s'hi van oposar.

A més d'aquesta introducció, la tesi es compon de quatre apartats principals, un annex per documentació, l'apartat de bibliografia i un apèndix. He volgut ser prudent a l'hora de situar la base de capítols. Els continguts genèrics són:

- Un primer apartat on es presenta la situació dels municipis de Ripollet i Cerdanyola a partir de 1960 fins al 1969, els elements comuns que justifiquen aquesta àrea com espai d'una història en gran part compartida, la seva ubicació a l'Àrea metropolitana de Barcelona i la situació demogràfica, política, cultural o social. La situació de la clandestinitat, els seus integrants, els partits i els moviments sindicals, així com les activitats antifranquistes conjuntes realitzades fins al 1969.
- Al segon apartat es presenta la situació de Ripollet - Cerdanyola de 1970 a 1976 i l'evolució que es produeix a la societat i a la lluita antifranquista, amb especial esment als fets succeïts l'any 1973 i la posterior evolució de les lluites i organitzacions fins 1976, any a partir del qual s'inicia el clar desmantellament de la dictadura i el pacte entre la monarquia i els partits de l'oposició que va culminar amb l'aprovació de la Constitució de 1978.
- El tercer apartat, que podria actuar com a nuclear d'aquest treball d'investigació, presenta, en primer lloc, la metodologia emprada per donar resposta als objectius plantejats, amb una explicació dels criteris seguits per a la realització de les dues

línies de recerca, la definició de les mostres, l'elaboració i validació de les entrevistes i les enquestes. En segon lloc, compareix l'anàlisi estadística i el comentari corresponent en funció de les dades obtingudes amb tenacitat.

- Al quart, i últim apartat, s'hi presenten les principals conclusions de la tesi doctoral, agrupades per conceptes afins de forma que contribueixin a donar resposta als objectius plantejats inicialment, a partir de l'anàlisi realitzada a partir de les dades obtingudes en els dos treballs de camp.

Addicionalment, però de forma crec que rellevant i meditada, es fa una proposta de possibles noves recerques relacionades amb les realitzades i presentades en aquesta tesi que poden confirmar o complementar les conclusions, així com d'altres que poden cobrir períodes posteriors de continuïtat. Prenem com exemple, sense cap pretensió, el dit procés de Transició política espanyola entre el 1977-1982 tot plegat, és clar, emmarcat en aquests dos municipis o en d'altres similars de l'Àrea metropolitana de Barcelona.

A la part final, com annexos, s'inclou la documentació específica: l'enquesta utilitzada i el guió de referència per la realització de les entrevistes. En un annex, més general, altres documents explicatius que donen visibilitat a alguns dels aspectes explicats a la tesi doctoral: bibliografia - entenent-la com a bàsica i mínima-, fons consultats, sigles de les organitzacions mencionades i el llistat de les persones entrevistades.

1 Ripollet - Cerdanyola 1960-1969. Societat i lluita antifranquista

1.1. Un espai econòmic, social i polític compartit.

L'àrea, o perímetre, que conformen els municipis de Ripollet – Cerdanyola presenta unes característiques pròpies que ens permet considerar-la com una àrea distintiva, com una zona d'estudi homogeni sobre el període de la lluita antifranquista, entre 1960-1976, ja que reuneix un seguit de característiques: geogràfiques, d'intercanvis econòmics, socials, associatives i de relació entre aquestes poblacions i les seves comunitats que, en molts aspectes, les fa conceptualment inseparables a l'hora d'analitzar determinats fets històrics.

Presenten una excepció respecte a altres municipis vallesans propers. En l'informe “Dinàmica y perspectiva del Vallès” de 1969 ja es va destacar aquesta particularitat de caràcter geogràfic que va propiciar una forta interrelació social:

“Ripollet i Sardanyola geogràficament constitueixen una unitat dividida tan sols per l'actual traçat de la carretera – en referència a l'N-152 de Barcelona- Sabadell-, obstacle menor i fàcilment salvable².

² BARBER, Lluís, *Dinàmica y perspectiva del Vallès. Sabadell y su zona de influència*, Tomo II. Sabadell, Caja de Ahorros de Sabadell, 1969, p. 212.

Sebastián Balfour ³ ja en va fer ressò d'aquest sentit de particularitat d'ambdós municipis, en la presentació del creixement de la població del Vallès Occidental: “(...) En las ciudades gemelas de Cerdanyola y Ripollet, a una parte y otra de la autopista de Barcelona y Sabadell, la población se disparó de cinco mil a seis mil habitantes, respectivamente, en 1960, a más de veinte mil diez años después”. El concepte de “gemelas”, senyalat per l'autor, ens ve a demostrar que aquest ja va detectar el lligam existent entre ambdues poblacions.

Aquesta característica comuna de dos municipis amb similituds geogràfiques -àrea metropolitana, Vallès Occidental- i demogràfiques, tant en la composició de la població autòctona com de l'arribada a causa dels moviments migratoris dels anys vint i dels anys seixanta del segle passat, que es va distribuir de forma proporcional entre les dues poblacions, així com tot un teixit industrial, on de forma indistinta treballaven persones d'ambdós municipis, són alguns dels trets característics d'aquests aspectes conjunts.

El fet de compartir grans indústries -més de quatre-cents treballadors- algunes molt properes situades en el terreny fronterer o compartit, com és el cas d'Uralita situada a la carretera N-152 de Sabadell - Barcelona límit fronterer entre els dos municipis en terrenys d'un i altre, ens aporta un concepte d'homogeneïtat i un volum de població suficient per considerar-lo una referència real del que passava en els pobles industrials d'aquesta àrea del Vallès, amb similar volum de població, o de l'àrea metropolitana de Barcelona.

L'afinitat o interrelació històrica, social i cultural que va existir al llarg de molts anys, i en especial a partir de mitjans del segle XIX com demostrarem al llarg de la tesi, ens porta a definir el perímetre d'ambdues poblacions com el d'una àrea distintiva, amb elements comuns que configuren el que hem denominat espai distintiu o d'història compartida:

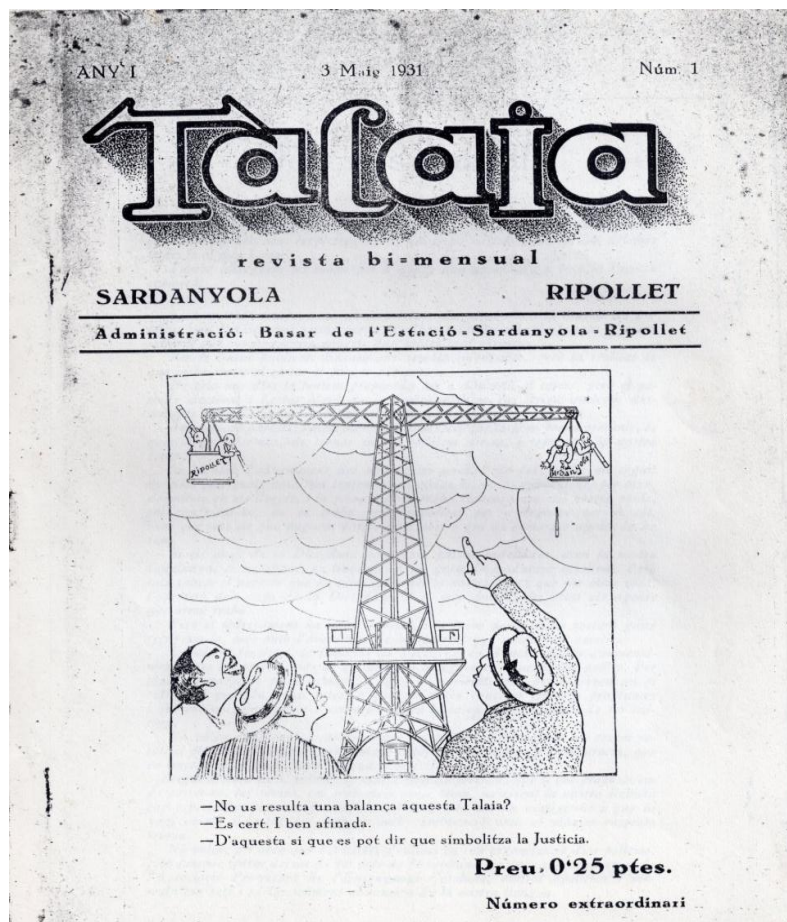
³ BALFOUR, Sebastián, *La Dictadura los Trabajadores y la Ciudad, El movimiento obrero en el área metropolitana de Barcelona (1939-1988)*, València, Edicions Alfons el Magnànim, Generalitat Valenciana, 1994, p. 65.

QUADRE, 1

Revistes locals

Revista "La Veu del Vallès": 1896-1897. Editada a Ripollet al carrer del Migdia. Va publicar 54 números fins al seu trasllat a Granollers. Revista de caràcter agrari, en la línia renaixentista de l'època, de caràcter català conservador. La majoria de notícies són de Ripollet i Cerdanyola ⁴.

Revista Talaia de Sardanyola - Ripollet: 1931-1933. Editada a Ripollet al carrer de l'Estació. Les notícies fan referència als dos pobles. Edità catorze números. El seu nom és prou indicatiu de l'espai que volia cobrir: el dels dos pobles.

Font: Arxiu propi. Revista n° 1 de Talaia. A la portada hom pot veure una il·lustració al·legòrica a l'equilibri informatiu de la publicació envers les dues localitats.

⁴ En els inicis la seu de la revista era a Ripollet. El 1896, any de la seva creació, el primer director va ser Jaume Maspons i Camarasa, home de la Renaixença de caràcter conservador. El van detenir el 1900 per les seves activitats catalanistes. Va ocupar diversos càrrecs lligats al món agrari: secretari de la Federació Agrícola Catalano - Balear (1906-08) i de l'Institut Agrícola Català de Sant Isidre, la revista del qual també va dirigir. Col·laborà en diversos diaris com La Renaixença i, especialment, La Veu de Catalunya, la pàgina agrícola de la qual li fou confiada des del 1907. El 1897 es va traslladar la seu de la revista de Ripollet a Granollers on es va seguir publicant amb el mateix nom.

QUADRE, 2

Associacions econòmiques, polítiques i socials

*Celler Cooperatiu de Ripollet: 1920*⁵. Límitrof amb Cerdanyola.

Agrupació Excursionista Germanor de Cerdanyola- Ripollet: 1934-1939.

Comitè Revolucionari de Cerdanyola-Ripollet (CNT-FAI): 1936-1939. Comitè situat al convent de les monges de Ripollet durant el període de la Guerra Civil.

Sindicato Único de trabajadores CNT Cerdanyola - Ripollet: 1920-1939.

Sindicato UGT Cerdanyola - Ripollet: 1920-1939.

Colectividad de campesinos de Sardeñaola - Ripollet: 1936-1939.

Sindicato Único del ramo de Construcción de Sardeñaola-Ripollet: 1936-1939.

Agrupació Col·lectiva - Paletes i Manobres CNT-UGT Cerdanyola - Ripollet: 1936-1939.

Econòmicament, va ser de cabdal importància la posada en marxa del Celler Cooperatiu de Ripollet. Fundat el 28 de novembre de 1920 pels parcers que conreaven una gran part de l'espai de vinyes d'ambdós municipis, va ser impulsat amb el suport polític de l'església de la vila. El seu promotor, mossèn Josep Maria Rovira, va actuar en línia amb el pensament del catolicisme social del que el bisbe Josep Torres i Bages va ser el màxim exponent. Aquest era un dels propagandistes agraris catòlics més actius i pretenia: “... *convertir nuestra tierra en una asociación agrícola en cada pueblo y una influencia moral del representante de la Iglesia en cada una de estas asociaciones (...) la invasión de las ideas socialistas y comunistas han manchado a la mayoría de los hombres (...) la lucha producida por la separacion violenta en estamentos sociales enfrentados los unos es una obra destructora (...). No es destruyendo sino construyendo (...). Esta idea constructiva es la finalidad y la única que puede realizar obra positiva que pueden hacer los Sindicatos Agrícolas de nuestra tierra* ⁶”.

⁵ El Celler cooperatiu es va construir en terrenys de Ripollet, a uns dos-cents metres del límit amb Cerdanyola (N-152). Fins, pràcticament, el 1960 la proporció dels socis productors de raïm entre Ripollet i Cerdanyola va tenir poques diferències. Al voltant del 55-60% eren de Ripollet i el 40-45% ho eren de Cerdanyola. L'edifici va ser obra de l'arquitecte César Martinell, deixeble de Gaudí, que va dissenyar i construir en aquest període altres cellers “modernistes”, com el de Flix o Gandesa. Expropiat per la Diputació Provincial, el 1973, va ser enderrocat per construir l'actual autopista Barcelona –Sabadell. Per més informació de César Martinell veure l'article de: LACUESTA, Raquel “*Martinell i Brunet, César*”, DHAC – Institut d' Estudis Catalans, 22-07-2014.

⁶ MARTOS, Ramon, *Ripollet 1931-1953. De la II República al primer Franquismo*. Ripollet, Edita Associació Radio Ripollet, 2015, p. 19.

Font: Arxiu propi. En el títol de cooperativista apareix l'edifici del celler dissenyat per l'arquitecte César Martinell.

Comunicacions i serveis comuns

Les comunicacions d'aquests municipis amb Barcelona i Sabadell, ciutats de referència des del punt de vista administratiu i comercial, eren difícils ja que s'havien de fer a peu o amb cavalleries. El 1855 l'arribada del tren de Barcelona a Cerdanyola significà una fita important per millorar les comunicacions existents a les dues poblacions en l'àmbit econòmic, social i de millora del coneixement. Tanmateix, afavorí un contacte més fluid entre empreses, associacions, institucions i habitants d'aquesta àrea vallesana.

L'estació, va ser construïda en terrenys de Cerdanyola, a uns cent metres de la frontera amb Ripollet, en un indret conegut com "Quatre Cantons", per ser l'encreuament de la N-152 amb l'entrada de Cerdanyola i Ripollet. A partir dels "Quatre Cantons" es va formar un nou carrer, el de l'Estació, per unir Ripollet amb Cerdanyola que esdevingué, i encara avui o és, el veritable nexa d'unió entre les dues poblacions.

La carretera N-152, que uneix Barcelona amb Sabadell, va ser creada el 1852. Aquesta es convertí en l'eix que marcà la separació física d'aquestes poblacions. Al seu entorn van néixer alguns serveis com un local de ball i un cinema/teatre, el Talia, com a punt de trobada els dies de festa del jovent. Al llarg d'aquesta mateixa carretera, a la zona dels “Quatre Cantons”, s'ubicà el mercat de Cerdanyola i el 1907, en aquesta mateixa zona fronterera, l'empresa Manufactures Roviralta ⁷ especialitzada en la fabricació de fibrociment que anirà creixent a banda i banda de la N-152 en terrenys compartits pels dos municipis. Als anys vint del segle passat, aquesta empresa es va passar a denominar Uralita S.A. Als voltants d'Uralita es van crear algunes petites empreses tèxtils, com la popularment coneguda “de les baietes” i una altra de mitjons, Can Sampere.

En aquesta frontera quasi invisible entre les dues poblacions hi ha dos elements geogràfics centrals: l'Estació i la carretera N-152, on s'ubica Uralita i altres empreses més petites; aquestes circumstàncies van fer que el creixement urbà es desenvolupés al voltant d'aquest eix de tal manera que Cerdanyola creixerà en direcció sud, buscant l'Estació de tren i la carretera de Barcelona, i Ripollet, pel mateix motiu, creixerà inicialment en direcció a Cerdanyola fent els límits entre les dues poblacions indistingibles per qualsevol persona que no conegui aquests municipis i on la Uralita situada a banda i banda de la carretera era també una espècie de límit fronterer entre carrers en els quals, en alguns casos, una vorera era Cerdanyola i la del davant era Ripollet. La centraleta de Telefónica era un element bàsic per les comunicacions que donava servei conjunt a Ripollet – Cerdanyola. Es va situar també a la carretera N-152, molt a prop de la confluència dels “Quatre Cantons”, a la vorera corresponent a Cerdanyola i hi va romandre de 1960 a 1976.

⁷Aquests dos germans Josep Maria (1880-1960) i Manel Roviralta Alemany (1862-1961), van ser reconeguts a principis del segle XX com actius empresaris industrials per la seva introducció a Espanya de la fabricació del fibrociment, coneguda popularment com a uralita, creant la Cia. Manufactures Roviralta que, finalment, seria Uralita. La ubicació de la fàbrica dels germans Roviralta a Ripollet – Cerdanyola va significar un salt molt important en la generació de llocs de treball i la industrialització de la zona i que es convertí en un pol d'atracció per la mà d'obra, tant local com immigrant. En finalitzar la Guerra Civil varen ser considerats afins a la República i maçons, sent un dels motius pel qual es van veure pressionats i, finalment, van vendre l'empresa a Juan March, un dels financers del Règim. Malauradament la producció de fibrociment portava aparellat l'ús de l'amiant que era altament tòxic i a mitjà termini va ser un verdader problema de salut per als treballadors, la seva família i els veïns de l'entorn de l'empresa que encara avui continuen pledejant els jutjats.

Per conèixer més: <http://roviralta.org/fundadores/>.

La Guardia Civil fou un altre servei que va donar cobertura als dos municipis. S'hi va instal·lar a petició dels dos ajuntaments ⁸ que es van fer càrrec de cercar i oferir locals per la caserna des del 1944, quan va arribar, fins el 1975 que es va traslladar a Ciutat Badia, actualment, Badia del Vallès.

L'Assemblea Local de la Creu Roja de Cerdanyola – Ripollet ⁹, va ser fundada el 1921 al Saló de Sessions de l'Ajuntament de Cerdanyola amb el patrocini de la Junta de Govern de la Creu Roja de Sabadell. A més dels serveis propis d'aquesta institució, cedia el seu local per l'atenció mèdica d'ambdues poblacions durant el període que aquestes no disposaven d'assistència sanitària de la Seguretat Social. Va iniciar la seva activitat amb vint-i-cinc socis i va estar situada en diferents indrets fins el 1940. Finalment, va fixar la seva ubicació definitiva al carrer de l'Estació a un edifici mancomunat dels dos ajuntaments i, arrel d'aquesta circumstància, aquest carrer va passar a anomenar-se avinguda de la Creu Roja. Al ser compartida per les dues poblacions, han estat moltes les persones d'aquesta zona que han passat per diferents motius per aquest servei que tenia una banda de música pròpia que actuava a les diferents festes dels dos pobles i en les instal·lacions de la qual on alguns joves van prestar el servei militar.

Les festes i esbarjos eren compartits per persones d'un i altre poble. La Festa Major, amb els seus envelats, fira i activitats culturals, era el punt de trobada de familiars i amics, així com una bona ocasió per trobar parella creant, fins a finals dels anys setanta, una xarxa de relació familiar i personal molt forta que avui dia encara perdura.

L'empresa Uralita disposava d'uns terrenys a Cerdanyola on va ubicar el Parc de Cordelles, abans Cordelles Club ¹⁰, una zona d'esbarjo amb piscina, pistes de tennis i pista de ball on al llarg de l'any s'hi celebraven festes i revetlles per Sant Joan, Sant

⁸ AHMC-AHMR, *Memòria de la labor municipal de 1944 de Sardanyola. Acta de l'11 de febrer de 1944 de l'Ajuntament de Ripollet.*

⁹ SALILLAS, Andrés, La Cruz Roja de Sardanyola-Ripollet cumple 50 años de vida, *Revista de Sardanyola*, edita Parroquia de Sant Martín, nº 113, abril de 1972.

¹⁰ El Cordelles Club fou inaugurat el 1930 com a part integrant de la urbanització de Cordelles, dissenyada per l'arquitecte Nicolau M. Rubió i Tudor tot seguint el model de la "ciutat jardí" que proposava un urbanisme equilibrat i poc dens, vinculat a la natura. El Club, lloc d'esbarjo de la colònia d'estiuejants de Cerdanyola, estava dotat de tota mena d'instal·lacions. Als anys quaranta va ser adquirint pels propietaris de la fàbrica Uralita convertint-se en un parc d'ús exclusiu dels treballadors de l'empresa. Actualment, molt remodelat, es troba obert a la ciutadania de Cerdanyola.

Pere o Sant Jaume i balls d'estiu per gaudir dels empleats i els seus familiars. Atesa la nul·la existència d'altres piscines en aquestes localitats, poder gaudir de la piscina del parc era una de les poques oportunitats per banyar-se l'estiu i molts aprofitaven el carnet que l'empresa proporcionava als empleats per anar amb amics o familiars. Fins ben entrada la dècada dels setanta, aquest indret va esdevenir un dels llocs d'esbarjo estiuenc de referència a Cerdanyola i Ripollet.

Font: Arxiu Ramon Pla. *Piscina del Cordelles Club*.

Les trobades i intercanvis entre la població en llocs comuns van ser constants fins a finals de la dècada dels setanta. En aquest sentit, cal destacar la presència de la sala de ball, abans comentada, situada en el lloc fronterer dels "Quatre Cantons", oberta fins a finals dels anys seixanta. En l'àmbit esportiu, la Peña ciclista Victòria hi tenia la seva seu en aquest mateix indret al costat de l'estació de Cerdanyola - Ripollet. Als anys trenta, aquesta associació esportiva aglutinava els afeccionats al ciclisme dels dos termes.

Aquesta forta interrelació d'institucions, empreses i activitats compartides per la ciutadania va conferir a les dues poblacions característiques d'homogeneïtat i

interrelació municipal que portaria el 25 de maig de 1932 a què els alcaldes de Ripollet i Cerdanyola proposessin la fusió dels dos municipis. Reunits a la Generalitat, van iniciar un procés d'unificació pel qual es va nomenar un advocat amb l'objectiu d'estudiar la millor forma de dur-la a terme. Administrativament, aquesta proposta va quedar sense resposta oficial. El 3 de setembre de 1936 ambdós consistoris van acordar la fusió sol·licitant-ne el dictamen de la Generalitat. Encara que en els anys de Guerra Civil als documents de confiscació de cases, empreses i altres edificis ja van començar a utilitzar conjuntament el nom dels dos pobles com "alcaldia de Ripollet - Sardanyola", finalment, en ple conflicte, no es va dur a terme la unificació que va quedar administrativament aturada i cap Administració dels dos ajuntaments va tornar, posteriorment, a recuperar i plantejar aquesta possible fusió.

Malgrat aquestes afinitats, històricament hi havia un punt de conflicte que produïa malentesos entre les administracions dels dos municipis: la delimitació o límits entre els mateixos. El 1930, després d'un seguit de reunions, l'últim ajuntament de transició entre la dictadura de Primo de Rivera i la proclamació de la República, va acordar uns límits aprovats pels dos municipis. El 1943 Ripollet va impugnar l'acord que, finalment, no es va resoldre fins el 1950 amb la ratificació per part del tribunal Contenciós - Administratiu dels límits pactats el 1930. Ripollet continuà pledejant fins que el 1952 l'Ajuntament de Cerdanyola demanà l'execució de la sentència. D'aquesta manera, el març de 1953 ¹¹ va quedar tancat, de forma definitiva, aquest contenciós que regulava els límits oficials en base a l'acord de 1930. A partir d'aquest moment, començà una nova etapa de millor relació entre ambdós municipis, tal com es fa palès al final de la resolució del ple de Cerdanyola: "...dando con ello una prueba más al municipio vecino de los buenos deseos que animan a éste para la más armoniosa y fraterna solución de los problemas comunes".

La formació de la Mancomunitat de Ripollet – Cerdanyola ¹² va permetre arribar a punts de trobada per resoldre diferències i afavorir solucions als interessos comuns dels dos pobles. El novembre de 1954 el Ministeri de Governació aprovà els estatuts d'aquesta institució que representava un reconeixement i una proposta estructurada del que ja era

¹¹ SÁNCHEZ, Miquel, La Cerdanyola Contemporània (1814-1975) , Edició de l'autor, 1983, p.223

¹² SÁNCHEZ, Miquel, La Cerdanyola Contemporània...,p. 253

una realitat, en referència a serveis que, amb major o menor intensitat, ja es compartien. De nou, aquest òrgan comú es va situar al carrer de l'Estació, ubicació habitual dels organismes de serveis compartits: Guardia Civil, Correus, Telègrafs, Celler Cooperatiu o Creu Roja dins del que avui es coneix com Barri del Pont Vell, que aglutinava tant a veïns de Cerdanyola com de Ripollet.

Indústries

La interacció urbana facilitava que, de forma indistinta, hi hagués un transvasament de treballadors procedents de Cerdanyola cap a les indústries de Ripollet o viceversa: indústries papereres històriques situades a l'entorn del riu Ripoll o el Celler Cooperatiu, totes elles situades a terrenys de Ripollet, o grans indústries com Uralita, ubicada en terrenys compartits, Aiscondel, Joresa o Riviere a Cerdanyola, a les que hauríem de sumar Aismalibar, situada al barri de Masrampinyo en la localitat de Montcada i Reixac, fronterera amb Ripollet, que també jugarà un important paper en les lluites obreres antifranquistes de la zona durant el període objecte d'aquest estudi.

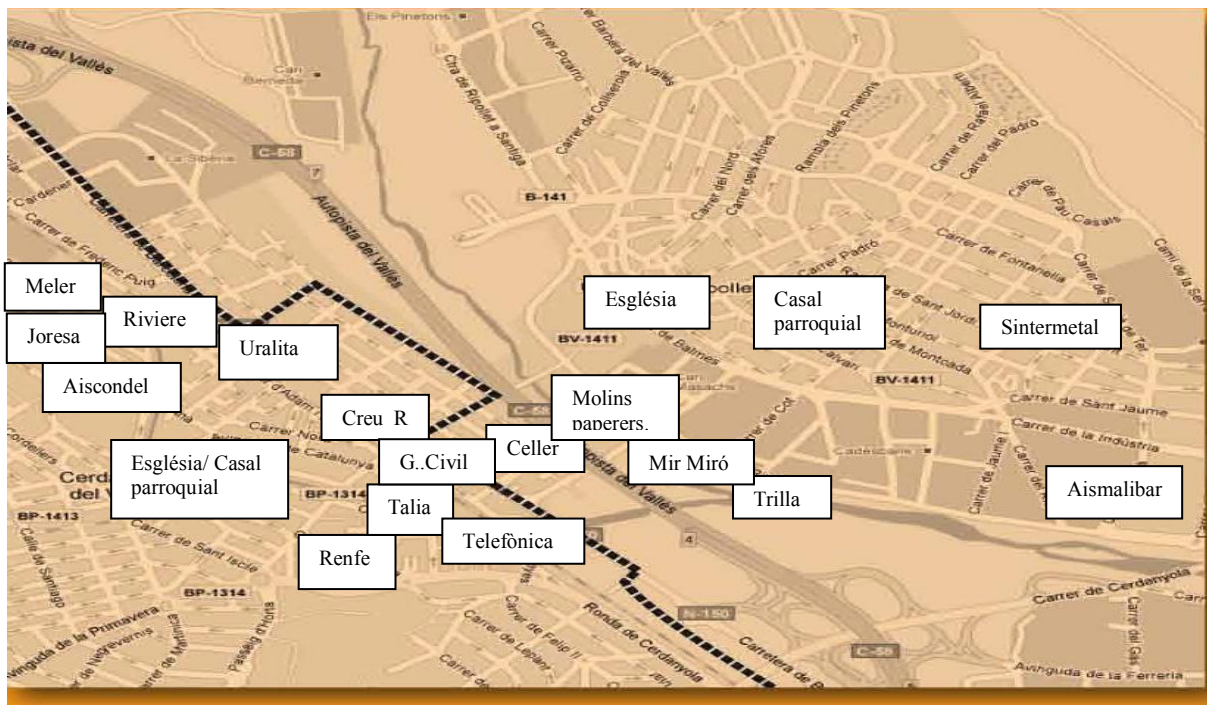
Font: Arxiu propi. *Vista de la façana principal de l'empresa Uralita.*

Altres empreses petites i mitjanes com Sintermetal, Trilla, Mir Mirò, Surtex, Tèxtil Victoria, Suminsa S.A., Eurast a Ripollet i Meler, Fusal, Aicar, Aldai, Columbia a Cerdanyola configuraran, conjuntament amb les grans empreses comentades, un important espai industrial que tindrà relació directa amb la forta immigració arribada a aquestes poblacions i que donarà com a resultat una concentració de mà d'obra industrial que serà el motor de les lluites obreres i veïnals antifranquistes

En el període 1960-1976, l'organització i lluita de les organitzacions obreres en contra de la dictadura, va mostrar de forma evident aquesta estreta relació. La propaganda clandestina, des del primer moment que sorgeixen les primeres lluites encapçalades per les naixents Comissions Obreres (CCOO.), va generalment signada per l'organisme polític o sindical conjunt de Ripollet - Cerdanyola i, en moltes ocasions, inclou Montcada. El mateix Comitè Comarcal del PSUC a la clandestinitat s'anomena, a partir de 1960, de Ripollet, Cerdanyola i Montcada. Les reunions de CCOO. i dels partits polítics dels dos municipis es feien conjuntament com si fossin una única entitat. Tots aquests aspectes reforcen el criteri d'àrea distintiva o història compartida que s'estendrà, pràcticament, fins el 1976.

Límits (- - -) de Ripollet/Cerdanyola aprovats el 1930 (plànol de 1976).

Ubicacions d'algunes empreses i serveis comuns.

Font- Elaboració pròpia: Plànol Ajuntament de Ripollet. A títol orientatiu, localitzacions aproximades el 1976 - excepte el Celler Cooperatiu, enderrocat el 1973. Hom pot observar l'acumulació de serveis conjunts al voltant de la línia divisòria entre municipis.

Com a referència, en aquest plànol es pot visualitzar, puntejada, la línia divisòria entre els dos termes aprovada el 1930 i que, finalment, va ser la definitiva, així com la situació d'algunes empreses importants i serveis comuns que conformen aquesta àrea distintiva de Ripollet - Cerdanyola. Podem veure, també, com es comparteixen carrers i serveis. Actualment, en aquesta zona s'ubica el Centre d'Atenció Primària (CAP II), situat en terrenys de Ripollet fronters amb Cerdanyola, entre l'autopista i la carretera de Barcelona, que atén els habitants dels dos municipis.

La situació tan propera del conjunt d'empreses més importants, així com les històriques dels molins paperers de Ripollet, que es mostren en aquest plànol, facilitava aquesta ubiqüitat de poder residir a un poble o l'altre sense que els desplaçaments de treball signifiquessin un problema important que originés la necessitat de canviar de residència.

Aquesta evidència de llocs comuns o compartits és la que ens permet definir aquesta àrea formada per Ripollet - Cerdanyola com distintiva o d'història compartida que, prenent com a base l'evidència presentada en l'informe comentat de Lluís Barber, podem definir com:

“Zona que aplega dos o més municipis de caràcter fronterer - urbà entre ells i que han mantingut una relació tant política com social i econòmica de profunds intercanvis i interrelacions entre els components de la seva població, al llarg dels temps, de tal manera que, en alguns aspectes dels comentats, comparteixen de forma important, associacions, espais urbans, culturals, indústries, serveis comuns, mitjans d'informació i altres”¹³.

En concret, aquesta particularitat es va donar a Ripollet - Cerdanyola i és el que ens facilita l'estudi homogeni dels principals fets d'una història conjunta en determinades èpoques i, en aquest cas, la que comparteixen entre 1960 i 1976. Durant el període d'aquest estudi aquesta àrea compta amb una població suficientment representativa, quant a volum i situació industrial, per dur endavant la recerca en les línies

¹³ A mode de proposta personal de definició, feta a partir de les evidències presentades per les fortes relacions econòmiques, socials i polítiques, que han mantingut Ripollet - Cerdanyola al llarg dels temps i que alguns autors, tal com hem pogut veure anteriorment, també consideraven i comentaven aquesta forta interrelació en els seus treballs.

expressades. El 1960 Ripollet tenia 5.262 habitants i Cerdanyola en tenia 6.447 fet que ens permet comptar amb una població conjunta per l'inici d'aquest estudi d'11.717 habitants i al punt de finalitzar-ho, el 1975, la suma del conjunt arriba fins als 54.612. En el quadre que es mostra a continuació, sobre les dades d'evolució de la població, hom pot comprovar com al llarg del període d'industrialització, que s'estén des del 1960 fins el 1970, es produeix un creixement de la població del 344%:

QUADRE 3

Evolució demogràfica Ripollet –Cerdanyola 1940-1975

Any	Ripollet	Cerdanyola	Total	Creixement
1940	3.367	3.500	6.867	
1950	3.715	4.007	7.717	12,37%
1960	5.262	6.455	11.717	51,83%
1965	11.307	11.061	22.368	90,90%
1970	20.149	20.205	40.354	80,40%
1975	24.114	30.498	54.612	35,33%

Font: AHMR, AHMC: *Padrons municipals de Ripollet - Cerdanyola*.

En base als elements exposats, considerem que és plausible la hipòtesi que aquests dos municipis apleguen elements suficients per ésser considerats en molts aspectes: polítics, econòmics, socials i culturals, com elements conformadors d'una àrea distintiva i homogènia que justifica plenament aquesta recerca centrada en aquestes dues poblacions al llarg del període 1960-1976, i que pot servir com a element de referència dels comportaments polítics i socials per altres municipis de l'àrea metropolitana.

1.2. El context polític, econòmic i social dels anys cinquanta.

Amb la fi de l'autarquia econòmica i de l'aïllament internacional del règim en el marc de la guerra freda, es produí la retirada de les cartilles de racionament, vigents des del 1940 fins el 1952. Amb l'aplicació del Pla d'Estabilització de 1959 ¹⁴, s'inicià un període de desenvolupament econòmic que en els seus inicis va empènyer una gran part de mà d'obra cap a Europa alhora que afavorí grans fluxos interns de població cap a les zones industrials, en aquest cas de Catalunya i, en concret, a l'Àrea metropolitana de Barcelona, on la comarca del Vallès tindria com a ciutats capdavanteres Terrassa i Sabadell.

La Ley de Convenios Colectivos del 24 de abril de 1958 ¹⁵ tancava una llarga etapa en la que havia estat potestat del govern fixar les condicions de treball. Aquesta llei esdevingué un element fonamental per a la intensificació de la lluita obrera, ja que oferia, a cada empresa o comarca, un marc de negociació propi entre empresaris i treballadors.

La seva promulgació permeté l'aparició d'una, encara tímida, lluita obrera en l'àmbit de les millores econòmiques que els convenis permetien negociar, destacant alguna de les grans empreses de Barcelona quan a la tardor de 1957, amb les primeres eleccions sindicals, que trencaren l'anterior política sindical de boicot a la CNS ¹⁶, es produí el

¹⁴ Plan de Estabilización de 1959 o Plan Nacional de Estabilización Económica. Conjunt de mesures aprovades el 1959 amb l'objectiu d'estabilitzar i alliberar l'economia espanyola i possibilitar, a partir de l'abandó de la política autàrquica del franquisme, el creixement econòmic.

¹⁵ SOTO CARMONA, Alvaro, assenyalava en la seva ponència: " *Diversas interpretaciones sobre las causas y consecuencias de las huelgas en el Franquismo (1963-1975)*" en el I Encontre d'Investigadors del Franquisme. Universitat Autònoma de Barcelona, Barcelona, 1992, pp. 150-152 com el procés de negociació col·lectiva és una de les causes que més van incidir en l'aparició en tot el país d'una conflictivitat laboral continuada, convertint-se les reivindicacions de salaris més elevats en el motiu principal de l'inici d'aquesta confrontació social. Citat de DIEZ, R, ABAD, Maria, *La Negociación colectiva y su incidencia en el nacimiento de una cultura sindical democrática entre los trabajadores de Valladolid*, Universidad de Valladolid, p. 5.

¹⁶ La CNS (Central Nacional Sindicalista), és el nom que va rebre el sindicat imposat pel règim, denominat vertical perquè, de forma obligatòria, integrava empresaris i treballadors. Creat el 1938, en plena Guerra Civil, va ser l'única organització sindical reconeguda oficialment per la dictadura. Aquest nom es va mantenir fins el 1971 que va passar a denominar-se OSE (Organización Sindical Española) fins a la seva desaparició el 1977.

primer “entrisme”¹⁷ a la CNS - sindicat vertical oficial- de militants de l’oposició obrera, en aquest cas de membres que més tard impulsaran les CCOO.: “A la Pegaso va resultar elegida la totalitat de la candidatura obrera, a més d’aconseguir dos vocals provincials del Sindicat del Metall” també en altres empreses van ser elegits membres d’aquestes candidatures¹⁸.

Aquesta nova estratègia, d'utilitzar les possibilitats legals a fons presentant-se a les eleccions sindicals, representa un gir polític iniciat per part de l'oposició antifranquista, principalment PCE-PSUC per donar per finalitzada la Guerra Civil. Aquest canvi de rumb es materialitzà fent un canvi estratègic, plantejant l'acció política a llarg termini i de forma pacífica, i tàctic, aprofitant les possibilitats legals. Aquest canvi d’orientació va permetre la renovació de la militància i la presència i implantació del partit¹⁹.

El canvi estratègic va comportar una millor connexió de la militància sindical clandestina amb el conjunt dels treballadors, generant unes noves dinàmiques on les mobilitzacions per les reivindicacions obreres, quasi sempre lligades a convenis per la millora de les condicions de treball econòmiques i socials, portaran a mostrar clarament les limitacions de les llibertats imposades pel règim franquista. La repressió dels moviments sindicals va evidenciar la necessitat de disposar d'un marc de llibertats sindicals que el règim, per la seva pròpia naturalesa, era incapaç d'assumir.

A finals de la dècada dels cinquanta, encara no s’havia produït la gran onada d’immigració que immediatament, a inicis de 1960 i al llarg de tot el decenni fins a pràcticament el 1975, comportaria creixements demogràfics molt importants als dos municipis, reflex del creixement econòmic i industrial del conjunt de l’àrea metropolitana.

¹⁷ Estratègia potenciada per CCOO., que es mantingué fins al final del franquisme, d’aprofitar les possibilitats legals d’escollir representants dels treballadors dintre de les empreses i poder ser protagonistes de la representació d’aquest en les seves reivindicacions. Va ser utilitzada per copar els llocs de representació sindical fet que permetia a les lluites obreres, tant econòmicament com políticament, tenir una representació i presència amplia que superava els límits de la clandestinitat i posava en qüestió l’estructura del sindicat vertical.

¹⁸ GABRIEL, Pere, MOLINERO, Carme, RAMOS, Gemma, SERRALLONGA, Joan i YSÀS, Pere, 1989, *Comissions Obreres de Catalunya (1964-1989)*. Barcelona, Editorial Empúries. p. 43.

¹⁹ GABRIEL, Pere, MOLINERO, Carmen, RAMOS, Gabriela, SERRALLONGA, Joan i YSÀS, Pere, 1989. *Comissions Obreres...*p. 37

Economia i demografia

A partir de 1950 l'agricultura començà a davallar de forma gradual. Bàsicament l'horta de consum propi i les vinyes que, fins ben entrada la dècada de 1960, encara mantenien un cert pes econòmic en l'economia familiar. Durant una època, aquests conreus havien estat per a una part de la població nadiua un complement al salari que rebien a les indústries tradicionals: molins paperers a Ripollet, Aismalibar, Ignis a Montcada i Reixac ²⁰, Uralita (Manufactures Roviralta 1910), Aiscondel (1956) a Cerdanyola i algunes petites-mitjanes empreses com Sintermetal (1948), tèxtil Victoria, Mir Miró i Trilla a Ripollet o Joresa, Meler i Aicar a Cerdanyola. Com a referència d'aquest lent canvi podem observar, en el quadre següent, l'evolució de la població entre 1950 i 1959, les entrades de raïm i l'evolució del nombre de socis, tant de Ripollet com de Cerdanyola, al Celler Cooperatiu de Ripollet.

QUADRE 4

Evolució demogràfica 1950-1965

Any	Ripollet	%	Cerdanyola	%	Total	%
1950	3.736	100	4.007	100	7.743	100
1955	4.241	113,5	5.176	129,1	9.417	121,6
1960	5.362	114,35	6.455	137,34	11.817	152,6
1965	11.307	302,6	11.061	276	22.368	346,1

Font: AHMR, AHMC: *Elaboració pròpia: Padrons municipals de Ripollet/Cerdanyola.*

En quinze anys, de 1950 a 1965, el creixement demogràfic es situa en el 346,1% apareixent ambdues poblacions pràcticament igualades quant al nombre d'habitants. Entre el 1960 i el 1965 es produeix el gran canvi: l'arribada massiva d'immigrants afavoreix un creixement de gairebé el 200% a cadascuna de les poblacions.

Al quadre que mostrem a continuació podem constatar la importància que al 1960 encara hi mantenia el conreu de vinya: amb menys socis Cerdanyola aportava més del

²⁰ Barri de Montcada i Reixac separat del nucli urbà per la carretera N- II. Fronterer amb Ripollet, i atesa la proximitat entre ambdues poblacions, l'estació de tren porta el nom de Montcada - Ripollet

50% de producció. Aquest fenomen s'esdevé del fet que els productors de Ripollet disposaven d'espais de conreu més reduïts que els productors de Cerdanyola. Així, quan el 1960 s'inicià la forta industrialització, l'espai agrícola no es va veure encara afectat per la gran davallada que es produí al llarg d'aquesta dècada i que culminà entre 1970-1975 amb la pràctica desaparició del treball de camp.

QUADRE 5

*Bodega Cooperativa Ripollet – Cerdanyola*²¹ (Celler Cooperatiu).

Producció, distribució Kg., raïm i socis 1955-1960

Any	Producció Kgs.	Ripollet % producció	Ripollet* N° socis	Cerdanyola* % producció	Cerdanyola N° socis
1955	1.506.204	40	52	59	40
1957	1.119.517	46	52	53	46
1959	2.358.533	48	53	52	45
1960	2.265.548	45	52	55	46

Font -Elaboració pròpia a partir del llibre d'actes del Celler Cooperatiu de Ripollet - Cerdanyola.

Els poders locals: l'ajuntament i l'església. L'oposició franquista

A inicis de 1950 el poder polític local es concentrava a l'ajuntament mentre el destacament local de la Guardia Civil, com a cos específic de repressió i control, exercia les seves funcions als dos pobles. El nivell de col·laboració dels dos consistoris franquistes amb el Govern Civil i, a escala local i comarcal, amb la Falange i la CNS era una constant. La correspondència d'entrada i sortida d'ambdós consistoris reflecteix el control polític de la vida cultural, esportiva o social. Qualsevol activitat que es volgués dur a terme havia de comptar amb el vistiplau previ del Govern Civil i posterior de l'Ajuntament.

²¹ Al quadre nº 5, el nombre de socis fa referència als que aporten raïm al Celler Cooperatiu. La Cooperativa tenia més socis: 248 el 1955 i 236 el 1960, ja que també comercialitzava llavors, guano, sulfats, patates i altres productes relacionats amb l'agricultura.

Les persones que hi formaven part d'aquest últim provenien, de forma general, de famílies que van ocupar càrrecs al consistori a la fi de la Guerra Civil i els anys posteriors. Cooptades per als càrrecs, havien de mostrar una fidelitat absoluta al règim franquista. La seva proclamació es feia mitjançant un jurament. A Ripollet en l'acta del Ple de l'Ajuntament de 2 de febrer de 1960 hi apareix la fórmula que es feia servir des de 1952:

“Juro servir fielmente a España, guardar lealtad al Jefe del Estado, defender y fomentar los intereses del municipio, mantener su competencia y ajustar mi conducta a la dignidad del cargo”.

A l'acta del 6 de febrer de 1959 de l'Ajuntament de Cerdanyola hi apareix una fórmula de jurament semblant a la que es feia servir al poble veí:

“Juro lealtad y acatamiento de los principios fundamentales del movimiento nacional, y demás Leyes Fundamentales del Reino. Juro servir fielmente a España, guardar lealtad al Jefe del Estado, obedecer y hacer que se cumplan las leyes, defender y fomentar los intereses del municipio mantener su competencia y ajustar mi conducta a la dignidad del cargo.

Aquesta lleialtat envers el règim franquista, es veurà reflectida en els diferents actes que amb motiu de la “Liberación”²² i altres efemèrides del règim es continuaren realitzant. L'única variant a nivell municipal és que a partir de 1952 s'introduí, com a forma de representació dels càrrecs municipals, la representació orgànica per als terços familiars, sindicals i econòmics substituint, en teoria, la designació directa dels regidors que realitzava el governador Civil. A la pràctica, se seguirà amb una designació de cooptació, ja que quan es produïen moments de possibles canvis, o eleccions dels terços, només s'hi presentaven persones afins al règim de l'entorn familiar o personal dels que ja formaven part del consistori. Hi tenien dret a vot un nombre molt reduït de persones, fet que provocava que tan sols hi accedissin aquells que es consideraven més

²² El 26 de gener de 1951 l'alcalde de Ripollet Esteban Font Molist, empresari paperer, envia una felicitació al Excelentísimo Sr. Jefe del Estado Español amb motiu del XII aniversari de “*la liberación de esta localidad, cábeme el honor de saludar muy respetuosamente a V.E. en nombre de la villa, Corporación municipal y el mio propio, al grito de VIVA FRANCO y ARRIBA ESPAÑA*”, AMHR.

addictes i menys problemàtics, alhora que es perseverava en la tradició de perllongar cognoms familiars en els òrgans de govern de l'ajuntament.

Des dels seus inicis, tant a Ripollet com a Cerdanyola, els llocs de representació dels ajuntaments franquistes, eren ocupats per homes d'origen català fidels al règim. Molts d'ells seguien una línia de continuïtat política com a gent de dretes i d'ordre anterior a la República i la Guerra Civil. En molts casos, ells mateixos o els seus familiars, entronquen amb càrrecs d'ajuntaments de la Dictadura de Primo de Rivera i amb integrants de partits, com la Lliga o el partit Radical, que van ocupar les alcaldies dels dos pobles després dels fets del 1934. En cap cas, des de 1939 fins a la fi dels ajuntaments franquistes, el 1979, les dones no van ser cooptades com a possibles candidates per exercir alguna responsabilitat en l'àmbit de la política municipal, en línia amb el que preconitzava la Sección Femenina²³, comandada per Pilar Primo de Rivera, Conseqüentment, no van exercir, ni a Ripollet ni a Cerdanyola, cap càrrec de representació municipal:

¿Qué misión fundamental tiene ahora la Sección Femenina?

La de formar a todas sus afiliadas dentro de la moral falangista.

¿Qué quiere decir esto?

Darles un modo de ser que las haga capaces de servir con eficacia los destinos de la Patria.

Pues eso de servir a la Patria ¿no es sólo cosa de hombres?

De hombres y de mujeres sólo de que distinta manera.

¿Cómo sirven los hombres?

Con las ideas, el valor, las conquistas y llevando la dirección política.

¿Y las mujeres?

Preparándose para fundar familias donde se formen las nuevas generaciones.

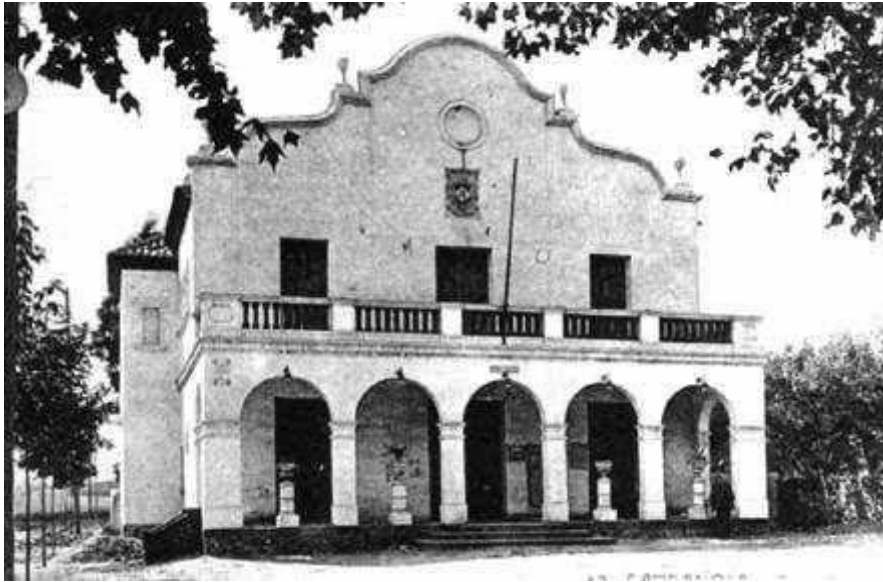
(Sección Femenina. Enciclopedia elemental,1957).

A través de toda la vida, la misión de la mujer es servir. Cuando Dios hizo el primer hombre, pensó: "No es bueno que el hombre esté solo". Y formó a la

²³ OTERO, Luis, *La Sección Femenina*, Madrid, Editorial Edaf, 1999, pp. 34 i 17

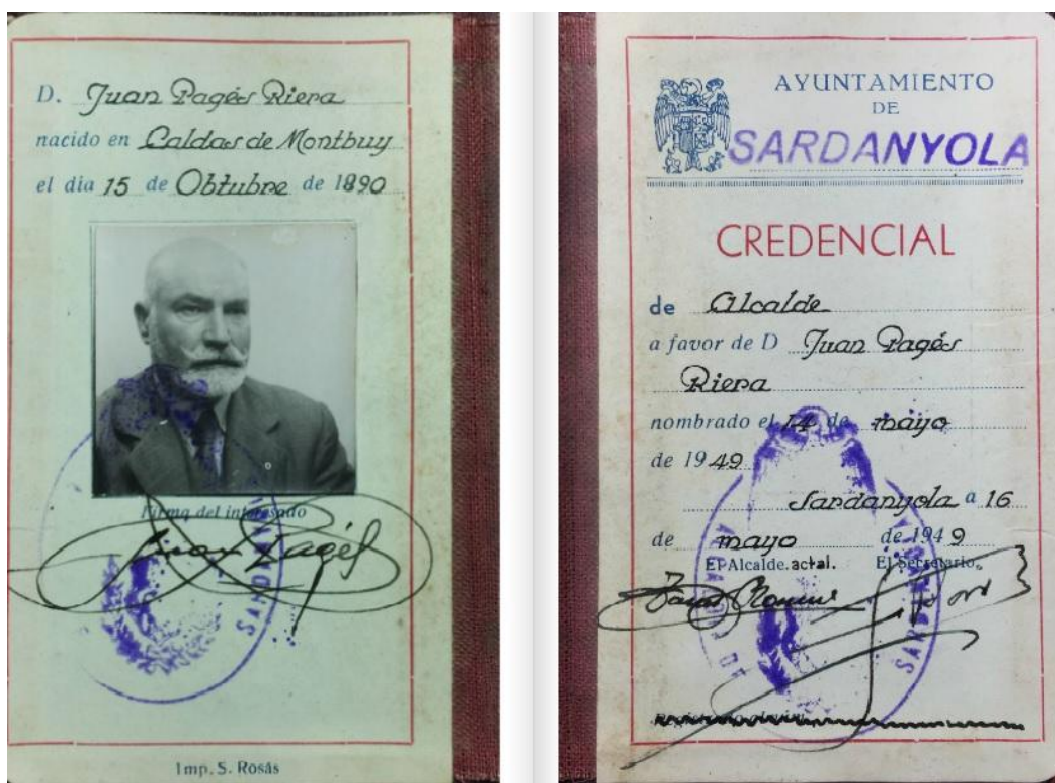
mujer, para su ayuda y compañía, y para que sirviera de madre. La primera idea de Dios fue “el hombre”. Pensó en la mujer después, como un complemento necesario, esto es, como algo útil.

(Sección Femenina, Formación Político-Social, primer curso de bachillerato, 1962).

Arxiu Ramon Pla: *Façana de l'edifici de l'Ajuntament de Cerdanyola (anys 20).*

El primer alcalde franquista a Cerdanyola va ser Juan Pagés, empresari de paviments i ceràmica, l'empresa del qual va ser col·lectivitzada el 1936. Aquest ja havia estat conseller amb la dictadura del general Berenguer en l'últim govern monàrquic d'Alfonso XIII. Durant la II República, va pertànyer al Partido Radical de Lerroux i, a partir dels fets d'octubre del 1934, l'autoritat política el va nomenar alcalde el 16 d'octubre d'aquell mateix any. A l'ajuntament franquista es va mantenir en diferents càrrecs fins el 1955. A Cerdanyola, els cognoms Pagès, Altimira, Fatjó, Renom, Juventeny, Pañella, Llargués, Dubà, Morral, Ribatallada,...aniran donant-se relleus a l'Ajuntament al llarg del període 1940-1979 conformant una veritable xarxa de relacions que assegurava que, als ajuntaments franquistes, sempre apareguessin les mateixes famílies.

Font: Arxiu Andrés Salillas. (<http://www.salillas.net/cerdanyola/>). *Fotos antigues de Cerdanyola.*

A Ripollet, el primer alcalde de la dictadura va ser Alejo Masachs Mimó, empresari paperer. Com l'alcalde de Cerdanyola, havia estat nomenat per designació directa del govern Lerroux el 16 d'octubre de 1934, en dissoldre's l'Ajuntament de Ripollet davant dels fets de succeïts aquell mes per la declaració de la República Catalana. En concret, a Ripollet aquests fets van provocar la presència de la Legión que va retirar la senyera del balcó de l'Ajuntament.²⁴ El seu pare, Miguel Masachs, ja havia format part de l'últim ajuntament de la dictadura del General Berenguer i un dels seus fills, Miguel Masachs Carnicero, va ser regidor des del 1941 fins al 1944, any de la seva mort a causa d'un accident de tràfic. El 1948, un cop retornat de la "División Azul", va entrar a formar part de l'ajuntament com a regidor el seu germà Manuel Masachs Carnicero, que va ser alcalde entre 1960 i 1966. Igual que passava a Cerdanyola, altres famílies de Ripollet com els Font, Sallent, Canals, Dausá, Tatché o Grau es van donar relleus en els càrrecs municipals al llarg de tot el període dictatorial.

La pràctica totalitat d'alcaldes i regidors de Ripollet i Cerdanyola varen néixer o bé a una d'aquestes dues poblacions o arreu de Catalunya. Aquesta dada, que podrem

²⁴ MARTOS, Ramon, *Ripollet 1931-1953 - De la II República al primer Franquismo*. 2015, Ripollet, edició pròpia, pp. 67-71.

observar i analitzar en els quadres 10 i 11, ens ve a demostrar que durant el període franquista les autoritats locals al servei del règim dictatorial eren, estrictament, persones d'origen català. En cap cas, la població procedent de la immigració no va jugar cap paper en l'exercici del poder local. El control que les autoritats locals franquistes, com esglaió final de la dictadura, exercien sobre la població no es limitava als actes o assemblees de les entitats, per als que sempre havien de demanar permís, sinó que arribava, fins i tot, a intervenir en l'aprovació dels presidents d'aquestes entitats fos quin fos el seu caràcter: cultural, esportiu o empresarial. El control i la col·laboració amb el règim s'exercia des de tots els àmbits.

Les relacions entre els poders locals, l'Ajuntament i l'Església, seguien sent estretes i de forta col·laboració. En els actes de commemoració d'efemèrides del règim dictatorial, com la diada del 18 de juliol "Día de la Liberación Nacional" en el que es celebrava el cop d'Estat feixista de 1936 o la del "26 de enero", festivitats de commemoració de l'entrada de les tropes franquistes a les dues poblacions, sempre s'incorporaven actes religiosos encapçalats per les autoritats. Altres festes o celebracions tradicionals van ser substituïdes al calendari franquista per commemoracions afins a la seva ideologia. Així, el Primer de Maig, Dia internacional del Treball, va passar al 18 de juliol com la festa d'"Exaltación del Trabajo Nacional"²⁵. El Primer de Maig retornaria, a partir de 1956, sota la denominació de "San José Artesano"²⁶. L'acta de plens de l'Ajuntament de Ripollet del 8 de gener de 1955 recull una d'aquestes convocatòries:

"Acuerdo para celebrar el 26 de Enero el XVI aniversario de la entrada de las tropas Nacionales. Se nombra al Sr. Juan Raurell Roviralta para preparar los actos de acuerdo con el Sr. Párroco en lo que afecte a actos religiosos"

El 1955, any del XVI aniversari del cop d'estat del 18 de juliol, l'Ajuntament de Cerdanyola, organitzà diversos actes amb la presència del governador civil, entre els que figurava una missa solemne. L'integrisme confessional d'estreta col·laboració entre

²⁵ BOX VARELA, Zira, *La fundación de un régimen. La construcción simbólica del franquismo*. Tesis doctoral. Dirección: doctor Fernando del Rey Reguillo Universidad Complutense de Madrid. Facultad de Ciencias Políticas y Sociología, Madrid, 2008.

²⁶ DE LA CALLE VELASCO, Maria Dolores, *El Primero de Mayo y su transformación en San José Artesano*. *Revista Ayer*, nº 51, 2003, pp. 97-100.

els responsables eclesiàstics i les autoritats franquistes era de total sintonia i, en aquest període, la tònica dominant a les parròquies de les dues poblacions. Un exemple el trobem en l'escrit que el mossèn de Ripollet, Francesc Montoliu, que va romandre a la parròquia entre 1949 i 1959, dirigeix al farmacèutic Ernest Sales Vidal que havia estat jutge de pau al llarg del període republicà i el 1954 havia retornar de l'exili: “... *quan passin les caramelles a cantar per davant de casa seva s'abstingui de sortir al carrer*”²⁷. La Quaresma era una altra de les dates en les que el nacionalcatolicisme franquista es mostrava obertament. El 22 de febrer de 1955, l'alcalde de Ripollet Antonio Canals trameté una notificació al propietari del Talia per comunicar-li : “...*con motivo de la Cuaresma y a contar desde el 27 de Febrero se cierre dicho salón y todos los que estén en este término municipal hasta la víspera de Resurrección, quedando totalmente prohibido dar ninguna sesión de baile, ello por el bien de la moralidad*”.

Les festes de caràcter polític no religiós, lligades al Movimiento, que recordaven i exaltaven la victòria franquista a la Guerra Civil eren igualment celebrades pels representants de l'església, com és el cas de mossèn Joan Gili i Doria, que durant els tretze anys que va romandre a la parròquia de Cerdanyola, va estar sempre lligat a l'integrisme nacional catòlic que va impregnar la seva actuació. Així, el marc de la relació Església–Estat franquista, l'anomenat “nacional-catolicismo” es mantenia en allò més essencial.

Ripollet disposava d'un centre parroquial ²⁸, situat al bell mig del poble. Aquest tenia el seu origen al Centre Catòlic fundat el 1885 que acollia una escola gratuïta i on es representaven obres de teatre i trobades de jovent catòlic. El Centre va anar creixent en activitats i nombre de socis i va anar canviant a locals més grans fins que, el 1925, es

²⁷ Informació escrita d'Ernest Boquet a Ramon Martos. Aquest era nebot d'Ernest Sales i Vidal i havia viscut a casa seva. Ernest Sales va ser jutge de pau durant la República i la Guerra Civil. Era farmacèutic i fill d'una família benestant que es va haver d'exiliar el 1939. Va ser denunciat per membres falangistes de Ripollet i acusat, a la Causa General, com a ideòleg del comitè revolucionari de Ripollet. La seva esposa Júlia Bigas i Vidal i la germana d'aquesta, Eulalia Bigas, van ser jutjades a la fi de la Guerra Civil i condemnades a pena de mort. Finalment, van ser exiliades a Saragossa. Per més informació consultar el llibre de Ramon Martos, referenciat anteriorment, *Ripollet 1931-1953 - De la II República al primer Franquismo*.

²⁸ A partir de 1960, a més de teatre, cinema i bàsquet s'incorporaren el tenis taula, associacions juvenils i altres entitats que van seguir fent d'aquest centre un lloc de trobada i d'impuls de noves iniciatives, com el cinefòrum. Actualment, després de la creació del Centre Cultural per l'ajuntament democràtic, el Centre Parroquial ha deixat de ser centre de referència per activitats culturals i esportives. Avui en dia és el lloc on es fa la catequesi i dona aixopluc a nous grups de teatre a més del, ja històric, Amics del Teatre.

traslladà a un nou edifici situat a la Rambla de Sant Jordi construït en uns terrenys cedits per Josep Gassó i Vidal a l'església. En aquesta nova etapa van néixer algunes entitats com el Basquet Club Ripollet (1933) que, amb la dictadura, va canviar el nom a Club de Baloncesto Ripollet. L'edifici va ser destruït per l'explosió d'una bomba col·locada per la CNT-FAI el 19 de juliol de 1936 i reconstruït de nou el 1952, reprenent aquesta tasca de centre cultural i esportiu que ja havia desenvolupat des d'inicis del segle XX.

Cerdanyola no va disposar d'aquest tipus d'equipament fins el setembre de 1959 quan s'inaugurà, en uns terrenys propietat de l'Església, el Casal Parroquial amb el suport de l'Ajuntament que el va considerar "*...una obra moralizante y recreativa*". Tant l'un com l'altre, Casal o Centre Parroquial, a partir de mitjans dels anys seixanta i fins la fi del franquisme, van esdevenir punt de reunió i d'activitats culturals antifranquistes.

Durant els anys 1950-1960, la generació que més directament havia patit i conegut la guerra i la repressió, amb molts dels seus integrants a l'exili o acabats de sortir de la presó, representava una oposició pràcticament inexistente, ateses les dures condicions de clandestinitat i l'esgotament per l'amarga experiència viscuda. Valguin les declaracions de Sever Bigas ²⁹ de Ripollet, fill d'un ex conseller republicà, que va intentar posar-se en contacte amb els antics republicans que quedaven al poble i cap d'ells no va voler saber res ³⁰.

La CNT que, abans de la Guerra Civil, tanta força havia tingut a Cerdanyola i Ripollet no tenia més que uns sis militants, entre ells: Josep Antoni Teruel ³¹, fill de José Antonio Teruel ex regidor de Ripollet de CNT-FAI, exiliat a França i que es dedicava com activitat opositora a rebre i repartir la Solidaritat Obrera, Juan Manuel Paños, petit

²⁹ Sever Bigas (Ripollet 1921-1991), fill d'un regidor republicà represaliat. Amb l'entrada de les tropes feixistes a Ripollet ell i la seva germana, Teresa Bigas, van ser obligats per la Falange a realitzar tasques de neteja i manteniment dels seus locals. Entrà en contacte amb el PSUC l'any 1960. Inicialment distribuï per Ripollet la revista Mundo Obrero. L'any 1964 va crear una cèl·lula del PSUC amb gent jove on també milità la seva dona Aurora Pena i la seva filla Victòria. Detingut el 1965, quan va sortir de la presó amb alguns problemes de salut mantingué una militància passiva al PSUC que repregué el 1975 després de la mort del dictador. El 1981 fomà part del PCC, excisió del PSUC.

³⁰ Declaracions a l'entrevista de Sever Bigas

³¹ Declaracions a l'entrevista de José Antonio Teruel

empresari de materials de la construcció i Antonio García de Alcaraz, militant sindicalista molt actiu.

A partir de principis dels anys seixanta, es va obrir un nou marc econòmic i social que superaria les penúries econòmiques de la postguerra. Aquest nou escenari, afavorí la incorporació de nous integrants disposats a endegar la lluita interna contra la dictadura franquista de forma diferent a com havia estat enfocada per les organitzacions republicanes, tant des de l'interior del país com des de l'exili exterior. Una nova generació, que no havia viscut la Guerra Civil i la forta repressió a la fi d'aquesta, començava a aparèixer.

Ensenyament i Cultura

A Ripollet i a Cerdanyola, malgrat el creixement de la població, l'ensenyament primari tenia en aquest període, anterior a 1960, pràcticament el mateix nombre d'aules que durant el període republicà. Les velles escoles estatals continuaven impartint docència amb una oferta insuficient que feia que el nombre d'alumnes per classe fos excessiu i la demanda es cobrís amb l'oferta privada, el que significava un esforç econòmic addicional per a moltes famílies.

Als anys cinquanta, l'ensenyament mitjà era inexistent, ja que a aquestes poblacions no hi havia cap institut públic d'ensenyament secundari i el jovent es veia obligat a desplaçar-se a altres municipis per poder continuar els estudis. La universitat era a l'abast de famílies amb cert poder adquisitiu. No va ser fins a principis dels seixanta que a Ripollet i a Cerdanyola s'instal·laren dues escoles, privades i religioses, que oferien cursos d'ensenyament secundari.

Pel que fa a les festes tradicionals aquestes tenien alguns elements centrals comuns com la celebració de les festes de Nadal, Reis, Tres Tombs o les revetlles populars de Sant Joan, Sant Pere i Sant Jaume. Al novembre es continuava celebrant l'antic aplec de Sant Iscle a Cerdanyola i una bona ocasió per retrobar persones provinents de Ripollet. La Festa Major, seguí sent un element referencial per als dos municipis. A Cerdanyola se

celebraven dues: una oficial per Sant Martí, 11 de novembre ³² i una altra per la primavera, el Roser de Maig, que tenia lloc el primer diumenge de maig. A Ripollet la Festa Major, el darrer cap de setmana d'agost, tenia un gran èxit i afluència de públic i, al contrari del que passava a Cerdanyola per l'Aplec de Sant Iscle, la Festa Major de Ripollet atreia molts cerdanyolencs.

El Sardañola Gran Casino, o “casino dels senyors”, associació originalment formada pels i per als estiuvejants de Cerdanyola, era un centre elitista cultural i recreatiu que, a banda dels balls que organitzava amb motiu d'alguna festa popular, vivia al marge de la població. La sala de ball i cine Talia era, per la seva situació fronterera entre ambdós municipis, un lloc molt popular, de fàcil accés per als habitants de les dues poblacions que propiciava que aquests es trobessin els dies de festa. Certament, els llocs d'esbarjo més importants o atractius es trobaven a Cerdanyola on molts ripolletencs s'hi desplaçaven els diumenges per gaudir del ball o el cinema.

Font: Arxiu Andrés Salillas. *Cerdanyola Gran Casino* (<http://www.salillas.net/cerdanyola/>). Fotos antigues de Cerdanyola.

³² OLEA MORILLAS, Antonio, *La Cerdanyola Rural- Estudi Etnogràfic*, Ajuntament de Cerdanyola del Vallès, publicacions de la UAB, Cerdanyola del Vallès 2005, pp. 157-167.

A Ripollet, com ja hem comentat, la vida cultural girava al voltant del Centre Parroquial, lloc on es desenvolupaven diverses activitats culturals i esportives: teatre, cinema, conferències, exposicions, excursions, bàsquet, ping-pong, escacs... A Cerdanyola no va ser fins més tard, el 1959, que es va construir un Centre Parroquial que com el de Ripollet esdevindria lloc de trobada i reunions de diferents entitats.

Ripollet i Cerdanyola, amb l'arribada de noves indústries, van començar a tenir un important desenvolupament econòmic. L'arribada de la immigració, atreta per la possibilitat d'unes millors condicions econòmiques, va canviar la demografia i la composició social. En aquests municipis en procés de transformació no s'exterioritzava, de forma evident, cap tipus de resistència o activitat social en contra de la dictadura per intentar millorar les coses, no ja des d'un punt de vista polític sinó social com, per exemple, la pèssima situació de l'ensenyament o la sanitat que es trobava sota mínims, tal com reconeixen els mateixos ajuntaments a les publicacions de les seves memòries per aquest anys.

1.3. Ripollet- Cerdanyola 1960-1969.

*Manifiestos, artículos, comentarios, discursos,
Humaredas perdidas, neblinas estampadas.
¡Que dolor de papeles que ha de barrer el viento,
qué tristeza de tinta que ha de borrar el agua!*
.....
*Siento esta noche heridas de muerte las palabras.
Nocturno de Rafael Alberti (1902-1999)*

El context polític, econòmic i social.

Aquesta dècada marcà l'inici del gran canvi econòmic i d'una certa integració o acceptació internacional del règim per part dels governs occidentals. En aquest període es consolidà la liquidació del model autàrquic per una economia de caràcter lliberal

facilitada pels tecnòcrates de l'Opus Dei que havien apartat els dirigents més addictes a la Falange: s'inicià el primer "Plan de Desarrollo".

Fruit d'un cert reconeixement internacional i del canvi econòmic, va començar l'arribada de turistes de forma important.

El canvi demogràfic del conjunt de l'àrea metropolitana, i tot el que significava per al desenvolupament de l'economia i la societat, mostrava una nova realitat. El boom de la immigració va propiciar que alguns municipis situats a l'entorn metropolità, com els que són objecte d'aquest estudi, creixessin de forma desmesurada sense cap pla urbanístic previ i amb una presència obrera important en el cinturó barceloní.

QUADRE 6

Categories socioeconòmiques en percentatge de la població total (1970)

Categoria socioeconòmica	Barcelona	Cornellà	Ripollet	Sabadell	Terrassa
Empresaris, directius i professions lliberals	8,8	2	3	5,5	4,1
Oficinistes, tècnics i autònoms	35,7	18,3	14	26	25,4
Manuais	30,6	65,5	67,7	53,6	50,9

Font: BALFOUR, Sebastián. *La Dictadura. Los trabajadores ...*, p. 66.

El quadre superior ens mostra que Barcelona tenia una població més heterogènia pel que fa a les diferents categories laborals. A Sabadell i Terrassa, en canvi, el nombre d'obrers manuals era molt superior al de Barcelona però hi havia més tècnics i administratius que Ripollet o Cornellà. Aquestes poblacions mostraven una major presència d'obrers manuals, potser per la seva vessant ja altament industrial abans de l'onada immigratòria d'aquests anys. Aquesta arribada massiva de persones, al caliu del creixement de l'activitat econòmica, es va fer palesa a tota l'àrea metropolitana, i en concret a Ripollet – Cerdanyola, i tindrà una influència decisiva en el fort creixement de zones industrials i la seva trama urbana.

Amb els alts creixements de la immigració entre el 1960 i 1965 el Vallès Occidental passà a una densitat superior als 200 hab./km² Ripollet esdevingué la primera ciutat amb el creixement percentualment més alt de tot Catalunya en aquest període i Cerdanyola la sisena, fet que ens mostra l'alt creixement industrial que va experimentar aquesta àrea distintiva. El mateix podem comentar d'alguns municipis de la corona metropolitana barcelonesa com Cornellà, Viladecans, Santa Coloma de Gramenet o Sant Vicens dels Horts. Aquesta presència d'immigrants, que majoritàriament formarien part de la mà d'obra de la indústria o del sector de la construcció, és una constatació de la relació entre creixement industrial i immigració.

QUADRE 7

Ciutats de major creixement demogràfic a Catalunya 1960-1965

Municipi	Lloc llista	Població 1960	Població 1965	Creixements
Ripollet	1	5.262	11.307	114,8
Cornellà del Ll.	2	24.714	53.049	114,6
Viladecans	3	7.508	13.765	83,3
S. Coloma de G.	4	32.590	58.165	78,4
S. Vicenç dels Horts	5	5.750	10.231	77,9
Cerdanyola	6	6.455	11.061	71,3
Rubí	7	9.907	16.052	62,0
Esplugues del Ll	8	12.393	18.564	49,8
Hospitalet del Ll.	9	122.813	180.140	46,6
Sant Boi del Llobregat	10	19.968	29.191	46,1
Prat del Llobregat	11	14.131	20.286	43,5
S. Adrià del Besòs	12	15.801	22.515	42,5

Font: DE RIQUER, Borja i CULLA, Joan B., *Història de Catalunya*, Barcelona, Edicions 62, 1989, Volum VII, p. 282.

Aquest creixement de la població, en molt pocs anys, va tenir una forta repercussió en l'espai urbà de tots dos municipis. A finals dels anys seixanta l'agricultura que, fins a principis del període, s'havia mantingut amb una caiguda feble respecte de les activitats industrials, accentuaria la davallada en benefici dels nous polígons que s'anirien construint per cobrir la forta demanda d'habitatge, la indústria i altres serveis, com la Universitat Autònoma de Barcelona que a principis dels anys setanta va ocupar un important espai que, anteriorment, havia acollit el conreu de vinya cerdanyolenc.

A Ripollet també van sorgir polígons d'habitatges de nova creació a la zona coneguda com a Can Mas, fronterera amb Masrampinyo (Montcada i Reixac), abans espai agrícola de conreu de vinyes, que va donar aixopluc a un gran nombre d'immigrants. Aquest nou barri va merèixer un article d'en Josep Maria Huertas Claveria, publicat a la revista Destino el 20 de maig de 1967, titulat: "*Ripollet, el Municipio más densamente poblado de España*"³³ on feia una descripció de les condicions de vida de la immigració d'aquells anys. En ell explicava les condicions d'aquest barri amb carrers sense asfaltar on s'acumulaven famílies en pisos petits on rellogar habitacions era una pràctica habitual i on, com únic servei, s'oferien els bars a peu de carrer: "*...hay pisos (comedor, cocina y dos habitaciones) donde duermen 10 o 15 personas...*". Allunyat del centre urbà, va ser batejat pels nadius com la "Ciudad sin Ley", tota una premonició de les inicials dificultats per la integració entre la població nadiua i la nouvinguda.

³³ HUERTAS CLAVERÍA, Josep Maria. Destacat periodista, escriptor i cronista dels barris de Barcelona molt relacionat amb l'impuls de les lluites socials i el suport i difusió de les mateixes des de la seva posició de periodista. Col·laborador a El Correo Catalán (1963-1972), Tele/eXprés (1972-79) i altres diaris i revistes, fou director d'Oriflama (1968-71) i va treballar al servei de Premsa de la Diputació Provincial de Barcelona (1980-82) sempre amb la premissa de lligar la seva labor als moviments socials. Destacat lluitador antifranquista, el 1975 fou sotmès a un Consell de Guerra que el condemnà a dos anys de presó, dels quals en complí vuit mesos, per la publicació d'un article a Tele/eXprés considerat difamatori per l'Exèrcit. L'any 2006 fou elegit degà del Col·legi de Periodistes de Catalunya.

6 Todo lo antedicho se agudiza aún más si paso a referirme a la Ciudad sin Ley, sobrenombre que lleva el barrio de Can Mas, viviendas nacidas alrededor de una vieja masía. La barriada se encuentra situada a un kilómetro escaso del centro neurálgico del pueblo, y, a pesar de la escasa distancia, cada una de las dos partes —centro catalán y suburbio inmigrante— llevan su vida autónoma, hostil hacia los otros. El aspecto de las calles es deplorable, y el de los pisos aún produce mayor pesadumbre. Como los alquileres son elevados se recurre también aquí, como en Barcelona, a la solución de los realquilados, y hay pisos (dos habitaciones, comedor y cocina) donde duermen quince o dieciséis personas. Así nada tiene de extraño que los bares estén abarrotados —¡cualquiera se está en casa!— y que un chaval pregunte a una chica catalana (torre de planta baja y jardín) que quién duerme encima de la mesa del comedor, porque en su casa la mesa tiene dobles funciones: comedor de día, dormitorio de noche.

Font: Arxiu propi. *Nou barri de Can Mas a Ripollet. Extracte de l'article de Huertas Clavería sobre les condicions de vida de la immigració.*

La producció de vi, referent econòmic fins aleshores, reflecteix la desaparició dels espais i activitats agrícoles pels espais i les activitats industrials. El quadre que mostrem a continuació presenta la producció de vi del Celler per al període 1962-1972. Hom pot observar, d'una manera molt evident, la caiguda de l'espai agrícola a causa del canvi econòmic que s'estava produint i que ja no es podia aturar:

QUADRE 8

Producció de vi celler Cooperatiu 1962-1972.

Any	Producció Kg.	Ripollet % producció	Ripollet N° socis	Cerdanyola % producció	Cerdanyola N° socis
1962	1.658.118	52	54	47	44
1964	1.452.069	48	51	51	47
1966	1.143.261	60	59	38	37
1968	1.264.995	55	61	41	35
1970	920.000	66	64	29	29
1972	452.684	61	64	35	30

Font: *Elaboració pròpia a partir de les actes del Celler Cooperatiu de Ripollet.*

Hom pot comprovar com, a partir de 1964, s'inicià la primera davallada de la producció que al 1970 i 1972 ja era molt evident. Aquesta anirà caient de forma esglaonada, fins el 1976 que restarà com a residual tal com consta a la Memòria de 1971, apartat d'economia, de l'Ajuntament de Cerdanyola: "La agricultura que fue en tiempos no muy lejanos la principal fuente de ingresos de la población va quedando reducida a su mínima expresión".

Les dades estadístiques publicades per l'Ajuntament de Ripollet el març de 1964 ja mostren indicadors del canvi econòmic iniciat, un d'ells és el fort increment del parc motoritzat:

QUADRE 9

Evolució del parc motoritzat a Ripollet.

Any	Turismes	Motos	Camions	Total
1950	14	25	12	51
1964	62	210	67	339
Creixement	442%	840%	55,8%	664%

Font: AHMR: *Estadística, any 1964.*

Els poders locals. L'ajuntament i l'església.

En aquest període 1960-1969, no hi va haver cap canvi significatiu en la forma d'actuar dels ajuntaments de les dues poblacions. Seguien al peu de la lletra allò que els ordenaven des del Govern Civil i altres instàncies franquistes, col·laborant amb la dictadura des de l'òrbita local. L'adhesió al règim era una constant per part dels membres del consistori. El gener de 1960, un cop constituït el nou ajuntament de Cerdanyola, fa pública la seva:

”adhesión inquebrantable al Caudillo y al Movimiento con ocasión de la liberación de este Municipio”.

Entre el 1960 i el 1970, de forma aclaparadora, els integrants dels consistoris de Ripollet i Cerdanyola, de la mateixa manera que als períodes anteriors des de la fi de la Guerra Civil (1940-1960), eren persones nascudes en aquestes poblacions o a d'altres poblacions catalanes, fet que ens fa deduir que la col·laboració i integració de ciutadans nascuts a Catalunya amb la dictadura en els seus òrgans oficials, en aquest cas els consistoris locals, era absolutament majoritària, tal com podem comprovar en els quadres 10 i 11 sobre el lloc de naixement dels regidors de 1960 a 1970.

Dels vint-i-u regidors que van conformar l'administració franquista de Ripollet en el període 1960-1970 només en trobem dos que no van néixer a Ripollet: Rosendo Sabaté, nascut a Pallarols i Carlos Arañó, nascut a Mataró. No hi ha un sol regidor que no sigui català i, en general, són fills o familiars dels que van estar governant l'Ajuntament entre 1940 i 1960. En aquest període de 1960-1970, igual que en els períodes anteriors no apareix cap dona regidora. Fins a les eleccions democràtiques de 1979 les dones no entraran als ajuntaments.

QUADRE 10

Lloc de naixement dels regidors de l'ajuntament de Ripollet 1960-1970

Nº	Nom	Lloc	Any	Observacions
1	Juan Saló Bayó	Ripollet	1918	
2	Ramon Masachs Carnicero	Ripollet		Del 2/55-2/61
3	Antonio Canals Serra	Ripollet	1907	alcalde 08/54-10/60
4	Manuel Masachs Carnicero	Ripollet	1919	alcalde 10/60-5/66
5	Antonio Canals Ribatallada	Ripollet	1928	
6	Domingo Torras Puig	Ripollet	1913	
7	José Grau Arnau	Ripollet	1930	
8	Jose Bayó Bayó	Ripollet	1912	
9	Rosendo Sabaté Canela	Pallarols	1906	Lleida
10	José Uño Ricard	Ripollet	1921	
11	Juan Roca Gorina	Ripollet	1923	
12	Carlos Arañó Nonell	Mataró	1917	
13	Juan Espàrrach Lloret	Ripollet	1918	
14	Miguel Pons Ricard	Ripollet	1918	
15	Mucio Dausá Vidal	Ripollet	1912	02/1964-2/74
16	Alberto Dausá Renom	Ripollet	1917	Alcalde 1966-79
17	Jorge Canals Ribatallada	Ripollet	1925	02/1964-2/71
18	Esteban Ricard Estapé	Ripollet	1929	
19	Enrique Tatché Pol	Ripollet	1927	
20	Javier Pijoan Navinés	Ripollet	1926	
21	Federico Raurell Monteys	Ripollet	1925	02/1967-2/74

Font: AHMR. *Elaboració pròpia a partir de les actes de plens i els padrons municipals.*

El mandat com alcalde d'Alberto Dausá Renom, nomenat el 1966, va durar tretze anys del 1966 fins al 1979 que es van celebrar les primeres eleccions municipals. Els tres darrers anys del seu mandat van passar de ser fidels servidors de la dictadura a adaptar-se als nous temps, sempre seguint la legalitat, que el canvi democràtic estava produint.

QUADRE 11

Lloc de naixement dels regidors de l'Ajuntament de Cerdanyola 1960-1970

Nº	Nom	Lloc naixement	Any	Observacions
1	Francisco Juventeny Boix	Montcada	1906	Batlle 1955-1961
2	Domingo Fatjó Sanmiquel	Cerdanyola	1922	Batlle 1961-1976
3	Magin Esquerré Sallares	Sallent	1900	
4	Juan Juventeny Boix	Sant Hilari de Sacalm	1895	
5	Vicente Ribas Cardona			
6	Pedro Costa Castells	Cerdanyola	1919	
7	Francisco Segura Peiret	Cerdanyola	1925	
8	Juan Pañella Sanahuja	Barcelona	1918	
9	Joaquín Dubá Mimó	Cerdanyola	1923	
10	Esteban Pladevall Bolbena	Cerdanyola	1926	
11	Manuel Maymó Saló	Cerdanyola	1913	
12	Antonio Tomás Llagostera	Barcelona	1922	Des de 1926 a Cerdanyola
13	Federico Carreter Bonatti	Argentina	1922	Des de 1944 a Cerdanyola
14	Juan Morera Braut	Cerdanyola	1925	
15	Javier Mintenguía Acarreta	Barcelona	1927	Des de 1954 a Cerdanyola
16	Francisco Mariner Margens	Cerdanyola	1915	
17	Luis Arquer Garriga	Barcelona	1899	Des de 1945 Cerdanyola
18	Magin Sanahuja Anglada	Banyeres	1925	Des de 1943 a Cerdanyola
19	Javier Barneda Baqués	Ripollet	1924	
20	Alfredo Ardid Herrero	Barcelona	1924	Des de 1959 a Cerdanyola
21	Jesus Roig Juncosas	Sant Andreu de la Barca	1926	Des de 1942 a Cerdanyola
22	José M. Aran Peralta	Sant Andreu de la Barca	1928	
23	Ramon Sugrañes Cardona	Calonge	1929	
24	Antonio Felip Ros	Ripollet	1930	

Font: AHMC. *Elaboració pròpia a partir de les actes de plens i els padrons municipals.*

Dels vint-i-quatre regidors que van formar part de l'Ajuntament de Cerdanyola entre 1960-1970 no hi trobem cap nascut fora de Catalunya, a excepció de Federico Carreter que, procedent d'Argentina, arribà a Cerdanyola el 1944. La quantitat de regidors nascuts a Cerdanyola, encara que important, era diferent que a Ripollet on, com hem pogut observar, gairebé la totalitat eren nadius d'aquesta vila. Les conclusions a les que podem arribar en aquest sentit són les mateixes que per a Ripollet.

Al llarg de tots els anys d'ajuntaments franquistes, tant a Cerdanyola com a Ripollet, tampoc cap dona va ocupar cap regidoria. Crida l'atenció el llarg mandat de Domingo Fatjó Sanmiquel ³⁴ que va ser, per tant, un personatge força influent a la vida de la població fins el 1976 quan, a la mort del dictador, va considerar que el seu paper ja havia finalitzat i va dimitir.

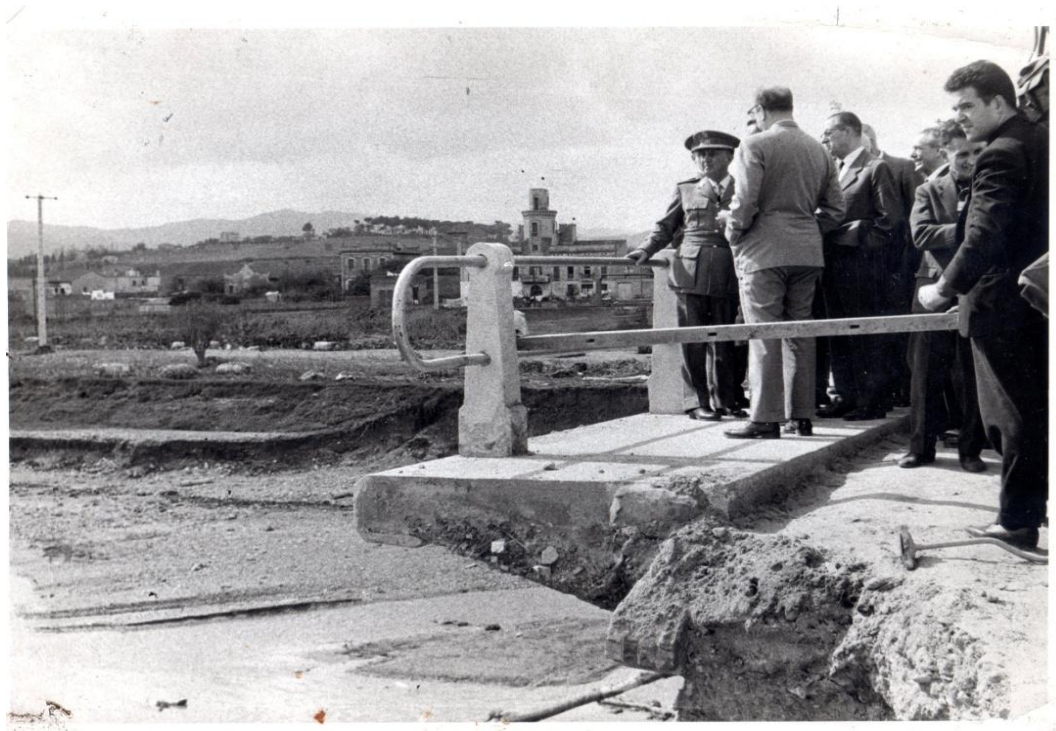
A principis dels anys seixanta es va produir un fet de gran importància que va significar un gran trasbals pels habitants de Ripollet: les riuades de setembre de 1962. Cerdanyola, en estar allunyada del riu Ripoll, no es va veure afectada. Una gran avinguda d'aigua va desbordar rius i rieres al seu pas per Terrassa, Sabadell, Ripollet i Montcada posant en evidència un creixement urbanístic descontrolat, derivat de la manca d'habitatges per cobrir les necessitats que demanava el creixement demogràfic i sense cap planificació per part dels ajuntaments i l'administració. Unes fortes pluges van provocar la nit del 25 de setembre el desbordament de la riera de les Arenes de Terrassa, deixant al seu pas una gran mortaldat al barri de Rosales, a Sant Quirze, i a Rubí. Per problemes econòmics, les classes més modestes procedents de la immigració havien aixecat prop de les lleres dels rius barraques i habitatges d'autoconstrucció.

El riu Ripoll també es va desbordar al seu pas per Ripollet on va fer molt de mal, majorment a les indústries situades a prop de la llera que van quedar destrossades. Els aiguats van fer malbé la maquinària, els productes i els subministres emmagatzemats,

³⁴Per més informació sobre l'alcalde Domingo Fatjó i el seu mandat a l'Ajuntament de Cerdanyola es pot consultar, Negreira, José, L., *Cerdanyola: El camí cap a la democràcia. Moviment Obrer i lluita antifranquista (1966-1976)*. Edició de l'Ajuntament de Cerdanyola del Vallès, 2004, amb un apartat específic dedicat aquest personatge i a la seva gestió, p.52.

produint unes fortes pèrdues econòmiques i deixant al seu pas onze morts³⁵. Aquesta avinguda d'aigua es va produir durant la nit a la part baixa del poble on hi havia principalment indústries papereres i alguna metal·lúrgica, com Lligoña. També se'n va dur els horts situats a la llera del riu o al seu entorn. Malgrat les imatges fantasmagòriques, sinó tràgiques, d'aquesta gran riuada a Ripollet, el fet que, sortosament, no hi hagués treballadors a les fàbriques, va evitar un desastre humà major. El nucli antic de Ripollet, a l'estar situat en un petit turó no va patir danys. Aquest havia crescut per la part nord del poble i per la frontera amb Cerdanyola però no a les lleres del riu Ripoll on hi havia hortes i antigues empreses papereres.

La catastròfica riuada de setembre va comportar un esdeveniment molt important per l'època: la visita del dictador Franco a la zona, en concret a Ripollet, el 2 d'octubre de 1962. Per la immediatesa de la visita no va ser possible fer-li una gran rebuda. Els membres del consistori, amb l'alcalde al capdavant, van acompanyar al dictador al llarg del recorregut que permetia visualitzar el que quedava del pont caigut sobre el riu que unia Cerdanyola amb Ripollet i tot el mal que la riuada havia fet, sobretot als horts i a les indústries situades a la llera del riu.

Font. Arxiu propi. *Franco sobre les restes del pont derruït que unia Cerdanyola amb Ripollet i que*

³⁵ MARTOS, Ramon, *Quan el riu es va convertir en un mar*, a Històries de Ripollet (edició commemorativa), Ripollet, EMA publicacions, 2008, pp. 327-336.

l'avinguda d'aigua va destruir.

El 2 de juny de 1963 Franco tornaria per comprovar els avenços en la regulació del riu i els treballs de recuperació. Un trasbals per al municipi i el consistori que organitzà la visita. El projectista de l'Ajuntament de Ripollet va rebre l'encàrrec de dissenyar l'arc triomfal de benvinguda i el primer tinent d'alcalde, Domingo Torras, fou l'encarregat de llegir el discurs de benvinguda, fent d'amfitrió el propi alcalde Manuel Masachs Carnicero. Amb motiu d'aquest esdeveniment, es va fer parar les fàbriques, obligant els obrers a assistir a l'acte de benvinguda. Aquests s'havien de situar al lloc reservat per a cada empresa marcat a terra amb guix. També els escolars hi van haver d'assistir portant banderetes espanyoles. A més de l'arc triomfal, es van penjar pancartes amb diferents eslògans ³⁶:

“Gracias Caudillo”

“Ripollet a vuestras órdenes”

“Caudillo de España, con amor i disciplina , Ripollet confia en ti”

“Ripollet a vuestras órdenes”

Aquestes expressives mostres de fidelitat del consistori franquista no eren supèrflues. La fidelitat la demostrava exercint en l'àmbit local el control polític sobre la ciutadania, informant-ne a les autoritats competents sempre que ho considerava necessari o quan el Govern Civil ho requeria. El 31 d'octubre de 1963 l'alcalde de Ripollet trameté un d'aquests informes al Govern Civil, en aquest cas la llista dels que:

“tienen capacidad legal para ser elegidos concejales por el tercio representativo de entidades económicas, culturales y profesionales”.

³⁶ AMHR: *Acta de plens de 2 de juny de 1963.*

QUADRE 12

Candidats de Cerdanyola a ocupar plaça de regidor l'octubre 1963

Nom	Anys	Informe
José Grau Arnau	32	<i>Concejal, militante del Movimiento, Presidente del C.Fútbol, Secretario del Sindicato</i>
José M ^a Canals Ribatallada	33	<i>Militante del Movimiento, uno de sus hermanos fué candidato por el tercio familiar</i>
Alberto Dausá Ramón	43	<i>Idem., Delegado Local del Frente de Juventudes</i>
José Pañella Sanahuja	51	<i>Adicto al Movimiento Nacional y de acreditada honestidad y prestigio</i>
Jaime Roviralta Bonet	36	<i>Idem</i>
Juan Martínez Escorhuela	46	<i>Idem</i>

Font: AMHR. *Correspondència (sortides). 1960-1965.*

Les directrius de Falange eren clares sobre qui es podia presentar per formar part de l'ajuntament: militants, adherits o afiliats al Movimiento Nacional, per després decidir els que serien els escollits per entrar a la corporació:

SALUDO A FRANCO ¡ARRIBA ESPAÑA!

*Falange Española Tradicionalista
y de las J. O. N. S.*

JEFATURA LOCAL DE RIPOLLET DELEGACION DE N.º

Cumplimiento lo interesado en circular de -
Inspección Provincial fecha 11 de ~~Enero~~ ppdº -
recibida el 1º del actual, devolviendo impreso -
relativo informes 1 a 6 de cada uno de los compo-
nentes del Ayuntamiento de esta Villa atendiendo
la información facilitada telefónicamente por --
Inspección, según la cual 1 corresponde a la año-
tación de si el informado es: Militante, Adheri-
do, o Afiliado.

2.- Si es: Afiliado anterior guerra Libera-
ción.

3.- Si es: Ex-cautivo, mutilado de guerra ,
Guardia de Franco u otros cargos.

4.- Expresa con A, si es adicto; B tibio y
C indiferente.

5.- Expresa: si la situación económica social
del informado es muy buena se clasifica con A-1;
si es buena A-2; y si es regular A-3; Con la B-1
se conceptúa como anteriormente la capacidad de
trabajo y calificación profesional como muy bue-
na; con B-2, buena; y con B-3, regular; Con la -
letra C-1,2 o 3 se clasifica la conceptuación mo-
ral; y con la letra D-1,2 cuando el informado es -
adicto al régimen sin marcada tendencia.- D-2 --
cuando éste es de tendencia Franquista y D-3 ---
cuando la tendencia es Falangista, finalmente

6.- Expresa: año de la elección y en su caso
si fué designación automática.

Por Dios, España y su Revolución Nacional -
Sindicalista.

Ripollet, 3 de Marzo de 1964.
El Jefe Local

Fdº. Manuel Masachs Carnicero.

CAMARADA JEFE COMARCAL DEL MOVIMIENTO. SABADELL

Font: AMHR. *Correspondència (sortides)*. 1960-1965.

El 14 de desembre de 1966 es va celebrar el Referèndum Nacional per aprovar la Ley Orgánica del Estado ³⁷. El règim demanava el Sí i la propaganda per al No estava prohibida. El vot era obligatori i el Sí va obtenir el 95,06% dels vots emesos. Previ a la votació els ajuntaments varen rebre una carta del ministre d'Informació i Turisme, Manuel Fraga Iribarne, on demanava "...Ratificar el apoyo entusiasta que los españoles hemos ofrecido a nuestro Jefe de Estado, el Caudillo Franco, que así nos enseña el camino hacia un mejor porvenir de paz, progreso, de bienestar y de trabajo". En

³⁷ El referèndum franquista del 14 de desembre de 1966, de participació obligatòria, va ser convocat per aprovar la Ley Orgánica del Estado que després del resultat positiu obtingut del 95,06% de vots favorables va ser aprovada el 1967. Modificà lleis anteriors però l'aspecte més fonamental és el que recull la separació del cap d'Estat amb la del cap de Govern (que fins aleshores feia les dues funcions en Franco) i que no entrarà en vigor fins a 1973 amb el nomenament de Carrero Blanco.

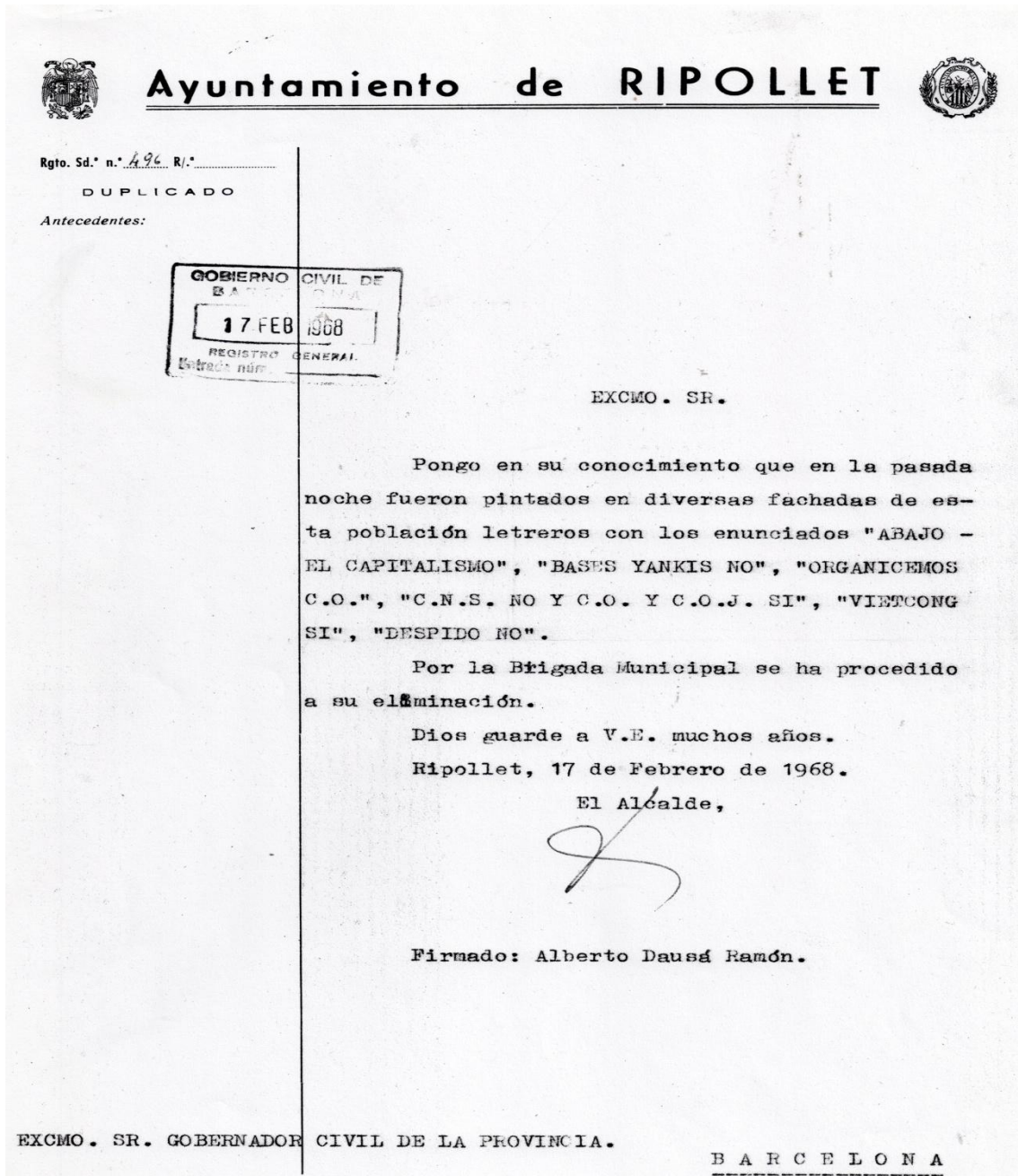
aquesta missiva els hi comunicava que, confiava que els cartells de propaganda que rebrien recolzant el vot per al Si, es col·locarien als llocs més visibles del poble.

Els alcaldes també actuaven com “policies polítics” i trametien informes al Govern Civil quan al municipi apareixia propaganda clandestina o pintades contràries al règim. Amb motiu de l'exili forçat de l'Abat de Montserrat, Aureli M. Escarré, aparegueren a Ripollet el 12 de març de 1965, dia de la seva marxa, uns fulls volants, escrits en català, que cridaven a una concentració de suport al clergue. Escarré havia estat obligat a abandonar Catalunya com a càstig per unes crítiques al règim franquista realitzades el novembre de 1963 en el decurs d'unes declaracions al diari francès Le Monde. El batlle de Ripollet Manuel Masachs Carnicero va fer arribar al Govern Civil un dels fulletons clandestins informant que havien estat trobats a la matinada per la policia municipal amb el següent contingut:

“...acudiu divendres 26, a les 8h del vespre, davant del Palau Episcopal per entregar al sr. Arquebisbe un document demanat el retorn del Pare Abat Escarré. ACUDIU-HI (sense signatura)”.

El mateix va passar amb un altre full volant que anava signat per “La Comisión Obrera suplente de Barcelona” que cridava a una concentració el 18 de març de 1965 per protestar per les detencions que es van produir el 23 de febrer quan va ser reprimida una concentració, davant de la Delegació Sindical de Barcelona, que va acabar amb detinguts. Un altre full volant que va tenir el mateix destí estava signat per “Comisiones Obreras de Moncada” i feia referència a la lluita pel conveni d'Aismalibar. Els treballadors que portaven deu dies de vaga, comunicaven que l'empresa havia tancat el 18 de març. També en aquesta ocasió l'alcalde les trameté al Govern Civil, jugant aquest paper d'informador davant moviments polítics i socials.

El nou alcalde de Ripollet per designació directa del Govern Civil, Alberto Dausá, va entrar a formar part del consistori el 1966 seguint les petjades de l'anterior alcalde. El 17 de febrer de 1968 denuncià que havien aparegut pintades a les façanes d'algunes cases o solars, amb lletres majúscules, que havien estat eliminades per la Guàrdia Urbana:

Font. AHMR. *Comunicacions 1965-1970.*

El mateix farà el 16 d'abril davant de les pintades a diverses parets amb la llegenda:

*"Comisiones Obreras sí", "Abajo el capitalismo"
"Viva el primero de Mayo", "Unete a C.O."*

El nacional-catolicisme, que establí una relació estreta entre l'església catòlica i l'Estat des de la fi de la Guerra Civil, continuava amb la mateixa intensitat que en els anys dels seus inicis a la dècada dels quaranta. A Cerdanyola, el 26 de gener de 1964, amb motiu del XXV aniversari de la "Liberación de Sardanyola", l'Ajuntament va organitzar una sèrie d'actes entre els que hi havia una "Santa Misa" a la que varen assistir totes les autoritats locals. També el diumenge 2 de febrer es van posar autocars a disposició de la ciutadania per participar en una concentració a Barcelona en la qual es va fer una missa de campanya.

Al llarg d'aquest període, l'església de Cerdanyola va prendre dues iniciatives que van ser importants en la seva evolució per al moviment antidictadura: l'inici de la revista de Sardanyola ³⁸ editada per la parròquia ³⁹ que es va convertir, amb el temps, en una eina de comunicació social i la inauguració el 1959 del Casal Parroquial. Aquest Casal Parroquial es convertí en punt de trobada, un cau de desenvolupament d'activitats culturals de part dels antifranquistes cerdanyolencs. Així dos elements pensats per integrar més la relació entre l'església i l'administració franquista es van convertir, amb el temps, en uns espais de comunicació, trobada i formació de persones oposades a la dictadura, especialment joves, del període de 1970 al 1976.

Font. AHMC. Col·lecció revistes de Cerdanyola. Aquest és el primer nom de la Revista de la parròquia

³⁸ Per conèixer l'evolució del nom del municipi fins arribar a l'actual de Cerdanyola del Vallès, hom pot consultar el llibre de SÁNCHEZ, Miquel, *El topònim de Cerdanyola, un estudi sobre el nom del poble*, Cerdanyola, edició pròpia, gener de 1978.

³⁹ El desembre de 1962 es publica el primer número d'una revista mensual d'informació local amb el nom de *Sardanyola*, editat per la parròquia amb el suport econòmic de l'ajuntament franquista. Inicialment estava orientada a: los fieles católicos sobre la vida religiosa cultural y recreativa para cumplir lo mejor posible los deberes con Dios y la Patria. A partir de 1971, amb un nou equip de capellans a la parròquia, passarà a anomenar-se *Revista de Sardanyola* canviant la seva orientació per fer-se ressò dels esdeveniments polítics i socials. Aquesta revista es va publicar fins l'abril de 1977.

Els serveis. Ensenyament, Sanitat i Cultura.

En aquest període de 1960 a 1969, l'ensenyament i la sanitat seguien tenint unes grans mancances. Un veritable problema, pel que fa a l'educació ja que, per manca de places, molta canalla no tenia la possibilitat d'anar a l'escola pública i les famílies havien de pagar escoles privades. Les estructures escolars, amb les que es comptava, eren pràcticament heretades del temps de la República i clarament insuficients.

Tanmateix, la sanitat pública no tenia cap centre d'assistència per atendre les necessitats d'una població que creixia cada dia. Aquestes, totalment insuficients, eren cobertes, parcialment, a les instal·lacions de la Creu Roja ja que fins al principi dels anys setanta no es disposà de cap centre d'assistència de la Seguretat Social. Mentre, la població es veia obligada a pagar unes quotes mensuals, conegudes popularment com "iguala"⁴⁰, als pocs metges que hi havia per poder ser atesa de forma privada.

Aquests dos aspectes foren motiu de queixa per part dels consistoris i així ho van reflectir a les respectives memòries municipals. La de Ripollet de 1964 recull les dades de les escoles existents (quadre 13).

A l'escola pública, com a la privada, la ràtio d'alumnes per classe superava els cinquanta alumnes. Des de la fi de la guerra i al llarg d'aquest període, l'ensenyament privat va cobrir, en part les mancances dels centres públics, raó per la qual moltes famílies es veien obligades a assumir una despesa addicional si volen proporcionar un mínim ensenyament als seus fills.

Pels estudis secundaris i superiors la mateixa memòria recull:

“Los cursan en Barcelona y Sabadell numerosos estudiantes ya que dada la proximidad y facilidad de comunicaciones pueden pernoctar diariamente en sus propios domicilios”.

⁴⁰ En aquest temps l'assistència sanitària no era universal, ni gratuïta. Davant les dificultats econòmiques d'una gran part de la població per rebre atenció mèdica, es va crear una espècie d'assegurança col·lectiva, coneguda popularment com "iguala" perquè igualava tots els ciutadans i evitava que només les classes benestants poguessin rebre atenció sanitària.

QUADRE 13

Escoles a Ripollet 1964

Nom escola	Propietat	Alumnes	Contingut
Cristo Rey	Pública	Nens/es	360 alumnes disposa de tres classes per a nens, tres per a nenes i un parvulari. (la mateixa estructura del 1931).
San Esteban	Privada-Religiosa	Nens	Era l'únic que podia impartir la Enseñanza Media Elemental (fins a 4t de Batxiller).
Virgen del Rosario	Privada-Religiosa	Nenes	Capacitat per 345 alumnes
Ave Maria	Privada	Nens/es	Capacitat 30 alumnes.
Cervantes	Privada	Nens/es	Dues classes amb capacitat per 98 alumnes.
Can Mingrat (religioses cordimarianes)	Privada-Religiosa	Jardí d'infància (Pàrvuls)	Capacitat per a 80 alumnes.

Font: *Elaboració pròpia a partir de: Memoria de la gestión Municipal. Ayuntamiento de Ripollet 1964.*

A Cerdanyola la situació escolar era, pràcticament, la mateixa. L'escola pública no cobria les necessitats de la població, existint una oferta majoritària dels centres d'ensenyament privat:

QUADRE 14

Escoles a Cerdanyola 1964

Nom escola	Propietat	Alumnes	Contingut
Sant Martí	Pública	Nens/es	Un aula d'ensenyament infantil i quatre aules d'ensenyament primari (La mateixa estructura del 1931).
Col·legi Anunciata (Dominiques)	Privada-religiosa	Nenes	Sense dades
Montserrat	Privada	Nens/es	Sense dades
Cristo Rey	Privada	Nens/es	Sense dades
Institución Escolar Virio	Privada	Nens	Sense dades
Clenfort	Privada	Nens /es	Sense dades

Font: AHMC, *Elaboració pròpia a partir de: Memoria de la gestión Municipal. Ayuntamiento de Sardanyola 1953-1973.*

Un altre greu problema, derivat del creixement demogràfic, era la dificultat per accedir a la sanitat. El 1964 no hi havia cap dispensari d'urgències. L'assemblea local de la Creu Roja suplía aquesta mancança oferint un servei mancomunat a les dues poblacions. A finals de la dècada dels seixanta hi havia dos metges de la Seguretat per Ripollet i Cerdanyola. Bona mostra d'aquesta problemàtica és la declaració del mateix consistori cerdanyolenc⁴¹ en referència a aquesta problemàtica:

“No hay en el municipio casas de socorro. Para la prestación de los servicios médico – farmacéuticos obligatorios existe un médico de ADP, un farmacéutico, un veterinario (presta también servicio para Ripollet y Barberà), un practicante y una comadrona”.

“La asamblea Local de la Cruz Roja de Sardanyola-Ripollet sostiene un local y ambulancias para el servicio de urgencias. Los dos ayuntamientos contribuyen a su sostenimiento (...) ni es tampoco aceptable la forma en que

⁴¹ AMHC. *Memòria de 1972*, Edita Ajuntament de Cerdanyola, Punt 6, Casas de Socorro, p. 32.

se presta el servicio de la Seguridad Social al núcleo urbano formado por Sardanyola y Ripollet, cuya población total pasa de los 42.000 habitantes, en su mayoría beneficiarios”.

Por todo ello, entendemos que en este aspecto estamos mal atendidos y debe de reactivarse la creación de una Casa de Socorro, obligatoria para municipios que pasan de los 20.000 habitantes, y urgir al INP a la creación de un ambulatorio en cada municipio por exigirlo así el número de obreros y beneficiarios de la Seguridad Social”.

Teniendo en cuenta que los médicos de ADP, que tuvieran a su cargo la casa de Socorro, tendrían que atender, también, al número de cartillas correspondiente con médicos de la S.S. podría quedar organizado el servicio de urgencias para todo el vecindario sin las irritantes diferencias y casos de desatención que hoy se producen”.

Aquests dos aspectes, educació i sanitat, eren una font de reivindicacions, quan no el motiu per part dels veïns per organitzar-se. A principis dels anys setanta aquest moviment reivindicatiu va tenir la seva millor expressió i concreció en el que esdevingué l'inici dels moviments veïnals que van organitzar les primeres associacions de veïns.

En l'apartat de comunicació, la premsa escrita local no tenia gaire presència: Ripollet no disposava de cap publicació pròpia i a la població veïna la revista de Sardanyola era l'única que s'editava de forma regular. La trajectòria d'aquesta publicació té dues fases diferenciades:

- La primera comença amb la seva fundació el desembre de 1962. Aquesta tenia una vessant de caràcter molt parroquial, amb alguna informació cultural o esportiva i, seguint una línia de col·laboració molt estreta amb l'ajuntament, incloïa a cada número uns fulls informatius de les activitats d'aquest. Per aquesta col·laboració, l'editorial rebia una subvenció que ajudava a la seva viabilitat econòmica. Es recollia, també, informació sobre les activitats dels dos pobles i es publicaven monogràfics, com una sèrie d'articles titulats “Sardanyola - Ripollet a principios de siglo”.

- La segona fase va tenir el punt d'inflexió en l'arribada del nou mossèn, Josep Rosell, i el seu equip a principis de 1970. En aquesta etapa es produí un canvi en els continguts de la revista que arrel d'aquesta nova orientació, va començar a incloure articles d'opinió i altra informació relacionada amb les problemàtiques socials de Cerdanyola i on les lluites obreres i les reivindicacions de les associacions de veïns van trobar el seu espai a la revista. Aquest gir en els continguts de la mateixa, la va convertir en un referent de la vida cultural i social de la localitat al llarg del període 1971-1977.

Aquesta publicació va ser, doncs, l'únic mitjà de comunicació escrita de la societat cerdanyolenc i, parcialment, pel que fa referència a la vida social, també de Ripollet. Al llarg dels anys va retratar molt bé tant la Cerdanyola social franquista en la seva primera fase (1962 – 1970), com la lluita social antifranquista que es desenvolupà, a les dues poblacions, des del 1971 fins el 1977. Aquesta visió global de la societat de l'època la convertí en un document molt interessant per conèixer de primera mà els esdeveniments de tot tipus de Cerdanyola i, parcialment, de Ripollet.

En l'àmbit cultural i esportiu, els centres parroquials d'ambdós municipis van ser els impulsors, per excel·lència, de clubs esportius i activitats culturals com teatre, excursionisme o col·leccionisme. Alhora, també programaven activitats de caire catalanista, com festivals musicals, en els que actuaven cantants afins al moviment de la nova cançó catalana. Moltes vegades aquests actes esdevingueren actes solidaris amb les lluites obreres o amb els comitès d'ajut als presos, situació que es veié afavorida pel canvi en la direcció de la parròquia, ja comentat.

L'any 1966 hi tenien seu al Casal Parroquial de Cerdanyola les següents seccions ⁴²:

- Pessebres: responsable, Luis Vilardell
- GEDS: responsables, Isidro Grau i Francisco Roset
- G.E. Edelweis: responsables, Manuel Mogas i Antoni Tomás
- Exposicions: responsables, Jaime Marquet i José María Aranda
- Tennis taula: responsable, José María Llauger
- Teatre: responsables, Alberto Sala i Juan Morera

El 26 d'abril de 1964 ⁴³, després d'una setmana de conferències dedicades a la joventut, es va celebrar al Casal Parroquial de Cerdanyola un festival de la nova cançó catalana: “con la actuación de las figuras más destacadas en esta modalidad” en el que intervingueren: Els quatre gats, Maria Cinta, Josep Maria Espinàs, Lina i Els setze jutges. Aquesta activitat mostra que començava a néixer, si més no, un cert moviment cultural per impulsar la cultura catalana contraposada a la dictadura.

Al Centre Moral de Ripollet, es van anar obrint algunes escletxes en aquest mateix àmbit. Partint de la iniciativa del delegat local de la Caixa d'Estalvis de Sabadell, José Bertran Baulies, s'impulsaren actes de caire catalanista que, finalment, es van poder realitzar malgrat les dificultats burocràtiques que hagueren de superar per la seva aprovació. El 6 de juliol de 1968 el grup Cultura i Esplai va organitzar en les dependències d'aquest centre una conferència sota el títol: “Los medios de comunicación social en la formación y deformación del hombre” impartida per Manuel Ibañez Escofet ⁴⁴. La instància demanant autorització anava signada per Rosa Maria

⁴² Revista de Sardanyola, nº49, 1966.

⁴³ SALILLAS, Andreu, Això va passar l'any 1964 (www.salillas.net/cerdanyola/any1964.htm).

⁴⁴ Manuel Ibañez i Escofet (Barcelona 1917 - 1990). Aquest periodista i escriptor català, expert en comunicació, va començar en la professió abans de la Guerra Civil espanyola en la redacció del diari conservador El Matí bressol del Partit Unió Democràtica de Catalunya. Home compromès en el període de postguerra, va formar part de la Comissió Abat Oliba (1947). El 1952 va ocupar la plaça de sotsdirector d' El Correo Catalán promovent la seva modernització i catalanització. El 1968 va dirigir Tele/eXprès, diari aparegut a Barcelona el 1964 que va jugar un paper molt important en la difusió de notícies relacionades amb les lluites obreres i actes antifranquistes i que va comptar amb destacats col·laboradors: Montserrat Roig, Terenci Moix, Jaume Perich, Josep Maria Huertas Claveria o Manuel Vázquez Montalbán. Ibañez Escofet va ser obligat a dimitir el 1975 a causa d' un article signat pel periodista Josep Maria Huertas Claveria, que va portar a la presó a aquest últim i va provocar la primera vaga de la premsa barcelonina. El 1976 fou nomenat director adjunt de La Vanguardia. Gràcies al seu prestigi i experiència, va ser un dels assessors en matèria informativa dels presidents de la Generalitat Josep Tarradellas i Jordi Pujol.

Dumenjó,⁴⁵ que ja hi jugava un paper important en el món de l'escoltisme, la cultura i la lluita antifranquista. Aquesta instància va passar primer per l'Ajuntament i d'aquest pel governador civil que, finalment, va autoritzar l'acte.

Aquest grup, Cultura i Esplai, també va promoure altres activitats, entre elles representacions teatrals com una obra d'en Jean-Paul Sartre que fou una total novetat en comparació amb el teatre costumista que habitualment es representava al Centre Moral. Un punt culminant de l'activitat d'aquest grup d'escoltes va ser l'organització de la "Setmana de la Joventut", en la que, entre altres activitats, es va projectar la pel·lícula "El Evangelio según San Mateo" de Pier Paolo Pasolini que havia patit, prèviament, la censura del mossèn Francesc Montserrat i Recorder: "(...) *el nou capellà era un feixista de cap a peus ...*" (Joan Morral). El posterior debat, va comptar amb la presència de Manuel Vázquez Montalbán i Paco Candel: "(...) *vàrem aconseguir en aquella època omplir el cinema del Centre Moral. Va ser un veritable èxit.*" (Joan Morral).

"Teatralment, es van fer un parell més d'obres dirigides des de l'escoltisme, tant del grup de nois com del de noies. En Feliu Formosa⁴⁶ ens va deixar un document on hi havia una frase d'en Karl Marx i això va ser motiu suficient per a la Junta per expulsar-nos per revolucionaris i rojos".⁴⁷

(Rosa Maria Dumenjó, PSAN-PSC)

⁴⁵ Rosa Maria Dumenjó estava molt vinculada als moviments socials i culturals, tant dins com fora de Ripollet. Militant antifranquista de primera hora es va iniciar a les JAC (Joves d'Acció Catòlica) en el món de l'escoltisme. A principis de la dècada de 1960 va tenir contacte amb les COJ i, posteriorment, va passar al PSAN (Partit Socialista d'Alliberament Nacional). El 1973, amb un grup de joves va posar en marxa la delegació local de la UEC. Va ser fundadora del PSC- Congrés a Ripollet i regidora de l'ajuntament democràtic pel PSC en les tres primeres legislatures. Ha participat en l'àmbit polític, social i sindical i ha impulsat el moviment associatiu de Ripollet. Ha estat responsable del departament de la Dona d'UGT, directora de la Fundació Maria Aurèlia Capmany i membre fundadora de la Comissió Ripolletenca d'Activitats Culturals (CRAC).

⁴⁶ Feliu Formosa (Sabadell, 1934). Poeta, traductor, dramaturg, assagista, actor i director de teatre. Ha traduït i adaptat moltes obres alemanyes d'autors com Bertolt Brecht, Georg Trakl, Heinrich Heine, Thomas Mann, Joseph Roth, Friedrich Dürrenmatt i Frank Wedekind. La seva col·laboració amb el teatre de Ripollet va venir de la mà de Rosa Maria Dumenjó amb qui tenia amistat.

⁴⁷ Entrevista amb Rosa Maria Dumenjó on explica els detalls d'aquesta vivència. En aquesta època ja era responsable del grup Cultura i Esplai del Centre Moral de Ripollet que va organitzar algunes obres de teatre.

José Bertran Baulies, delegat de la Caja de Ahorros de Sabadell, va presentar una instància demanant permís a l'Ajuntament per fer un recital de cançó "en lengua catalana" que s'havia de celebrar Centre Moral el 20 d'abril de 1969. Amb la petició era preceptiu adjuntar tot el repertori que es cantaria i la lletra de cadascuna de les cançons:

*Crits- Noi- Visca- La Festa de la Plaça- La mort d'un soldat- El piolet-
Flor de neu- Amor -Captaire sóc- Com és dur i amarg tot s'ho ha endut el
vent- Ara Mateix-.*

El 16 d'abril, l'alcalde Alberto Dausá es va adreçar a José Bertrán comunicant-li que per poder celebrar aquest recital era necessari disposar d'un visat de les cançons per part de la Delegació Comarcal del Ministerio de Información y Turismo. Les dificultats i traves eren moltes i el control sobre la llibertat d'expressió molt potent però, malgrat aquestes circumstàncies, les iniciatives per fer activitats culturals no promocionades pel règim se seguien plantejant cada cop més.

A finals de 1969, per part de Joan Morral i Rosa Maria Dumenjó, va sorgir la iniciativa d'organitzar un Festival de la Cançó Catalana ⁴⁸. Van visitar, a més dels representants dels cantants, un munt d'empresaris i empreses catalanes, com el propietari de Gallina Blanca i la Banca Catalana entre d'altres, que els van donar suport i els van cobrir el pressupost previst. Quan ja ho tenien tot preparat, el Governador Civil, Tomás Garicano Goñi ⁴⁹, els hi va prohibir.

⁴⁸ Declaracions de Joan Morral i Rosa Maria Dumenjó a les entrevistes. Ells van ser els responsables que van llançar la idea i van gestionar l'organització del Festival de la Cançó Catalana que, finalment, no es va poder realitzar per la prohibició de l'autoritat franquista del Govern Civil.

⁴⁹ Tomás Garicano Goñi (Pamplona 1910-Madrid1988). Advocat. Va formar part del cos jurídic militar essent un dels col·laboradors del general Mola en la preparació del cop d'Estat de 1936. Va ocupar diversos càrrecs oficials del règim dictatorial, destacant el de governador civil de Guipúscoa (1951-1956) i de Barcelona (1966-1969). Va ser ministre de governació des d'octubre de 1969 fins al juny de 1973. Es va fer famosa la seva intervenció el 3 de setembre de 1972 mentre veia un partit a la presidència del Camp Nou. Per la megafonia van anunciar: " S'ha perdut un nen. Es troba a la porta de la tribuna". Des de la fi de la Guerra Civil no s'havia anunciat mai res en català per la megafonia del Camp Nou. Garicano Goñi, molt ofès, va adreçar-se al president Montal: "Es el acto más antidieciocho de julio desde la guerra y si sigue así se lo diré de otra manera". Van haver de passar tres anys per tornar a escoltar el català a la megafonia del Camp Nou. (El País 18 de enero de 1988).

1.4 L'oposició. Les formacions clandestines i les mobilitzacions obreres i socials 1960-1969.

El PSUC i els inicis de CCOO.

A inicis dels anys seixanta el PSUC de Ripollet - Cerdanyola - Montcada va començar a organitzar-se. En aquesta reorganització hi va jugar un important paper Adoni González⁵⁰, tècnic en organització d'empreses, que havia entrat a formar part del PSUC l'any 1954. González va treballar a ENASA (Pegaso) entre 1954 i 1961, any en què va ser detingut. L'any 1962 va entrar a treballar a Lligoña - taller mecànic de Ripollet- i allà amb un altre company amb el que havia coincidit a la presó Model, Antonio Gil acomiadat d'Aismalibar, va començar a organitzar el PSUC de Ripollet, Cerdanyola i Montcada.

El 1961, quan surto de la presó, em torno a organitzar pel meu compte. Remarco pel meu compte perquè en aquells anys, quan sorties de la presó hi havia més o menys l'ordre de no tornar-se a organitzar per no comprometre a la resta del partit. Vaig anar a treballar a Ripollet. Allà no coneixia a ningú, i a l'empresa on treballava vaig conèixer en Jordi Puig⁵¹ que per la seva forma de... pel seu comportament, vaig detectar que tenia algun contacte o alguna relació amb el PSUC. Així que un bon dia, que ens trobàvem a soles, em vaig enfrontar en el sentit, o sigui, de paraula. Li vaig

⁵⁰ Adoni González Mateos, Badalona 1938. Després de la seva militància a la zona de Ripollet-Cerdanyola-Montcada va tornar a Badalona. Membre de la CONC, el 1966 va ser detingut amb motiu de la celebració del Primer de Maig. L'Onze de Setembre del mateix any tornà a ser detingut i condemnat. Va complir condemna entre març i novembre de 1968 a la presó Model. El 1967 amb col·laboració del capellà obrer Joan Morán de la parròquia de Santa Rosa a Santa Coloma de Gramenet, va posar en marxa les CCOO. de Santa Coloma, motiu pel qual el capellà fou detingut. Ell també fou detingut i apallissat l'abril de 1973 dins la catedral de Barcelona. Com a conseqüència d'aquesta pallissa va arribar a pesar trenta-set kg. Li van demanar vuit anys de presó pels fets d'abril (assassinat de l'obrer de la Tèrmica del Besòs que va provocar el moviment vaguista solidari més important des de la Guerra Civil) el que va motivar la intervenció del Papa i només va ser multat amb 500.000 ptes. Els diners de la fiança van ser recollits en un festival al teatre la Faràndula de Sabadell amb l'actuació de Quico Pi de la Serra, Ovidi Montllor, Maria del Mar Bonet, Joan Isaac, Ramon Muntaner, Marina Rosell i Lluís Llach. Aquest últim no va poder cantar per estar prohibit pel Govern Civil, però hi va assistir solidàriament. El 1976, conjuntament amb Juan Solé Amigó, organitzà la primera manifestació legal a Badalona sota el lema "Amnistia Total" (informació extreta de la gravació de l'entrevista dipositada a l'arxiu de la CONC).

⁵¹ El nom correcte és Jaume. Adoni té un error de memòria com podem comprovar a les declaracions d'Aurora Pena i la seva filla Victòria Bigas que formaven part de la cèl·lula en la que militava Jaume Puig.

dir: “ tu milites al PSUC”, sí o no?. I ell em va dir que sí. Aleshores amb ell i un altre company que es deia Antonio Gil, que vivia a Montcada i havia treballat a Aismalibar, i altra gent que coneixia d’Aismalibar, vam muntar el partit a Ripollet, vam muntar el partit a Cerdanyola, o el vam reconstruir, a Montcada, i a la mateixa empresa Aismalibar.

Va ser cap el setembre - octubre de 1961 quan vaig trobar la feina a Ripollet i connecto amb aquest noi. Per tant, el 1962, començo a treballar per al partit. Jo començo a buscar al partit, com jo deia, en aquestes localitats, en aquesta empresa. I aquí vaig estar militant fins al 1962-1963, quan la riuada va destruir part de l’empresa on estava. Jo vaig continuar en contacte amb ells però, després, hi va haver una caiguda, van detenir a vària gent.⁵² Aquest company, Jordi Puig, va fugir a França, fet pel qual em va salvar de la detenció a mi, perquè la policia buscava una persona jove que feia de contacte amb el Partit. Aquest era jo però, en fugir ell a França, la policia va pensar que era ell el contacte i em van deixar de buscar. Les dades corresponien perquè tots dos érem joves, érem morenos, érem de la mateixa alçada... Algú havia donat les meves dades personals però aquestes coincidien força amb les seves. Després vaig quedar bastant lliure en el sentit que vaig tornar a treballar a Badalona.

(Adoni Gonzalez Mateos. PSUC- Gravacions- Arxiu de la CONC)

La caiguda de la primera cèl·lula organitzada d’aquest partit que, com a tal, surt a la llum pública a Ripollet - Cerdanyola, es va produir el 1965 amb motiu de la detenció de dos dels seus membres, Pere Fuster i Francesc Pena, a la manifestació del Primer de Maig a Barcelona. Aquest últim fou molt castigat a Via Laietana, ja que la multicopista per fer la propaganda estava instal·lada a casa seva. Aquesta detenció provocà la caiguda posterior de Sever Bigas (Ripollet) i Fernando Fuertes (Cerdanyola) que formaven part d’aquella mateixa cèl·lula conjuntament amb Jaume Puig (Cerdanyola), que no va ser detingut perquè estava a Moscou realitzant uns curssets organitzats pel

⁵² Es refereix a la caiguda de la cèl·lula de Sever Bigas el Primer de Maig de 1965, el que hi vol dir que va tenir contacte fins aquesta data. Veure les declaracions posteriors d’Aurora Pena quan explica que a causa de la caiguda d’aquesta cèl·lula, va haver de fugir i exiliar-se a París on es va trobar amb en Jaume Puig.

PCE. Quan va finalitzar aquesta formació ja no hi va tornar i, provisionalment, es va quedar a París per evitar una possible detenció.

Arrel de la vaga d'Aismalibar, i per altres circumstàncies, aquests mateixos dies van ser detinguts Juan Hernández “el Chato”⁵³, Gaspar Menor Luque i Antonio Gil, tots tres del PSUC. A Juan Hernández el van detenir en una concentració a Barcelona davant l'edifici sindical de Via Laietana. Tirant del fil, la Brigada Político-Social va detenir els altres dos, acomiadats per la vaga de Aismalibar. Tots tres van coincidir a la presó Model, on hi van romandre detinguts durant tres mesos.

Sever Bigas va estar un dels homes clau en la introducció del nou PSUC a Ripollet. Representava la continuïtat dels perdedors de la Guerra Civil. El seu pare va patir la presó i la seva família la repressió. El 10 de febrer, a les acaballes de la guerra, quan encara aquesta no havia finalitzat, va rebre el mandat de “*presentarse sin falta*” a la delegació de Falange. Allà el van obligar a pintar el col·legi de les monges Nuestra Señora del Rosario, que durant la Guerra Civil havia estat seu del Comitè Revolucionari de CNT-FAI. També la seva germana va ser obligada per la Falange local a netejar els locals oficials.

Inicialment, es va posar en contacte amb alguns dels militants del PSUC, i altres partits, del temps de la República, per proposar-los seguir fent activitats contra la dictadura franquista. Es va trobar que no estaven disposats a seguir, tal com reconegué a l'entrevista: “vaig tenir un fracàs”. Va continuar cercant contactes i, finalment, va decidir “enfocar cap a la joventut”, segons declaracions de la seva vídua, Aurora Pena. Ho va aconseguir i va formar una cèl·lula amb el nom “Nuevas raices” de la que en formarien part: Pere Fuster i Francesc Pena, tots dos de Ripollet i Fernando Fuertes i Jaume Puig, de Cerdanyola a més de la seva dona, Aurora Pena, i la seva filla Victòria.

⁵³ AGC 1566 IV. 6/4/1970. Juan Hernández Mérida, 39 anys, natural de Córdoba i domiciliat a Ripollet. Antecedents: tres arrestos a València per via governativa i un altre a Reus. El febrer de 1965 va ser detingut a Via Laietana acusat de desordre públic i el maig del mateix any per formar part de l'organització clandestina PSUC i provocar la vaga general de l'empresa Aismalibar de Montcada per la que va ser acomiadat. Fou un dels militants més actius del PSUC de Ripollet durant tot el període d'inicis dels anys seixanta fins a la fi de la dictadura: Llençarà fulls volants, pintarà parets amb eslògans antifranquistes, fomentará reunions de CCOO i unitàries amb altres organitzacions, formarà part de piquets en les vagues i estarà present d'una forma o altra en, pràcticament, totes les activitats sindicals clandestines del moment.

L'activitat principal d'aquesta cèl·lula era distribuir propaganda clandestina quan es produïen moviments a les empreses com Aismalibar, Aiscondel o Uralita, activitat confirmada per Fernando Fuertes, a més de repartir "El Mundo Obrero" com, per exemple, el que rebia Miquel Espàrrach, antic regidor republicà i responsable del PSUC de Ripollet en aquell període, a la seu local de la Societat Coral El Vallès de la que era president. En les seves declaracions ho explicava dient que desconeixia qui ho feia. Sever Bigas en l'entrevista declarava que era ell mateix qui se'n cuidava d'aquesta distribució.

Aurora Pena treballava a l'empresa tèxtil Torner de Ripollet i, el 1964, va ser elegida representant sindical. Va iniciar un moviment reivindicatiu d'augment salarial que va acabar amb una vaga i la presència de la Guàrdia Civil a la porta de l'empresa. Finalment la reivindicació no va tirar endavant i al cap d'un temps va ser acomiadada ⁵⁴. Ocasionalment l'Aurora feia de correu pel Partit ja que no estava fitxada. En una ocasió va fer d'enllaç amb l'organització del PSUC a París on va haver d'anar per lliurar un tub de pasta de dents, del qual mai en va saber el contingut. El seu marit li havia donat tot dient-li que havia de fer un viatge a París, presentar-se a una adreça determinada i lliurar el tub. Per fer-ho va haver de demanar la baixa laboral al metge ⁵⁵ Ramón Vives el qual, en finalitzar la Guerra Civil, havia estat jutjat pel Tribunal Especial de la Masoneria i el Comunismo que el va condemnar al desterrament a Saragossa. Retornat a Ripollet el 1944 s'hi va quedar al municipi on exercí la seva professió. Aquest metge li va facilitar la baixa tot dient-li que s'hi estigués tot el temps que li calgués:

"En Sever era molt curós en explicar-me coses en les que ell estava implicat. Ho feia per mantenir-me al marge perquè, si anaven mal dades i li passava qualsevol cosa, nosaltres, en no conèixer les seves activitats, estiguéssim fora de perill. Rebiem el Mundo Obrero i el Treball i mai em va voler dir com ens arribava. Aquestes coses se les guardava per ell.

Un dia em va dir "Noia has d'agafar la baixa. Vés al doctor Vives i digues-li que estàs constipada. Vaig anar a cal Vives i aquest, encara que no em va

⁵⁴ Declaracions a l'entrevista d'Aurora Pena.

comentar res, ho sabia i em va dir que no patís que, quan fos el moment, ja em donaria l'alta. En Sever em va dir que al necesser no hi posés pasta de dents, que ell ja em donaria un tub. I també que havia d'anar a París, a una adreça que em diria, i allà entregar el tub.

Vaig agafar el tren a l'estació de França i fins a París. En arribar vaig agafar un taxi que em portà a l'adreça que m'havien dit i que resultà ser un bloc de pisos. Vaig picar el timbre i no em van contestar. Molt preocupada, perquè a més no sabia francès, vaig baixar al carrer i vaig seure a un banc. El lloc era a la plaça de la República, sempre me'n recordaré i, després d'una estona, vaig tornar anar a l'adreça i, ara sí, em van obrir. Jo vaig dir: "madame s'il vous plaît", que era la consigna que en Sever m'havia dit que digués quan em presentés. Resulta que era el taller de costura d'en Gregorio López Raimundo, que era sastre, i allà el vaig conèixer. Un cop dins, els vaig donar el tub i vaig passar el dia i la nit allà, on no em va faltar de res. L'endemà vaig agafar el tren de retorn cap a Espanya".

(Aurora Pena- PSUC)

La detenció de Sever Bigas es va produir cap a les dues de la matinada d'un dels primers dies de maig al seu domicili de Ripollet. Prèviament havia intentat avisar a Fernando Fuertes de Cerdanyola del que estava passant. Estant prop de casa d'aquest es va adonar que hi havia la Brigada Político-Social vigilant l'edifici. Ell, amb la seva dona que l'acompanyava, va intentar dissimular. Finalment, van detenir Fernando Fuertes. Ell n'era conscient que tenia moltes possibilitats que l'anessin a buscar, i així va ser aquella mateixa nit. Un dels membres de la brigada que va anar a detenir-lo era Angel Losada, més endavant presentador a TVE ⁵⁶. La primera vegada que en Sever el va veure per televisió el va identificar perfectament. Aquest, després de regirar la casa i preguntar-li que feia pels voltants d'on vivia Fernando Fuertes, el va detenir, se'l va emportar a la Via Laietana i el va ficar dins una habitació fosca tot dient-li: "*no teneis derecho a la vida*". Al Sever li van col·locar, de forma continuada, uns focus de llum molt forta, dirigits cap a la vista, que li van produir un posterior procés de ceguesa.

⁵⁶ Ángel Losada Velasco, (Cebreros, Àvila, 1932 - Madrid, 1987). Va ser un presentador de TV Española. A la seva biografia no apareix cap referència a la seva anterior pertinença a la Brigada Político-Social, circumstància per la qual, tant en Sever com la seva esposa i filla, el reconeixien cada vegada que sortia per TVE.

L'endemà a la tarda, també fou detinguda la seva filla Victòria de disset anys. La van portar fins a la comissaria de Via Laietana on va ser interrogada i passà una de les nits més terribles de la seva vida:

“Va ser una primera nit a Via Laietana terrible ja que jo no sabia, allà tancada, el que em podrien fer. Jo mateixa em donava valor per mirar d'aguantar la pressió dels de la Brigada Político-Social i per no dir cap nom.”

(Victòria Bigas PSUC)

Finalment, la mare que coneixia l'alcalde de Ripollet, Manuel Masachs, ja que la Victòria havia estat companya de jocs de les seves filles, li va demanar ajut per tal que la possessin en llibertat. En aquest va trobar una resposta positiva: agafant el seu carnet d'exmembre de la “División Azul”, es va presentar a Via Laietana i, després diverses gestions, van obrir la cel·la de la Victòria i li van dir que, per raons legals, encara es quedaria un dia més. Masachs es va oferir per quedar-se en el seu lloc, però no podia ser. A les setanta-dues hores, tal com era precepte legal, la van deixar anar. Fruit d'aquella intervenció, també van deixar de torturar en Sever Bigas. *“El Manel Masachs es va portar molt bé amb nosaltres” (Aurora Pena).*

A l'entrevista, la Victòria Bigas corroborà la identificació d'Angel Losada i explicà que aquest, després de la visita de l'alcalde Masachs, la va cridar al seu despatx i li va dir que no tornaria a la cel·la i que passaria el dia al seu despatx. Van ser hores de conversa amb ell que, amb to conciliador, li deia que els seus amics, els detinguts, eren joves molt bons, estudiosos i responsables però que pel seu bé s'apartés d'amics com aquests.

La seva mare Aurora, preveient que també la volguessin detenir, va passar per diverses vicissituds: es va adonar que era vigilada per la Brigada Político-Social, raó per la qual va decidir sortir de casa, disposada a amagar-se o marxar a França. Va estar seguida per la policia política, a la que va aconseguir despistar en una zona coneguda com el Turonet de Cerdanyola i, des d'allà, va anar a cercar l'ajut de companys del PSUC d'aquesta localitat. Primer a una fàbrica de mantons on el porter era simpatitzant del

PSUC i la va amagar a la porteria, fins que un familiar de Fernando Fuertes, fill d'un maquis de Terol i també membre del PSUC, la va anar a buscar i li va donar aixopluc, mentre la xarxa del partit preparava la seva marxa a França. Finalment, una parella del PCE resident a Toulouse que, teòricament, venia de vacances, li va lliurar un passaport fals i se la va endur cap a França. A París, en un cafè d'aquesta ciutat, es va trobar amb Jaume Puig, l'altre membre de la cèl·lula, que davant les detencions no havia tornat a Cerdanyola ⁵⁷.

En sortir de la presó, prendran camins diferents: Sever Bigas continuarà pertanyent al PSUC, però la seva activitat no es reiniciarà fins al 1975. En Pere Fuster, un cop sortit de la presó, va seguir militant al PSUC però, per raons de clandestinitat, passà a formar part d'una cèl·lula de Montcada i Reixach, ja que, en aquella època, treballava a Carrosseries Bosuga, S.A. ⁵⁸. La seva militància es mantindrà fins al 1968 quan, a causa de la invasió de Txecoslovàquia, de la que es va mostrar en contra, es va donar de baixa i no hi va tornar dedicant-se, posteriorment, a col·laborar amb grups o activitats culturals, com el Grup Amics del Teatre del Centre Parroquial de Ripollet o, més endavant, impulsant el cinefòrum al mateix centre. La filla d'en Sever va ser traslladada per la família a Suïssa on va passar un temps a casa d'uns oncles. En retornar a Catalunya, no tornà a militar mai més. Com a responsable del PSUC, per aquest període, quedarà en Jaume Puig de Cerdanyola, que no havia estat detingut en la caiguda dels seus companys. En Francesc Pena, familiar d'Aurora Pena, va marxar a Suïssa i en Fernando Fuertes va deixar, pràcticament, de participar en cap tipus d'activitat clandestina.

En aquest període de 1960-1969, els membres del PSUC que van posar en marxa les CCOO locals, estaven presents a Aismalibar, Aiscondel i Uralita com a centres de treball més importants amb alguns contactes inicials a empreses com Meler, on un dels jurats d'empresa, Juan Manuel Luque, ja assistia a les reunions de CCOO, i a d'altres empreses petites. Va ser important per aquest primer PSUC l'impuls inicial del nucli d'Aismalibar:

⁵⁷ Declaracions a l'entrevista d'Aurora Pena

⁵⁸ L'any 1966 Motor Ibérica va comprar Bosuga, S.A.

“Jo vaig arribar a Ripollet el 1958 perquè hi tenia la meua promesa que havia vingut del poble a servir i vaig entrar a Aismalibar. Ja a primers del 1959 vaig entrar en contacte amb un company de l’empresa i em vaig organitzar al PSUC. Fèiem reunions, érem uns set o vuit. Aquest company, Antonio Gil, que ja portava cinc o sis anys organitzat, ens feia xerrades.

El 1960 ja era responsable del PSUC de Ripollet i Cerdanyola. Jo era enllaç sindical, perquè ens havíem presentat a les eleccions d’aquell mateix any. El 1961 hi va haver una caiguda i va ser detingut el company que jo havia connectat al principi. El 1963 em vaig tornar a presentar a les eleccions sindicals i vaig sortir escollit com a jurat d’empresa. Anava molt cansat perquè em llevava a les quatre de la matinada i treballava quaranta-vuit hores setmanals, més algunes extres, i després tenia les reunions del partit... Al principi a Terrassa, amb Paco Trives i Cipriano García i, més tard, amb gent de Nou Barris. Hi anava amb bicicleta i arribava a les tantes de la nit a casa. No tots els representants sindicals d’Aismalibar eren de Comissions o del PSUC, ja que hi havia uns quaranta representants. El que si teníem era un parell de membres de l’HOAC (Hermanadad Obrera Católica)⁵⁹.

El 1961 ja vàrem organitzar Comissions Obreres. Aquí, a Catalunya, a l’Aismalibar, el primer lloc on apareixen el 1961. D’on va sortir la vaga d’un dia, de vint-i-quatre hores en el 1961, amb propaganda i fulls de CCOO?... Al 1963 i 1964 ja vàrem fer també tres dies de vaga. Em van fer responsable de la comarca del PSUC i havia d’estar entrevistant-me i anar veient companys. Jo anava a un lloc on es trobava un de la direcció del partit que va desaparèixer i després ja no l’he vist més. Després de la clandestinitat, no l’he vist a enlloc i tampoc no he volgut preguntar. Era un que li dèiem Jaume⁶⁰...en la clandestinitat que era baixet amb un gran bigoti, que a la caiguda nostra del 1965 era el que buscava la policia.

⁵⁹ Per informació sobre l’HOAC i el seu paper en les accions obreres del període veure el llibre: *Aproximación a la Historia de la HOAC, 1946-1981*, de LÓPEZ, GARCÍA, Basilia, Colección: Huellas de Nuestro Tiempo nº 68, Ediciones , HOAC, 1995.

⁶⁰ Possiblement, es refereix a en Jaume Puig que quan va succeir la caiguda de 1965 es trobava a Moscou i, en retornar, es va quedar a França.

Entre març i abril de 1965 vàrem fer una vaga pel conveni que va durar trenta-vuit dies. Es va acabar el Primer de Maig, després que l'empresa va acomiadar més de vint treballadors. Va ser molt llarga i vam rebre ajuts de l'església de Ripollet ⁶¹ i jo pensava... això que un capellà ens ajudi amb diners...ho trobava estrany..., el capellà ens donava els diners que recollia a les misses. Justament quan va finalitzar la vaga, ens van detenir a cinc del PSUC que vàrem anar a parar a la Model per una caiguda que va haver-hi.

(Gaspar Menor CCOO.-PSUC) ⁶²

Entre els acomiadats hi havia pràcticament els cinc o sis membres del PSUC d'Aismalibar. Un d'ells era Juan Hernández Mérida, "el Chato", que va ser detingut a la concentració davant l'edifici sindical de Via Laietana per la vaga d'Aismalibar, acusat de pertànyer al PSUC. Un altre detingut va ser Antonio Gil, que ja era conegut per la policia, i Gaspar Menor ⁶³ que, posteriorment, va entrar a treballar a Aiscondel.

El PSUC, a més del nucli d'Aismalibar, va tenir un altre nucli inicial important a Aiscondel, encapçalat per Tomàs Anton Rubio ⁶⁴, al qual s'hi aniran incorporant a mitjans dels anys seixanta, Gaspar Menor, Saturnino Bernal, Antonio Zahíno i José

⁶¹ El capellà de Ripollet era Josep Llaveries i Ponc.

⁶² Extret de: SELLÉS i VIDAL, E., *Moviment obrer, canvi polític, social i cultural. Comissions Obreres a Catalunya 1964-1978*, Tesi doctoral. Barcelona, Departament d'Història Contemporània. UAB. p. 677.

⁶³ Gaspar Menor (1935-2014) Va néixer a Villa del Rio (Còrdova) i el 1958 va emigrar a Ripollet. Va entrar a treballar a Aismalibar on connectà amb el PSUC. Com a responsable d'aquest partit organitzà a l'empresa un nucli de treballadors comunistes, catòlics i independents que es presentaren a les eleccions sindicals de 1960 i 1963. Aprofitant el càrrec d'enllaç sindical d'aquesta empresa, organitzà les CCOO. d'Aismalibar que esdevingueren, conjuntament amb les d'Aiscondel, un referent en la lluita obrera de la zona entre 1960 i 1965. Acomiadat d'Aismalibar, l'any 1966 entrà a treballar a Aiscondel. Allà, conjuntament amb Tomás Antón, organitzà Comissions Obreres i una cèl·lula del PSUC. A Aiscondel liderà les vagues de 1966, 1971 i 1973, essent acomiadat a causa d'aquesta última. A partir d'aquesta data va treballar a diferents empreses. L'any 1976 va ser escollit president de l'Associació de Veïns de Ripollet. Va ser membre de la CONC entre 1968 i 1973 i, fins a inicis dels anys vuitanta va tenir responsabilitats dins del PSUC. El 1981 arrel de l'escissió del PSUC per passar a militar al PCC.

⁶⁴ Tomás Antón Rubio (Barcelona, 1932). Aquest sindicalista i treballador del metall va ingressar al PSUC el 1957. Va treballar a Pegaso, d'on va ser acomiadat, i més tard a Fenwik. El 1964 entrà a treballar a Aiscondel, empresa de la que va ser jurat d'empresa fins el 1973. Fou acomiadat arrel de les vagues d'abril-maig d'aquest any a Ripollet-Cerdanyola. El 1964, amb altres companys, va formar part del procés de creació de CCOO de Cerdanyola a l'església de Sant Medir. L'any 1977 va rebre l'amnistia laboral de Pegaso, empresa a la qual hi va retornar i va romandre fins al 1985. Ja retirat va ser el responsable de la Federació de Pensionistes i Jubilats de CCOO. entre 1990 i 1997.

Cabrero entre d'altres. Tot un grup de treballadors organitzats entorn de les recent creades CCOO. Aquestes van implantar la política d'aprofitar les eleccions sindicals per ocupar càrrecs de representació, dins de la mateixa CNS. En les eleccions celebrades el 1966 van copar, pràcticament, el comitè d'empresa d'Aiscondel, fet que els va permetre tenir una forta presència i influència en el conjunt dels treballadors. D'aquesta manera molts obrers, sense estar directament lligats al PSUC, com José Cabrero Baena enllaç sindical d'Aiscondel, van ser conscients de l'òrbita política en la qual es movien.

El 1962 es va produir una primera acció reivindicativa a Aiscondel que va provocar un acomiadament, en aquest cas d'Antoni García de Alcaraz, un dels pocs membres coneguts de la CNT a Cerdanyola en aquest període. Després d'un temps a l'atur va entrar a FUSAL (Cerdanyola) on continuà la lluita sindical com a membre d'aquest sindicat, jugant un paper participatiu, conjuntament amb CCOO, en les posteriors vagues de la dècada dels setanta.

Per tant, podem assegurar la presència d'un mínim de dues cèl·lules formades per aquest grup de treballadors com Juan Hernández, Gaspar Menor, Antonio Gil, els germans Antonio, José i Diego Zahino, Pablo López, d'Uralita, i Antonio Bermúdez. Aquest últim, en tornar d'Alemanya, va contactar directament amb un militant del PSUC local i es va afiliar ja que, quan encara treballava a la factoria d'Opel, va contactar amb membres del PCE que li van proporcionar el contacte de Ripollet. Va treballar a l'empresa química IRPE de la Llagosta, on captaria a José Lobato, també de Ripollet, iniciant la Comissió Obrera d'aquella empresa. Altres membres del PSUC d'aquest període van ser Antonio Pozo, treballador del ram de la construcció i José Ríos, de Fenwick. Aquest grup de persones conformaren un nucli de continuïtat al PSUC fins la mort del dictador Franco.

El PSUC, encara que feble en aquest període, era el més ben organitzat. Hi havia més militants a Ripollet que a Cerdanyola on, pràcticament, no tenia organització com a tal, ja que es donava la circumstància que els principals dirigents sindicals de CCOO d'empreses importants com Aismalibar, Aiscondel o Uralita residien a Ripollet. En aquest sentit, Gaspar Menor, treballador primer d'Aismalibar i després d'Aiscondel, va ser un referent en aquella època i un dels promotors dels inicis de les lluites sindicals i de l'augment de les afiliacions al PSUC.

El PSUC de Ripollet - Cerdanyola tenia aquesta doble activitat: d'una banda persones, com en Sever Bigas i el seu nucli, dedicat a donar suport de les vagues, agitació i propaganda i, d'una altra, un sector més lligat a les lluites organitzades per les naixents CCOO. a partir de la seva influència a les empreses més grans de la zona: Uralita, Aiscondel i Aismalibar com a focus principal, però amb relacions més enllà de l'àmbit de Ripollet - Cerdanyola. Les seves actuacions s'estenien també a Montcada (Fenwick, Ignis, Bosuga...), La Llagosta (IRPE) o, encara que en menor mesura, a Sabadell. En aquesta última població, els contactes es feien, bàsicament, amb treballadors de la construcció, fet que demostra la feblesa que a la dècada dels seixanta tenia el moviment organitzat del PSUC a Ripollet – Cerdanyola - Montcada que no comptava amb més de quinze o vint militants. La seva presència, i un cert nivell de representació a les empreses més importants, donava a aquesta formació una dimensió i un impacte social tan gran que, malgrat el petit nucli de militants, jugava el rol de principal impulsor dels moviments reivindicatius de caràcter laboral.

Aiscondel, fou l'empresa que més destacà en les lluites obreres a partir de 1965, esdevenint una referència a la zona. El 9 de maig de 1964 un full signat per “*La Comisión Obrera de Aiscondel*”, amb motiu de presentar una plataforma reivindicativa, recollia les següents peticions:

- *aumento real del salario base para todas las categorías*
- *aumento del precio del punto a 325 pts.*
- *mejores condiciones de trabajo.*
- *más tiempo para comer (45 minutos en lugar de 30).*
- *reducción del horario de trabajo de 12 a 8 horas.*
- *exigir a los Enlaces y Jurados que defiendan honestamente nuestras reivindicaciones o que dimitan los que no son capaces de cumplir con su deber.*
- *respeto a nuestra dignidad, derecho de huelga y libertad sindical.*

Font: Arxiu de José Cabrero: *Document de CCOO d'Aiscondel*.

La Comissió Obrera d'Aiscondel va incloure altres reivindicacions com el dret a vaga i la llibertat sindical que no eren comuns en aquests anys i que, difícilment, podien negociar amb l'empresa. Són, però, un referent conceptual que es va començar a incloure juntament amb les reivindicacions econòmiques. El fet de trobar-se sense

mitjans per defendre-les i el xoc amb la realitat repressiva de la política del franquisme envers les llibertats sindicals que la CNS representava, va fer aparèixer la necessitat de la llibertat sindical. Un dels cavalls de batalla de les CCOO. va ser lligar les reivindicacions econòmiques obreres amb les llibertats polítiques que començaven a aparèixer, clarament, a les plataformes reivindicatives de les empreses. Si repassem les reivindicacions plantejades a la plataforma anterior, podem observar dos exemples de les condicions de treball que els obrers volien millorar. El primer cas, fa referència a Aiscondel:

- Els obrers tenien trenta minuts per dinar i ho feien molt ràpidament. Es demanava passar a quaranta-cinc minuts, una reivindicació prou racional ⁶⁵.
- El 1964 treballaven obligatòriament dotze hores, de les quals quatre es cobraven com hores extres a un preu irrisori que oscil·lava entre les dues i les quatre pessetes, en funció de la categoria laboral.

Un full difós pel Jurat d'Empresa informava que el preu mitjà de l'hora addicional era de tres pessetes. Com treballaven vint-i-quatre hores extres setmanals, cobraven unes setanta-dues pessetes més per una jornada diària de dotze hores. Malgrat Aiscondel era una empresa gran, realment les condicions de la jornada de treball eren dures i els salaris baixos. Allò que van impulsar les accions de les lluites obreres eren bàsicament les reivindicacions de caràcter econòmic, lligades normalment a convenis particulars d'empresa que aglutinaven el conjunt de persones afectades.

El segon cas, fa referència a Aismalibar. El març de 1965 ja feia deu dies que els treballadors s'havien declarat en vaga per reivindicar un augment salarial. El 18 de març la patronal donà com a resposta el lock-out de l'empresa. Es llençà un full firmat per "*Comisión Obrera de Montcada*", on es feia una crida a la solidaritat i a la unitat:

⁶⁵Entrevista a Carme Nebrera (PSUC), filla d'un treballador d'Aiscondel: "La nostra família vivia als pisos d'Aiscondel, al costat de l'empresa. Cada dia portava el dinar al meu pare i davant el tancat esperava que aparegués. Per un forat li donava la carmanyola i ell marxava corrents. No tenia temps per res més. Disposava de trenta minuts per anar al menjador, dinar i tornar de nou al seu lloc de treball. Sempre recordo aquesta imatge del meu pare, Manuel Nebrera, passant molt ràpidament i agafant-me la carmanyola pel forat del tancat, sense temps per dir-me res, només fer-me un petó". Aquesta era la situació real dels treballadors al descans per dinar, un dels punts de la plataforma reivindicativa on es demanava passar de trenta a quaranta-cinc minuts.

OBREROS REFORCEMOS NUESTRA UNIDAD
OBREROS SOLIDARIZAROS CON LOS TRABAJADORES EN HUELGA
TODOS UNIDOS; TODOS CON LUCHA ROMPEREMOS EL BLOQUEO DE SALARIOS Y
CONQUISTAREMOS EL DERECHO AL TRABAJO Y A UNA VIDA DECENTE.

Font: AHMR. Correspondència sortida 1965. *Full volant clandestí d'Aismalibar*.

Com es pot observar en el contingut de les peticions que es van fer per part dels treballadors d'Aismalibar, en aquesta ocasió, no hi havia cap reivindicació política com el dret de vaga o les llibertats sindicals. Aquesta era una de les pautes inicials que amb el temps aniria evolucionant acostant, cada vegada més, les reivindicacions econòmiques a la necessitat de llibertats ja que, repetidament, els treballadors xocaven contra un mur de manca de drets que, irremeiablement, els conduïa cap a la repressió i els acomiadaments. Aquest escenari, comportà, finalment, l'acceptació de les llibertats sindicals com la condició necessària per poder tirar endavant les reivindicacions.

Una petita xarxa de suport, directe o indirecte, es començava a crear amb l'aparició de vagues com la d'Aismalibar de 1965. El subministrament d'aliments als vaguistes d'aquesta empresa el feia una botiga de queviures situada a l'actual plaça Buxó de Ripollet, coneguda com Ca l'Arnau. La dona del propietari era germana d'Aurora Pena (PSUC) i aquesta i el seu marit, Sever Bigas, van aconseguir que els propietaris de la botiga, acceptessin que els vaguistes hi anessin a buscar provisions. Apuntaven el deute en una llibreta i cada mes rebien els diners de mans d'un membre del PSUC ⁶⁶. Ens confirmen aquesta acció de suport a la vaga Salud Fernández Garrido, esposa d'un dels acomiadats d'Aismalibar, Francisco Martínez Maun i Joan Arnau, fill del propietari.

“Quan van acomiadar al meu marit d'Aismalibar ho vàrem passar molt malament, ja que teníem els fills petits i, econòmicament, quasi no podíem subsistir. Anàvem a una botiga de queviures que es deia Ca l'Arnau i allà ens apuntàvem el que ens emportàvem de menjar. Un dia vaig anar a pagar el compte i em van dir que estava tot pagat. El capellà ⁶⁷ també va fer una

⁶⁶ Declaracions a l'entrevista d'Aurora Pena.

⁶⁷ Es tracta d'en Josep Llaveries i Poc, rector entre 1960-1965.

recol·lecta i ens va donar cinc-centes ptes. que havia recollit. Amb la indemnització que vàrem rebre per l'acomiadament vam obrir un bar, "El que faltaba", que avui encara és obert amb un altre nom. Allà venien els de CCOO., i els dels partits a fer reunions mentre prenien una cervesa o un entrepà. Per a ells era un bar de confiança ja que el meu marit sempre va ser d'esquerres".

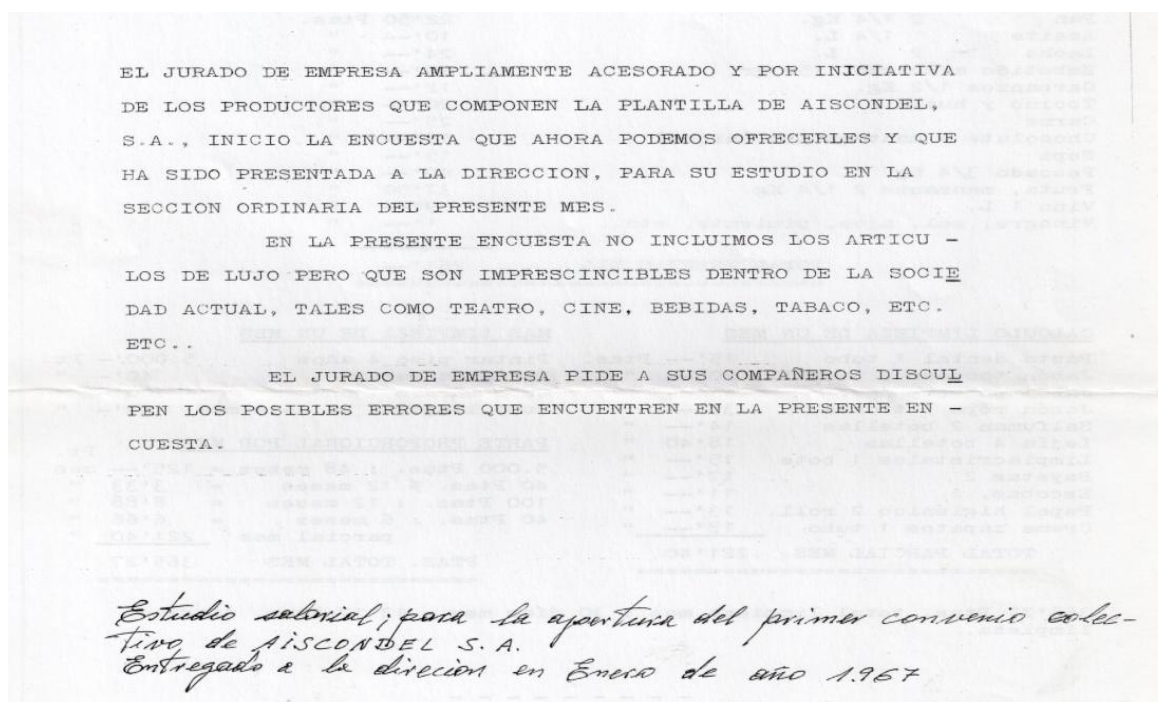
(Salud Fernández Garrido)

Sí, el meu pare va acceptar que vinguessin els vaguistes d'Aismalibar a buscar queviures. Els apuntava a una llista i a final de mes venia una persona que no coneixíem i pagava amb dòlars el que es devia. Això era un problema per al meu pare perquè en aquell temps havies de justificar si tenies divises i anar a portar-les al banc era un problema. Com que, per temes de subministrament, tenia tractes amb un canari que acceptava cobrar en dòlars, així ho va poder arreglar. La policia ens va fer una visita per la detenció d'en Sever ja que la seva esposa, l'Aurora, era germana de la meva mare, però no ens van preguntar res respecte del tema d'Aismalibar, només sobre la meva tieta. Van venir un cop i no van tornar més.

(Joan Arnau Pena)

Per encarar les negociacions del conveni de 1967 els jurats d'empresa d'Aiscondel, amb una majoria del PSUC / CCOO., van elaborar un llistat amb el que consideraven el mínim necessari per tal que una família amb dos fills pogués viure amb dignitat. El següent document mostra la presentació d'aquest estudi que, més enllà de l'esforç per elaborar-lo i fer-lo servir de base per les reclamacions econòmiques del conveni de 1967, és una bona mostra de que, allò que veritablement unia en els seus inicis la majoria de treballadors, no era la lluita política contra la dictadura sinó la millora de les seves condicions de vida i aquest concepte estava assumit pels principals dirigents obrers d'aquesta organització (annex 2 document complet). Fruit d'aquesta acció reivindicativa de 1967, Aiscondel aconseguirà la jornada de vuit hores de treball,

deixant endarrere les dotze hores que, fins aleshores, els treballadors estaven obligats a fer. Tota una victòria sindical fruit de la seva lluita.

Font: Arxiu, de José Cabrero. *Document de presentació de l'estudi del cost de vida per part del Jurat d'empresa d'Aiscondel l'any 1967.*

La formació del FOC i Plataformes Anticapitalistes.

Dídac Fábregas i Guillén (Ripollet-1947)⁶⁸, fill d'una família humil procedent de la immigració, fou una de les persones amb major protagonisme al llarg del període de 1964 a 1976, jugant també un paper relativament important al llarg de la Transició democràtica.

⁶⁸ Dídac Fábregas i Guillén, de professió metal·lúrgic, va entrar en contacte amb en CCOO de Ripollet el 1963. Fou responsable polític del Vallès Occidental i membre del Comitè de Direcció del FOC. Cofundador, amb Manuel Murcia, de l'OIC (Organització de l'Esquerra Comunista) i de Plataformes Anticapitalistes. Acomiadat de Joresa i New Pol va ser empresonat en dues ocasions. En la Transició, el 1978, i estant en desacord amb la fusió d'OIC amb l'MC (Moviment Comunista), va deixar l'organització, entrant a formar part del PSC on va ser nomenat responsable del Comitè Nacional de Política Municipal i Urbana. Des del 1982 fins el 1985, va ser membre del Comitè Federal del PSOE. El 1983 va ocupar el càrrec de director general d'Economia i Planificació de la Junta de Castella-La Manxa. L'any següent, va ser nomenat director general de Desenvolupament Autòmic del Govern central. Després de diverses problemàtiques relacionades amb la seva gestió, abandonà la política per dedicar-se als negocis empresarials. L'abril de 2013 aparegué entre els evasors fiscals de la llista Falciani.

El seu origen polític se situa amb les JOC (Joventuts Obreres Cristianes)⁶⁹. Va iniciar el seu contacte amb la clandestinitat l'any 1963 en una conversa informal amb Sever Bigas mentre esperaven l'autobús. Aquest el van convidar a una trobada amb Fernando Puig de l'empresa ASEA/CES (Sabadell), amb Gaspar Menor i altres membres del PSUC. Més endavant, quan es va assabentar que era un grup d'aquest partit no hi va voler entrar, encara que va continuar relacionant-se i col·laborant, i va iniciar els seus contactes amb el FOC (Front Obrer Català).

Les reunions inicials de CCOO. tenien lloc a un paratge conegut com "els Pinetons" de Ripollet. A partir del 1966, els seus membres van començar a reunir-se a la parròquia, amb l'autorització d'un capellà que es deia Joan, possiblement el vicari perquè el mossèn Francesc Montserrat i Llargués, era una persona afí al règim. En Dídac va ser un dels fundadors de les Comissions Obreres Juvenils⁷⁰ (COJ) i convocava reunions a les quals hi assistien entre d'altres: Rosa Maria Dumenjó, Nuria Salò i Pere Fusté tot i que, segons Fábregas : *"es van espantar una mica i es van apartar"*. Rosa Maria Dumenjó opinava en canvi que les COJ: *"eren un muntatge d'en Dídac que era molt jove i que no tenia cap base"*.

L'any 1964, Dídac Fábregas va connectar amb el FOC, branca catalana del FLP (Frente de Liberación Popular)⁷¹, i entrà a formar-ne part: *"El FOC era anticomunista i antiestalinista"*. Cap el 1964-1965 era un semi alliberat del FOC per la seva rellevància organitzativa. El 1965, amb la caiguda de Sever Bigas i altres: *"em vaig quedar sol a Ripollet"* i sortia a pintar parets o llençava propaganda de nit tot sol.

⁶⁹ Per informació general sobre el paper i evolució de la JOC. podeu consultar la pàgina pròpia d'aquesta organització: <http://www.joc.es/web2/index.php/joc-es/historia-de-la-joc-en-espana>

⁷⁰ Entre 1966 i 1967, el PCE a través de la Unión de Jóvenes Comunistas de España (UJCE) impulsa la creació de les Comissions Obreres Juvenils (COJ), que tenien com a missió agrupar als joves de les fàbriques i barris per integrar-los a la lluita contra la dictadura.

⁷¹ GARCÍA ALCALÁ, J.A. *Historia del "Felipe": (FLP, FOC y ESBA, de Julio Cerón a la Liga Comunista Revolucionaria*, Centro de Estudios Políticos y Constitucionales, Madrid, 2001. El Frente de Liberación Popular o FLP (conegut col·loquialment com a FELIPE) fou una organització política espanyola d'esquerres que va actuar entre 1958 i 1969. Va desaparèixer el 1969 fruit de les seves contradiccions internes que van provocar la seva divisió i l'aparició de diferents grups com la LCR (Lliga Comunista Revolucionaria) o els Círculos Obreros Comunistas (COC) que més tard es transformarien en OIC, entre d'altres.

En aquesta etapa va conèixer els Maragall dels quals es va fer molt amic, de tal manera que el germà petit de Pasqual Maragall va passar una temporada a Ripollet a casa seva. Pasqual Maragall, parlant de la dissolució del FOC, deixa constància d'aquest fet, alhora que defineix a Dídac Fábregas com a representant de l'ala radical del FOC ⁷²:

Vaig viure en pròpia pell aquell intent frustrat, aquella dura topada ideològica interna -en referència a l'inici de les escissions del FOC-. Els meus dos germans petits i jo, que en un primer moment vam compartir militància sense saber-ho a causa de les condicions de clandestinitat, ens vam trobar en bàndols oposats.

En una ocasió, el meu germà petit, Pere, va acudir a una reunió del FOC convocada amb l'objectiu que un membre de la direcció, que tenia per àlies Simón, intentés reconduir les inclinacions extremistes que, aleshores, liderava Dídac Fábregas. La sorpresa d'en Pere va ser majúscula en veure arribar el membre de l'executiva del partit i comprovar, atònit, que era el seu germà Pasqual (...). Em penso que els meus arguments no van convèncer-lo ni a ell ni a la majoria dels assistents. Ell va decidir abandonar els estudis universitaris i el domicili familiar per abraçar la tendència en voga de la proletarització, que consistia a incorporar-se a la classe obrera amb totes les conseqüències. En Pere va ingressar a la secció de pintura de la cadena de producció de neveres de la fàbrica Ignis, a la Llagosta, i va anar a viure a casa d'en Dídac Fábregas a Ripollet.

El seu primer àlies o nom “de guerra” va ser “el Ripo” però els seus escrits, al llarg de tot el període clandestí, anaven signats com Jerónimo Hernández encara que sempre va ser més conegut en el món clandestí com el “Pájaro”, sobrenom que transcendirà a l'àmbit públic a partir de la dècada dels setanta. Les seves relacions amb les incipients CCOO. de la zona van ser sempre tenses perquè la majoria dels seus membres pertanyien a l'òrbita del PSUC. Pere Fuster, un dels detinguts del primer PSUC de Ripollet - Cerdanyola, així ens ho explica:

“(…) només venia a les reunions per crear polèmica i confusió, alhora que feia propostes molt radicals com anar a les manifestacions amb pals i jo li

⁷² MARAGALL, Pasqual, *Oda inacabada. Memòries*, Barcelona, La Magrana, 2008, pp. 87-89.

deia:” si estem començant i som molt pocs, les coses s’han de fer amb cura i en relació a la nostra realitat”. Però a ell, com que tenia un “piquito” d’or, només li interessava emportar-se algú a la seva organització”.

(Pere Fusté- PSUC)

Va ser detingut l’any 1966 per les seves activitats a l’empresa Joresa (Cerdanyola). Acusat de ser membre de la Permanent de CCOO, fou empresonat com a dirigent sindical del Vallès. Quan sortí de la presó s’incorporà de nou al moviment clandestí i es començà a professionalitzar. Posteriorment, l’any 1969, va ser processat i condemnat pel Tribunal d’Ordre Públic (TOP) per associació il·lícita i propaganda il·legal, complint condemna durant els anys 1970 i 1971, primer a la presó Model de Barcelona i més tard a la de Jaen. Conjuntament amb Manuel Murcia, dirigent històric de CCOO i del FOC, i íntim amic seu ⁷³, amb la desfeta del FOC per desavinences internes, on ells no eren estranys, trencaren a Santa Coloma amb CCOO. Van posar en marxa la revista *¿Que hacer?* ⁷⁴, conjuntament amb José Antonio Díaz ⁷⁵. També van fundar els *Círculos de Obreros Comunistas (COC)*, per crear més endavant les Plataformes Anticapitalistes, com alternativa obrera a CCOO i, el 1974, l’OICE (Organización de

⁷³ Manuel Murcia Ros, Va iniciar la seva militància a la JOC. El 1963 s’incorporà al FOC. A les eleccions de 1966 va sortir elegit president de la UTT del sector del metall del Barcelonès Nord. Destituït pels verticalistes de la CNS va ser detingut, apallissat i condemnat pel TOP. A finals de 1968 amb José Antonio Díaz, es va separar del FOC. Amb aquest últim, va publicar la revista *¿Qué hacer?*, i va participar en els "Cercles de formació de Quadres"; a finals de la dècada de 1960 va impulsar el sector de Plataformes de Comissions. Entre 1970 i 1972 va crear els Grups Obrers Autònoms (GOA). A finals dels anys setanta es va incorporar al Partit dels Socialistes de Catalunya. Ell li va posar a Dídac Fàbregas el sobrenom de “Pájaro” per la seva capacitat d’estar el mateix dia a diferents llocs i és amb aquest “àlies” amb el que Fàbregas va ser conegut en el món polític.

⁷⁴ El butlletí *¿Qué hacer?*, neix en el marc de les lluites entre el FOC i el PSUC, l’any 1969, pel control de les coordinadores de Comissions Obreres que van portar a un grup de militants independents, alguns procedents del FOC, com en Manel Murcia, Dídac Fàbregas i José Antonio Díaz, a realitzar una autocrítica de les formes organitzatives de Comissions, agrupant i exposant les seves idees en el butlletí *¿Que hacer?*. En aquest butlletí s’acusava als partits polítics de voler utilitzar l’emergent organització dels treballadors com la “corretja de transmissió” dels seus programes polítics, i com nucli per aconseguir nous militants. Entorn d’aquest butlletí es formaran els “Cercles de formació de quadres” amb la pretensió de formar teòricament als dirigents obrers que, en dissoldre’s donarien peu a una diversitat d’organitzacions com els GOA (Grupos Obreros Autònoms) o els COC (Círculos Obreros Comunistas) que el 1974 formarien l’OIC.

⁷⁵ Per més informació, tant de la revista *¿Que hacer?*, com de la formació dels GOA (Grupos Autònoms Obreros) veure: DÍAZ, José A. *Luchas internas en Comisiones Obreras- Barcelona 1964-1970*, Editorial Bruguera, Barcelona, 1977 i de SANZ, OLLER, J.A.. (nom fictici de José Antonio, Díaz): *La larga marcha del movimiento obrero español hacia su autonomía*. Horizonte Español nº 2, pp. 89-102, Editorial Ruedo Ibérico, 1972.

la Izquierda Comunista de España). La necessitat d'aquesta nova organització es justificava, segons Fábregas, per:

“CCOO era la punta de llança del PSUC i, ni de conya, era anticapitalista. Així el moviment obrer es trenca i s'acaba l'hegemonia de CCOO i es fa un salt històric. Aquest trencament també té el seu reflex a Ripollet - Cerdanyola”.

(Dídac Fábregas- Plataformes Anticapitalistes - OIC)

La presència del FOC, versió catalana del FLP, a Ripollet - Cerdanyola va tenir en Dídac Fábregas el seu màxim representant el qual, a partir de la seva professió de metal·lúrgic i del coneixement de joves locals, va establir contactes i militants a diferents empreses de l'entorn que s'integraven a aquesta organització com: Costas i Tapicería (tèxtil de Ripollet), Joresa (Cerdanyola), Condiesel (Sant Cugat), Fenwik (Montcada) o New-Pol (Mollet), que dirigirà ell mateix fins el seu acomiadament. Algunes accions com la vaga de Blansol el 1968, una empresa de vuitanta-quatre treballadors a Palau de Plegamans, va ser impulsada per membres de Plataformes Anticapitalistes: Antoni Tomàs i Josep Portolés, aquest últim cap del taller. Després del seu acomiadament tots dos van entrar a Bettor Dual, empresa situada a Granollers en l'autovia de l'Ametlla del Vallès. Allà varen tornar a organitzar una vaga, a conseqüència de la qual també foren acomiadats. Més tard, Josep Portolés va entrar a treballar Condiesel (Sant Cugat) activitat que va compatibilitzar amb la de professor de l'Escola de Formació Professional del Clot. A Condiesel formà un grup lligat a OIC-Plataformes on participaren: Eligio Medina, Alfredo Lafuente, Manel Pérez, tots tres de Ripollet, i altres que, en línia amb la seva proposta ideològica, de consells obrers i de boicot a les eleccions d'enllaços i jurats d'empresa, aconseguiren, en certs moments, un model de representació assembleària dels treballadors reconeguda per l'empresa ⁷⁶.

Una de les característiques de la ideologia de Plataformes Anticapitalistes era la de pressionar als nous militants que s'incorporaven a l'organització, especialment als joves, que no provenien del món del treball industrial, perquè es convertissin en

⁷⁶ Per més informació de les lluites sindicals a Condiesel veure el llibre de TUDELA VÁZQUEZ, E. i TREBALLADORS de Condiesel : *Anem junts (1970-1990). El Consell de fàbrica de Condiesel una història de lluita obrera.*, Barcelona, 2016.

“proletaris”, ja que, en ser la classe obrera l’avantguarda de la revolució, fer-se obrer era la condició necessària per ser revolucionari. Aquesta decisió comportava unes altres, com marxar de casa i conviure amb altres membres de l’organització. El cas comentat anteriorment de Pere Maragall responia a aquest concepte de l’organització. Veiem alguns exemples més d’aquesta política de proletarització, com és el cas d’Imma Prat i Jordi Guiu, tots dos membres de l’OIC que es van haver de “proletaritzar” per formar part de l’organització:

“Jo vinc d’una tradició catòlica. Treballava en oficines, havia estudiat comerç i vaig entrar en contacte amb associacions juvenils i amb la LCR (Lliga Comunista Revolucionaria) del Baix Llobregat i em vaig fer proletària. Vaig anar a treballar a Pirelli on hi havia CCOO. L’any 1969 vaig haver d’anar a Santa Perpetua en una Vespino a portar unes octavetes i allà vaig conèixer en Jaume Tuset que era capellà i tenia amagat en Dídac Fàbregas a casa seva i així vaig entrar a formar part de Plataformes Anticapitalistes.

Vaig anar a viure a Torre Baró i, proletaritzada del tot, vaig entrar a New-Pol on vaig participar en les lluites i, conjuntament amb molts d’altres, vaig ser acomiadada. Va ser una lluita molt maca. Amb el Jaume vàrem anar a viure al carrer Cot de Ripollet, a casa del Dídac, on a sobre de casa seva hi tenia un pis i, a partir d’aquí, vàrem començar a organitzar-nos en empreses com Castelló (Ripollet) i participar en totes les mogudes d’Aldai, Aicar, Aiscondel, Sintermetal ...

(Imma Prat – Plataformes Anticapitalistes - OIC)

L’any 1971 jo estudiava el primer curs d’Econòmiques a la UB i, a partir d’en Ramon Martos, vaig entrar en contacte amb les JCC i també amb els COC (Círculos Obreros Comunistas) - Plataformes En conèixer Alfredo Lafuente “el Obrero” la seva dona, Carme Rodríguez i, especialment, en Jesús Ricart “el Nen” vaig entrar a formar part de Plataformes i de l’OIC i em vaig proletaritzar. A segon de carrera vaig deixar els estudis

universitaris i vaig entrar a treballar de peó d'obra a la construcció dels pisos de Ciutat Badia.

Amb divuit anys me'n vaig anar de casa perquè el meu pare em cremava la propaganda i vaig anar a casa d'una noia que es deia Conxita que treballava a la fàbrica de les camises de Ripollet i era de Plataformes. Posteriorment, me'n vaig anar a viure amb en Jesús Ricart a Cerdanyola a un pis del barri de Bona Sort. El meu nom de guerra era "el ratoncito Pérez". L'any 1973, vaig trobar feina a Mollet del Vallès, a l'Espanya Industrial, però, quan va passar el mes, em van acomiadar i vaig entrar a treballar a La Tenería Moderna. Em vaig quedar a viure a Mollet i vaig ser el responsable d'organització d'OIC del Vallès Oriental."

(Jordi Guiu- Plataformes Anticapitalistes - OIC)

La lluita de Blansol ⁷⁷ de 1968, dirigida per Plataformes, serà entesa com el model del tipus de lluita obrera a desenvolupar per aquesta organització ⁷⁸ alhora que, a l'anàlisi posterior d'aquesta lluita i les experiències que en van treure, apareix clarament el seu clar enfrontament, en plena clandestinitat, amb les CCOO. Veiem part del contingut del document emès pels responsables de Plataformes Anticapitalistes com a resum de què i com es va fer la lluita de Blansol i quines experiències en treuen.

⁷⁷ Sobre la lluita obrera de l'empresa Blansol es va publicar un llibre de referència per al conjunt del moviment obrer organitzat: *Lucha unida, victoria proletaria (Empresa Blansol: 1956-1969)*, editat per Sapere Edizioni. Es van fer un total de quatre edicions amb un total de 7.000 exemplars venuts i/o distribuïts.

LA LUCHA DE LOS TRABAJADORES DE "BLANSOL" ES LA LUCHA DE TODA
LA CLASE OBRERA ESPAÑOLA

Esta frase sintetiza los niveles de conciencia y de lucha alcanzados por los obreros de esta empresa del Vallés. Iniciamos aquí un primer análisis político de esta agitación, con el fin de extraer unas indicaciones válidas para el trabajo político de los núcleos de comunistas y, en general, de todos los militantes de la lucha obrera. Partamos de los hechos:

La generalización de la lucha específica de una fábrica sólo será viable con el desarrollo de un potente movimiento obrero y popular. La insuficiencia de este movimiento de masas ha sido nuevamente puesto de relieve por la débil respuesta del aparato general de CCOO. a la lucha obrera de Blansol: escépticamente seguida al principio, débilmente apoyada (en lo político sobre todo) después. Hay que notar, sin embargo, la capacidad de movilización demostrada por las. C.O.J. del Vallés y Barcelona (organización de manifestaciones "fantasma" en Sardanyola y Barcelona y eficaz distribución de propaganda política en varios puntos del Vallés); al mismo tiempo, se ha verificado que allí donde existen verdaderas organizaciones de fábrica (algunas de ellas relativamente separadas del aparato general de CCOO.), la capacidad de movilización política ha sido la más elevada (JORESA en Sardanyola, UNIDAD HERMÉTICA y otras empresas del metal en Sabadell, sector textil en Tarrasa).

Constatamos así la principal deficiencia del actual aparato de CCOO. su debilidad política, su baja capacidad de movilización. Lo que nos obliga a proponer, por lo menos una amplia discusión política en torno a estos puntos mínimos:

- a) La organización revolucionaria de la clase obrera, ¿debe separar la lucha política de la sindical? y, por consiguiente, ¿es válida la existencia de una organización autónoma para la lucha sindical?*
- b) ¿En qué medida es válido el planteamiento teórico de CCOO. que las define como instrumento de lucha exclusivamente sindical?*
- c) La organización por ramos de CCOO.-notorio mimetismo con los sindicatos europeos y con la CNS-, ¿no implica un riesgo grave de sectorización de la lucha y un peligro evidente de corporativismo? ¿Hasta qué punto una organización por unidades geográficas, que comprendiese barrio y fábricas, sería una solución a este difícil problema?*

En aquest document es plantegen qüestions que fan apareixen les idees centrals d'aquesta organització. El debat sobre el concepte d'autonomia de classe serà un dels que es mantindrà al llarg de tot aquest període, enfrontant diferents punts de vista de les lluites que, de vegades, al manifestar-se en les vagues duia a enfrontaments entre organitzacions o partits polítics.

Les Plataformes Anticapitalistes van jugar un paper important entre finals dels seixanta i mitjans dels setanta amb presència a l'espai que les organitzacions clandestines denominaven Vallès Oriental i que incloïa Mollet, Montornès, Ripollet, Cerdanyola, La Llagosta i Montcada. Eren un contrapunt, quant no un rival, de CCOO. , dominades pel PSUC, i que rebien el nom de Comissions Obreres Locals, que sovint van produir forts enfrontaments dialèctics per la forma en què les CCOO. locals, dirigien les accions i per la seva negació a acceptar la representativitat d'enllaços i jurats d'empresa com a representants dels treballadors. Aquests enfrontaments es produïen en plenes accions vaguístiques que, més que enfortir-les, les debilitaven ateses les característiques repressives en les quals s'havien de moure, provocant un cert malestar entre els treballadors menys coneixedors de l'entramat polític que no entenien aquestes rivalitats, així com un cert sectarisme entre organitzacions molt més accentuat per part de Plataformes Anticapitalistes.

Un ripolletenc que, conjuntament amb Dídac Fábregas, va tenir un paper destacat a l'organització de Plataformes va ser Xavier García, "el Quadre"⁷⁹ que, pràcticament, li farà de segon. Aquest, conjuntament, amb Fina Oller i Carmen Rodríguez treballadores de Costas Tapicería de Ripollet, va contactar amb Dídac Fábregas i junts formaran la primera Comissió Obrera de Plataformes Anticapitalistes a Ripollet, iniciant diverses accions reivindicatives a l'empresa fins que aquesta, el 1971, va cessar la seva activitat per problemes econòmics. Altres que s'incorporen procedents de l'HOAC i les JOC varen ser Imma Prat i Jaume Tuset⁸⁰. Tots dos, conjuntament amb Jesús Ricart, van

⁷⁹ Als militants amb certa rellevància a les organitzacions se'ls anomenava "quadres".

⁸⁰ Jaume Tuset, a les JAC (Joventuts d'Acció Catòlica) de Sant Vicenç dels Horts, es va iniciar en el món social. Ordenat capellà va anar a Santa Perpètua on va entrar en contacte amb Plataformes Anticapitalistes i s'hi va integrar. Va prendre el camí dels capellans obrers i va entrar a treballar a Riviere (Cerdanyola). Amb la seva dona, Imma Prat, va ser un membre destacat en l'organització de Plataformes Anticapitalistes a Ripollet- Cerdanyola. L'Escola d' Adults de Ripollet porta el seu nom. (Acte d'homenatge a Jaume Tuset en el 25 aniversari del seu traspàs. Revista de Ripollet. 19 de Novembre del 2015).

tenir un paper important que va enfortir l'organització de Plataformes a Ripollet - Cerdanyola.

A aquesta organització, s'hi van incorporar alguns capellans obrers ⁸¹ com Alfons Formáriz Poza ⁸². Aquest va tenir la seva primera experiència amb la repressió franquista el Primer de Maig de 1967 quan va ser detingut a Torre Baró en intervenir entre manifestants i policia:

Jo era el capellà del barri de Trinitat Vella que comprenia: Ciutat Meridiana, Torre Baró i Vallbona. Aquell Primer de Maig hi havia gent convocada per CCOO pacíficament reunida i, de sobte, vaig veure que començaven a dispersar-se. Va aparèixer la policia muntada a cavall carregant contra la gent, que estava allà tranquil·lament i jo, que era el capellà del barri, vaig intervenir i em vaig encarar amb la policia dient que la gent estava concentrada pacíficament i la policia em van detenir.

Als detinguts ens van portar a Via Laietana i abans d'entrar-hi em van donar un cop i em van trencar les ulleres. A Via Laietana em van tractar bé perquè encara era capellà. Vaig estar tres mesos a la Model. Ens va jutjar el TOP. Érem més de trenta i el meu advocat Roca Junyent. Ens van absoldre a tots.

L'entrada a la presó em va portar a la politització i al compromís. Això em va portar l'obrerisme: ser com els altres, guanyar-te la vida com els altres,

⁸¹ Per als capellans que feien l'opció d'anar a treballar a les empreses: "no es tractava de servir la societat, no des d' institucions pròpies (parròquies, col·legis, hospitals...) sinó d'estar enmig de la societat sense la protecció de l'estatus clerical: estar "amb la gent", no de qualsevol manera, sinó "viure com" la gent, a fi que "l'estar" acabi convertint-se en "ser com" la gent". L'opció per la fàbrica i el treball manual són la conseqüència d'aquesta manera de voler estar presents en el món, fonamentada no en la paraula sinó en la presència: BOTEY, J. Capellans obrers compromís de l'església amb el món, *Quaderns n° 175*, Edita Cristianisme i Justícia, Barcelona, Setembre 2011, pp. 4- 5.

⁸² El 1963 va ser destinat a la parròquia de Premià de Mar. Estava amb contacte amb diferents capellans de Nou Barris amb els que es reunia, entre ells: el de Trinitat Vella Abelard Sayrach (germà del també capellà de Santa Coloma Jaume P. Sayrach) i Jaume Vila de Torre Baró. Va decidir renunciar als seus privilegis com a capellà i el 1969 va anar a viure a les barraques de Vallbona on conviuria en la mateixa barraca amb tres persones més. Dos d'ells eren del PCE (i): un era Jose Maria Palomas, membre del PCE (i) que el 1970 pertanyia al Comitè Central de Catalunya d'aquest partit. Alfons Formáriz, treballà com a peó a Fenwick (Montcada i Reixac), Sintermetal (Ripollet), Trilla (Ripollet) i L'Espanya Industrial (Mollet) on desenvolupà accions sindicals reivindicatives. (Declaracions extretes de l'entrevista d'Alfons Formáriz).

que dintre de la gent que creiem en l'evangeli era normal, ser com els altres i entrava dins d'una dinàmica evangèlica de l'època.

(Alfons Formàriz- Plataformes Anticapitalistes- OIC)

Un dels seus primers contactes havia estat en trobar-se al barri amb un membre del PSUC que coneixia. En preguntar-li d'on venia, aquest li va respondre que de la manifestació de l'Onze de Setembre, Diada Nacional de Catalunya:

“És curiós com no se li ha reconegut al PSUC tot aquest paper d'integració, quan Convergència ni existia i als altres partits ni se'ls veia. Jo la primera vegada que sento parlar de l'Onze de Setembre, com a Festa Nacional de Catalunya, és per part d'un cordovès del PSUC...”.

(Alfons Formàriz – Plataformes-OIC).

Aquest, després de la seva estada a la presó, començà un procés de politització que el portà a viure a les barraques de Vallbona, renunciant als privilegis dels que gaudia com a capellà. Finalment, l'any 1970, entrà a formar part de Plataformes Anticapitalistes i, més endavant, de l'OIC. Iniciant el seu particular compromís de “ser com la gent” i “guanyar-se la vida com la gent”, va entrar a treballar com a peó a l'empresa Fenwick (Montcada i Reixac) on va participar en les lluites reivindicatives d'aquesta empresa. Amb José Ríos, del PSUC de Ripollet, va ser acomiadat el 1971. Durant aquest període va viure a barraques de Vallbona, on feia misses i, a l'últim, va deixar de ser de capellà: “perquè cada vegada venia menys gent a la missa que fèiem a una casa “normal”, no a la barraca. Encara que es va secularitzar, va continuar vivint a la barraca: “jo m'ho creia”.

Al Vallès, les Plataformes Anticapitalistes van anar creixent al llarg dels anys setanta amb una presència més limitada al Vallès Occidental (Sabadell - Terrassa) i una més important a l'Oriental, sobretot a Mollet, mantenint-se Dídac Fàbregas com a cap visible, ja que tenia una gran influència i carisma sobre els militants que el consideraven un exemple del que havia de ser un líder obrer. L'11 de gener de 1978, aquest dirigent dimití com a Secretari General de l'OIC per desacord amb la fusió entre aquesta

organització i l'MCE (Movimiento Comunista de España)⁸³ i al cap de pocs dies es va donar de baixa entrant, aquest mateix any, a militar al PSC on va ocupar càrrecs de responsabilitat.

La gran majoria dels seus militants no el van seguir. Pràcticament no ho va fer ningú de Ripollet - Cerdanyola, ni tan sols companys seus molt directes, com Xavier García, que es van sentir traïts. A Ripollet aquests antics militants van constituir la base d'una nova formació local a l'esquerra de PSC i PSUC que, seguint els postulats anticapitalistes de la seva anterior organització, va néixer com Participació Popular i, més endavant, es va transformar en COP (Coordinadora Obrera i Popular). La nova trajectòria política de Dídac Fàbregas al PSC va tenir una vessant tèrbola pel que fa a la gestió de les seves responsabilitats, en especial la vessant econòmica, de la qual la premsa de l'època se'n fer ressò.

Altres organitzacions: La presència de: CNT, PCE (m-l), PSAN i ERC.

La CNT d'inicis dels seixanta tenia a Ripollet, com a membres més coneguts, Juan Manuel Paños i a Cerdanyola el sindicalista Antonio García de Alcaraz d'Aiscondel. El primer procedia d'Aragó, on la seva família va patir la repressió al final de la Guerra Civil. Tenia diversos camions de transport i es dedicava a comercialitzar materials per a la construcció. Es coordinava amb el grup del PSUC de Sever Bigas fent reunions a casa d'aquest i participant en algunes accions conjuntes, algunes d'elles improvisades, com la del Primer de Maig de 1965 quan Sever Bigas i Pere Fuster havien anat a la plaça de Catalunya per manifestar-se i els va preguntar: “*a quins carrers poso els meus*

⁸³ Per més informació sobre aquesta organització: ROCA, Josep: L'esquerra marxista radical davant el canvi de règim i el procés constituent, *L'Avenç* 207, 1996, pp 42-43. Els orígens d'aquesta organització de caràcter comunista ve de la V assemblea d'E.T.A. de 1966 on es produiria una escissió: ETA-Berri (Nova ETA). Aquella escissió va ser promoguda per l'oficina política d'ETA que era la responsable de la revista de l'organització, Zutik! (“En Peu”). L'agost de 1969, va passar a denominar-se Komunistak o Moviment Comunista Basc i va iniciar un procés per establir relacions amb grups d'idees similars d'altres llocs d'Espanya, fet que li va aportar presència d'àmbit estatal. El 1979 es va fusionar amb l'OIC, el que va provocar la dimissió i sortida d'aquesta organització del seu secretari general i un dels seus fundadors, el ripolletenc Dídac Fàbregas, i la seva posterior incorporació al PSC.

*camions per tallar-los i evitar que vinguin les furgonetes de la policia?"*⁸⁴, ells, sorpresos, van respondre que aquest tipus d'accions es preparaven abans.

Aquest mateix dia de maig, arrel de les detencions de membres del PSUC, tant per la manifestació de Barcelona com per la vaga d'Aismalibar, la policia també va detenir a Juan Manuel Paños. El seu fill recorda que a més de regirar la casa de dalt a baix, un policia li va dir: *"a ver si tu padre en vez de recoger dinero para los obreros de Aismalibar en huelga lo recoge para los huérfanos de la policía"*. Juan Manuel deia que comptava amb un grup de companys però, militants del PSUC com en Pere Fusté, afirmen que no van arribar a conèixer mai a cap membre d'aquest suposat grup de la CNT. El seu fill comenta que es trobava amb persones de Cerdanyola, el que ens condueix a pensar que es reunia amb el segon cenetista conegut, Antonio García de Alcaraz, activista sindical el qual, possiblement, comptava amb algun membre més de la CNT a Aiscondel.

Antonio García de Alcaraz va ser un dels primers represaliats de la zona per dur endavant lluites sindicals. Acomiadat d'Aiscondel el 1962, va entrar a l'empresa Fusal (Cerdanyola), després de patir penúries econòmiques. Va destacar com a líder sindical i va ocupar el càrrec de jurat d'empresa, contravenint les consignes de la CNT de no formar part de la CNS. Sempre va mantenir un bon nivell de relació, contacte i participació amb les lluites sindicals i amb les CCOO de la zona.

A aquest petit grup conegut de la CNT, li haurem de sumar un altre de més clandestí, format per José Antonio Teruel, de Ripollet, fill d'un antic membre del Comitè Revolucionari de la CNT-FAI, exiliat a França, que va ser regidor de l'Ajuntament per aquesta organització durant el període de la Guerra Civil. Amb dues persones més, un que era l'encarregat de traslladar pel·lícules entre els cines de Ripollet – Cerdanyola i un altre responsable de les aigües de Ripollet, es limitava a distribuir la Solidaridad Obrera entre diferents persones, sense participar en cap altre tipus d'acció.

La distribució la realitzava la persona que, amb moto, s'encarregava de portar els rotllos de pel·lícules entre els cines de Ripollet i Cerdanyola, ja que la programació era la

⁸⁴ Declaracions a l'entrevista de Pere Fusté

mateixa. Aquest amagava la propagada a la llauna circular d'alumini que contenia els rotllos de les pel·lícules i, gràcies a la seva feina que el feia anar cada dissabte i diumenge amunt i avall no despertava sospites⁸⁵ de la guàrdia civil. Així es distribuïa la "Soli" entre els pocs que encara pertanyien a CNT i feien accions de consum intern, com distribuir i llegir-ne el diari de l'organització. A grans trets aquest és el petit nucli anarquista que, a excepció d'Antoni García de Alcaraz, no tindria cap presència important en les lluites del moviment antifranquista de la zona.

El PC (m-l) neix l'any 1964 d'una escissió del PCE, promoguda per Elena Ódena i Raúl Marco⁸⁶, a causa del distanciament entre l'URSS i la Xina de Mao. Entre altres qüestions, no menys importants, hi havia el canvi de rumb del PCE, liderat per Santiago Carrillo, amb la nova estratègia cap a la Reconciliació Nacional a través del Pacte per la Llibertat⁸⁷. S'inicia la seva presència a Ripollet - Cerdanyola entre 1965 i 1969 i, entre 1970-1973, agafarà una força relativament important, en nombre de militants. El començament de la seva presència o implantació no és clar però, entorn al 1965-1966 ja tenien militants actius coneguts, com Julio Navío de Ripollet, que el 1965 va ser captat per un altre militant, conegut com Teo⁸⁸. Inicialment, Julio anava a unes reunions de Comissions Obreres Juvenils (COJ), que no eren les mateixes que convocava Dídac Fábregas. Posteriorment, es va incorporar a aquesta formació un altre membre destacat de Ripollet, Francisco Sánchez "el Curro", sindicalista i treballador de l'empresa Aldai de Cerdanyola, que va dirigir la vaga d'aquesta empresa a principis de 1971 i que va ser captat per l'organització per Xavier Gordo de Cerdanyola, més endavant un dirigent important d'aquest partit al que hi pertanyia des del 1969. El 1970, captat per Julio

⁸⁵ Declaracions a l'entrevista de Josep Antoni Teruel.

⁸⁶ En els anys seixanta quan, en el marc del sisè congrés, la direcció del PCE va imposar la política de reconciliació nacional Elena Odena i Raúl Marco, van iniciar la lluita contra el "revisionisme carrillista". Primer ho van fer en el si del PCE, a través del grup La Chispa, del qual van ser uns dels seus organitzadors. Més tard, participant activament en la fundació del PCE (m-l), en el que s'hi van integrar una bona part dels grups marxistas-leninistas existents el desembre de 1964.

⁸⁷ El Pacte per la Llibertat va ser una proposta del PCE de l'any 1969 que havia de suposar un tomb definitiu a les polítiques anteriors d'aquest partit. Es prioritzava, així, la lluita pel retorn de la democràcia a Espanya, sobre la base d'una convergència àmplia de totes les forces contràries a la dictadura franquista, oferint una aliança que anava des de les organitzacions obreres fins a les forces de la dreta democràtica. Per més informació veure: ERICE SABARES, F. *De La Reconciliación Nacional a la crisis de la Transición. Evolución Histórica del PCE (II)*. Edita PCE- Comitè Federal- Secretaria de Formació. Madrid 2013, p.21.

⁸⁸ Declaracions a l'entrevista amb Julio Navío, on detalla aquesta inicial implantació del PC (m-l) a Ripollet. No tenim evidències que l'origen del PC (m-l) a Ripollet-Cerdanyola tingués a veure amb l'escissió d'algun dels seus militants del PSUC, ja que a totes les entrevistes fetes a militants d'aquest partit mai van nomenar cap que hagués marxat del PSUC local per unir-se al PC (m-l).

Navío, s'afilià Domènech Umbert, també de Ripollet, conegut com David, atesa la seva joventut (quinze anys).

El nucli inicial de Cerdanyola s'estructurà entorn del Casal Parroquial del que Xavier Gordo, el 1969, era secretari de la Junta i un grup de joves entre els que destacava també en la tasca de proselitisme de Maria dels Àngels González. Inicialment, en aquesta tasca sensibilitzadora, hi va tenir molt a veure el jesuïta Lluís Caparrós ⁸⁹, capellà obrer que vivia a Rubí, on era vicerector de la parròquia de Sant Fèlix. Aquest acostumava a fer seminaris a casa seva, un pis situat en una barriada a la sortida de Rubí en direcció les Fonts (Terrassa), sobre temes socials als que assistien alguns dels joves del Casal Parroquial de Cerdanyola:

Vaig arribar de Berga l'any 1964 i estava buscant relacionar-me amb gent i, com que vivíem al davant del Casal Parroquial, hi vaig anar i vàrem iniciar algunes activitats. Es feien moltes, com la filatèlia que la portava, entre d'altres, Albert Lázaro o la fotografia. Vàrem organitzar una sortida a Roses per anar a la platja i vam omplir un autobús amb molta gent jove. Entre els que hi van venir hi havia Lluís Caparrós, que al llarg de l'excursió va tenir temps per parlar-nos del que pensàvem de com treballar junts, etc..i vam quedar entusiasmats, de tal manera que vàrem proposar continuar aquestes xerrades. Vam decidir muntar el Club Juvenil i fer-les cada dimecres al Casal i, així, va començar la meua pressa de consciència del que estava passant. Lluís Caparrós va ser el que va encendre la flama en tots nosaltres. Vam fer moltes conferències i actuacions musicals per recollir diners per les empreses en lluita.

Vaig entrar en contacte amb un noi prim de les Fontetes que era militant del PC(m-l). Venia pel Casal i, directament, es va dirigir a mi. Així va

⁸⁹ Lluís Caparrós Escánez (Barcelona 1937- Santa Coloma de Farnés 2014). Fill d'una família de classe obrera, ingressà als 21 anys (setembre de 1958) a la Companyia de Jesús, en el noviciat que els jesuïtes tenien a Raymat (Lleida). Va ser un capella compromès amb la lluita social que donava una altra visió del paper de l'església. En plena dictadura franquista, Caparrós treballava amb diferents clubs de joves com el de Cerdanyola, on deixà una forta empremta i un gran record entre els joves que el van conèixer. També a Ripollet va mantenir trobades amb un grup anomenat "comecocos" del que en formava part Nicolás Castellanos (PORE) i cinc o sis joves més. A Sant Cugat va crear el club de joves *Amics de Tothom* (1966-1969) del que van sortir destacades personalitats del món associatiu, artístic i polític d'aquest municipi.

començar, cap al 1968-69, la meua militància en aquesta organització que duraria fins al 1978 i on vaig ocupar càrrecs directius a Reus i València. Érem molt clandestins, a diferència del PSUC que era molt obert. Recordo al “Chato” de Ripollet quan, per fer alguna reunió unitària, venia amb el seu camió i ens deia: “Venga subir a la caja que vamos al lugar de la reunión” i nosaltres pensàvem...ai... ai... ai, aquí ens agafaran a tots...

(Xavier Gordo- PC-ml)

El PCE (m-l) va arribar a ser un grup relativament nombrós a la zona, amb gent jove, però la seva influència en les lluites obreres va ser puntual i d'un pes poc important, amb alguna excepció com la seva presència a les empreses Aldai i Aicar. En l'àmbit social va ser important la seva activitat al Casal Parroquial de Cerdanyola, on tenia el seu punt de referència, però evolucionà com un grup molt tancat en si mateix. Aquest grup mantindrà les sigles de l'O.S.O (Oposición Sindical Obrera), un cop abandonades pel PCE en favor de l'opció de CCOO. Aquesta organització representava l'estratègia inicial d'oposició obrera per part del PCE, que tan magres resultats havia donat fins aleshores, apostant clarament, a partir de 1964, per la creació i impuls de les naixents CCOO i la participació en les eleccions d'enllaços i jurats d'empresa. Aquesta nova situació va portar al PCE a abandonar l'O.S.O. El PC (m-l) serà un dels grups més crítics i enfrontat amb les polítiques del PSUC al qual titllava de revisionista⁹⁰.

Pel que fa a la resta d'ideologies i partits de l'oposició franquista, els trotskistes en aquests anys no tenien pràcticament cap presència. A partir de 1972, començaren a aparèixer alguns trotskistes, molt pocs, en organitzacions que també provenien de la dissolució del FOC. Esquerra Republicana es mantenia a Ripollet amb Valentí Serra, un militant del temps de la República, i la seva activitat es limitava a anar a alguna reunió a Barcelona i rebre propaganda per distribuir-la entre algun simpatitzant⁹¹. A inicis dels setanta començà a prendre contacte amb els partits de l'oposició del municipi amb els

⁹⁰ La paraula revisionista té el seu origen en el moviment de revisió del marxisme iniciat per Eduard Bernstein en el seu llibre, publicat el 1899, *Las premisas del socialismo y las tareas de la socialdemocracia*, que va proposar substituir alguns conceptes clàssics del marxisme per altres de caràcter més reformista introduint el concepte d'evolució més que el de revolució, política que adoptaria l'SPD i va ser la base de la socialdemocràcia alemanya.

⁹¹ Declaracions a l'entrevista de Valentí Serra.

que va fer algunes reunions conjuntes a casa seva. Un altre membre d'ERC, resident a Ripollet, va ser Jaume Fortuny que, posteriorment, fou reconegut com l'home que va intentar alliberar el president Companys a la presó de Montjuïc, on també estava pres, acció que, finalment, no va poder dur a terme. Encara que no consta que mantingués una activitat política clandestina, possiblement per les penalitats passades, amb l'arribada de la democràcia tornà a aparèixer com un home d'ERC ⁹² local.

Algunes característiques de la lluita obrera de l'entorn de Barcelona 1960-1969.

L'esquema de la dècada iniciada el 1960, quant a les lluites i l'oposició contra la dictadura en aquesta zona, presenta alguns trets característics que es repeteixen, pràcticament, en totes les zones industrials de l'àrea metropolitana amb dues característiques comunes: d'una banda, el creixement demogràfic i el desenvolupament urbà i industrial i, d'altra banda, l'aparició i la consolidació de les CCOO. que, fins gairebé l'inici de la transició i legalització de partits i sindicats el 1976-1977, van ser el principal referent de les lluites obreres contra la dictadura.

Un altre aspecte a destacar és el fet que la mobilització de les grans empreses, al caliu de la negociació col·lectiva de cadascuna, serveix de referència o com empreses pilot per al conjunt de l'àrea en què es troben. Amb aquestes accions reivindicatives, bàsicament de caràcter econòmic, van fer aparèixer, davant dels treballadors que hi participaven, la paradoxa d'unes estructures sindicals i polítiques pensades per fer-los callar i reprimir-los, si era el cas, amb acomiadaments o detencions, fets que vivien i coneixien directament. En aquest aspecte podem assenyalar, per l'àrea de Ripollet – Cerdanyola, Aiscondel, Uralita i, molt lligada, Aismalibar (Montcada - Reixach) com a clars referents d'aquest revifament de les lluites obreres en un nou marc en el que es

⁹² Jaume Fortuny i Fontanet (l'Hospitalet de Llobregat, 1917- Ripollet 1988). Durant el període republicà va formar part d'ERC i de la CNT. Va tenir un paper destacat durant la Guerra Civil assolint el grau de comandant i comissari de Propaganda de la 67 Divisió. Va ser detingut i condemnat a pena de mort però, finalment, l'imposaren una pena de vint anys. En sortir de la presó, el 1949, anà a viure a Ripollet on es mantingué inoperant fins a l'arribada de la democràcia, període en el que tornà militar a ERC. En aquests anys sortí a la llum pública el seu intent d'alliberament de Companys, acció reflectida a la pel·lícula de *Companys procés a Catalunya* dirigida el 1979 per Josep Maria Forn.

passa a l'acció directa pacífica: assemblees, boicot a les hores extres, baix rendiment, vagues...que superen les activitats d'oposició estrictament clandestines, com distribuir propaganda o pintar façanes.

Aquesta característica "d'empreses pilot" es produirà també a empreses de Barcelona i el seu cinturó industrial: Seat, durant mots anys referent de la lluita obrera o la Maquinista Terrestre i Marítima. També Harry Walker, amb la seva lluita de 1970, Pegaso (ENASA) ⁹³, Hispano Olivetti, Matacás, Rock- Well- Cerdans o Siemens, aquestes tres últimes del Baix Llobregat, AEG a Terrassa, ODAG, Unidad Hermética o ASEA/CES, a Sabadell...Aquestes empreses, mitjanes o grans, van tenir un important paper en aquest entorn de reivindicacions econòmiques en el marc dels seus convenis que foren impulsades pels enllaços i jurats procedents de les eleccions sindicals, realitzades el 1966. El paper de referència i el rol de lideratge obrer d'aquestes empreses venia donat pel fet que, no tan sols eren capaces de mobilitzar-se els seus treballadors per aconseguir les seves pròpies reivindicacions, sinó que, en nombroses ocasions, les seves mobilitzacions tenien un impacte i una influència en el seu entorn que provocaven la generalització de la lluita més enllà del marc de la pròpia empresa. Aquest aspecte "d'empreses pilot" o de referència sorgirà amb més força a partir de 1970.

A finals dels anys seixanta, l'activitat cultural es desenvolupava al voltant dels casals parroquials on els grups juvenils organitzaven concerts, conferències o excursions. En els seus inicis estaven lligats a organitzacions catòliques i es focalitzaven en ideals com el catalanisme i en el concepte de fer i trepitjar el país. Més endavant, derivaran cap al compromís i la lluita contra allò que representava la dictadura fet que, a inicis dels anys setanta, portarà a algunes persones, sobretot les més joves, a integrar-se en les organitzacions clandestines obreres o a col·laborar en accions d'oposició tant culturals, com el cinefòrum, com solidàries, en forma d'actuacions musicals per recaptar diners per als presos polítics o els vaguistes, tal com hem pogut constatar a les activitats d'aquesta època al Centre Parroquial de Ripollet i al Casal de Cerdanyola.

Quelcom nou, amb noves idees i nova gent, es començava a moure amb força al final de la dècada dels seixanta. La direcció i estratègia de les lluites antifranquistes que havien

⁹³ PALOMERO, Dora. *Los Trabajadores de ENASA Durante el Franquismo* ", Editorial Sirius, Barcelona, 1996.

estat en mans de les persones a l'exili passà a mans de persones, moltes d'elles, que no havien participat en la Guerra Civil o no havien estat exiliades i que, des de l'interior, comencen a generar les seves pròpies estratègies i lluites. L'eclosió de les lluites de la dècada dels setanta ve en gran part donada per aquest canvi d'escenari i d'actors.

2 Ripollet - Cerdanyola 1970-1976. Societat i lluita antifranquista

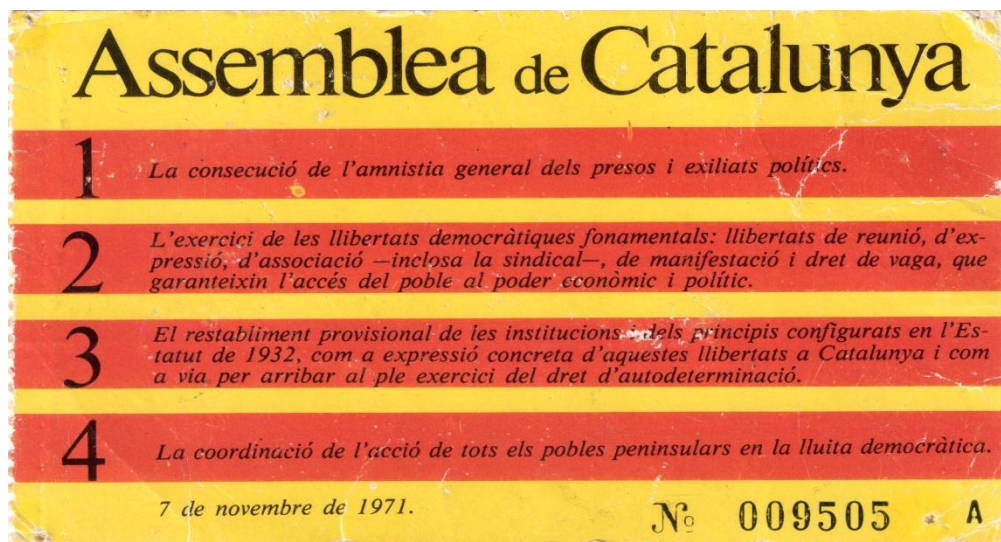
2.1 El context polític, econòmic i social 1970-1976.

L'any 1969 havia estat un any de protestes estudiantils a les universitats de Barcelona i Madrid. El moment àlgid va arribar el 20 de gener amb la mort de l'estudiant Enrique Ruano, quan estava detingut per la policia. El 24 de gener de 1969 es va declarar l'estat d'excepció a tot el territori espanyol amb el pretext de combatre: "la subversión estudiantil (...) la orgía de nihilismo, de anarquismo y desobediencia" (Manuel Fraga)⁹⁴. Aquesta situació durarà fins al 25 de març del mateix any. Aquest any de 1969 també es va produir un fet cabdal per al futur polític de la dictadura franquista: la designació de Juan Carlos de Borbón com a successor de Franco en la Jefatura del Estado a títol de Rei.

L'any 1970 Franco va rebre la visita del general De Gaulle, poques setmanes abans del seu traspàs, i del president dels EE.UU Richard Nixon. Una bona notícia en el camp internacional que es va sumar a les noves perspectives econòmiques i polítiques que per a la dictadura franquista s'obrien arrel de l'acord comercial amb el Mercat Comú del 6 de juny d'aquest mateix any, després d'unes llargues negociacions iniciades el 1962.

⁹⁴ DE RIQUER, Borja i CULLA, Joan B., *Història de Catalunya*, Barcelona, Edicions 62, 1989, Volum VII, p. 387.

A finals de 1970 es va celebrar el Consell de Guerra de Burgos ⁹⁵ que el règim franquista afrontava amb greus problemes, tant a escala nacional com internacional. A Montserrat, es va produir una tancada entre el 12 i el 14 de desembre en la que hi van participar més de tres-cents intel·lectuals per protestar contra aquest Consell de Guerra. Aquests van redactar un manifest sota el lema: llibertat, amnistia i autodeterminació, en línia amb les reivindicacions de l'Assemblea de Catalunya ⁹⁶, fundada el 7 de novembre de 1971 en l'església barcelonesa de Sant Agustí, com a plataforma unitària de l'antifranquisme català sota la iniciativa de la Coordinadora de Forces Polítiques de Catalunya ⁹⁷. Aquesta era una organització política sorgida de la clandestinitat a proposta del Front Nacional de Catalunya que va plantejar la necessitat de crear institucions unitàries catalanes que incloguessin també els comunistes. El juliol de 1968 va aprovar una declaració política que presentà el desembre de 1969 signada per tots els partits que inicialment conformaven aquesta plataforma unitària catalana: ERC, FNC, MSC, UDC i PSUC.

Font: Arxiu propi: *Butlleta solidaria per recaptar diners per l' Assemblea de Catalunya*.

⁹⁵ El Procés de Burgos fou el judici sumaríssim - Consell de Guerra- que a finals del 1970 va jutjar a setze persones acusades, entre altres delictes, de pertànyer a ETA, de la mort d'un inspector de policia i altres accions armades. Aquest judici va originar una sèrie de mobilitzacions i protestes arreu d'Europa i de l'Estat espanyol: manifestacions, cartes dels bisbes bascs i del de Barcelona, tancada de tres-cents intel·lectuals catalans a Montserrat el 12 de desembre de 1970, vaga general al País Basc, mobilitzacions obreres en altres indrets i segrest per part d'ETA del cònsol alemany a Sant Sebastià.

⁹⁶ DE RIQUER, Borja i CULLA, Joan B., *Història de Catalunya...*, pp. 390-391.

⁹⁷ DE RIQUER, Borja i CULLA, Joan B., *Història de Catalunya...*, p. 388.

La creació de l'Assemblea de Catalunya va esdevenir un element clau per la conquesta de les llibertats. En varen formar part gairebé tots els partits polítics, des del centre fins a l'extrema esquerra: sindicats, assemblees territorials de comarques i barris, col·legis professionals, entitats, grups culturals, religiosos i nuclis d'independents; incorporà a la lluita per les llibertats nacionals amplis sectors obrers i populars. Fins el 1977, any de la seva dissolució, aquesta organització va liderar moltes de les mobilitzacions a Catalunya, sota el lema de: Llibertat, Amnistia i Estatut d'Autonomia.

El 24 de juny de 1972 es produí la detenció dels membres de la Coordinadora Nacional de CCOO a Pozuelo de Alarcón. Un any i mig després, el 20 de novembre de 1973, el tribunal d'Ordre Públic els va jutjar en un procés conegut com 1001⁹⁸. Aquell mateix dia ETA atemptava contra l'almirall Carrero Blanco, nomenat l'anterior mes de juny president del Govern. El que es considerava l'home fort de la dictadura, i possible continuador del franquisme, desapareixia. Aquest atemptat marcaria un punt d'inflexió en la possible "*apertura*" que s'iniciava per part de les autoritats franquistes que, com a reacció, van tornar a endurir més el règim. El nomenament de Carlos Arias Navarro com a nou president del govern conegut com el "carnicerito de Màlaga" per la seva actuació durant la Guerra Civil, l'any 1937, en aquesta ciutat en ser pressa per les tropes feixistes, era la constatació que tot continuava igual i res no canviaria. Aquest enduriment polític es va confirmar, de forma terrible, amb l'execució, el 2 de març de 1974, del cerdanyolenc i militant anarquista Salvador Puig Antich⁹⁹.

⁹⁸ RECIO GARCÍA, Armando, La prensa jurídica en el tardofranquismo: el Proceso 1001, Universidad Complutense de Madrid, *Revista Historia y Comunicación Social*, 2007, 12, pp. 177-188. El judici va coincidir amb l'atemptat i mort del president del Govern, Carrero Blanco, fet que va provocar l'enduriment de les penes que es demanaven. Els encausats van ser condemnats a penes de presó d'entre dotze i vint anys per associació il·lícita a CCOO i vinculació al PCE. Aquesta sentència del 27 de desembre de 1973 comportà fortes mobilitzacions i manifestacions, tant a escala nacional com internacional. Després de la mort del dictador, van ser indultats pel rei Joan Carles I el 25 de novembre de 1975.

⁹⁹ Salvador Puig Antich (Cerdanyola, 1948-1974). Membre del Moviment Ibèric d'Alliberament (MIL). La tarda del 25 de setembre de 1973 va caure, amb en Xavier Garriga Paituví, en un parany preparat per la policia a la cantonada dels carrers de Girona i del Consell de Cent de Barcelona. Els dos activistes van ser detinguts davant del bar Funicular, on havien quedat amb Santi Soler. Tot seguit, els policies els van fer entrar al portal del número 70 del carrer de Girona, on s'esdevingué un tiroteig a conseqüència del qual Puig Antich quedà malferit i el jove policia Francisco Anguas Barragán va resultar mort. Salvador Puig Antich fou empresonat, acusat de ser l'autor dels trets que causaren la mort d'Anguas Barragán i d'haver participat en l'atracament d'un banc. Posteriorment, va ser jutjat en Consell de Guerra i condemnat a mort. Fou executat amb el mètode del garrot vil el matí del 2 de març del 1974. Més informació: PANYELLA FERRERÈS, Jordi: *Salvador Puig Antich. Cas Obert*, col·lecció El fil d'Ariadna, Editorial Angle, Barcelona, 2014.

A l'Àrea metropolitana, el 1973 fou un any de fortes mobilitzacions. L'assassinat, amb motiu d'una vaga, d'un obrer que treballava a la construcció a la Central Tèrmica del Besòs de FECSA, Manuel Fernández Márquez, va provocar una onada de solidaritat que va portar a la vaga a gran part de les empreses de l'entorn metropolità, en concret de Ripollet i Cerdanyola. Aquest fet va desencadenar mobilitzacions obreres amb aturades generals a les empreses, seguides d'importants manifestacions de rebuig a l'assassinat. En el conjunt de l'Estat aquest any es va produir un augment espectacular de la conflictivitat. Les hores de treball perdudes per aquest concepte van passar de 4.692.925 el 1972 a 8.649.265 en aquest any, segons dades del Ministerio de Trabajo¹⁰⁰, conflictivitat que es veurà àmpliament reflectida a la zona.

És també l'any en què el PC (m-l) va impulsar la creació del FRAP¹⁰¹ en una Conferència Nacional celebrada a París el 24 de novembre de 1973, on es van ratificar els seus punts programàtics. La declaració de la constitució del FRAP va ser signada per diverses organitzacions. Un suport en certa manera fictici ja que, pràcticament, totes depenien del PC (m-l):

Vaig començar a militar al PC (m-l) el 1971 al barri de Verdú (Nou Barris) de Barcelona, procedent de la JOC. El FRAP era un front de masses on hi havia diverses organitzacions, totes afins i controlades pel PC (m-l), des de l'OSO (Oposición Sindical Obrera), FUDE (Federación Universitaria Democrática Española), UPM (Unión Popular de Mujeres), COB (Comisiones de Barrio), JC (m-l) (Jóvenes Comunistas marxistas-leninistas) i d'altres. Per circumstàncies, el 1973 vaig ser el coordinador de Catalunya del FRAP. Teníem grups a Verdú, la Verneda, Besòs, Santa Coloma, Sant Adrià, Zona Franca, Cerdanyola, Ripollet, Montcada, Terrassa (Ca n'Anglada), Sabadell, Rubí, un grup a Reus, un altre a Tarragona capital i a Lleida. En el moment en el que teníem més militants, entre el 1973 i el

¹⁰⁰ MOLINERO, Carmen i YSÀS, Pere: *Productores disciplinados...*, p. 215.

¹⁰¹ Més informació sobre el FRAP: HERMIDA REVILLAS, Carlos, La oposición revolucionaria al franquismo: el Partido Comunista de España (marxista-leninista) y el Frente Revolucionario Antifascista y Patriota, *Història i comunicació social*, nº 2, 1997, Servicio de publicaciones de la Universidad Complutense de Madrid, Departamento de Historia de la Comunicación Social, Facultad de Ciencias de la Información.

1974, érem en total unes cent cinquanta persones, com a molt, i si li sumen alguns col·laboradors arribaríem a uns dos-cents a tot Catalunya.

Quan van començar les accions armades més radicals i violentes es va donar de baixa molta gent. Entre el 1973 i el 1974 vaig formar part dels “grups de combat” i vaig participar activament en diversos atracaments, afortunadament sense cap ferit o mort en el desenvolupament de les accions. El 1975 vaig passar a ser el responsable de propaganda de Catalunya.

(Juan de Dios Cañete , PC (m-l) / FRAP).

Al llarg de 1974, davant les creixents lluites reivindicatives per les millores econòmiques i socials, i en un intent d'aturar les mobilitzacions, la patronal tindrà una dura reacció. Només a Catalunya, els primers dos mesos de 1974, varen ser acomiadats mil obrers i més de tres mil van ser suspesos de feina i salari. En aquest cas, les empreses van poder recórrer a l'infame article 103 de la “*Ley de Procedimiento Laboral*” mitjançant el qual podien optar per indemnitzar abans que readmetre als treballadors, malgrat tinguessin una sentència favorable ja que la Magistratura de Treball havia declarat improcedent el seu acomiadament ¹⁰². Així les empreses es mofaven del veredictes i, amb una indemnització, aconseguien deixar al carrer els treballadors més combatius que passaven a formar part de “l·listes negres” que dificultaven la seva posterior contractació.

Les últimes execucions del franquisme es van produir el 27 de setembre de 1975, quan el dictador ja estava greument malalt. Van ser afusellats, al cementiri de Collserola tres militants del FRAP: José Humberto Baena, José Luis Sánchez Bravo i Ramón García Sanz i dos militants d'ETA político-militar: Juan Paredes Manot (Txiki) i Ángel Otaegui. Aquestes execucions van provocar una onada de protestes internes contra el govern d'Espanya que van arribar fins el germà del dictador, Nicolás Franco, que va proposar l'indult i arreu del món amb demandes de clemència com la del Papa Pau VI que va demanar que la sentència no s'executés.

¹⁰² BALFOUR, Sebastián, *La Dictadura los trabajadores...*, p. 216.

La mort de Franco, el 20 de novembre de 1975, no va significar la caiguda definitiva del règim però va ser una bona oportunitat per al canvi polític que arribava en un moment de forta recessió econòmica, amb un fort augment de les xifres d'empreses amb expedients de crisi a Barcelona passant de 177 expedients (1973) a 735 (1975). Aquest fet incrementa el nombre d'aturats a Catalunya, passant de 17.391 aturats (1973) a 109.547 aturats (1976) ¹⁰³.

Va ser en aquest marc de crisi política i econòmica on s'inicia tot el procés polític conegut com Transició en el que es desenvolupà una lluita política marcada per la involució política o la resistència a canviar res per part dels sectors més recalcitrants del règim, representats pel govern d'Arias Navarro, que arrel del seu nomenament pel successor del dictador, Juan Carlos I, com a president del Govern va fer que qualsevol possibilitat de canvi fos, inicialment, aturada.

En l'àmbit polític es van organitzar dues plataformes unitàries antifranquistes que agrupaven l'oposició a la dictadura: la Junta Democràtica d'Espanya i la Plataforma de Convergència Democràtica. La primera va ser impulsada pel republicà Antonio García Trevijano i presentada a París el 30 de juliol de 1974. En formaven part un conjunt de partits com el PCE, el Partit Carlista o el PTE i personalitats rellevants com Rafael Calvo Serer ¹⁰⁴. La segona va ser creada un any més tard, l'11 de juny de 1975, impulsada pel PSOE i la Izquierda Democràtica de Joaquín Ruiz Jiménez ¹⁰⁵, més algunes organitzacions comunistes com l'ORT (Organización Revolucionaria de Trabajadores) o l'MC (Movimiento Comunista). Aquestes dues plataformes agrupaven,

¹⁰³ DE RIQUER, Borja i CULLA, Joan B., *Història de Catalunya...*, p. 395-396

¹⁰⁴ Rafael Calvo Serer va ser un membre numerari de l'Opus Dei que va mantenir actituds crítiques envers el règim franquista. President del consell d'administració del diari Madrid va publicar diversos articles crítics sobre la política del país que van portar al règim dictatorial a tancar el diari el 21 de novembre de 1971. Un article publicat al diari francès "Le Monde" titulat : *Moi, aussi j'accuse* on criticava al govern franquista va fer que fos denunciat per delictes contra l'autoritat de l'Estat. Es va exiliar a França on va participar en la creació de la Junta Democràtica de España. DIAZ HERNÁNDEZ, Onésimo y MEER LECHA-MARZO, Fernando, *Rafael Calvo Serer: La búsqueda de la libertad (1954-1988)*, Madrid, Rialp, 2010.

¹⁰⁵ Joaquín Ruiz Jiménez va ser un polític demòcrata cristià. Va ocupar càrrecs rellevants durant la dictadura franquista, entre ells el de ministro de Educación Nacional entre 1951 i el 1956, any en que va dimitir davant les dificultats i pressions dels elements més immobilistes de la dictadura i de l'Exèrcit. El 1963 va ser el fundador de Cuadernos para el Diálogo i el 1975 va participar en la fundació de la Plataforma Democràtica en representació d'Izquierda Democràtica de España. DAVARA TORREGO, Francisco Javier (2005), Joaquín Ruiz-Giménez, político y periodista, *Estudios sobre el Mensaje Periodístico*, Madrid, Servicio de Publicaciones. Universidad Complutense de Madrid 11, pp. 259-277.

pràcticament, tota l'oposició d'aquest període i en línia amb les consignes de l'Assemblea de Catalunya reconeixien el dret a l'autodeterminació dels pobles i nacions.

La Comissió Coordinadora de Forces Polítiques de Catalunya va decidir no incorporar-se a cap organització unitària de caràcter estatal, mantenint relacions tant amb la Junta com amb la Plataforma. El Partit Nacionalista Basc (PNB) conversava amb les dues organitzacions, encara que no es va unir amb cap, ni tan sols al país Basc. La Junta i la Plataforma van iniciar una sèrie de contactes que van culminar, el març de 1976, amb la Coordinación Democrática (CD)¹⁰⁶, més coneguda com a "Platajunta" que agrupava de forma unitària a les forces més importants d'oposició al règim. Aquest organisme unitari tenia com a objectiu comú l'obertura d'un procés constituent ja que considerava que el camí cap a la democràcia no era el reformisme, sinó la ruptura¹⁰⁷.

L'intent de fer surar el règim, aplicant un model de reformes polítiques cosmètiques que ja no responien a les necessitats del país, portarà a la substitució del president del Govern, Carlos Arias Navarro, per Adolfo Suárez. El 5 de juliol de 1976 s'inicià un procés de desmantellament de la "democràcia orgànica" del franquisme. Es pretenia que aquest procés fos controlat per persones del règim franquista afins a la monarquia de Juan Carlos I capaces d'acceptar i pactar amb els partits de l'oposició. El nou gabinet va proposar una llei de Reforma Política amb la finalitat d'evitar la ruptura democràtica que propugnava l'oposició.

Malgrat que l'oposició proposava l'abstenció, aquesta llei va ser votada en Referèndum el 15 de desembre de 1976 amb un alt índex de participació, 77,72%, i un vot favorable del 94,4% dels participants. L'abstenció, propugnada per l'oposició, va ser d'un 22,28%. A Catalunya, amb una abstenció del 25,9%, la participació no va ser gaire diferent de la resta de l'Estat. Aquest resultat va posar en evidència una feblesa important de la proposta rupturista, atès que no tota l'abstenció pot ser assignada a l'oposició ja que hi ha una abstenció latent, inherent a qualsevol procés electoral, que encara redueix més el percentatge real de l'abstenció assignable a la crida que hi havia

¹⁰⁶ SECO SERRANO, Carlos, *La transición a la democracia*, Historia de España, V12, Capítol 2, Editorial Planeta, 1991, p. 232.

¹⁰⁷ VILAR, Sergio, *La oposición a la dictadura*, Barcelona, Ediciones Aymá, 1976, pp. 396-397.

darrere la proposta de l'oposició, i va evidenciar encara molt més, la feblesa dels addictes acèrrims del règim, que no volien cap canvi, representats pel no, que van obtenir un 1,99% dels vots ¹⁰⁸.

Aquest resultat ofereix una important imatge de la correlació de forces d'aquest període a la societat en relació al concepte de ruptura o reforma que estava en conflicte decantant-se inicialment, la majoria social, cap al concepte de reforma pactada. La legalització del PCE-PSUC, el 3 de maig de 1977, tot just per participar a les eleccions de Corts Constituents del 15 de Juny i la restitució de la Generalitat catalana amb la tornada de l'exili, el 23 d'octubre de 1977 del president de la Generalitat Josep Tarradellas són unes dates clau en l'èxit de l'enderrocament controlat i pactat de la dictadura franquista de 1939.

El 1976 serà l'any de la visualització de sindicats i partits. S'inicia l'esclat de les organitzacions que, encara que sense legalitzar, apareixen a la llum pública, ja que les lluites i mobilitzacions són un marc idoni per manifestacions i concentracions que superen el marc legislatiu. Va ser un any especialment conflictiu, possiblement la mort de Franco i la nova situació sociopolítica van ser alguns dels motius de l'augment d'aquesta conflictivitat. Més de tres milions de vaguistes segons la Organización Sindical (CNS) i dos milions i mig segons el Ministerio de Trabajo ¹⁰⁹. Un element determinant d'aquest augment va ser la incorporació d'empreses petites a les lluites reivindicatives. Un exemple el tenim al Vallès amb la vaga anomenada del petit metall (conveni del metall) d'inicis de 1976 que va portar a una gran mobilització en la que, a més de les reivindicacions pròpies del sector, apareixia com aspecte central del conjunt de manifestacions el lema de l'Assemblea de Catalunya "Llibertat, Amnistia i Estatut d'Autonomia" i és que les reivindicacions de caràcter estrictament laboral, es relacionaven estretament amb les llibertats democràtiques.

Aquest any sortí a la llum pública la UGT amb una presència a les lluites obreres de Catalunya, i en concret de Ripollet – Cerdanyola, pràcticament nul·la fins el moment. Per ajudar a la seva implantació a les empreses, on la presència de CCOO era

¹⁰⁸ Ministerio del Interior, web: Consultas electorales. Resultat del Referèndum de desembre de 1976. <http://www.infoelectoral.interior.es/min/areaDescarga.html?method=inicio> .

¹⁰⁹ MOLINERO, Carme i YSÀS, Pere: *Productores disciplinados...* p. 215.

aclaparadora, fruit dels anys de la lluita sindical d'aquesta organització contra la dictadura franquista, la patronal o alguns empresaris van pactar amb la UGT catalana l'entrada de militants ugetistes a algunes empreses per tal d'equilibrar la presència sindical de CCOO. i amb l'esperança de posar fre al seu creixement ¹¹⁰.

Josep Font Bernaus, jurat sindical d'Aiscondel i president de la UTT del metall de Cerdanyola (Unión de Técnicos y Trabajadores) l'any 1976, va ser l'impulsor i responsable de la implantació de la UGT en aquest municipi on, fins llavors, mai havia tingut presència. Ell mateix ens aporta un fet concret, que va viure directament, sobre el pacte entre UGT i alguns empresaris, com va ser el cas de l'empresa del metall Bendibérica (amb plantes a Parets i Granollers) on la presència de CCOO era exclusiva:

D'acord amb l'empresa vam fer entrar a membres d'UGT: dos a la planta de Granollers ¹¹¹, un procedent de Montcada de cognom Moyano i un altre procedent de Valladolid que havia estat acomiadat i un altre a la planta de Parets militant de la Llagosta, de nom Bascuñana. Tots tres tenien una tasca molt determinada, sobretot a la Planta de Granollers on CCOO tenia una forta implantació, la de col·laborar amb l'empresa en unes determinades activitats que anaven des de la informació conjunta fins al suport de l'empresa per posar en marxa la UGT. Un cop dins aquests acords no es van arribar a complir del tot, sobretot a la planta de Granollers, on a excepció de muntar la secció sindical d'UGT, fins aleshores inexistent, van portar una línia de col·laboració conjunta amb la secció de CCOO.

(Josep Font Bernaus- UGT-PSOE)

Es reorganitzà la USO (Unió Sindical Obrera), un sindicat fundat per nuclis d'obriers cristians que treballava conjuntament amb CCOO. a la clandestinitat però que tenia

¹¹⁰ Per veure l'evolució i adaptació de CCOO a la nova realitat política i social de 1976: GABRIEL, Pere, MOLINERO, Carme, RAMOS, Gemma, SERRALLONGA, Joan i YSÀS, Pere, 1989, *Comissions Obreres...*pp. 85-88.

¹¹¹ Declaracions a l'entrevista de Josep Font Bernaus.

menys implantació. En concret a Ripollet - Cerdanyola era inexistent. Aparegueren altres sindicats escindits de les CCOO. Iligats a partits a l'esquerra del PCE. com el S.U (Sindicat Unitari) impulsat per l'ORT (Organització Revolucionaria de Treballadors) i el CSUT (Confederación de Sindicatos Unitarios de Trabajadores) promogut pel PTE (Partido del Trabajo de España). Aquests sindicats tindrien una presència escassa o nul·la a Ripollet - Cerdanyola. La CNT va tenir una revifalla inicial però, finalment, no va acabar d'aglutinar nuclis obrers importants, ni va tenir una presència de pes a les fàbriques i vagues entre 1970 i 1977 a aquesta zona.

El 1974 a Barcelona vaig entrar en contacte amb la CNT i no coneixia a ningú de la CNT de Cerdanyola fins que vaig connectar amb un de Sabadell i vàrem començar a organitzar el sindicat a Ripollet- Cerdanyola. Era l'any 1976 i va venir Antoni Garcia de Alcaraz- cenetista cerdanyolenc reconegut per les seves lluites obreres i acomiadat el 1962 d'Aiscondel- i gent del PORE a afiliar-se, seguint la clàssica tàctica d'infiltrar-se. Recordo a un tal Auguet, i també molts estudiants de l'Autònoma; molts d'ells eren mallorquins i alguns bascos. Vàrem tenir algun problema amb una noia basca que, en adonar-nos de per on anava, vam haver de tallar i apartar-la. Del món de l'empresa, els treballadors de Sugrañes - empresa del sector de la ceràmica - de Cerdanyola estaven tots afiliats a la CNT, també gent diversa d'empreses com Aiscondel; d'aquesta darrera va venir "el aceituno" que s'hi va estar fins al final quan es va tancar el sindicat local.

Teníem gent estranya com un, que ja era gran, de Montcada i que era un guàrdia civil retirat. El cas del Scala ens va fer molt de mal... Teníem molts infiltrats. Jo vaig ser secretari a Cerdanyola i vaig estar a la redacció de Solidaritat Obrera com a dissenyador gràfic. També recordo que vam fer pintades en el pont del riu Sec demanant la llibertat d'Enric Marco ¹¹²

¹¹² Enric Marco, secretari general de la Federació catalana de la CNT entre 1976-1977 i secretari general de la Confederació des d'abril de 1978 fins el V Congrés de desembre de 1979. Va ser expulsat de la CNT la primavera de 1980. Dedicat a activitats associatives fou president de l'Amical Mauthausen, entitat que agrupa els exdeportats republicans dels camps de concentració del nazisme. La seva història de deportat, totalment falsa, va ser posada al descobert a través d'un informe de l'historiador Benito Bermejo on es qüestionava la trajectòria de Marco. Va reconèixer que mai va estar en un camp nazi i el 10 de maig del 2005 va ser destituït com a president de l'associació Amical Mauthausen.

(llavors secretari de la CNT que estava a la presó). Quin personatge!... La guàrdia civil ens va detenir i em va tenir retingut tres dies a Sabadell.

(Jesús Bolinaga- CNT) ¹¹³

Un dels aspectes econòmics centrals, en aquest període de 1970-1976, pels dos municipis, va ser el de la consolidació dels polígons industrials, creats entre finals de la dècada dels cinquanta i inicis de la dècada dels seixanta. Les dues poblacions van seguir experimentant un fort creixement demogràfic entre 1970 i 1975.

QUADRE 14

Creixement demogràfic 1970-1975

Anys	1970	1975	variació
Ripollet	20.005	24.144	+ 20,68%
Cerdanyola	20.112	30.948	+ 51%
Total	40.117	54.612	+ 36%

Font: AHMC/AHMR *Elaboració pròpia a partir dels padrons municipals*

En el quadre anterior podem comprovar com el 1975 Cerdanyola supera, amb escreix, el nombre d'habitants de Ripollet. Aquest creixement és degut, en part, a la inauguració del polígon d'habitatges de Ciutat Badia, el 14 de juliol de 1975, en uns terrenys compartits amb Barberà del Vallès. Aquest polígon amb 5.372 pisos va comportar un alt creixement d'habitants al padró municipal. Fins llavors Ripollet o bé tenia més habitants o, pràcticament, en tenia els mateixos. Aquest augment de la població a Cerdanyola va venir propiciat per una major extensió territorial d'aquest municipi (31 km²) respecte de Ripollet (4,39 km²), que va permetre edificar un conjunt de nous polígons com el ja

¹¹³ Jesús Bolinaga (Cerdanyola 1947). Dissenyador gràfic. Després de diversos treballs en empreses de publicitat, el 1972 va ser un dels renovadors de la Revista de Sardanyola impulsada pel capellà Angel Bringué. Va treballar com a dissenyador gràfic a la revista *Por Favor* fins a la seva desaparició (1974-1978). Amb els anys els seus dibuixos van aparèixer a publicacions com el *Diario de Barcelona*, *La Vanguardia*, *El Periódico de Catalunya*, *El Viejo Topo*, *Ajoblanco* o *Interviú* entre d'altres. En elles va treballar amb figures conegudes com Margarita Riviere o Maruja Torres, amb qui crearà el personatge Lagarterana Smith que els portà als tribunals per "atemptar contra la moral".

comentat de Badia i altres com el polígon Banús, situat darrere l'església de Cerdanyola, amb 2.750 pisos.

Un altre bon indicador del desenvolupament econòmic el proporciona el cens de vehicles de motor en aquest cas, com a referència, el de Ripollet que experimentà un fort creixement que podem observar en el quadre següent referit a l'evolució del parc de vehicles des de l'any 1960 fins al 1971. Podem observar un petit creixement entre 1960 i 1964 i un altre molt més important entre 1964 i 1971 quan el creixement es dispara exponencialment. La quantitat de turismes és un indicador que la situació econòmica i, en conseqüència, la societat de consum, començava a créixer entre el conjunt de la població que va veure millorades les seves condicions de treball i de vida.

QUADRE 15

Evolució del parc motoritzat - Ripollet

Quantitat	1960	1964	1971	% augment 1960-71
Turismes	12	80	1400	1066%
Camions	42	72	150	257%
Motos	152	220	375	142%

Font: AHMR.-*Memòria de Gestió 1971- Ajuntament de Ripollet.*

La indústria es consolidarà i les empreses ubicades entre 1950-1960 esdevingueren el nucli econòmic més important d'ambdós municipis actuant com a pol d'atracció per la immigració. L'agricultura anava en davallada fins, pràcticament, desaparèixer i el mateix Celler Cooperatiu, construït el 1920 i que compartien els pagesos d'ambdós municipis, va ser enderrocat el 1973 per donar pas a l'autopista C-58 que unia Barcelona i Sabadell. El que havia estat la Cooperativa continuà les seves, ja modestes, activitats de venda de productes agrícoles i l'elaboració de vi en quantitats molt baixes, en un altre local situat, pràcticament, al davant de l'antic Celler. Les entrades de raïm d'aquests anys, entre 1968 i 1976, indiquen una forta caiguda del, fins aleshores, conreu majoritari a causa de la pràctica total desaparició dels espais de vinya en favor de la indústria i els polígons d'habitatges.

QUADRE 16

Kg. de raïm entregats al celler per socis de Ripollet/ Cerdanyola

Any	Kg. totals	Ripollet Kg.%	Socis	Cerdany. Kg.%	Socis
1968	1.264.995	55	61	41	35
1970	920.000	66	64	29	29
1972	452.684	61	64	35	30
1974	365.665	57	56	40	38
1976	164.649	71	73	25	22

Font: *Elaboració pròpia a partir de la documentació del Cellar.*

Cerdanyola va passar de 27 Ha. de sòl industrial a finals de la dècada dels cinquanta a 143 Ha. en finalitzar el 1975 ¹¹⁴. Podem afirmar que entre els anys 1960 i 1975 va tenir lloc, pràcticament, la desaparició dels espais agrícoles en favor de la industrialització.

2.2 Els poders polítics locals: l'ajuntament i l'església.

Tant a Ripollet com a Cerdanyola es seguia celebrant el dia de la “Liberación local” L’Ajuntament de Ripollet, a més, amb motiu de la “Commemoración del 26 de Enero de 1939. XXXII Aniversario de la Liberación de la Villa de Ripollet“ va convocar una sèrie d’actes festius els dies 30 i 31 de gener de 1971, aprofitant la inauguració d’una nova escola i dels locals per l’ambulatori de la Seguretat Social. Com a element a considerar, respecte d’altres commemoracions del “dia de la Liberación”, en el cartell d’aquest any de 1971 no hi figurava cap missa solemne com s’havia fet en el passat per aquest tipus d’actes fruit, possiblement, de la nova política engegada pel nou capellà Josep Maria Mora. Per a aquesta commemoració es van organitzar algunes competicions esportives per part d’algunes entitats com el Club d’Hoquei sobre patins de Ripollet i el Club de Bàsquet Ripollet.

¹¹⁴ SÁNCHEZ, Miquel, *La Cerdanyola Contemporània (1814-1975)*, Cerdanyola, Edició de l’autor, 1983, p. 248.

Les persones que conformaven l'Ajuntament, tant de Ripollet com de Cerdanyola, van seguir jugant el seu paper com a representants de la dictadura en l'organització de les commemoracions importants a nivell local, tal com hem vist anteriorment. Públicament, intentaven aparèixer com a gestors d'aspectes tècnics, administratius o culturals. La realitat era una altra. El seu compromís polític amb la dictadura era evident, tal com podem comprovar en casos com el de Dídac Fábregas o Rosa M. Dumenjó:

El cas que va viure Dídac Fábregas l'abril de 1971, trenta-cinc dies després d'haver sortit de la presó, és una mostra evident d'aquelles formes de fer, per sota mà, per part de les autoritats locals franquistes que molts desconeixien perquè mai es feien de forma oficial. A Ripollet algú va robar una multicopista a l'escola privada Nobel, situada a la Rambla Sant Jordi, Per les característiques d'aquest robatori, les autoritats varen creure que aquest havia estat fet per una organització clandestina, ja que no havien tocat res més. La coincidència amb la sortida de la presó de Dídac Fábregas el va convertir en el candidat idoni per acusar-lo d'aquell fet. D'aquesta manera, un dia després d'aquest robatori, va ser senyalat com el possible responsable d'haver efectuat aquesta acció:

“Va venir el capità de la guàrdia civil a casa i em va dir que estava entre els possibles lladres de la multicopista, preguntant-me on havia estat aquell dia i em va dir que marxés de Ripollet doncs Alberto Dausá, Manuel Masachs i Joan Roca (un alcalde, un ex-alcalde i un regidor) anaven per mi i volien que marxés del poble i que si no ho feia vindria a detenir-me l'endemà”.

A les tres de la matinada del mateix dia la policia va venir a buscar-me a casa i jo, mentre la meva dona els entretenia, vaig pujar a la teulada, vaig saltar per darrere i vaig travessar el riu. Mentre em buscaven per tot arreu, vaig anar a casa de Fernando Fuertes (ex-PSUC) que em va obrir i em va dir que quedar-me allà era molt perillós i em va donar dues-centes pessetes per agafar un taxi.

Me'n vaig anar a casa de la família Capella de Cerdanyola ¹¹⁵, ja que el fill era amic meu. Em va obrir la mare dient-me que no fes soroll perquè tots estaven dormint. Jo li vaig explicar que la policia em buscava per tot Cerdanyola i li vaig demanar que truqués al capellà, Àngel Bringué, perquè em vingués a buscar i em portés a Barcelona. Així ho va fer i el capellà es va presentar amb un Seat 600 i, per la carretera de l'Arrabassada, em va portar a Barcelona i em vaig poder escapolar de la policia.

(Dídac Fàbregas-Plataformes Anticapitalistes-OIC).

Jo era la corresponsal del Correo Catalán per Ripollet - Cerdanyola i vaig escriure un article en el que deia que havia estat un robatori l'absorció de per part de Sabadell del municipi de Barberà. L' alcalde de Sabadell era José Mª Marcet Coll que es va aliar amb l'Ajuntament de Ripollet per posar-me una denúncia. Com que hi havia estat d'excepció, em van passar al TOP fet que va ser motiu d'alegria per alguns membres de l'ajuntament, entre ells Dausá. La defensa me la va portar Jiménez de Parga i vaig sortir sense càrrecs. L'alguatir de Ripollet, de cognom Falguera, m'explicava del que parlaven a l'ajuntament i com van passar de l'alegria, perquè em jutjaven, a les cares llargues quan es van assabentar que havia guanyat el judici. L'alguatir, que era republicà, estava molt satisfet en veure'ls amb aquella cara.

(Rosa Maria Dumenjó, PSAN-PSC)

El juny de 1973 Carrero Blanco va ser nomenat president del Govern, acomplint-se allò que estava previst a la llei del referèndum de 1966. Així se separava el Jefe del Estado del Presidente del Gobierno. Els telegrames que des de les corporacions es trametien a la seu del govern de Madrid per aquest motiu ens mostren el nivell d'adhesió d'aquestes amb el règim. L'alcalde de Ripollet Alberto Dausá Ramón envià un telegrama el 16 de juny de 1973 felicitant Carrero Blanco pel seu nomenament:

¹¹⁵ Aquesta versió dels fets és explicada per Dídac Fàbregas a la seva entrevista i ha estat totalment confirmada per la Sra. Capella que, en la seva fugida, li va donar aixopluc.

“Con motivo nombramiento de V.E. como presidente del gobierno y constitución Gobierno, manifiesto ferviente en nombre propio, Ayuntamiento y vecindario. Salúdale respetuosamente”.

Els hi contestaren amb un telegrama dirigit a: “*SARDONLA RIPOLLET DE MADRID*” que deia: *PRESIDENTE DEL GOBIERNO MUY AGRADECID SU FELICITACION CORPORACION Y CONSEJO LOCAL SALUDALES CARRERO*”¹¹⁶.

Amb la mort de Carrero Blanco, víctima d'un atemptat d'ETA el 20 de desembre de 1973, l'alcalde Domingo Fatjó Sanmiquel, en nom del consistori de Cerdanyola, va fer una manifestació pública expressant:

*“Los sentimientos de dolor y repulsa que ha causado a la población, destacando su inquietud y su inquebrantable lealtad y su voluntad de servicio que le ha llevado hasta el sacrificio de su vida”, acordant per aclamació “dejar constancia de este dolor colectivo y de la profunda admiración que produce la ejemplaridad de su vida, motivo de orgullo para toda la Nación”*¹¹⁷.

Els controls sobre la societat des de l'últim esglaió de l'administració franquista, com eren els ajuntaments continuaven. Aquesta era una inèrcia i una forma de fer que es mantenia en el temps per part de la “*Jefatura Local del Movimiento*”. Veiem com evidència l'informe sobre les persones que es presenten per candidats pel terç familiar a l'Ajuntament de Cerdanyola de data 29 d'octubre.

¹¹⁶ Còpia de l'original.

¹¹⁷ AHMC: *Acta de la sessió ordinària de l'ajuntament de Cerdanyola el 28 de desembre de 1973.*

QUADRE 17

Candidats al terç familiar per Cerdanyola

Nom / Professió	Informe
José Alonso Giménez, casado 35 años. Agente Comercial.	Indiferente. Se dedica al periodismo por afición.
Ramón Roig Ferrer, casado 45 años, técnico	Procede de las Juventudes, adicto al Movimiento Presidente del Club tenis Sardanyola.
Anselmo Martín Ferrero, casado 37 años, profesor.	Indiferente. Es vocal de la Junta de propietarios del Turó de las Fontetas, siendo su actuación disidente en todos los aspectos.
Jesús Muñiz Urnieta, casado 36 años, visitador médico.	Procede de las Juventudes, adicto al Movimiento.
Esteban Buldú Galian, casado 39 años. Director Técnico.	Procede de las Juventudes, adicto al Movimiento Presidente de la Asociación de Padres de familia Escala Dei.
Manuel Andrés Torres, casado 38 años, Director Empresa.	Es adicto al Movimiento. Miembro de algunas Juntas deportivas, con muy buena actuación.
José Roig Pino, casado 41 años, abogado.	Procede de las Juventudes, adicto al Movimiento.
Arturo Roca Pueyo, casado 33 años, supervisor de ventas.	Adicto al Movimiento, habiendo ocupado cargos en Juntas deportivas de la localidad.

Van entrar formar part del consistori: Ramon Roig Ferrer, Esteban Buldú, Manuel Andrés i José Roig Pino, tots ells addictes al Movimiento. D'entrada, era pràcticament impossible que José Alonso Giménez i Anselmo Martín Ferrero, classificats com indiferents, fossin designats com a regidors perquè una de les principals exigències era l'adhesió al règim franquista. Aquest quadre ens mostra com, internament, hi havia un control que els representants de la dictadura exercien, fins i tot, en l'escala més baixa de l'Administració, com podien ser els ajuntaments de municipis mitjans o petits.

A la mort del dictador, la majoria dels membres dels dos ajuntaments van veure perllongat el seu mandat fins a les primeres eleccions democràtiques locals de 1979 i, per aquest motiu, van viure molt directament l'últim període de la dictadura franquista i l'inici de la transició fins el 3 d'abril 1979 que es van celebrar les primeres eleccions

democràtiques als ajuntaments. Al llarg del període que ens ocupa, 1969-1976, hi va haver divuit regidors de Ripollet, catorze dels quals continuaren fins el 1979, incloent l'alcalde Albert Dausá.

QUADRE 18

Regidors de Ripollet 1970-1979.

Nº	Nom	Lloc naixement	Any	Observacions
1	Alberto Dausá Renom	Ripollet	1917	Alcalde fins al 1979
2	Juan Salo Bayó	Ripollet	1918	Regidor fins 2/1971
3	José M ^a Canals Ribatallada	Ripollet	1929	Regidor fins 1979
4	José Grau Arnau	Ripollet	1930	Regidor fins 1979
5	Magin Baques Miró	Ripollet		Regidor fins 1979
6	Mucio Dausá Vidal	Ripollet	1912	Regidor fins 2/1974
7	Jorge Canals Ribatallada	Ripollet	1925	Regidor fins 2/1971
8	Federico Raurell Monteys	Ripollet	1925	Regidor fins 2/1974
9	Francisco Escursell Bartalot	Ripollet	1934	Regidor fins 1979
10	Jose M ^a Cisa Sabaté	Ripollet	1930	Regidor fins 1979
11	Carlos Getàn Cànovas	Barcelona	1940	Regidor fins 1979
12	Jose M ^a Canals Ribatallada	Ripollet	1928	Regidor fins 1979
13	José Gabarra Duran	Cerdanyola	1934	Regidor fins 1979
14	Enrique Ballbé Grau	Cerdanyola	1898	Regidor fins 1979
15	José M ^a Sabaté Sala	Ripollet	1940	Regidor fins 1979
16	Alain Panis Bouillot	Francia		Regidor fins 1979
17	Juan Arnau Pena	Sariñena	1938	Regidor fins 1979
18	Salvador Corominas Ramon	Ripollet		Regidor fins 1979

AHMR: *Elaboració pròpia a partir dels padrons municipals.*

D'aquests divuit regidors que van tenir responsabilitats a l'Ajuntament de Ripollet des de 1969 fins el 1979, només dos eren nascuts fora de Catalunya: Juan Arnau Pena,

comerciant d'alimentació, que va arribar a Ripollet amb la seva família als voltants de 1943 amb cinc anys; l'altre era l'Alain Panis, nascut a França, membre del sometent local i gendre de l'alcalde Alberto Dausá Renom. Un 89%, doncs, havia nascut a Catalunya i d'aquests el 87,5% eren nascuts a Ripollet abans del 1941. Els cognoms Saló, Dausá, Grau o Canals venen de la tradició "familiar" d'antics regidors que d'una forma o altra anaven heretant els càrrecs municipals dels seus pares, germans o familiars. En aquest període deixen de jugar un paper polític al consistori les famílies dels fabricants paperers: Masachs, Berneda, Calvet o Font, que fins aquell moment sempre havien estat presents a l'ajuntament.

A Cerdanyola, al llarg d'aquest mateix període, el nombre de regidors va ser de vint-i-cinc. A diferència de Ripollet, la dimissió el 1976 de l'alcalde Domingo Fatjó Sanmiquel comportà una nova designació no democràtica que provocà el canvi d'alguns regidors i l'arribada d'un nou alcalde fins les eleccions locals de 1979.

Així com a Ripollet la majoria dels regidors havia nascut al mateix poble, a Cerdanyola, de tots els regidors d'aquest període 1970-1979 dels quals s'ha pogut identificar el lloc de naixement, un total de vint-i-tres, dinou havien nascut a Catalunya (86,4%) i quatre provenien de la immigració: Esteban Buldú, nascut a Lanjarón, va arribar a Cerdanyola el 1933, Joan Leiva Camacho, procedent de Linares, va arribar a Cerdanyola el 1962, Jesús Muñiz era originari de Navidiello (Asturies) i tenia residència a Cerdanyola des del 1940 i Amadeo Ramírez Núñez, arribat a Cerdanyola el 1959, procedia d'Albacete. Aquest últim fou nomenat alcalde el 1976, en substitució de Domingo Fatjó Sanmiquel que havia dimitit aquell mateix any.

Els nascuts a Cerdanyola eren només quatre. No tenien, per tant, la presència aclaparadora de nascuts al poble que presentava Ripollet on, pràcticament, la totalitat era de la vila. Tal com es pot comprovar en els quadres dels consistoris presentats anteriorment, els pocs regidors nascuts fora de Catalunya, tant els dos de Ripollet com els quatre de Cerdanyola, eren persones que feia molts anys que vivien a Catalunya.

QUADRE 19

Regidors de Cerdanyola 1970-1979

Nº	Nom	Lloc nxm	Any	Observacions	Regidor 1976/79
1	Domingo Fatjó Sanmiquel	Cerdanyola	1922	Alcalde fins 1976	
2	Amadeo Ramirez Núñez	Albacete	1935	A Cerdanyola des de 1959	Alcalde 1976/79
3	Esteban Boldú Galian	Lanjarón	1932	A Cerdanyola des de 1933	1976-79
4	Francisco Mariner Margens	Cerdanyola	1915	Fins al 1971	
5	Luis de Arquer Garriga	Barcelona	1899	Fins al 1971	
6	Magin Sanahuja Inglada	Banyeres	1925	Fins al 1971	1976-79
7	Javier Barneda Baques	Ripollet	1924	Fins al 1973	
8	Alfredo Ardit Herrero	Barcelona	1924	Fins al 1973	
9	Jesus Roig Juncosas	S. Andreu de la Barca	1926	Fins al 1973	
10	Josep M ^a Aran Peralta	S. Andreu de la Barca	1928	Fins al 1973	
11	Ramon Sugañes Cardona	Calonge	1929	Fins al 1973	
12	Antoni Felip Ros	Ripollet	1930	Fins al 1973	
13	Vicente Altajaf Diestre			Fins al 1972	
14	Agustí Ariño Abat	Barcelona		Fins al 1973	1976-79
15	Francesc Segura Peiret	Cerdanyola	1925		1976-79
16	Josep M ^a Roig Pino	Tortosa	1933	A Cerdanyola des de 1939	1976/79
17	Ramon Roig Ferrer	Terrassa	1928	A Cerdanyola des de 1960	1976/79
18	Manuel Andreu Torres	Barcelona	1935		1976/79
19	Gaspar Mas Forner	Cerdanyola	1925		1976/79
20	Juan Leiva Camacho	Linares	1932	A Cerdanyola des de 1962	1976/79
21	Joaquin Tardos Galobart	Manresa	1928	A Cerdanyola des de 1967	1976/79
22	Jaime Xicart Ventura	Barcelona	1929	A Cerdanyola des de 1945	1976/79
23	Lázaro Agulló Palla				1976/79
24	Eduardo Aloy Serra	Barcelona	1934		1976/79
25	Jesus Muñoz Urdieta	Asturias	1937		1976/79

AHMC: *Elaboració pròpia a partir dels padrons municipals.*

El tema del català es comença a bellugar i són moltes les veus que demanen l'ensenyament a les escoles. En aquest sentit, el ple de Ripollet de març de 1974 decideix negar la subvenció que se li demanava i tirar el tema amunt demanant que sigui la Delegación Provincial del Ministerio de Educación y Ciencia la que estudiï la possibilitat d'incloure als estudis primaris l'ensenyament del català a les escoles de la població. Aquesta decisió va tenir com a resultat que no s'impartís cap tipus de formació en català a les escoles ¹¹⁸.

Després de la mort del dictador i l'inici de la transició, amb el nomenament d'Adolfo Suárez com a president del Govern espanyol, els membres d'aquests dos consistoris van exercir provisionalment el seu càrrec, pràcticament entre mitjans de 1976 i l'abril de 1979 que es van celebrar les primeres eleccions municipals democràtiques. Aquests van passar de jugar un paper de col·laboradors fidels al règim, com hem pogut comprovar anteriorment pels seus telegrames de condol davant la mort de Carrero Blanco, o les convocatòries de misses el novembre de 1975 amb motiu de la mort del dictador Franco, a una posició més expectant, de vegades inclús col·laboradora, amb les organitzacions i entitats que exigien un règim democràtic, això sí, sempre en compliment de la legalitat vigent.

Prova d'aquest canvi d'orientació dels membres dels consistoris és la proposta de petició d'amnistia i la de publicació dels bans i avisos en català i castellà presentada i aprovada al Ple de Ripollet del 13 de gener de 1976 ¹¹⁹, on respecte al tema de l'amnistia proposen:

Es patente el ambiente general de la Nación solicitando una amnistía, dentro de la fórmula que se considere oportuna, y previa las modificaciones del ordenamiento jurídico que se consideren necesarias, a fin de poder obtener una base de convivencia y reconciliación nacional, superando situaciones históricas en pro de un futuro abierto y progresivo, en el que la pluralidad de los españoles tenga su unidad en el amor a la Patria. Para

¹¹⁸ "Revista de Sardanyola", n° 144, Edició Parròquia de Sant Martí, gener de 1975, p. 21.

¹¹⁹ AMHR, Acta del Ple de 13 de gener de 1976.

ello y actuando en el mismo sentido que otras corporaciones locales se propone al Ayuntamiento en pleno las siguientes acuerdos:

Primero- Elevar a la Presidencia del Gobierno, certificado de este acuerdo municipal, para que tras las medidas que se consideren se promulgue una amnistia general dentro de los terminos y de los limites que se consideren oportunos.

Segundo- Facultar al Iltre alcalde para que suscriba cuantos documentos sean necesarios a tal efecto.

L'Ajuntament de Cerdanyola, un mes més tard, va plantejar el tema de l'amnistia de forma diferent. En el Ple de 27 de febrer de 1976, sense mencionar la paraula amnistia, aprovaven una petició de "amplia gracia" a les autoritats corresponents, el que ens mostra que les autoritats locals d'un municipi i altre, ja preparaven el terreny per als futurs canvis incorporant aspectes polítics reivindicats públicament per la ciutadania ¹²⁰.

El paper de col·laboració i estreta relació entre els ajuntaments i els responsables de les església de Ripollet i Cerdanyola canvia totalment amb l'arribada dels nous responsables parroquials el 13 d'octubre de 1970. A partir d'aquest moment, les organitzacions juvenils i clandestines van trobar aixopluc, quan era necessari, i un suport en les seves reclamacions de més llibertat i equitat social. El nou equip que va arribar a Cerdanyola estava format pels mossens Josep Maria Rossell, Àngel Bringué, Josep Maria Mora i Ramon Gracia, que van obrir noves vies per acostar més l'església a les necessitats del poble. A Ripollet el canvi, va ser una mica més tardà, el 1971, quan Josep Maria Mora i Sala va ser nomenat rector de la parròquia.

Entre les primeres mesures, preses pel nou mossèn Josep Maria Rosell, va ser anar a l'Ajuntament de Cerdanyola per comunicar que no era necessària l'assistència del consistori als actes religiosos; en endavant, aquesta assistència havia de ser un acte voluntari i personal. Aquesta circumstància ja era un primer pas en l'àmbit local per separar les activitats pròpies de l'àmbit eclesiàstic dels actes de l'administració local franquista, com el del dia de la "Liberación" o les efemèrides del "18 de Julio" amb els

¹²⁰ *Revista de Sardanyola*, n° 157, ... març de 1976, p. 12.

que els anteriors rectors sempre hi havien col·laborat. A escala municipal s'iniciava la fi del nacional-catolicisme oficial que havia imperat, en aquest cas a Ripollet i Cerdanyola, des de la fi de la Guerra Civil.

Aquesta nova actitud va facilitar a les organitzacions obreres i clandestines l'ús de locals adients per fer reunions i reduir així les trobades en zones boscoses, bars o cases particulars. Davant les problemàtiques polítiques i socials al llarg d'aquest període, de 1970 fins a pràcticament el 1976, les vagues i manifestacions trobaren les portes de l'església obertes per fer assemblees i estar a resguard de les intervencions policials. Aquesta nova situació començà a ser evident a Cerdanyola a partir de finals de 1970 i a Ripollet a partir de la primavera de 1973 amb les vagues de Sintermetal i Aiscondel, vagues generals de 1973, lluites de Meler de 1974 i 1976 i del petit metall el 1976 ¹²¹.

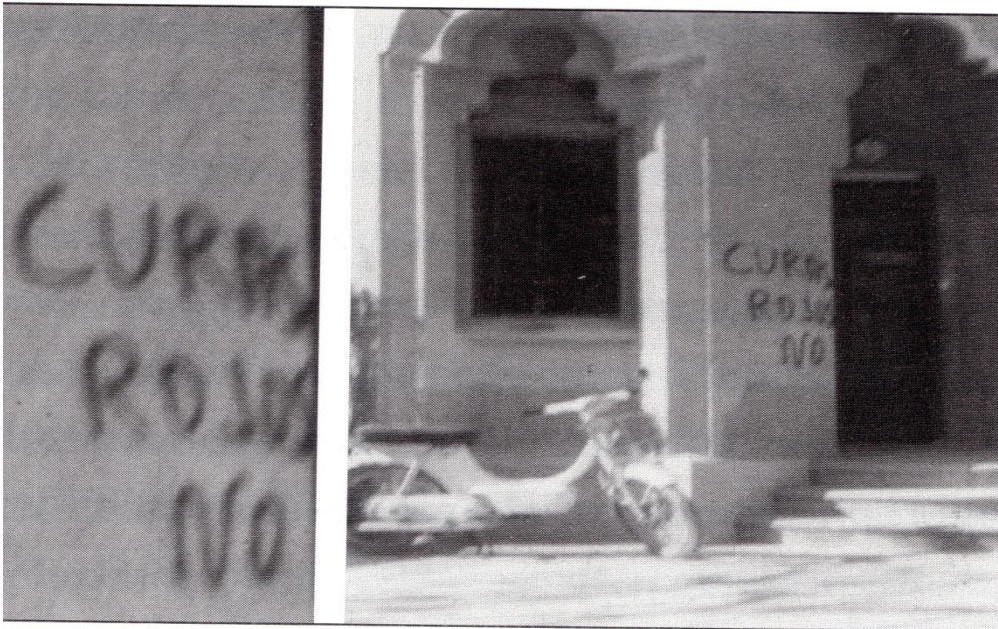
Una de les primeres constatacions públiques d'aquest canvi van ser les vagues de Sintermetal, l'abril de 1973 i la posterior vaga general de Ripollet- Cerdanyola, de maig del mateix any, que va tenir per part dels responsables parroquials de les dues localitats un important suport, facilitant l'espai de les esglésies tant com a lloc de trobada i de realització d'assemblees com de punt de partida de concentracions o manifestacions, tot gràcies al compromís dels rectors de Ripollet i Cerdanyola, compromís que es va mantenir fins al reconeixement polític de partits i sindicats el 1977.

En aquest nou context d'obertura de l'església local, als centres parroquials s'hi van trobar més facilitats per a desenvolupar activitats. En endavant, aquests espais es convertirien en llocs de trobada on la joventut més inquieta disposava d'un lloc per reunir-se, sorgien entitats de caire cultural i de debat de temes d'actualitat essent també llocs on els partits i organitzacions contactaven amb gent jove candidata a formar part de les seves organitzacions. Aquesta última situació comportà certes reticències entre grups diferents que es disputaven l'hegemonia en aquestes seus.

Aquest equip de capellans, però, va ser pressionat de forma indirecta per les forces reaccionàries locals amb pintades amb lemes com "curas rojos" al voltant de l'església, com va succeir a Cerdanyola, o de forma directa amb trucades telefòniques anònimes:

¹²¹ NEGREIRA, Josep Lluís, *Cerdanyola: el camí cap a la democràcia. Moviment obrer i lluita antifrancista (1966-1976)*, Ajuntament de Cerdanyola del Vallés, 2004, pp. 124-132.

“m'estan trucant per telèfon amenaçant-me de patir greus conseqüències si continuo deixant que es reuneixin a l'església els treballadors en vaga o els membres de CCOO. i sé qui són”¹²², o altres com la retirada de la subvenció municipal a la Revista de Sardanyola, per part de l'ajuntament, atès el canvi d'orientació d'aquesta. Els representants de l'església local no tan sols van patir pressions i amenaces sinó la pèrdua de feligresos, i, inclús, l'enemistat per part d'alguns habitants de les dues poblacions per la seva forma d'actuar.

Font: José Luis Negreira. Fotos cedides per mossèn Rosell. *Pintades feixistes contra els nous capellans responsables de la parròquia de Cerdanyola.*

Per part de l'església, una de les persones que més van destacar en la lluita política i social del moment va ser Àngel Bringué que va assumir la direcció de la Revista de Sardanyola. Aquesta publicació, fins aleshores, havia estat molt relacionada amb el govern local i les activitats religioses pròpies de l'època, amb articles o informació sobre esport o actes culturals i les seves pàgines, inclús, havien destacat el paper a la llar de la dona, molt en línia dels dictats de la Secció Femenina de la Falange. A partir d'aquest moment, i al llarg de tots els anys entre 1971 i 1977, la línia editorial de la revista va canviar com a vehicle de difusió de les problemàtiques socials locals fent

¹²² Declaracions del capellà de Ripollet Josep Maria Mora l'abril de 1973 al comitè de CCOO de Sintermetal, amb motiu de la sol·licitud d'aquest de fer una reunió de CCOO a l'església.

d'altaveu, quan no de document viu, del relat de les vagues i reivindicacions veïnals que, al llarg de tot aquest període, van tenir lloc a Ripollet i Cerdanyola ¹²³.

REVISTA DE SARDANYOLA

Redac. y Admin.: Parroquia de San Martín. SARDANYOLA
AÑO IX - N.º 97 - DICIEMBRE 1970

ORDENACION SACERDOTAL

Momento de la ordenación sacerdotal de Angel y Ramón, que tuvo lugar en nuestra Parroquia el día 22 de noviembre.
(Fotografía Escursell Hnos.)

La REVISTA DE SARDANYOLA a través de este número extraordinario, desea a sus suscriptores, lectores, anunciantes, colaboradores y a toda la población sardanyolense FELICES FIESTAS DE NAVIDAD. Que la Paz que nos es anunciada y que todos deseamos, sea también un fruto de nuestra entrega y trabajo para conseguirla

SUMARIO:

- ORDENACION SACERDOTAL.
- VIDA RELIGIOSA.
- LO QUE DICE UN GRAN POETA.
- LA EMIGRACION Y LOS EMIGRANTES, por L.M.
- AL HABLA CON EL SR. ALCALDE.
- MAS SOBRE EL TEMA SARDANYOLA-CERDANYOLA, por Luis de Arques.
- CARTAS AL DIRECTOR.
- EN UN PORTAL DE BETHLEM, por Josep Naudí.
- LA MAS RADIANTE NOCHE, por Andrés García Vacas.
- 46 DIA UNIVERSAL DEL AHORRO, por J.M.P.
- LOS ANCIANOS DE SARDANYOLA SERAN FELICITADOS.
- SARDANYOLA Y RIPOLLET DESDE PRINCIPIOS DE SIGLO, por Andrés Sañles.
- REFRANES ESPAÑOLES, por Diego de Alborán.
- ANTOLOGIA POETICA.
- CUENTO DE NAVIDAD, por Luis Diego.
- HOROSCOPO PARA 1971, por UAN.
- GOTAS DE TINTA, por A.B.
- UN ANY MES, por ANAID.
- DEPORTE, por L. Diego.
- CONVERSANT AMB EN
- EVOCCACION NAVIDESA, por Mn. Plácid Armengol.
- BUENOS DIAS, por L. Diego.
- LOS NOMBRES DE LOS RANOS, por Uns-Dos.

El nou mossèn Josep Maria Rosell en la cerimònia d'ordenació sacerdotal d'Angel Bringué i Ramon Gracia que van ser els seus col·laboradors en el canvi d'orientació de l'església local i la seva Revista de Cerdanyola.

L'església local, amb aquest gir de nova direcció, es convertí en un dels aliats de les lluites per les llibertats democràtiques. El casal parroquial de Cerdanyola no tenia ni la tradició ni l'experiència del centre parroquial de Ripollet que tenia els seus orígens a finals del segle XIX i comptava amb tot un seguit d'organitzacions de caràcter esportiu i

¹²³ La Revista de Sardanyola, inicià, a partir de mitjans de 1970, un canvi editorial. A partir d'aquest moment, serà molt més social en les seves informacions i articles esdevenint més una revista local que no pas una publicació d'informació parroquial. La publicació d'articles i informacions referents a les vagues del 1973 al 1976, explicant detalls d'aquestes, li va ocasionar la pèrdua de les subvencions que prèviament l'Ajuntament li havia assignat, així com una multa del Ministerio de Informació per fer tasques d'informació que no li corresponien, fet que va provocar el seu tancament el 1977 per problemes econòmics.

cultural com el club de ping-pong, bàsquet, escacs, teatre, grup de joves i era seu d'exposicions i altres actes culturals. No va ser fins al setembre de 1959 que es va crear el Centre Parroquial de Cerdanyola. Aquest jugarà un paper important pel canvi impulsat per aquest nou equip de capellans i es convertirà en un lloc on es realitzaran, de la mateixa manera que a Ripollet, tot tipus d'actes, musicals, excursions, cinefòrum etc.. que aglutinaran un bon nombre de joves. Molts d'ells van passar, posteriorment, a ser militants o col·laboradors d'organitzacions clandestines sobretot del PC (m-l). El 1969 és nomenat secretari de la Junta Xavier Gordo que, conjuntament, amb Maria dels Àngels González va ser un dels principals organitzadors i responsables d'aquesta organització política a Cerdanyola.

A Ripollet la Junta del centre parroquial continuava en mans de persones força conservadores. Algunes com Ciffone i Alain Panis - regidor i gendre de l'alcalde Dausá- membres del sometent local, estaven enfrontades al nou capellà per les seves idees innovadores i, en moltes ocasions, dificultaven la realització d'activitats progressistes però, malgrat aquests entrebancs, en Josep Maria Mora va aconseguir canviar la Junta introduint com a president del Centre a Joan Morral (PSUC)¹²⁴ i de secretari a Evarist Manzano¹²⁵, que, havia participat en la formació del Sindicat Democràtic d'Estudiants el 1965. Es va introduir, també, el cinefòrum el 1973 de la mà de Joan Morral i Ramon Costa (JCC). Aquesta activitat s'organitzava conjuntament amb el Centre Parroquial de Cerdanyola on en Josep Maria Cortada, "Xaneta", era el seu coordinador.

A Ripollet aprofitant aquest canvi d'orientació del Centre Parroquial, el 1972 es va formar un grup de joves nou denominat "Quelcom" inicialment dirigit per joves d'origen catòlic, el seu primer president va ser Manel Clavé. Aquesta entitat es convertí en una palanca pels grups clandestins per poder tenir el control per part de joves

¹²⁴ Joan Morral Ballbé (Ripollet 1947). Entrà en contacte amb el PSUC i fou el primer secretari de Ripollet - Cerdanyola entre 1969 i 1976. Fundador del cinefòrum de Ripollet Cerdanyola, el 1976 abandonà el PSUC. A les primeres eleccions democràtiques, es presentà com a cap de llista del GIR (Grup d'independents de Ripollet) sortint elegit com regidor i el 1980. Amb aquest grup, es va incorporar a Convergència Democràtica de Catalunya a Ripollet de la qual en va ser el seu responsable.

¹²⁵ SDEUB (Sindicat Democràtic d'Estudiants de la Universitat de Barcelona). Es va formar el 1965 al marge del SEU -Sindicato de Estudiantes Universitarios- sindicat oficial del règim franquista i, per tant, feixista i antidemocràtic. Una de les accions més conegudes del SEDUB va ser la *caputxinada* del 9 de març de 1966, assemblea constituent del sindicat, en el convent dels caputxins de Sarrià on, finalment, els seus membres van ser encerclats per la policia. A aquesta assemblea hi va assistir Evarist Manzano. Per més informació veure: FERNÁNDEZ BUEY, Francisco, Memòria personal de la fundació del SDEUB (1965-1966), *Hispania Nova. Revista de Historia Contemporànea*, nº 6, 2006.

bàsicament de “Bandera Roja” que es van dedicar a fer festivals musicals i actes culturals per recaptar diners per les vagues i els comitès de solidaritat amb els presos polítics.

2.3. Les Associacions de veïns (AAVV) i el moviment ciutadà democràtic: l'Assemblea Democràtica de Cerdanyola.

La societat civil començà a crear noves formes participatives com les comissions cíviques, impulsades pel PSUC, amb l'objectiu d'incorporar sectors i persones no estrictament procedents del món del moviment obrer. Aquests intents de creació de comissions cíviques són anteriors a les associacions de veïns que ja començaven a aparèixer i que van jugar un fort paper en les mobilitzacions exigint unes millors condicions de vida en els camps de la sanitat, l'educació, el transport i dels barris ja que, en general, eren molt deficients i no cobrien les necessitats de la població ¹²⁶.

Entre els anys 1973 i 1974 les associacions de veïns (AAVV) de Ripollet i Cerdanyola, es van organitzar començant així la seva activitat. Aquestes van jugar un important paper en les mobilitzacions ciutadanes de l'etapa final del franquisme i l'inici de la transició política cap a la democràcia. Un grup de joves que es reunia a La Mallorquina, una cerveseria de Ripollet, va posar en marxa el que, finalment l'any 1973, es convertiria en la primera associació veïnal d'aquesta vila. Aquest grup de joves pertanyia a diferents organitzacions a l'esquerra del PSUC, o bé eren simpatitzants d'aquestes. Tot i que un dels seus caps visibles era en Ramon Costa (JCC-PSUC), la majoria pertanyia a Plataformes Anticapitalistes - OICE i al PC (m-l). Més endavant s'unirien altres joves del PORE (Partido Obrero Revolucionario Español) ¹²⁷, Bandera

¹²⁶ A Cerdanyola el 1975 la mitjana d'alumnes per classe a les escoles públiques era de quaranta alumnes. L'assistència sanitària de la Seguretat Social tenia lloc en un pis on només hi havia metges de medicina general i per al servei d'urgències era necessari desplaçar-se a Ripollet. *Revista de Sardanyola* n° 148, ...juny de 1975, pp. 20 i 29. Aquesta situació és extensible als municipis de l'àrea metropolitana, com el municipi d'Hospitalet que el 1974 tenia unes condicions tan deficients en l'àmbit sanitari que la parròquia feia de centre d'urgències i les escoles acollien una mitjana de 48,8 alumnes per aula: MOLINERO, Carmen i YSÀS, Pere (coords.), *Construint la ciutat democràtica. El moviment veïnal durant el tardofranquisme i la Transició*, Barcelona, Icaria editorial, 2010, pp. 172-176.

¹²⁷ Partit troskista fundat l'agost de 1974 en un congrés celebrat a Barcelona. El seu líder més conegut va ser Aníbal Ramos. Per conèixer les seves posicions veure: RAMOS, Aníbal, *Ensayo general, 1974/1984*. Crítica Comunista, Edita La Aurora, 1984.

Roja i membres del PSUC local que exercien, a partir de la legalització, el control de l'entitat. Les activitats i actes culturals que organitzaven, així com les mobilitzacions, tenien sempre un rerefons reivindicatiu, com la necessitat d'un nou ambulatori i altres millores de serveis o urbanisme local. La primera associació de veïns de Ripollet va ser legalitzada el 20 de desembre de 1973 i la seva primera Junta ¹²⁸ estava formada per:

President: Gaspar Menor (PSUC)

Secretari: Ramon Costa (PSUC)

Vocals: Miguel Flores (OIC)

Dolores Sierra

Francisco Calvet

Joan Morral (PSUC)

Angels Palau (PSUC)

Daniel Roquero

L'Associació de Veïns de Ripollet va patir una crisi important, producte de les diferents visions dels grups polítics sobre el paper que havia de jugar. Les discussions, amb enfrontaments polítics, sobre el control d'aquesta, entre el PSUC i el PSC d'una banda i els membres de Plataformes, Bandera Roja, i altres grups minoritaris d'esquerra, van provocar la dimissió de la major part de la Junta, encapçalada per Gaspar Menor (PSUC) com a president, el 29 de maig de 1975. Arrel d'aquests fets, PSUC i PSC van impulsar noves associacions de veïns per barris: Sant Lluís, Can Mas, Sant Andreu i Maragall, controlades per membres d'aquestes organitzacions.

L'enfrontament venia donat per la política del PSUC i PSC de voler fer créixer l'antiga associació per tal d'afavorir la participació de més veïns com a socis i així facilitar una major participació en les accions reivindicatives i la vida associativa de l'entitat. Aquests partits pretenien, a més, rebaixar la càrrega política ideològica d'una associació on la major part dels socis, en general molt joves, eren militants o simpatitzants d'algun partit polític situat a la seva esquerra.

¹²⁸ *Revista de Sardanyola* n° 144, ... gener de 1975, p.15.

A partir d'aquesta crisi l'Associació de Veïns de Ripollet, que fins el moment havia estat l'única existent al poble, va quedar en mans dels grups oposats al PSUC i al PSC. El nou president fou Eligio Medina, treballador de Condiesel i membre de Plataformes Anticapitalistes i l'OIC. La seu social d'aquesta associació, situada des de la seva fundació al centre del poble, es va traslladar al cap d'un temps, a un altre local situat al barri del Pont Vell, a la frontera amb Cerdanyola i allunyat del conjunt majoritari de la trama urbana del poble. Amb el pas del temps, l'Associació de Veïns de Ripollet acabarà convertint-se en l'Associació de Veïns del Barri del Pont Vell.

A Cerdanyola l'Associació de Veïns de les Fontetes, fundada el 1974, tindrà un paper destacat en la mobilització social. Mentre el Centre Parroquial era lloc de referència per activitats culturals, aquesta associació canalitzava i liderava les reivindicacions de caràcter social i urbà del municipi. Aquesta associació havia estat impulsada majoritàriament per membres del PSUC com Manel Ezquerria, primer president, o Gabriel Ruiz i va tenir un cert protagonisme i presència en les lluites i reivindicacions socials entre el 1975-1978. La primera assemblea extraordinària de socis d'aquesta entitat veïnal va tenir lloc el 16 de març de 1975 ¹²⁹ convocada per la que havia estat fins aquell moment la junta gestora. El nombre de socis passava de cent i en aquesta assemblea es va aprovar la Junta que va quedar constituïda per:

- President: Manuel Ezquerria (PSUC).
- Secretari: Ignacio Laguna López (JCC-PSUC).
- Tresorer: Gabriel Ruiz Ojeda (PSUC).
- Vocal 1º: Antonio López Doménech (Urbanisme). (PTE)
- Vocal 2º: Antonio Esteban Fuentes (Carestia).
- Vocal 3º: Manuel Gil Alonso (Festes i esports).
- Vocal 4º: Francisco Alarcón Fernández (Sanitat).
- Vocal 5º: Andrés Monteys Garrós (Cultura).

Aquest augment de la participació ciutadana canalitzada a través de les AAVV, va facilitar la formació de nuclis de l'Assemblea de Catalunya a diferents poblacions com Cerdanyola, encara que a Ripollet no va quallar. Aquesta manca de concreció que no va

¹²⁹ *Revista de Cerdanyola*, any XII, nº 146,... abril de 1975.

permetre formar la delegació local de l'Assemblea de Catalunya a Ripollet i la tardança en constituir la de Cerdanyola, pot respondre al predomini de les organitzacions i lluites obreres a la zona que impedié que el concepte de transversalitat social que representava l'Assemblea de Catalunya tingués en aquesta zona un espai tan clar com en altres poblacions o àrees menys industrialitzades.

Un exemple d'aquesta manca de participació social, més enllà dels partits, el podem veure en la caiguda dels cent tretze membres de l'Assemblea de Catalunya el 28 d'octubre de 1973 on els tres representants de l'àrea de Ripollet – Cerdanyola detinguts eren membres del PSUC local: dues persones de Cerdanyola, Saturnino Bernal Mellado, acomiadat d'Aiscondel, i Antonio Muñino Sancho, acomiadat de l'empresa Rosenson. Fèlix Ferré Cuscó, de Ripollet, estava considerat per la policia com una persona possiblement important ja que havia viscut quinze anys a França. De tots tres, Saturnino Bernal va ser el més maltractat per la Brigada Político-Social. Van ser multats amb quantitats que oscil·laven entre les 25.000 i les 50.000 pessetes i van passar a la presó Model a disposició del Tribunal de Orden Público (TOP):

Vam anar tres persones del PSUC representant a Ripollet - Cerdanyola a la Permanent de l'Assemblea de Catalunya, Antonio Muñino, Fèlix Ferré i jo. En arribar al punt de trobada hi havia molta gent pels voltants i no hi havia massa seguretat. Teníem una consigna per entrar a l'església a dos quarts d'onze i així ho van fer. Quan pràcticament tots estàvem dintre, en una sala, en Xirinacs que estava a la taula de la presidència ens va informar que la policia estava rodejant i havíem de sortir en ordre cap a l'església. Primer es va intentar posar fora de perill de detenció als membres de la mesa: Xirinachs, Antonio Gutiérrez "el Guti", Ramon Espasa, Jordi Carbonell... en Solé Barberà va aconseguir baixar a l'església però va ser detingut al carrer.

A un grup molt nombrós, ens van tenir una hora i mitja drets amb les mans al cap rodejats per centenars de policies que esperaven ordres de Madrid sobre el que havien de fer amb tots nosaltres, ja que aquesta detenció tindria repercussions nacionals i internacionals. Finalment, van donar l'ordre de detenir tothom i ens van repartir per diferents comissaries. A mi

em van portar a la de la Universitat, als membres de la mesa els van agrupar i els policies els hi deien barbaritats fins que, l'endemà, ens van portar a Via Laietana on vàrem estar tirats tot el dia pels passadissos.

A tots no ens van fer el mateix interrogatori. Jo vaig ser un dels quatre o cinc més maltractats. Em vàrem donar uns quants cops de puny i em picaven el cap contra la paret, això ho feia el "policia dolent". Després venia el "bo" i em preguntava com em trobava, si volia fumar,... i em deia que era millor que col·laborés. Als tres que anàvem no ens van relacionar perquè Antonio Muñino tenia la residència declarada al Baix Llobregat, a casa dels pares, i en Fèlix a Ripollet. Van ser quatre hores d'interrogatori que se'n vam fer llarguíssimes.

Finalment ens van portar al Palau de Justícia, al passeig de Sant Joan, on hi havia una manifestació molt gran davant la porta i la policia va fer una càrrega brutal per dissoldre-la. I d'allà a la Model on vaig estar uns escassos dos mesos. Allà, en Jordi Carbonell ¹³⁰ ens donava classes de català. Com que estàvem en ple curs, en sortir en Jordi ens va enviar a tots els "alumnes" el llibre del curs a casa signat per ell, que encara el conservo. Mai no ens varen jutjar i vàrem rebre l'amnistia l'octubre de 1977.

(Saturnino Bernal, CCOO.-PSUC).

A nivell local, però, no serà fins el 20 de novembre de 1975 quan es van convocar un seguit de persones a una reunió per fundar l'Assemblea Democràtica de Cerdanyola, organisme local de l'Assemblea de Catalunya, que volia anar més enllà de la representació de partit, en aquest cas del PSUC, ja que, fins el moment no havia estat

¹³⁰ Jordi Carbonell i de Ballester (1924-2017). La seva última responsabilitat política va ser la de president d'ERC entre 1996 i 2004. Professor universitari va ser detingut el 1971 per les seves activitats contra la dictadura. En l'interrogatori es va negar a respondre en castellà i en sortir de la presó va ser expulsat de la UAB. Va participar en la fundació de l'Assemblea de Catalunya i va ser detingut en la caiguda dels 113, l'octubre de 1973. Va ser un dels fundadors de Nacionalistes d'Esquerra. El 1992 després de la dissolució de l'Entesa de Nacionalistes d'Esquerra va entrar a ERC. MUNTANÉ, Miquel-Lluís «Jordi Carbonell, combatiu i líric» .*Serra d'Or*, Barcelona, núm. 576, desembre 2007, p. 10-13.

possible crear una delegació local de caràcter transversal que aglutinés un ampli sector de la ciutadania.

La convocatòria es va fer a un restaurant situat a la carretera de Cerdanyola a Montcada, Ca la Roser. Entre les persones convocades hi havia Saturnino Bernal (PSUC), Albert Lázaro (PSC-C), Enric Sanabre (PSC-C), mossèn Josep Maria Rosell, Jesús Bolinaga (CNT), Manuel Carrión (PSUC) i unes cinc o sis persones més. Assabentats de la mort de Franco, aquell mateix dia, no es va fer la reunió. Es va ajornar fins a principis de gener de 1976 i d'aquesta sortí un comunicat d'aquesta assemblea local cridant a la lluita per aconseguir els objectius de l'Assemblea de Catalunya: Llibertat, Amnistia i Estatut de Catalunya.

En consonància amb el moment polític, l' Associació de Veïns de les Fontetes va col·laborar amb l'Assemblea Democràtica de Cerdanyola, delegació local de l'Assemblea de Catalunya, cedint el seu local per organitzar un acte polític amb presència dels líders dels partits el 1976. Hi varen assistir Joan Raventós (PSC), Miquel Roca (CDC) i Josep Soler Barberà (PSUC) per fer la presentació pública de les idees dels principals partits polítics de l'oposició.

El 21 d'agost de 1976 va arribar a Cerdanyola la columna Tramuntana de la Marxa per la Llibertat ¹³¹. Els representants de l'Assemblea Democràtica de Cerdanyola van fer gestions amb els dos alcaldes accidentals, José Roig Pino i Esteban Buldú, per facilitar la presència i actes de la marxa: “Una comissió integrada per l'advocat del PSUC Artur Ubach i membres d'aquest partit, Manuel Carrión, Josep Morales, Lluís Barbosa més un altra de cognom Segarra, va anar a la comandància de la Guàrdia Civil a Badia a demanar la corresponent autorització i, en fer-se responsables els peticionaris, va ser acceptada”¹³². L'acte de rebuda de la columna de la marxa estava previst a la plaça

¹³¹ Dins de les accions sorgides en el si de l'Assemblea de Catalunya, l'estiu de 1976, s'organitzà l'anomenada Marxa de la Llibertat, que va consistir en un recorregut arreu de Catalunya amb ramificacions al País Valencià i la Catalunya Nord per part de cinc columnes de marxaries per difondre les reivindicacions que en aquell moment promovia aquest organisme. L'organització va ser assumida per l'associació catòlica Pax Christi. El lema de la marxa: “Poble català, posa't a caminar”, fou acordat en una concentració de l'Assemblea de Catalunya celebrada a Montserrat l'any 1975. Al llarg dels dies que durà la Marxa les pressions i la repressió per part de les forces de seguretat foren intenses. El seu pas per Cerdanyola no restarà al marge d'aquesta repressió i els actes previstos van ser prohibits: http://memorialdemocratic.gencat.cat/ca/exposicions/expicions_virtuals/catalunya_en_transicio/bloc_02/

¹³² *Revista de Sardanyola*, nº 162,...setembre de 1976, p. 6/7.

d'Enric Granados, amb un seguit d'actes previs com una ballada de sardanes, per anar després a un dinar que s'havia de fer al Turonet - indret elevat de Cerdanyola, proper al barri de Fontetes - un lloc discret i deshabitat, allunyat de la població.

Cap a migdia, més d'un centenar de persones va començar a trobar-se a la zona coneguda com El Turonet. La tarda-nit anterior, l'organització Bandera Roja havia col·locat una pancarta amb una bandera republicana, relativa a l'arribada de la Marxa, a la qual va adossar una capsa de sabates de la que sortien uns cables. Aquest fet va portar a la guàrdia civil, de bon matí, a intervenir prohibint tots els actes de recepció previstos i va fer dissoldre les persones que s'hi havia concentrat. Tanmateix, es va presentar als domicilis dels que tenien fitxats com membres de Bandera Roja, com Jaume Sariol, una les persones que, amb la cara tapada havia col·locat la pancarta i dels que havien demanat el permís per fer l'acte, gairebé tots membres del PSUC, així com d'alguna altra persona que estava en llibertat provisional. Els van fer presentar a la caserna de Badia i el van amenaçar amb detenir-los si comprovaven que havien participat en la col·locació de la pancarta i els van deixar anar:

Volíem fer un acte de benvinguda a la Marxa per la Llibertat que havia d'arribar a Cerdanyola. Preveient que ens traurien les pancartes van posar una amb una caixa de sabates de la que sortien uns fils de cable elèctric, que qualsevol artificier hauria vist que eren inofensius. La pancarta amb la bandera republicana la vàrem col·locar en l'edifici conegut com "el gratacel" situat al camí del Turonet i era molt visible. Es va armar un cacau de mil dimonis. Va venir a casa la guàrdia civil perquè em presentés a la caserna de Badia amb altres tres o quatre més de Bandera Roja. Quan entrava recordo que Ramon Martos sortia de la caserna i em va dir: "a veure si per aquesta ximpleria em tornaran a ficar a la presó" ja que estava en llibertat provisional. Dintre em van preguntar on era aquella tarda i després em van deixar anar.

(Jaume Sariol - BR).

Aquesta acció va comportar crítiques públiques a Bandera Roja per part de la Permanent de l'Assemblea Democràtica de Cerdanyola i del PSUC publicades a la revista de Cerdanyola, on se'ls va acusar de poc responsables i antiunitaris, ja que, per

culpa seva, el que havia de ser una festa de benvinguda i un dia reivindicatiu no es va poder arribar a fer en ser dissolta per la Guàrdia Civil la concentració i el posterior dinar, justificant aquesta acció repressiva a causa de la pancarta que simulava que dins hi havia un explosiu. Per part seva, Bandera Roja va respondre amb un altre escrit a la mateixa revista rebutjant aquesta acusació i apel·lant a la llibertat d'expressió i a la seva autonomia política ¹³³.

2.4 Les formacions clandestines i les mobilitzacions obreres i socials 1970-1977.

Les organitzacions a l'esquerra del PSUC 1970-1973.

L'any 1970 es van convocar manifestacions pel Consell de Guerra de Burgos que, finalment, es va celebrar el 3 de desembre. Aquest judici va marcar un abans i un després en la lluita antifranquista del conjunt de l'Estat, sobretot a les àrees més industrialitzades, les grans capitals i les seves àrees d'influència. Les mobilitzacions que es van generar al voltant d'aquest judici van fer prendre consciència i van incorporar molta gent jove a la lluita contra la dictadura franquista. L'àrea de Ripollet - Cerdanyola no va ser aliena a aquesta nova situació de gran revifalla de la mobilització política i social.

De la desfeta del FOC i dels fets de Maig de 1968 van néixer noves formacions, la més important per aquesta àrea va ser Plataformes Anticapitalistes - OIC. Una altra organització que va néixer amb força en aquest període va ser Bandera Roja (BR) de la qual el seu impulsor més conegut va ser Jordi Solé Tura. Bona part dels fundadors d'aquesta organització tenien origen universitari. Alguns dels membres fundadors de BR. es van posar en contacte amb el grup crític amb CCOO. que havia iniciat un període de reflexió i debat entorn de la revista *¿Qué hacer?* i en els seminaris dels "Círculos de Formación de Cuadros", que posteriorment molts dels seus membres serien els fundadors de Plataformes Anticapitalistes. Els impulsors de la revista,

¹³³ *Revista de Sardanyola*, nº 163,... octubre 1976, p. 5.

Manuel Murcia i José A. Diaz, els van admetre a la revista i als seminaris per què els van considerar “leninistas universitarios con apariencia honrada”¹³⁴.

La marxa dels militants de BR. d’ aquest grup va provocar la primera escissió de les recents creades Plataformes Anticapitalistes on part dels seus integrants van anar a formar part de la naixent organització Bandera Roja que tenia a Jordi J. Solé Tura¹³⁵ com a referent. Aquesta organització va aparèixer en l’escena política a principis de 1970 on tenia una important presència a la Universitat i en cercles estudiantils així com a algunes zones industrials i grans empreses del Baix Llobregat o Pegaso, ocupant una part de l’espai que el FOC deixava lliure. Aquesta nova formació va crear el 1971 les denominades “Comissions Obreres de Sectors” per recuperar el sentit geogràfic d’organització diferent a la clàssica per rams industrials: metall, tèxtil, construcció...que era la forma adoptada per les CCOO. on el PSUC era majoritari.

Altres organitzacions a l’esquerra del PSUC van tenir certa presència a la zona i a les lluites del 1970-1975, com l’organització Plataformes Anticapitalistes – OICE que va tenir un creixement de relativa importància i el PCE (m-l), encara que aquest últim estava molt més dedicat a l’agitació, ja com a FRAP, amb tirada d’octavetes i pintades. A diferència de Plataformes, la seva presència era pràcticament nul·la a les importants lluites obreres que es van produir aquests anys. L’any 1974, un grup de quatre o cinc joves, procedents de l’Associació de Veïns de Ripollet van organitzar el PORE a nivell local. Aquesta organització va tenir una presència testimonial i escassa o nul·la influència a la zona. El PTE (Partit del Treball d’Espanya) va aparèixer també el 1974 a Cerdanyola amb la presència d’un sol militant Antonio López Domènech i no tindrà tampoc cap paper rellevant a la zona.

L’ Institut d’Ensenyament Secundari de Montcada i Reixac va ser lloc de mobilització i reclutament de jovent en aquest període de les organitzacions a l’esquerra del PSUC. Aquest institut acollia alumnes procedents de Ripollet i Cerdanyola, poblacions que no tenien cap institut d’ensenyament mitjà. En ell estudiava, a les tardes, Joan Morral

¹³⁴ SANZ OLLER, Julio (nom fictici de José Antonio Díaz), *La larga marcha del movimiento obrero español hacia su autonomía*. Editorial Ruedo Ibérico, Horizonte Español nº 2, 1972, p. 98.

¹³⁵ SOLÉ, TURA, Jordi, *Una història optimista- Memorias*, Editorial Aguilar, Madrid, Capítulo XVIII: Bandera Roja, 1999, pp. 289-314.

(PSUC) . Segons les seves declaracions, malgrat el seu esforç per impulsar les lluites estudiantils: “no vaig aconseguir que cap estudiant passés a formar part de la JCC-PSUC”. Tenia certa presència Bandera Roja, que va captar un grup de joves que van participar en les mobilitzacions estudiantils i en l'organització d'aquest partit a la zona, però les organitzacions majoritàries, sobretot a partir de 1974, eren les d'ideologia trotskista que aglutinaven un grup important de joves estudiants.

Presència i implantació de l'Organització Comunista Bandera Roja.

Un cas diferent d'aquestes organitzacions, situades a l'esquerra del PSUC, és el de Bandera Roja. La presència de dos dels seus militants, Joan Oms Llohis ¹³⁶ “ el llarg” a Valentine i Ramon Pla “el paisano” a Aismalibar, va afavorir la implantació d'aquesta organització a l'àrea. Més endavant, s'hi va incorporar Carmen Martínez, “la paisana” que, procedent de Plataformes, ja s'havia proletaritzat treballant com a operària a l'empresa Castellón (Ripollet) i, posteriorment, a Riviere (Cerdanyola). L'arrelament a Ripollet - Cerdanyola i Montcada de l'organització “Bandera Roja” anirà en augment aconseguint una implantació i presència importants a les vagues de la zona entre el 1970 i 1975 on alguns dels líders obrers pertanyien a aquesta organització:

Jo estudiava peritatge químic a Barcelona i allà, en l'últim curs, vaig fer amistat amb Joan Oms que em va convidar a unes xerrades que es feien al Clot (Escola Industrial). Les feien Jordi Solé Tura i Jordi Borja tots dos fundadors de Bandera Roja. En tornar del servei militar, on havia coincidit amb Joan Oms fent milícies, vaig entrar a formar part de l'Organització Comunista Bandera Roja.

Després de treballar a una empresa de Montmeló, em van cridar per entrar a treballar Aismalibar (Montcada) i vaig entrar com a tècnic al laboratori

¹³⁶ Joan Oms Llohis (Barcelona 1947) Pèrit químic i enginyer tècnic industrial. Treballador de Valentine (Montcada) i membre fundador de Bandera Roja. Del 1971 fins el 1976 va ser l'impulsor i responsable d'aquesta organització al Vallès Occidental. Polític controvertit per la seva carrera política que el va portar el 1980 a fundar Nacionalistes d'Esquerra. El 1985 abandona aquesta organització i forma el MEN (Moviment de l'Esquerra Nacionalista) afí a Herri Batasuna i va passar a formar part de la Crida per la Solidaritat . Va entrar en contacte amb el Moviment Ecologista formant part d'AV (Alternativa Verda). Regidor entre 1994-1998 de l'Hospitalet de Llobregat, aliat amb IC-Verds. El 1998 funda el seu propi partit Els Verds-Opció Verda. A les eleccions generals del 2004 pacta amb el PSC i entra al Congrés per la baixa de José Montilla en ser nomenat President de la Generalitat.

de l'empresa. Era l'octubre de 1969. Al cap de poc temps Joan Oms començà a treballar a Valentine (Montcada) i tots dos vam ser els responsables d'implantar BR a la zona de Ripollet – Cerdanyola - Montcada

Ja a Aismalibar vaig contactar amb algunes persones que havien participat en les vagues anteriors però la gent tenia molt present la repressió i fins que no es van produir les primeres eleccions sindicals, quan va entrar gent nova, no vaig poder muntar CCOO. En aquells primers anys jo feia moltes més coses fora que a l'empresa, que van canviar a partir del 1971 quan vam començar a tenir un nucli estable de CCOO.

(Ramon Pla- BR.)

Vaig venir de Granada a casa d'uns oncles que vivien a Verdú. A través de l'HOAC vaig entrar en contacte amb la gent del FOC per mitjà de l'Escola Professional del Clot, connectant amb un professor anomenat Agudo, i amb un jesuïta anomenat Torres ¹³⁷. Em van connectar amb el FOC del Murcia, que acabava de venir d'Israel i donava xerrades sobre els quibuts. Vaig començar a anar a uns cercles de debat i allà vaig conèixer en Dídac Fàbregas i vaig entrar en contacte amb la gent de Ripollet - Cerdanyola com “el Quadre” (Xavi García), Eva, “el Nen” (Jesús Ricart), Carmen Rodríguez i algú més. Es va crear el cercle d'aquí que es deia Al-Fatah. El cercle era un lloc de discussió política que més endavant es va convertir en Plataformes.

Em vaig platejar proletaritzar-me i vaig entrar a treballar a l'empresa Castelló (Ripollet). “El Nen” em va presentar un contacte de Plataformes de l' empresa que era un noi alt que ara fa de fotògraf.

¹³⁷ Es refereix al jesuïta nascut a Terrassa el 1949, Joan Torres Gasset: “En las escuelas como la del Clot era donde había parte de la juventud obrera y tenía la ventaja que estos estudiantes informaban a sus compañeros sobre lo que pasaba en las empresas. La escuela del Clot también tenía la característica de estar dirigida por jesuitas, con Torres Gasset al frente, una persona antifranquista que controló a los sectores franquistas. En esta escuela del Clot los estudiantes hablaban de marxismo, de socialismo, hacían grupos de debate, charlas...”: Del treball fi de carrera de: MANTÈ, COT, Roser: *Formación y evolución del Partido Comunista de España (Internacional) PCE (i)- 1968-1973*. Tutor José L. Martín Ramos (UAB), 2004, p. 6.

Vaig deixar d'assistir a les reunions de Plataformes, encara que em mantenien en contacte amb ells, perquè tenia el meu pare malalt a l'hospital i necessitava diners per pagar les factures d'aquest. Li vaig demanar a en Dídac que em deixés uns diners per pagar-les tot dient-li que ja els tornaria quan cobrés la mensualitat i em va respondre que no podia ser perquè ell els necessitava per comprar una vespa que li permetés moure's ràpidament ja que, el primer, era la revolució.

Aquest fet em va decebre i em vaig apartar una mica fins que en una acció conjunta amb Bandera Roja on hi havia el que després va ser el meu marit, Ramon Pla, vaig decidir integrar-me en aquest partit.

(Carmen Martínez- BR)

L'organització de Bandera Roja de Ripollet – Cerdanyola – Montcada, a partir de 1972, va aglutinar un grup important de joves, entre dotze i catorze, alguns procedents de la dissolta JCC i que van ser els impulsors de les activitats de lluita sindical, culturals o reivindicatives de barri, alguns procedents de Ripollet com Jaume Sariol (Sintermetal), Miguel González, “el Rizos”, Benjamin Daza, Antoni Umbert, Fernando Jiménez, Jordi Verdager (Aicar), els germans Josep, Pilar i Montse Petit i Ramon Martos, “Panxo” (Sintermetal). Altres residien a Cerdanyola com Montse Cosp, Pere Joan, Enric Piera Angelet, més conegut com “Pastanaga”, o Lluís Barbosa (Meler) entre altres. Aquesta organització també va estar present entre la gent jove de Montcada, a través de l'empresa Valentine i de l' Institut d'Ensenyament Secundari d'aquest municipi.

Aquests joves conformaran un nucli que, a més de fer trobades i organitzar sortides per fer debats polítics, impulsaven, quan no dirigien, lluites sindicals i feien accions com d'elaborar i distribuir propaganda, pintar parets amb eslògans contra la dictadura, participant en vagues i manifestacions, participar a les AAVV i les organitzacions culturals i d'altres accions promogudes per aquesta organització que, amb aquest nucli de persones joves, va obtenir un cert protagonisme i dinamisme en aquesta àrea. Alguns dels seus membres com Montserrat Cosp o Jaume Sariol van romandre en aquesta organització fins a pràcticament la seva dissolució, a principis dels anys 80.

El PSUC de 1970-74.

A inicis dels anys setanta alguns membres del PSUC van ser detinguts. El 3 de març de 1970, en un control, la Guardia Civil va detenir José Gabaldón Poveda, nascut el 15 de gener de 1944 a València i domiciliat a Ripollet al que, en el moment de la detenció, li van trobar diversa propaganda del PCE i, en el posterior registre a casa seva el Mundo Obrero, la revista del PCE. El 6 de març del mateix any quan, a la matinada, tres persones estaven llençant octavetes pels voltants d'Aismalibar, una patrulla de la Guardia Civil les va veure, perseguint-les fins que en va detenir dues: Juan Hernández Mérida, “el Chato”, de trenta-nou anys i Antonio Zahino Vázquez, de vint-i-set anys, tots dos veïns de Ripollet. La tercera Manuel Ruiz, va poder fugir. Les octavetes feien referència a la situació de la negociació del conveni d'Aismalibar i denunciaven pel seu nom els treballadors que consideraven una camarilla de “INEXCRUPULOSOS” (de l’original).

“...la Guardia Civil ens va perseguir i “el Chato” i jo vam anar direcció Montcada. L’altre que venia amb nosaltres, Manuel Ruiz, va marxar en direcció a Masrampinyo – La Llagosta i això el va salvar. Quan ja creiem que estàvem fora de perill, i anàvem caminant per la carretera de Barcelona en direcció a Cerdanyola, la policia municipal de Montcada ens va detenir a l’alçada del restaurant “Ca la Roser” i ens va entregar a la Guardia Civil. Ens van retenir a la caserna durant setanta-dues hores, sense menjar ni dormir, i encara fatxendejaven: “què voleu un cafè amb llet?” El sergent era el que ens colpejava i totes les principals acusacions eren pel “Chato” quan, realment, el que tenia més que amagar era jo, que era el responsable de propaganda. Ell es va declarar membre de CCOO i jo ho vaig negar-ho tot. Quan ja estava als jutjats de Sabadell la meva dona em va portar la carta de comiat d’Aiscondel, ja que llavors era motiu d’acomiadament el fet d’estar empresonat. El no declarar-me com a membre de CCOO en va perjudicar a la llarga perquè, si ho arribo a fer, quan va venir l’amnistia política l’empresa m’hauria d’haver readmès.

(Antonio Zahino PSUC)

A la matinada, cada lluita es difonia pels mitjans disponibles, bàsicament pintades o llançament de fulls clandestins, tal com hem pogut veure el cas anterior d'Aismalibar. El PSUC es reforçarà en el sector social d'àmbit català amb l'entrada de Joan Morral Ballbé que serà el nou responsable polític de Ripollet - Cerdanyola a la clandestinitat, a partir de 1969:

Jo estava a la Universitat de Barcelona, l'any 1968, però no formava part del PSUC. Vaig participar en la fundació del Sindicat Democràtic d'Estudiants però jo era membre d'un moviment anarquista que es deia Internacional Situacionista ¹³⁸ un ens on ens podíem permetre el luxe d'estar en aquest grup perquè no teníem cap contacte amb la classe obrera.

Amb l'esclat del maig del 1968 va tenir una forta presència universitària. Jo diria, inclús, majoritària, que va quedar en res quan es produí l'assalt al rectorat per part de membres del PSUC i van llençar pel balcó el bust d'en Franco, fet que comportà el tancament de la universitat. En ser nosaltres un grup anarquista aïllat i sense una organització clara, aquest moviment es dissolgué el 1969.

En aquella època, jo tenia una vida intensa a Barcelona i només venia a Ripollet a dormir. Per motius d'una empresa familiar, una autoescola, vaig tornar a fer vida a Ripollet i és quan entro en contacte amb una gent meravellosa com eren Manuel Carrión, Juan Hernández, "el Chato", Antonio Zahino, Gaspar Menor,...i al cap d'uns pocs mesos m'anomenen responsable polític de tot el Vallès (sense Sabadell- Terrassa), és a dir, de Cerdanyola, Ripollet, Montcada, Mollet i Granollers. Ens reuníem a casa meva amb el responsable del Vallès, de nom de guerra Miró. Érem molt

¹³⁸ La Internacional Situacionista (IS) era una organització d'artistes i intel·lectuals revolucionaris. Entre els seus principals objectius estava el d'acabar amb la societat de classes, en tant que sistema opressiu, i el de combatre el sistema ideològic contemporani de la civilització occidental: la denominada dominació capitalista. Comunament es considera la IS una de les principals impulsores ideològiques dels successos socials que van passar a França el maig de 1968. Un dels principals ideòlegs va ser, DEBORT, Guy, amb l'influent llibre: *La societat de l'espectacle* (1967). Va tenir molta influència en la formació del Moviment Ibèric d'Alliberació (1971-1973). L'edició íntegra de la col·lecció de la revista Internationale Situationniste ha estat publicada per diverses editorials. L'última edició es troba en FAYARD, Arthème, París, 1997 i en castellà: AMORÓS, Miguel, *Los Situacionistas y la Anarquía*, Murturreko burutazioak, Bilbao, 2008 i PERNIOLA, Mario, *Los Situacionistas. Historia crítica de la última vanguardia del siglo XX*, Acuarela Libros, Madrid, 2008.

pocs i al cap de poc temps, en una reunió a Martorelles a casa d'en Joan Sanjuan, " Esquirol" ¹³⁹ aquest es va fer càrrec com a responsable polític del Vallès Oriental. A Cerdanyola, el 1969, no teníem ni un militant. Jo, personalment, em vaig introduir a la seu del Centre Parroquial per aconseguir militants i no en vaig aconseguir ni un.

(Joan Morral- PSUC)

Altres persones que hi entren són: Ramon Costa que serà el primer responsable de les JCC, Josep Maria Andrés que militava a les CCOO. de Bosuga de Montcada ¹⁴⁰ i després, amb la venda d'aquesta a Motor Ibèrica, passarà a treballar a Pegaso (Barcelona). Col·laborà amb l'equip que va posar en marxa el cinefòrum amb Joan Morral i Ramon Costa, tots tres de Ripollet. Aquest grup van reforçar el nucli inicial del PSUC que es mantenia amb militants d'Aismalibar, Aiscondel, Uralita, Trilla i altres empreses més petites molt lligades al món obrer.

L'entrada de Joan Morral significà un cert relleu a la direcció del PSUC. La incorporació de persones procedents del sector local català substituïa, en certa manera, el primer nucli del 1965 que, com hem comentat, per diverses raons ja no militava. Va ser el moment de començar a impulsar els comitès de solidaritat, les comissions cíviques i activitats culturals com el teatre i el cinefòrum, tant al centre parroquial de Ripollet com al de Cerdanyola.

El nou responsable de la parròquia de Ripollet, Josep Maria Mora, a la seva arribada va mostrar la seva decisió de canviar la Junta del Centre Parroquial per donar-li una nova

¹³⁹ Joan Sanjuan Esquirol (Barcelona 1940). Enginyer tècnic industrial i llicenciat en Història Moderna i Contemporània. Militant del PSUC des de l'any 1969, fou membre del comitè central d'aquest partit a partir de 1971 i membre del Comitè Executiu i del Secretariat del Partit. Al llarg del darrer període franquista va dirigir les activitats del PSUC al Vallès Oriental i fou un dels 113 empresonats per pertànyer a l'Assemblea de Catalunya. Fou director de la revista Treball del PSUC (1985-1987), redactor de la revista Arreu i col·laborador d'El Correo Catalán. L'any 1979, després de les primeres eleccions municipals democràtiques, va ser escollit alcalde de Martorelles.

¹⁴⁰ L'empresa coneguda com Bosuga, situada a Montcada i Reixac, pertanyia a Pegaso. Quan el 1965 la va comprar Motor Ibèrica, Josep Maria Andrés va anar a treballar a Pegaso de Barcelona. Anava i participava en algunes reunions de debat a casa de Joan Morral però la seva coordinació com a CCOO era interna a Pegaso més que no pas amb les organitzacions obreres locals. Entre els dirigents de Bosuga de CCOO hi havia Josep Maria Campos del PSUC, que el 1979 serà el primer alcalde democràtic de Montcada,) i Emili Teixidó que era qui assistia a les reunions de coordinació de la zona.

orientació. Va pressionar la que hi havia per aconseguir la seva dimissió i poder nomenar en Joan Morral com a nou president que, en endavant, donaria una nova orientació a les activitats d'aquest centre tal com explica aquest mateix:

El primer que va fer mossèn Mora al centre parroquial de Ripollet va ser crear una crisi permanent a la Junta. Alguns dels seus membres eren del Sometent com Ciffone i Panis i altres, molt de dretes, com Canals i Serafín Paredes, els hi donaven suport. Finalment, van presentar la dimissió i el mossèn els hi va acceptar, nomenant-me a mi com a president. A la nova Junta vaig posar com a secretari Evaristo Manzano, que havia participat en la fundació del Sindicat Democràtic d'Estudiants i havia estat membre del PSUC. Tota aquesta operació es va fer amb el coneixement i suport del Partit.

(Joan Morral- PSUC)

A inicis de 1971 van arribar diverses persones del PSUC, procedents de Barcelona, fugint de la vigilància als que els tenia sotmesos la policia. La seva arribada va significar un reforç important per l'organització local del PSUC. Aquest és el cas de Teresa Nieto i el seu marit Luis Torrecillas procedents de Torre Baró i també dels germans Carrión que varen viure dos mesos casa d'aquesta parella. Un d'aquests germans, en Manuel Carrión es va incorporar al Comitè Local de Ripollet - Cerdanyola. El PSUC li va facilitar el lloguer d'un pis a Ripollet on es van fer moltes reunions de les cèl·lules del PSUC. Més endavant, aquest pis es va convertir en el despatx d'advocats laboristes de CCOO. Allà va exercir Alfredo Bienzobas, que, el 1974, va obrir el despatx laboralista per Ripollet - Cerdanyola i també va començar a treballar un jove advocat, Arturo Ubach, tots dos del PSUC. Aquest local, amb el temps, es va convertir en el primer local oficial de CCOO a Ripollet.

A principis de 1960, vivíem a Barcelona, al barri de la Trinitat. El meu pare era del PCE i sempre hi havia reunions a casa. El meu marit, Luis Torrecillas, va entrar al Partit i ja ens coneixem. Quan ens vàrem casar vam anar a viure a Torre Baró on vam continuar les activitats clandestines i on ens cuidàvem de fer la propaganda. A casa ciclostilàvem les octavetes

que després distribuïem. El meu nom de guerra era “la Pasionaria”. La policia ens vigilava i vam haver de fugir deixant-ho gairebé tot. Vam venir a viure a Ripollet l’any 1971, conjuntament amb en Manuel Carrión i el seu germà que també estaven buscats per la policia. Inicialment, van venir a refugiar-se a casa. Vam connectar amb Juan Hernández “el Chato” i amb Gaspar Menor i ens vàrem integrar al PSUC a Ripollet. Teníem un ciclostil al pis i fèiem igual que a Torre Baró, la propaganda de mà.

(Teresa Nieto- PSUC).

Manuel Carrión i Alfred Bienzobas,¹⁴¹ van ser uns personatges políticament importants per al PSUC local, tant de Ripollet com de Cerdanyola. Eren els que representaven al Partit en les diferents reunions unitàries i, en tenir certa formació política, eren un referent per als militants obrers del PSUC. El 1972, amb l’arribada de Félix Ferré Cuscó i d’Isabel Martínez procedents tots dos del PCE de l’exili francès, continuava reforçant-se el PSUC de Ripollet. Tots dos eren fills d’exiliats que vivien a Perpinyà i militaven a les UJC (Unió de Joventuts Comunistes). El 1974, també des de França i procedents del PCE, van arribar Carles Ferré¹⁴², germà de Félix, i la seva esposa Micheline Gravoze que van acabar de reforçar la part més política de l’aparell del Partit.

“Jo em vaig afiliar a les UJC amb tretze anys. A Perpinyà érem uns tres-cents cinquanta afiliats al PCE i uns quaranta o cinquanta a les UJC, comptant que també en formaven part els portuguesos. Els dirigents del PCE ens demanaven que, tothom que hi pogués, tornés a Espanya per

¹⁴¹ Alfred Bienzobas Gargallo, (Barcelona 1945). Advocat. El 1966, va participar en la “caputxinada” de la constitució del Sindicat Democràtic d’Estudiants (SDEUB). Va entrar al PSUC el 1969. Després de treballar al bufet d’Albert Fina i Montserrat Avilés, va obrir despatx propi com advocat laboralista per Ripollet- Cerdanyola- Montcada on hi jugà un paper rellevant en l’àmbit local. Va ser un dels fundadors del PCC (Partit Comunista de Catalunya). El 2002 es reincorporà a CCOO com a responsable del Departament de Salut Laboral de la Federació de Construcció i Fusta. Membre de la Comissió executiva de CCOO des de 2008, el 2013 va ser escollit per l’ANC (Assemblea Nacional de Catalunya) com a coordinador General de la sectorial de treballadors/es per la independència.

Veure: https://assemblea.cat/sites/default/files/documents/A_Bienzobas.ok.pdf.

¹⁴² Carles Ferré i Cuscó. Va arribar a Ripollet el 1974 i s’incorporà al PSUC formant-ne part del comitè local. Va ser el primer alcalde de la democràcia al guanyar les eleccions com a cap de llista del PSUC l’any 1979. Durant vint-i-dos anys va exercir d’alcalde de Ripollet guanyant totes les eleccions municipals que s’hi van celebrar: primer com a PSUC, després com ICV i, finalment, com a PSC des del 1991 fins al 2001, any en què va deixar el càrrec de forma voluntària. Per més informació: RODRIGUEZ RUIZ, Jordi, *El Ripollet de Carles Ferré*, Editorial EMA, Ripollet, 2008.

lluitar contra el franquisme i, en un gran acte que es va fer amb la presència d'un directiu del PCE conegut com "Pedro el cojo" que es va dedicar a parlar amb cadascú de nosaltres, vàrem decidir venir a Espanya. A Ripollet ens van presentar en Joan Morral, que aleshores era el responsable del Partit, i ens vàrem incorporar a una cèl·lula amb Gaspar Menor i "el Chato". Més endavant va venir el meu cunyat, en Carles, i la seva companya Micheline.

(Isabel Martínez- PSUC)

A partir de la incorporació de Joan Morral el 1971 s'organitza la Joventut Comunista de Ripollet (JCC) que, inicialment, compta amb Joan Ramón Costa i Viladot ¹⁴³, Josep Petit i Miguel Gómez, "peladilla". Més endavant s'hi va incorporar Ramon Martos "Pancho" i Eliseu Angulo, procedents de Sintermetal.

Ramon Martos ¹⁴⁴ com a responsable d'organització de les JCC, va prendre la responsabilitat de fer créixer aquesta organització a la que s'incorporà nova gent com David Fernández, "Urtain", Jordi Guiu i Domènec Umbert, fent-les extensives al grup de joves del cau de l'església de Can Sant Joan (Montcada- Bifurcació) on s'hi van incorporar quatre nois d'aquest grup excursionista. Domènec Umbert ja era membre del

¹⁴³ Ramon Costa i Viladot (Ripollet 1948). Procedent del món excursionista de la UEC, quan va finalitzar el servei militar, el 1970, es va incorporar al PSUC de la mà de Joan Morral. Inicialment s'encarregà de la JCC local. Va formar part, també del grup que inicià el cinefòrum i s'integrà en un grup de joves que iniciaren els tràmits per formar l'Associació de Veïns de Ripollet tenint un fort protagonisme en aquest grup on la incidència majoritària la tenia Plataformes Anticapitalistes i el PCE (m-l). El 1976 es donà de baixa del PSUC, conjuntament amb Joan Morral, després d'una forta discussió en el si d'aquest partit. A les primeres eleccions democràtiques locals amb Joan Morral va formar una candidatura anomenada GIR (Grup d'Independents de Ripollet) que, posteriorment, fou la llavor de Convergència Democràtica de Catalunya de la que Morral serà el seu primer secretari. Impulsor d'activitats culturals tradicionals de Ripollet, el 27 de juny del 2006 l'Ajuntament el nomenà Defensor del Ciutadà.

¹⁴⁴ Ramon Martos Calpena (Ripollet 1951). Va treballar a l'empresa Sintermetal. Membre de les JCC del PSUC va organitzar les CCOO d'aquesta empresa. El 1972 va passar a Bandera Roja. El 1973 va ser el primer acomiadat de Sintermetal, fet que va fer esclatar les vagues de juny. Va fer el servei militar a Mallorca entre el juliol de 1973 i l'octubre de 1974 essent el contacte de BR amb l'organització mallorquina. Tenia en Josep Maria Colomer* com un dels contactes amb l'organització de Barcelona. L'abril de 1975 retorna al PSUC. Va entrar a Bendibérica, empresa de Granollers, on amb un company del PSUC, Federico Argós, van organitzar tant el PSUC com les CCOO a Granollers. El 1975 va ser el primer secretari del PSUC a la clandestinitat de Granollers i secretari de CCOO fins al 1978. Detingut l'abril de 1976, en el marc de la vaga del metall, va ser amnistià el 1977. Retornat al PSUC de Ripollet el 1978, forma part del Comitè local fins el 1979 que, finalment, abandonarà aquest partit pressionat pel sector prosoviètic. El 1980 va entrar a formar part del PSC local.

PC (m-l) i, seguint instruccions de la direcció del seu partit, va fer “entrisme”¹⁴⁵ a les JCC per intentar captar-ne membres. Aquest va ser detingut la nit del 30 d’abril de 1972 en intentar tallar el corrent d’un transformador que subministrava electricitat a l’empresa de components elèctrics Josa de Rubí, que estava en vaga. Acusat, inicialment, d’acte terrorista va romandre a la presó fins a l’any 1977:

Vaig entrar al PC (m-l) molt jove. Vaig començar a treballar amb catorze o quinze anys a Tallers Turmo de Ripollet on hi havia Julio Navío que ja era del PC (m-l) i em va facilitar el contacte amb l’organització. Fèiem reunions al Casal Parroquial de Cerdanyola a les que venien Xavi Gordo i Maria Àngels González. Quan ens ho demanàvem, ens dedicàvem a llençar propaganda i pintar parets pels pobles del voltant. Fèiem intercanvi per fer accions els d’un poble i els dels altres.

No recordo clarament què va passar a les JCC però sí que alguna cosa va haver-hi. Una de les nostres missions era fer proselitisme i a Cerdanyola havíem creat un grup que es deia “El noi del Sucre” i ens dedicàvem a cercar gent per la nostra organització. Era normal que jo vingués amb vosaltres per fer aquesta acció proselitista.

Em van detenir el 29 d’abril de 1972, quan acabàvem de fer una acció a l’empresa de Rubí que estava en vaga. Hi havia un grup “d’esquirols” que a la nit anava a treballar i ens van demanar que creméssim el transformador per deixar a l’empresa sense subministrament i obligar-los a parar. Anàvem dos i quan ja ho havíem fet i érem a punt per marxar, ens van donar l’alto i membres de la Policia Nacional que vigilaven l’empresa a causa de la vaga ens va apuntar amb les pistoles. Vàrem començar a córrer i l’altre company va poder fugir però a mi em van detenir. Estava molt fosc i, el que jo em pensava que era el company que venia, va resultar ser un policia. Era una organització molt procliu a tenir infiltrats de la

¹⁴⁵ En aquest cas entenem per “entrisme” la doble afiliació a una organització. Una persona que, en realitat, pertany a un partit, demana l’afiliació a un segon, que està en una posició política diferent amb l’objectiu de provocar debats per difondre internament entre els membres d’aquesta segona organització, idees amb un enfocament diferent que portin a l’organització sencera o a part dels seus components a marxar incorporant-se a la qual pertany l’entrisme. És una pràctica que es donava entre partits clandestins per aconseguir créixer.

policia En el meu cas, no crec que la meva detenció fos fruit d'una delació, mai no he tingut aquesta percepció.

Em van portar a l'empresa i allà en van donar la primera pallissa. Després em van portar a la caserna de la Guardia Civil de Rubí i el tinent em va clavar un copa l'esquena amb la culata del seu fusell.

Van venir a buscar-me els de la Brigada Político-Social i em van portar a Laietana. Allà em van torturar aplicant-me el quiròfan ¹⁴⁶, penjant-me per l'esquena i tenint-me els dos dies sense deixar-me dormir... Jo sempre vaig mantenir que no sabia res i que només passava per allà. Gràcies al Primer de Maig, quan "la feina" se'ls acumulava, em van enviar al jutge i d'allà a la Model, a la galeria dels menors d'edat.

Aquell Primer de Maig van detenir cinc o sis persones del PC(m-l) de Ripollet- Cerdanyola, entre ells un de Ripollet que es deia Joan Gran.

Inicialment acusat de terrorisme i estralls estava sota la jurisdicció militar i el tinent coronel que portava la instrucció no es va creure la meva versió i em va castigar a la incomunicació. Vaig estar tancat a una cel·la tot sol sense poder sortir. Alguns presoners es pensaven que tenia pena de mort i per la finestreta em tiraven tabac i en donaven ànims. Finalment, em van passar al TOP i aquest em va condemnar a sis anys de presó. Vaig estar primer confinat a Lleida, també amb menors, on érem uns cinc o sis: un d'ETA, dos del PSUC, un del FRAP de Cadis i un carlista i, després, a Palència on, finalment, vaig sortir amb l'amnistia d'octubre de 1977.

(Domènech Umbert - PC m-l).

Les recents creades JCC. es dedicaven a tirar octavetes en suport de la guerra de Vietnam, pintades contra la dictadura a les grans parets de formigó que canalitzaven el riu Ripoll i algunes accions a les fàbriques. El desembre de 1971, abans de les festes de Nadal, Miguel Gómez va entrar per una finestra petita al vestuari de l'empresa Trilla

¹⁴⁶ El quiròfan. Els torturadors tombaven al detingut en una taula només de cintura en avall, de manera que del maluc en amunt quedava en suspens a l'aire. Mantenir l'horitzontal era la manera d'evitar el dolor de la columna i per sobre de tot la hiperèmia cerebral o acumulació de sang en el llit de la vascular cerebral (explicació directa de Domènech Umbert durant l'entrevista).

que algú de CCOO., prèviament, havia deixat oberta. Un altre s'havia quedat fora per vigilar. El motiu d'aquesta acció va ser la denúncia per la retirada de l'entrega de la panera de Nadal que, tradicionalment, es lliurava als treballadors per aquestes festes.

Font: Arxiu propi. *Pintada a la porta metàl·lica d'una nau industrial amb la llegenda: CRIMINAL, FRANCO ASESINO.*

Les JCC seran fidels a la política del Pacte per la Llibertat, impulsat pel PCE-PSUC i, en algunes ocasions, alguns elements forans, no identificats o estranys, apareixien en la lluita clandestina i sense embuts proposaven reunions per fer accions més enllà de la tirada de fulls o pintades, com en el cas d'una reunió celebrada a Ripollet al bar "El que faltava" on es reunien alguns grups del PSUC o de Bandera Roja, ja que el propietari era un militant del PSUC, acomiadat d'Aismalibar l'any 1965. El 1971 es va produir en aquest bar una reunió entre Jordi Guiu, Ramon Martos i un jove, al que no coneixien. Aquest últim, va proposar fer volar el dipòsit d'aigua de Ripollet situat als afores del poble a un indret conegut com els Pinetons. Immediatament, en va rebre la negativa dels altres dos argumentant que les JCC no participaven en aquest tipus d'aquestes accions i la proposta va quedar diluïda. La presència de persones "estranyes" o sospitoses en moments clau era una circumstància que en ocasions feia dubtar els militants del paper

que hi jugaven. El marc de clandestinitat en el que es movien les organitzacions ¹⁴⁷ on els grups més radicals eren els que tenien més dubtes sobre infiltracions com és el cas del PC (m-l) - FRAP, donada la seva evolució sobre accions violentes:

Érem molt clandestins, a diferència del PSUC que era més obert. A Cerdanyola, en una ocasió vam detectar un dels infiltrats que portava les coses molt a l'extrem. Mentre nosaltres teníem por davant les accions que fèiem, ell actuava amb total tranquil·litat i es presentava a totes les accions. Jo vaig començar a sospitar i anàvem amb compte amb ell. Un cop va caure el militant Domènech Umbert quan anava a cremar un transformador de l'empresa Josa de Rubí, en una acció del Primer de Maig. La policia ja l'estava esperant i el va detenir. De sobte l'element aquest va desaparèixer.

(Xavier Gordo PC (m-l)).

A les JCC de Ripollet - Cerdanyola i Montcada, les va felicitar la direcció del PSUC; els responsables de Ripollet - Cerdanyola van ser presentats com una referència per l'organització de les JCC, que van explicitar en un document intern. L'any 1972 aquestes JCC es van dissoldre ja que alguns dels seus membres van passar a Bandera Roja i d'altres van deixar de militar. Pràcticament, van desaparèixer i no es van tornar a organitzar fins a l'arribada d'Isabel Martínez, provinent de França, i d'Ignacio Laguna de Cerdanyola.

El 1972 es va instal·lar a Ripollet una empresa de fosa d'alumini propietat dels germans Andrés Gerardo Guillén i Dionisio Guillén, procedents d'Horta on ja tenien una fosa petita. El 1969 van comprar a la zona industrial de Ripollet uns terrenys que van permetre ampliar i traslladar l'empresa un cop les naus i les instal·lacions necessàries

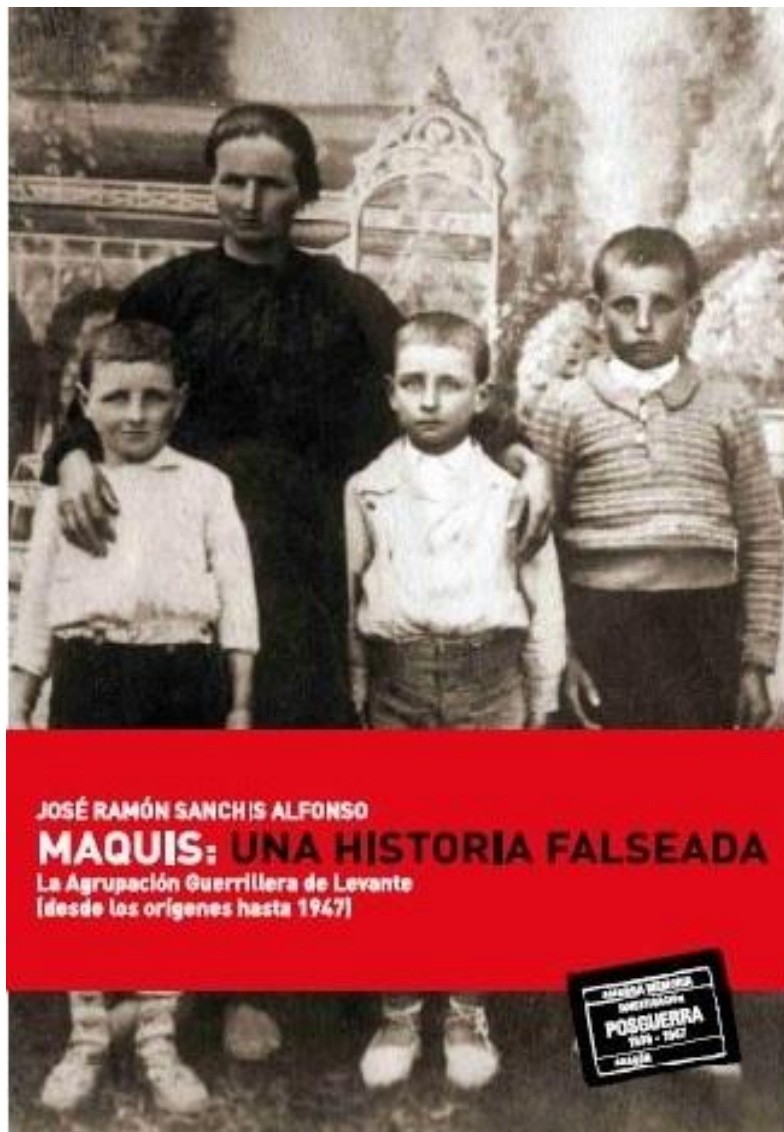
¹⁴⁷ Aquesta persona va tornar a aparèixer l'abril de 1976 a Granollers, en plena vaga del Metall a una convocatòria de totes les forces sindicals per parlar de la continuació o no de la vaga quan ja la direcció local de CCOO- Granollers, havia decidit tornar al treball. La proposta que va fer era que la vaga havia de continuar fos com fos amb el suport de la CNT i una espècie de sindicat denominat Assembla Obrera amb origen del PCI (línea proletària), que tenia com a dirigent local a María Dolores López Resino, coneguda com "Loles", la qual va muntar una manifestació a la porta del local de CCOO de Granollers amb una assistència no superior a quinze persones, per denunciar el que consideraven una traïció als treballadors. Finalment, seguint el criteri de CCOO, es va tornar al treball. María Dolores López va ser detinguda posteriorment a una batuda de la policia contra membres del PCI a Canovelles. El 1988, en sortir de la presó, passarà a formar part d'ETA. (declaracions de Ramon Martos).

van estar acabades. Havien arribat a Barcelona procedents de València, on eren buscats per la policia a causa de la transcendència política del seu pare, Florencio Guillén “Pichol” o el “Viejo” que havia estat cap d’una partida de maquis del PCE molt important i nombrosa de la zona de Llevant (serres del Maestrat de Terol) ¹⁴⁸.

La seva dona Felisa Montoliu Gil, va ser denunciada per unes veïnes perquè al forn pastava massa pa. Va ser detinguda torturada i empresonada al castell de Morela de Rubielos on el matí del 29 de setembre de 1946 va aparèixer penjada a la cel·la. Els fills menors, Andrés Gerardo i Dionisio, van ser traslladats a les muntanyes amb el seu pare i eren coneguts com “los niños guerrilleros”. Finalment els van dur cap a València, ciutat on romandrien amagats per gent de confiança del PCE i van patir una sèrie de vicissituds que, finalment, els menaria cap a Barcelona, traslladats pel PCE a casa de Manuela Rodríguez Lázaro ¹⁴⁹ militant històrica del PSUC que vivia al barri del Carmel.

¹⁴⁸ Aquest havia estat alcalde del seu poble Gúdar (Terol) durant la República i, en finalitzar la Guerra Civil, va ser empresonat. Va sortir de la presó el 1945, coincidint amb la fi de la II Guerra Mundial, però al cap de poc temps el van voler tornar a detenir. Avisat a temps va marxar cap a la serra i va passar a formar part del maquis on formaria la seva pròpia partida. La seva dona va ser apallissada per la Guardia Civil i assassinada a la presó de Mora de Rubielos. Un dels seus fills de disset anys, de nom Florencio “Frasquito”, que pertanyia a la partida del seu pare, va morir quan en un enfrontament amb la Guardia Civil, i estant ferit, es va disparar al cap. L’aniversari de la mort de Felisa Montoliu es va produir un succés luctuós al poble de Gúdar quan aquest va ser pres pels maquis i vuit persones van ser afusellades, entre elles tres nens. Aquesta acció però mai ha estat prou clara ja que els aproximadament quaranta maquis que hi van participar eren molts joves i a la partida d’en Pichol hi havia gent gran i ni ell ni el seu fill van estar presents en aquests assassinats. El cert és que es van tirar octavetes reivindicant Felisa Montoliu. La Guardia Civil va decidir ajusticiar un mínim de dues persones per cada un dels morts i van detenir onze persones de Gúdar, antics republicans, i onze més que van treure de la presó de Morela de Rubielos i els van afusellar. Florencio Guillén va fugir l’any 1951 estant ferit al maluc per una bala, va fer 900 km. a peu fins a arribar a França, on s’incorporà al PCE. Jubilat, viurà a Txecoslovàquia i, finalment, a Ripollet, on va morir el 1998. Per més informació sobre les activitats del guerriller Florencio Guillén “Pichol”, consultar el llibre de: SANCHÍS ALFONSO, José R., *Maquis: una historia falseada, La Agrupación Guerrillera de Levante (desde los orígenes hasta 1947)*, 2 Volums, Edita Gobierno de Aragón, Zaragoza, 2008.

¹⁴⁹ Manuela Rodríguez Lázaro (Bilbao 1917), militant i activista històrica del PSUC i, posteriorment, del PCC. Pràcticament tota la seva família: el marit, el seu fill Helios, i altres familiars, van sofrir la repressió franquista essent detinguts i torturats diverses vegades al llarg de la dictadura. El seu domicili al barri del Carmel (Barcelona) va ser refugi de tot aquell que fugia de la persecució franquista. En Gerardo i Dionisio Guillén van trobar aixopluc durant un temps a casa seva. Aquests van mantenir l’amistat i el contacte amb Manuela Rodríguez fins a la mort d’aquesta, el 2009.

Font: Família Guillen. *Felisa Montoliu, la mare, amb els seus tres fills: Andrés Gerardo i Dionisio, els dos petits, i Florencio "Frasquito"*.

Finalment, arrel de la nova ubicació de l'empresa a Ripollet, s'hi van instal·lar a aquest municipi. Aquesta empresa va ser de vital importància per al PSUC a nivell de Catalunya. Els germans Guillén eren membres d'aquets partit i al barri d'Horta, a la seu de l'empresa, ja tenien multicopistes on ciclostilaven part de la propaganda de mà. També actuaven com a centre de distribució de la propaganda que rebien de França però tant l'empresa com el lloc que tenien per fer la propaganda se'ls havien quedat petits pels volums que manegaven i van decidir traslladar-se a un lloc més adient i espaiós i aquest el van trobar a Ripollet, segons explica Gerardo Guillén:

“A la construcció de l’empresa de Ripollet ja vàrem preparar un segon pis que estava aïllat de la resta de l’edifici. Es pujava per unes escales independents i tenia la porta d’entrada sempre tancada. A les persones que hi treballaven els hi dèiem que aquella part la teníem llogada a una altra empresa. El partit va muntar totes les màquines i la instal·lació necessària per editar el “Mundo Obrero” i el “Treball” per tot Catalunya. Sempre s’imprimia en horari normal de feina, mai a la nit. Els impressors eren Ricardo Juan i la seva dona, tots dos del PSUC. Es feien paquets i teníem un muntacàrregues amb el que carregàvem un camió que anava als punts de distribució que nosaltres no coneixíem. Teníem prohibit tenir contacte amb ningú del partit a Ripollet, només teníem contacte amb membres del Comitè Executiu. A l’empresa, fins a la fi de la dictadura, no contractàvem ningú que fos del PSUC, per mantenir el secret què a la nostra empresa hi havia l’aparell de propaganda més important del partit a Catalunya. A la caiguda de la dictadura ens vam presentar al PSUC de Ripollet quan la impremta ja estava desmantellada i es podia imprimir legalment. Aleshores vam contractar alguns treballadors del PSUC local.

La nostra feina de col·laboració secreta, però, no acabava aquí perquè, des de 1972 fins al 1975, el Comitè Executiu del PSUC, que integràvem entre dotze i catorze persones, entre els quals hi havia Antoni Gutiérrez “El Guti”, Gregorio López Raimundo i altres, quan s’havia de reunir ho feia, en moltes ocasions, a una casa que teníem a l’Esquirol (Osona). Ens avisaven i primer hi anàvem nosaltres, la meva dona i els nens, per no aixecar cap sospita, i més tard, a poc a poc, arribaven els altres i, de vegades, s’hi estaven alguns dies. El meu germà i jo, érem d’una mena de gent que si en una conversa havíem de passar per fatxes, doncs ho fèiem. A la clandestinitat, i pel muntatge que teníem, la discreció era la clau per no destapar cap sospita.

(Andrés Gerardo Guillén PSUC).

L'espai de coordinació, lluita i organització de CCOO de Ripollet - Cerdanyola.

En aquesta època, la coordinació de CCOO., moviment majoritari a l'àrea, depassava l'espai de Ripollet - Cerdanyola que fins al 1976 s'estenia a empreses de Montcada com Valentine, Aismalibar, Ignis, Fenwink, AMP, General Cable, de Mollet com Derbi, New Pol i la Tenería o al polígon de Montmeló - Montornès amb empreses com Starlux, Contadores i Periman entre d'altres.

Aquesta àmplia àrea de coordinació que mostra, en part, les dificultats de CCOO. per estar present a la majoria d'empreses apareixia a alguns documents com zona del Vallès Oriental, i fa palesa la escassa coordinació amb Sabadell, al Vallès Occidental. En aquest espai de Mollet – Montornès - Montmeló es van desenvolupar moltes accions sindicals. Allà van ser detingudes algunes persones de Ripollet- Cerdanyola mentre llençaven propaganda en les zones de polígons industrials. Al polígon Riera Marsà de Montornès van ser detingudes Carmen Rodríguez de Plataformes i Carmen Martínez “la paisana” que, en aquest indret ja havia estat detinguda en una altra ocasió amb el seu marit Ramon Pla, “el paisano” tots dos de BR:

Després de ser acomiadada de Joresa el 1972 vaig treballar a Panrico i més tard, a la fàbrica de camises de Cerdanyola on també hi treballava l'Imma Prat. Era una empresa on hi havia unes setanta dones treballant i nosaltres érem les dues úniques organitzades. Ho recordo perfectament perquè és quan estava treballant que em van agafar. Va ser el gener de 1975 al polígon Riera Marsà de Montornès. Haviem fet tres grups de tres i estàvem llençant propaganda per la condemna a mort de Salvador Puig Antic.

Em va detenir un guàrdia urbà local de paisà quan vàrem entrar a un bar per tirar octavetes. Va sortir corrents darrere nostre i em va agafar. Em va donar una bufetada i em va entregar a la Guardia Civil de Mollet que em va tenir quaranta hores dreta en un passadís i després em va entregar a la Guardia Civil de Granollers. Allà, a banda, d'algun insult, no em van maltractar. Vaig coincidir al calabós de Granollers amb dos companys més

de Plataformes que els havien detingut fent una pintada: Magda, que era la dona de Carlos Lucio, i un tal Ramon de Mollet, un xicot alt.

A la Magda i a mi ens van traslladar a la presó de dones de la Trinitat, a Nou Barris. Només érem quatre o cinc dones. Aquesta presó La portaven unes monges i feia molt de fred. Les monges ens deien que no feia gaire que havien estat allà les detingudes per la caiguda de l'Assemblea de Catalunya i s'havien emportat totes les mantes, perquè veiéssim com eren d'egoistes. M'hi vaig estar un mes i mig i va coincidir que estant allà, el 2 de març de 1974, van matar Salvador Puig Antic.

(Carmen Rodríguez -Plataformes- Anticapitalistes).

Em van detenir dos cops al polígon de Montornès. La primera vegada anava amb el meu marit, en Ramon Pla, i amb Pepe Martínez, d'Aismalibar, aquest últim era la primera vegada que sortia a tirar fulls clandestins. De sobte, es va aturar un cotxe i van sortir dos membres de la Brigada Político-Social. Com jo corria menys que els altres, em van agafar. Em van preguntar que feia i els vaig dir que buscava feina i que havia sortit corrents perquè unes altres persones m'havien dit que ho fes. Em van regira la bossa de mà i en veure que no portava res em van agafar el DNI i em van dir que anés a Laietana a buscar-lo. Quan m'hi vaig acostar, em va interrogar un tal Torres i jo li vaig dir que era modista i que treballava a casa. Em va mostrar un full on hi havia el meu historial i el del meu marit. Va venir un altre, que feia de policia dolent, i va començar a insultar-me i a cridar mentre jo m'amagava darrere d'en Torres, que feia de policia bo. Finalment, només em van tornar a fitxar i em van deixar anar.

La segona vegada anava en cotxe amb el meu marit pel mateix polígon. Portàvem una bossa plena de propaganda per llençar quan ens vàrem adonar que un cotxe ens seguia. Vam acordar que, si era la policia, un dels dos s'havia de salvar. Aleshores ell va aturar el cotxe en un camí i va marxar. Jo portava la bossa i vaig córrer però, efectivament, eren policies que em van perseguir fins agafar-me. Jo vaig intentar perdre temps per tal que en Ramon tingués temps de fugir i els vaig dir que la bossa me l'havia

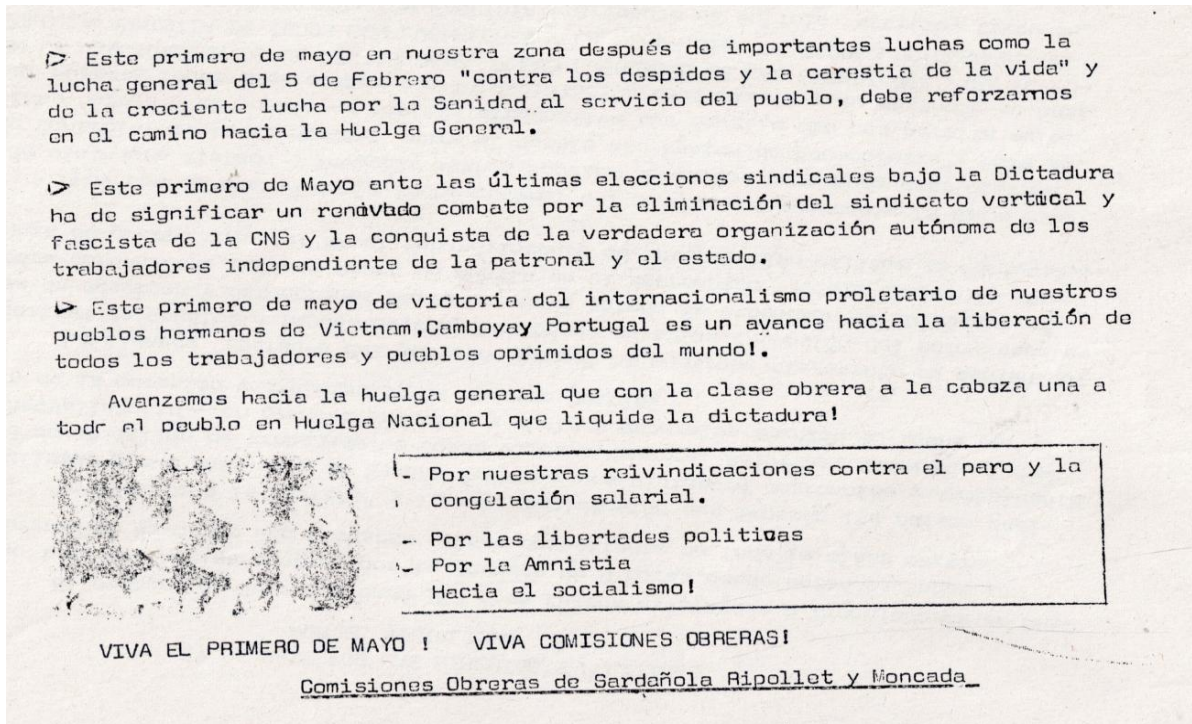
trobat. Em van agafar i en tornar al camí vaig veure en Ramon parat i també el van detenir.

Quan ens portaven detinguts li vaig preguntar perquè no havia fugit i em va respondre que no va voler deixar-me sola i que el que passés seria per tots dos. Ens varen portar a la caserna de la Guardia Civil de Granollers on jo vaig fer veure que tenia atacs i em van portar a l'hospital de Granollers on em van posar un sedant, tot això per fer passar el temps. Quan vaig despertar, i ja no podia dissimular més, em van retornar a la caserna. Després de dos dies al jutjat ens van deixar en llibertat amb càrrecs.

(Carmen Martínez-Bandera Roja)

A més d'aquesta activitat intrazonal, que es duia a terme per part dels militants de diferents organitzacions, altres elements ens mostren aquests lligams de coordinació d'aquesta àmplia zona, són les referències explícites a la coordinació de CCOO al llarg de tot aquest període entre Cerdanyola- Ripollet- Montcada, com era també la caixa solidària que servia tant per les despeses de propaganda com per la solidaritat amb les empreses amb lluita, el que ens mostra una realitat de funcionament organitzatiu molt flexible i adaptatiu a les circumstàncies que es va mantenir fins a l'arribada de la democràcia.

El full que crida a la mobilització del Primer de Maig de 1976 segueix signat per les CCOO. de Cerdanyola- Ripollet i Montcada. Aquest full reflecteix el moment polític que es vivia on, les consignes d'acabar amb la dictadura, tenen un pes més rellevant que les que es feien quan el dictador era viu. Durant la dictadura franquista les consignes es focalitzaven, majoritàriament, en les reivindicacions econòmiques i la llibertat sindical. Al llarg de tot el període dictatorial, gairebé la totalitat dels fulls clandestins, les informacions obreres, les informacions dels moviments associatius com les AAVV i les revistes, com per exemple, la Revista de Sardanyola, s'escrivien en castellà Això comportarà algunes actituds que van lligar el castellà com a llengua de la classe obrera i el català, amb el que es coneixia com "petita burgesia".

Font: Arxiu propi. Full de la crida del 1º de maig de 1975, CCOO.

Les convocatòries de les reunions clandestines es feien de viva veu: en finalitzar una reunió ja es convocava la propera. D'entrada, per temes de seguretat, no es sabia el lloc. Es feia un cita inicial en un indret conegut o en un bar de confiança i, un cop allà, una persona comunicava on s'havia d'anar. Quan les convocatòries eren excepcionals a causa d'una vaga o una altra acció no prevista, la convocatòria partia habitualment dels responsables de l'empresa en vaga que avisaven els companys d'altres empreses per tal que fessin extensiva la convocatòria. En cap cas, però, es feia per escrit.

Quan les convocatòries provenien de la Comissió Obrera Nacional o d'organitzacions fora de l'àmbit cobert per Ripollet - Cerdanyola - Montcada - La Llagosta es fixava un punt de trobada o control al que calia anar amb un element identificador, ja que no tothom es coneixia, com les revistes "Triunfo" o "Cambio 16".

Els llocs de reunió ¹⁵⁰ ens mostren aquesta agrupació d'empreses en l'espai comentat, ja que es feien a diversos emplaçaments: a Montcada, a l'Església de Can Sant Joan a

¹⁵⁰ Llocs indicats per entrevistats de CCOO: Saturnino, Bernal, Didac, Fàbregas, Antonio, Zaino, Ramon, Martos, Ramon, Pla i altres.

Montcada - Bifurcació, un espai on es reunien pràcticament totes les organitzacions, on hi havia uns capellans molt accessibles i col·laboradors. A Cerdanyola, en una zona propera al restaurant Ca la Roser, situat a la carretera de Barcelona-Sabadell. També a Collserola, enmig del bosc, abans d'arribar a la masia de Can Catà. A Ripollet, des dels seus inicis i fins a començaments de 1970, als Pinetons, petita pineda als afores del poble en direcció a Santa Perpètua. Aquests eren alguns dels llocs habituals de les reunions àmplies de CCOO.

Fora d'aquesta zona, es feien reunions al bosc de Martorelles a les que acudien representants d'empreses de l'àrea de Mollet – Montmeló. També es feien assemblees o reunions més àmplies de CCOO o d'una empresa al convent del Crist Treballador situat a la carretera de l'Arrabassada en el terme de Sant Cugat, així com en el Centre Borja dels jesuïtes d'aquesta mateixa localitat. En aquest darrer centre, el contacte per aconseguir el local era Ignasi González Faus,¹⁵¹ que sempre que tenia lloc una trobada comunicava als assistents que a la sala hi hauria una Bíblia per cadascú, com a coartada, en cas de presència policial.

Les reunions a les esglésies locals de Ripollet, Cerdanyola o Montcada eren bàsicament trobades puntuals davant de fets concrets o assemblees amb ocasió de vagues d'empreses o vagues per convenis, com el del metall, però no es feien reunions regularment ja que calia l'autorització del mossèn. L'església de Ripollet, amb mossèn Mora al capdavant, va ser molt oberta per les reunions amb motiu de les vagues del 1973 i les del metall de 1976 però, paradoxalment, sempre va ser reticent a facilitar locals per les reunions de CCOO. o de partits. En aquest cas, es desentenia i feia que li demanessin al seu vicari. Per contra, a l'església de Sant Martí de Cerdanyola els mossens Josep Rosell i Àngel Bringuè facilitaven els locals de les seves dependències per a fer reunions de forma regular. El més usat era una petita sala, amb una sola entrada, situada al costat del centre parroquial. L'església de Montcada també era un lloc disponible on fer reunions.

¹⁵¹ González Faus, Ignasi, València 1933. Jesuïta, professor emèrit de Teologia a Barcelona i en diversos països d'Amèrica Llatina. Ex responsable acadèmic del Centre d'estudis «Cristianisme i Justícia» de Barcelona va ser ordenat sacerdot el 28 juliol de 1963 i, posteriorment, es doctorà en Teologia a la universitat alemanya d'Innsbruck el 1968. Aquest mateix any començà a exercir la docència a la facultat de Teologia.

La participació en una manifestació il·legal convocada per partits, com la del Primer de Maig, un llançament d'octavetes o una pintada de parets, es convocava per grups. Prèviament, a una hora determinada s'establia una cita de seguretat a la que acudien els participants. Quan finalitzava l'acció, els participants anaven a un lloc determinat per comprovar que no faltava ningú. Si algú hi faltava, era prova que havia estat detingut i, en aquest cas, s'activaven els protocols de seguretat per evitar més detencions.

Les manifestacions pròpies de cada partit o les mobilitzacions amb motiu d'una convocatòria, com la del Primer de Maig o l'Onze de Setembre, s'organitzaven de forma que els membres dels partits o organitzacions convocants es situaven a les voreres o als voltants del lloc d'inici. A l'hora prevista saltaven al mig del carrer i iniciaven la manifestació cridant els eslògans al·lusius al motiu de la concentració. Aquestes manifestacions rebien el nom "d'enquadrades" pel fet d'estar integrades, exclusivament, per militants de les organitzacions convocants. Per fer-les més nombroses, la convocatòria es feia extensiva a d'altres militants de l'entorn. En general, aquests tipus de manifestacions duraven uns deu minuts com a molt i aplegaven entre quaranta i seixanta persones.

Els mitjans empleats pels manifestants per l'autodefensa solien variar en funció dels partits. El PSUC, CCOO. i altres organitzacions afins, com Bandera Roja, no portaven elements d'autodefensa, més enllà d'algun diari, com La Vanguardia que tenia molt de paper ¹⁵². Les organitzacions a l'esquerra del PSUC, com Plataformes, PC(m-l), organitzacions trotskistes, en general i altres portaven elements sòlids com barres de ferro, bats de beisbol o similars i, de vegades, còctels molotov que eren totalment rebutjats per PSUC i Bandera Roja que consideraven que impediien la presència de persones no organitzades a les manifestacions. Quan la manifestació era conjunta, abans de començar, aquest aspecte propiciava acalorades discussions entre els integrants de les diferents organitzacions, que podia comportar l'exclusió o amenaça dels que portaven elements d'atac, com els còctels molotov o pals per enfrontar-se o defensar-se de la policia si era necessari:

Nosaltres teníem la directriu, per part dels dirigents de la nostra organització, d'anar armats a les manifestacions amb barres de ferro i

¹⁵² El diari es plegava en diagonal i s'enrotllava per donar-li l'aparença i la força d'una porra. Al ser un diari, en cas de detenció, no podien acusar de portar cap tipus d'arma.

còctels molotov que fèiem amb una fórmula que només coneixíem nosaltres i que si tocava a algú li podia arribar a fer molt de mal. Fèiem convocatòries en un lloc on es congregava gent de l'organització i en un moment determinat fèiem "el salt" al bell mig del carrer, tiràvem octavetes i cinc o sis còctels i, seguidament, ens dispersàvem.

(Juan de Dios Cañete PC- m-l).

Aquestes manifestacions eren diferents de les convocades amb motiu de vagues, amb molta més participació, i que acostumaven a sorgir de forma imprevista o poc organitzada. Convocades habitualment pels comitès de vaga de les empreses, estaven directament lligades a reivindicacions pròpies o problemes derivats de les mateixes, com detencions o acomiadaments, motiu pel qual contaven amb una major presència de gent que les convocades pels partits.

Les accions obreres 1970-1972.

La construcció de la Universitat Autònoma de Barcelona, iniciada l'any 1969 a Bellaterra (Cerdanyola) va propiciar l'arribada a la zona d'un grup important de militants de CCOO. del sector de la construcció. Un sector que, fins aleshores, no havia tingut pràcticament cap rellevància a les activitats sindicals dutes a terme a Ripollet - Cerdanyola. Aquests, a banda de participar en vagues i reivindicacions pròpies, es coordinaven, en ocasions, amb les CCOO. de la zona per donar suport a les manifestacions, tancaments o concentracions davant les empreses que entre els anys 1970-1973 es van donar en aquesta àrea. Una de les primeres manifestacions massives a Cerdanyola va estar organitzada pels obrers de la UAB:

"Jo vaig arribar a l'Autònoma el 1969 amb l'empresa Dragados y Construcciones i, amb motiu d'una vaga, van acomiadar a tres o quatre que

eren del PSUC. En Paco Trives ¹⁵³ em va cridar i em va dir que havíem d'enfortir l'organització de l'Autònoma fent entrar més membres del PSUC, total que en vam arribar a ser entre vint i vint-i-cinc els que ens reuníem cada dia als aparcaments. Estàvem distribuïts per totes les facultats fet que ens va permetre guanyar les eleccions sindicals i vàrem ocupar gairebé tots els càrrecs. Vam aconseguir dues ambulàncies, un menjador, un metge i moltes altres coses.

El contracte se'ns acabava i no ens el renovaven, ja que hi havia establert un sistema pel qual entrava un de nou i marxava el més antic. Aleshores, el meu company Manuel Ruiz Yamuza del PSUC, que ja havia estat els anys seixanta a la presó de Burgos i havia patit tortures en la seva detenció, ens va dir que els últims dies faria hores extres per tenir un racó però col·locant un cable elèctric es va produir una descàrrega i "ja no hi era".

Els, pràcticament, mil tres-cents treballadors de l'Autònoma vam anar a l'enterrament a l'església de Cerdanyola. Quan estava a punt de començar l'ofici la seva família, en la que tots eren comunistes, no havia dit res sobre que el difunt hagués preferit no fer cap cerimònia religiosa. Llavors en Paco Trives i jo mateix vam anar a comentar-li aquesta situació al capellà que va demana a l'esposa del difunt que confirmés el que li estàvem dient. Així ho va fer i, aleshores, Trives, Bravo de Sabadell, jo i altres que no recordo, ens vam posar el fèretre sobre les espatlles per sortir de l'església.

En Truyols, l'amo de la funerària de Cerdanyola – Ripollet, es va posar al davant amb els braços oberts dient que allò no es podia fer. Finalment, es va apartar i vàrem anar fins al cementiri de Cerdanyola amb un gran seguici. Al nostres pas els veïns sortien als balcons, devien pensar que era l'enterrament d'un ministre per la quantitat de gent que hi anàvem. En el cementiri es va explicar tota la història de lluita i repressió de Manuel Ruiz.

L'Autònoma va ser des de llavors una empresa pilot per la zona i els que hi havíem treballat érem quasi sempre escollits delegats en altres empreses

¹⁵³ Trives Messeguer, Francisco, membre del PSUC de Sabadell a la clandestinitat. Regidor d'aquest partit per aquesta ciutat en les primeres eleccions democràtiques municipals. Serà donat de baixa amb onze membres més del Comitè Central el 10 de desembre de 1981 per haver signat el document "prosoviètic" que posava en qüestió la política seguida pel Partit a partir del V Congrés. Formarà part de la direcció dels escindits del PSUC que crearan el PCC (Partit dels Comunistes de Catalunya).

quan els treballadors s'assabentaven que veníem de treballar a l'Autònoma”.

(José Angulo, treballador a la construcció de la UAB- PSUC).

El 1971 i el 1972 van ser anys d'accions i vagues amb una forta repercussió en aquesta àrea del Vallès. Aldai, una empresa situada a Cerdanyola, va iniciar el 30 de novembre de 1971 una sèrie d'accions de suport a unes reivindicacions econòmiques: un augment salarial de tres-centes pessetes setmanals més tres pagues extres a l'any. Les accions les dirigien militants de l'OSO (Oposición Sindical Obrera)¹⁵⁴ que també ho eren del PC (m-l). A causa d'aquestes accions es va produir l'acomiadament de vint-i-cinc treballadors. El 20 de gener de 1972, cap a les cinc de la matinada, es va produir una acció repressiva contra el treballador R.B. al que un grup d'entre vuit i deu individus, procedents de Plataformes, van colpejar acusant-lo “d'esquirol”. Aquest tipus d'accions de caràcter repressiu contra els treballadors que es negaven a fer vaga, era una pràctica habitual de les organitzacions clandestines que, normalment, no passava de les amenaces. De vegades, però, aquesta pràctica podia comportar un cert grau de violència.

La lluita d'Aldai va motivar una reunió unitària a un petit local de l'església de Cerdanyola el desembre de 1971¹⁵⁵ entre membres de diferents organitzacions : Francisco Sánchez - PC (m-l) – OSO -, Juan Hernández, Joan Morral i Ramon Martos - PSUC-CCOO -, Joan Oms i Ramon Pla – BR - i Dídac Fàbregas i Xavier García - Plataformes Anticapitalistes - que, com tantes, va acabar sense acord, més enllà de crear o participar en la caixa de resistència, ateses les diferències respecte a l'orientació de la lluita. Per les mateixes dates, el 16 de novembre de 1971, a l'empresa AICAR de Cerdanyola, propera a Aiscondel, l'O.S.O. també havia plantejat les mateixes reivindicacions que després es van fer a Aldai, fet que demostra el grau de coordinació entre les persones implicades amb aquesta organització.

¹⁵⁴ L'Oposición Sindical Obrera (OSO) ve a ser un sindicat clandestí creat pel Partit Comunista de Espanya que va actuar a finals de la dècada del cinquanta i principis de la dècada dels seixanta. El Partit Comunista de España, l'any 1965, en el seu VII Congrés optà per Comissions Obreres. L'OSO, com a denominació va ser represa pel Partit Comunista d'Espanya (marxista-leninista) escissió del PCE produïda l'any 1964 amb motiu de les noves estratègies d'aquest partit basades en la Reconciliació Nacional i el denominat Pacte per la Llibertat.

¹⁵⁵ Declaracions de Ramon Martos

En la primera setmana del 1972, i amb motiu d'una sèrie d'accions reivindicatives anteriors, a Fenwik, una empresa situada a N-II al seu pas per Masrampinyo de Montcada i Reixac, es va produir l'acomiadament de José Ríos (PSUC de Ripollet) i Alfonso Formáriz Poza, capellà obrer de Plataformes Anticapitalistes. Malgrat la pressió dels treballadors, l'ocupació de l'empresa per part d'un piquet de Plataformes, entre els que s'hi trobava Alfredo Lafuente ¹⁵⁶ i altres accions com l'escampada d'octavetes¹⁵⁷ cridant a la solidaritat, aquests no van ser readmesos.

Aquest any de 1972 també s'incorporà a la lluita, per les seves reivindicacions de conveni, l'empresa Trilla S.A. de Ripollet en la que el PSUC tenia dos membres destacats: els germans José i Diego Zahino. Igualment, a inicis de desembre, els treballadors de l'empresa Riviere de Cerdanyola van fer aturades parcials en suport de les negociacions pel seu conveni. Finalment, van anar a la vaga a causa dels acomiadaments de la patronal davant aquesta lluita reivindicativa. De les accions comentades anteriorment, podem comprovar com l'element central inicial és el de les reivindicacions econòmiques, on la negociació de convenis hi juga un paper destacat. La repressió i la manca de mecanismes legals de defensa dels drets dels treballadors provocaven que les lluites derivessin en fortes repressions i acomiadaments. En aquests context, la necessitat de llibertats polítiques i sindicals i, en conseqüència, la caiguda de la dictadura franquista esdevenia una necessitat prioritària per aconseguir el conjunt de llibertats democràtiques que permetessin a les organitzacions obreres tirar endavant les seves reivindicacions.

La lluita de Riviere va fer surar les diferències entre organitzacions. En ocasions com aquesta les diferències podien portar, fins i tot, a deixar sol a algun acomiadat pel fet de no estar d'acord amb altres membres de diferents organitzacions clandestines que tenien diferents conceptes de lluita. Aquest és el cas de Carmen Rodríguez (BR), la paisana, acomiadada per la vaga de Riviere:

¹⁵⁶ Declaracions a l'entrevista d'Alfredo Lafuente

¹⁵⁷ En concret l'11 de gener de 1972 es produeix una tirada d'octavetes per la zona de Montcada i Reixac demanant la defensa d'un jornal digne i el cobrament del 100% en cas de malaltia i jubilació, a més de la readmissió dels acomiadats de l'empresa.

Vaig entrar a Riviere. Els hi vaig dir que era soltera, perquè sinó no t'agafaven. Allà vaig conèixer l'Estrella Ferreiro que entraria a Bandera Roja. Hi havia un grup de gent organitzada: un era en Xavi Gordo PC (m-l) que treballava a les oficines, però era tan clandestí que no feia res. També hi havia en Jaume Tuset (Plataformes) i en Jordi Gabaldà, que era d'un grup estrany. Aquesta empresa havia vingut de Barcelona on hi havia hagut algunes lluites i acomiadaments el que feia que alguns dels antics treballadors que encara quedaven, i que eren del PSUC, em diguessin que la gent estava cremada i no volien fer res. Un d'ells, un tal Soria que era de Sabadell, sí que es va incorporar a les reunions.

Els jurats d'empresa eren fluixos i propers a la Direcció. Jo em vaig començar a moure per les reivindicacions del conveni i anava amb l'Estrella per totes les seccions. Segons l'empresa jo anava per les seccions amb l'Estrella perquè era una noia guapa i així ens feien cas però jo veia que el meu discurs tenia acceptació. Dinàvem fora de l'empresa i era el moment de parlar també amb la gent. A més fèiem la serp ¹⁵⁸ per les seccions...Quan varen acomiadar al de Sabadell, el Soria, vàrem parar la fàbrica. A continuació em van acomiadar a mi i, més tard, l'Estrella Ferreiro.

Davant els acomiadaments vam convocar una reunió de CCOO de fàbrica i quina va ser la meva sorpresa quan em van acusar de no ser prou clandestina, de no acceptar la disciplina, posant en perill l'organització interna, i em van expulsar del grup. Els treballadors van parar però l'acció no va continuar perquè "els clandestins" no feien res ja que per ells era més important aguantar per ser més forts que parar i que els descobrissin. Aquest concepte ja l'havia sentit quan era de Plataformes i, finalment, vam quedar al carrer.

Al judici ens va defensar Josep Solé i Barberà fet que va fer enfadar molt Francesc Gallissà (col·lectiu Ronda) que fins aleshores havia estat el nostre advocat. Va venir molta gent però tots els membres del jurat d'empresa van

¹⁵⁸ La serp era una forma de manifestar-se per l'interior d'una empresa que es feia servir a les lluites sindicals internes. Es començava agrupant un nombre de treballadors d'una o varies seccions i es feia un recorregut per l'empresa cridant a aturar les màquines i sumar-se a la manifestació, d'aquí el concepte de serp. Finalment, es feia una assemblea.

declarar en contra nostre dient que jo a les assemblees deia: “Falten pins al voltant de Riviere per penjar els jurats de l’empresa”. Vam perdre el judici. Quan va finalitzar va venir a parlar amb mi el cap de personal per dir-me que només havia demanat una sanció de trenta dies però que la direcció havia volgut que ens acomiadés.

Al cap dels anys, sent regidora de Badia pel PSUC, vàrem anar a reclamar una millora social per al barri al departament de Serveis Socials de la Generalitat i ens va rebre el director. Va comentar que ell coneixia Badia i li vaig respondre que el recordava perquè havia estat a Riviere de cap de personal i molts vàrem lluitar perquè pogués estar on estava. Em va reconèixer i va dir que les nostres lluites van ser molt necessàries i va donar l’ordre immediata que se’ns concedís el que demanàvem.

(Carmen Martínez- Bandera Roja)

Respecte al mateix tema dels acomiadaments, i en contrast amb l’anterior declaració, Jordi Gabaldá, treballador de Riviere i membre de la Comissió Obrera, en relació a aquella vaga i acomiadaments recorda:

Jo vaig entrar en contacte amb la política a la parròquia del barri del Fondo on hi havia un capellà que es deia Sayrach. Allà feien xerrades i era un lloc de reunió. De bon començament, vaig connectar primer amb en Solé Amigó, que més endavant va ser detingut arran del cas Puig Antic. Aquest proposava posar en marxa un nou partit comunista però no va quallar.

Tenia uns amics que va resultar que eren del Grup Comunista Revolucionari ¹⁵⁹ que havia sorgit amb motiu de la dissolució del FOC. Era un grup molt petit que considerava que per fer la revolució es necessitava una teoria i, per tant, el més important era formar-nos.

¹⁵⁹ Grup Comunista Revolucionari no hem localitzat bibliografia o referències. La informació disponible és l’obtinguda en les entrevistes a: Joan Ramon Gordo i Jordi Gabaldá, membres d’aquesta organització. En les declaracions anteriors de Jordi Gabaldá es pot tenir una idea d’alguns dels seus components, el seu origen i que plantejava aquesta petita organització clandestina.

Era un grup totalment teòric. A Cerdanyola hi havia una noia d'aquest grup i em vaig traslladar per reforçar-la. Buscant feina vaig entrar a la Riviere. A Cerdanyola hi havia un altre membre d'aquest grup, en Joan Ramon Gordo, germà d'en Xavi Gordo, que treballava a l'Ignis (Montcada i Reixac).

El tema de l'acomiadament de "la paisana" va ser perquè va anar pel seu compte i nosaltres la vàrem deixar fer coses. Després del seu acomiadament ella em va demanar que fos a la Magistratura com a testimoni seu i jo li vaig dir que no, que en cap cas ho faria.

Jordi Gabaldà (GCR i al 1974 PSUC).

Les lluites obreres impulsades pels militants sindicalistes clandestins van ser la veritable punta de llança contra la dictadura, A partir d'aquestes lluites es va desemmascarar la veritable actitud d'aquesta envers les llibertats. Un element que ajudà a donar cobertura a les vagues obreres i a les reivindicacions o problemes laborals, tant col·lectius com individuals, va ser l'obertura a Cerdanyola del despatx de l'advocat laboralista Francesc Gallissà del Col·lectiu Ronda ¹⁶⁰. Gallissà, amb els seus col·laboradors, va jugar un paper important no tan sols des del punt de vista professional, sinó des del polític, ja que a més de portar tot tipus de casos es van anar definint com el despatx d'advocats de Plataformes Anticapitalistes per a totes les empreses o organitzacions amb influències d'aquesta organització que van tenir, en el seu despatx, un punt de trobada i assessorament. Aquests són els casos de Condiesel (Sant Cugat del Vallès), Joresa (Cerdanyola) i altres. En Gallissà era un advocat reconegut i gaudia d'un important prestigi que va fer que els treballadors d'altres empreses, com Sintermetal, l'escollissin com defensor en la causa oberta el 1973 pels seus acomiadaments.

¹⁶⁰ VV.AA., *Memòria antifranquista del Baix Llobregat- Los abogados laboristas en el franquismo*. ZENOBI, Laura i GASSIOT, Raimon, Col·lectiu Ronda de Barcelona, *Abogados combativos y obreros rebeldes*. Any 6, n° 10. Edició extraordinària, 2010, p. 50. L'any 1970, el col·lectiu Ronda va obrir el despatx a Cerdanyola i es va convertir en un centre de referència per la defensa dels treballadors /es de la zona des d'un punt de vista legal, on l'advocat Francesc Gallissà va jugar un paper important. Els advocats d'aquest col·lectiu es van orientar a l'articulació d'un moviment autogestionat i assembleari que els apartarà de CCOO i els farà valedors de Plataformes Anticapitalistes, i altres, al marge de CCOO.

A les empreses on CCOO. o altres organitzacions tenien més influència per aconseguir les seves reivindicacions econòmiques, es feien servir diverses tàctiques com el boicot a les hores extres, el baix rendiment, els aturs parcials d'una hora o dues o les concentracions i assemblees a l'hora d'esmorzar o dinar. En moltes ocasions la lluita per les reivindicacions finalitzava amb l'acomiadament de treballadors. Com a reacció, la vaga s'enduria demanant la seva readmissió, fent concentracions dels acomiadats davant l'empresa o repartint propaganda clandestina per difondre a les fàbriques dels voltants o per la població la situació de repressió en què es trobaven. En cas que la vaga perdurés, es feien crides a la vaga solidària i d'altres accions, com les recol·lectes per fer caixes de resistència. Eren accions tipus que es feien davant les diferents problemàtiques que s'anaven presentant.

Les caixes de resistència, a les que hem fet al·lusió, eren una de les formes més emprades per donar suport a les vagues en aquella situació de repressió i manca de llibertats. Aquestes permetien fer arribar als treballadors alguns ingressos per tal que es poguessin mantenir en vaga. Si a la repressió a la qual podien ser sotmesos se li sumava el fet de no cobrar el salari, la seva situació econòmica personal o familiar es podia arribar a ressentir tant que no els fos possible mantenir-se en vaga fins a rebre una resposta adequada a les reivindicacions plantejades a la patronal. El registre d'entrades de la caixa de resistència de la vaga d'Aldai, que mostrem a continuació, i que va del 4 de desembre de 1971 fins el 30 de gener de 1972 ens aporta, entre altres dades, informació de les empreses de la zona on d'una forma més o menys organitzada hi havia militants de CCOO o d'altres organitzacions. En certa forma, és un cert retrat de l'abast real que tenia, a inicis de 1972, la presència de les organitzacions obreres clandestines a la zona.

AYUDA SOLIDARIA A ALDAI .-

Relación del dinero recibido desde el día 4-12-71 al día 30-1-72.

ENTRADAS :

Trabajadores de :	Meler.....	2.600
	Aiscondel.....	14.083
	Ader.....	11.883
	Uralita	125
	Fusal	4.100
	Azeica	2.546
	Aismalibar	750
	Valentine	830
	Ignis	650
	Sintermetal	750
	Cogesa	805
	Relámpago (rubí)	200
Caja Resistencia Despeñados New Pol		15.000
Festivales		8.418
Jóvenes Sardanyola		7.523
" Sabadell		1.600
Comité Solidaridad Barcelona		25.000
" " Rubí		5.000
O.S.O. Barcelona		2.700
Fondo C.O. Sardanyola-Ripollet ...		2.000
Préstamo		6.000
Simpatizantes		9.600
Sorteo		6.900
Simpatizantes Barcelona		2.805
Total ENTRADAS		131.868

SALIDAS %

Semanal 1ª	15.400
" 2ª	14.560
" 3ª	13.752
" 4ª	17.200
" 5ª	28.800
" 6ª	20.491
" 7ª	8.297
" 8ª	10.600
Gastos Varios	2.068
Total Sal.	130.868

TOTAL ENTRADAS	131.868
TOTAL SALIDAS	130.868
CAJA	
	1.000

Sardanyola 30-1-72.

Font- Arxiu propi. Full d'informació dels diners recaptats per ajuda als vaguistes d'Aldai.

A través del registre de les aportacions solidàries a Aldai hom pot comprovar que de Ripollet només hi ha una empresa, Sintermetal, i de Cerdanyola les dues més grans, Uralita i Aiscondel, més algunes empreses mitjanes o petites com Ader, Fusal i Meler. També van rebre diners d'Aismalibar, Ignis, Valentine (Montcada- Reixach), Relàmpago (Rubí) o New-Pol (Mollet), fet que evidencia aquest ampli espai de relació i coordinació que mantenien les organitzacions obreres clandestines en el període 1971-1972, que s'estenia des de Cerdanyola fins a Mollet.

Si considerem que l'empresa Aicar (Cerdanyola) es trobava també en vaga, tal com hem vist per la presentació de les mateixes reivindicacions d'Aldai, la podem sumar a la llista de les que apareixen igual que Joresa o Riviere (Cerdanyola) on hi havia presència de Plataformes Anticapitalistes i PSUC, o Fenwik (Montcada) que també estava en vaga pràcticament al mateix temps, on hi havia membres compartits entre CCOO, Plataformes i OSO. Pel conjunt d'empreses que apareixen en la llista podem constatar que la presència de membres de CCOO de l'òrbita del PSUC- BR era majoritària.

Demanar diners per la solidaritat amb les empreses en vaga no era una activitat fàcil. Les persones s'havien de significar a l'empresa i no tothom hi estava disposat. Hem de considerar, per tant, que en aquelles empreses que es feia era perquè tenien cert nivell d'organització i, a la vista de les dades, podem inferir que les empreses amb certa presència organitzada de CCOO en aquesta àrea de Ripollet- Cerdanyola - Montcada estaven al voltant de la dotzena. Cal destacar els diners aportats a la caixa de resistència dels acomiadats de New-Pol (Mollet), entre els quals s'hi trobava Dídac Fàbregas, un dels màxims dirigents de Plataformes Anticapitalistes d'aquell moment.

D'altra banda, si analitzem els assistents a la reunió unitària, abans comentada, amb motiu de la vaga d'Aldai, veurem com les empreses on hi treballaven alguns dels presents coincideixen amb les empreses que hi figuren a la llista de les que aporten diners com New-Pol (Dídac Fàbregas), Valentine (Joan Oms), Aismalibar (Ramon Pla) Sintermetal (Ramon Martos).

Així, les empreses que tenien una certa implantació o presència de persones organitzades es coordinaven de forma molt àmplia dins un perímetre que s'estén des de Cerdanyola fins a Mollet. A destacar d'aquesta relació que amb Barberà, ciutat també propera, no es dona si no és amb motiu d'alguna acció puntual. La tendència organitzativa sindical era anar cap a la línia de Montcada - Mollet i els pobles d'aquest entorn com la Llagosta, Martorelles, Montornès o Montmeló. Aquesta coordinació va fer que qualsevol acció reivindicativa tingués com altaveu el conjunt de la zona indicada. Igualment les reunions es podien fer a qualsevol indret de l'àrea senyalada. Clarament Ripollet – Cerdanyola formaven un nucli inseparable al qual s'hi unien, per raons d'agrupar les forces, les empreses amb organitzacions de CCOO dels municipis esmentats.

Són els membres, en aquest cas majoritaris, de les CCOO. locals (PSUC) i els de la Coordinadora de Sectors, creada el 1971 per Bandera Roja ¹⁶¹, els que tenien una presència important a les grans empreses de la zona i els que van impulsar aquest tipus de coordinació i, en la pràctica, treballaven com si fossin una única coordinadora. Les seves diferències polítiques eren quasi nul·les en el camp de la política sindical. Aquest tipus d'organització, en un espai ample del territori entre el Vallès Occidental i l'Oriental, serà el que es mantindrà fins a pràcticament el 1975. Territorialment, Plataformes Anticapitalistes seguiran un patró geogràfic organitzatiu pràcticament igual al de les CCOO.

Arrel de la vaga de New-Pol van ser acomiadats seixanta treballadors, entre ells Dídac Fábregas que va liderar la vaga. Després de dos dies d'atur i ocupació de l'empresa per part dels treballadors, aquesta va ser desallotjada per la policia i la lluita va continuar al carrer amb concentracions a la Rambla de Mollet. Aquest acte repressiu va motivar un ampli moviment de solidaritat que es va concretar en ajuts econòmics per part de treballadors d'altres empreses. La publicació d'aquest ajuts, el desembre de 1972, per part del comitè de vaga ens mostra que al llistat d'empreses n'hi havia unes quantes de la zona de Ripollet – Cerdanyola - Montcada - , com es pot comprovar en el quadre 20.

De l'anàlisi d'aquestes dades, hom pot comprovar la presència, quasi permanent, en els llistats de solidaritat d'Aismalibar, Aiscondel, Uralita, Meler i Sintermetal que foren les empreses on van pivotar les lluites obreres de la zona que es van produir la primavera de 1973 arrel de la mort del treballador de la Tèrmica del Besòs, Manuel Fernández Márquez ¹⁶².

¹⁶¹ La CONC (Comissió Obrera Nacional de Catalunya) amb influència majoritària del PSUC s'organitzava per indústries (metall, construcció...etc.) i a nivell local per municipis d'aquí el nom de CCOO locals. BR va crear les seves pròpies CCOO i las va organitzar per sectors territorials, d'aquí el nom que rebien de CCOO de sectors. A la pràctica les relacions eren molt fluïdes i la majoria de reunions a nivell local de la zona de Ripollet - Cerdanyola eren conjuntes.

¹⁶² Per més informació de la vaga de la Tèrmica del Besòs i l'assassinat de Manuel Fernández Márquez veure: BALFOUR, Sebastián, *La Dictadura los trabajadores y la ciudad. El movimiento obrero...*pp 198-200, NEGREIRA VERJILLOS, Josep Lluís, *Cerdanyola: el camí cap a la democràcia. Moviment Obrer i ...* p.p 163-164 i SINCA, Genís, *La gota que colmó el vaso i La furia gris de los caballos, La Vanguardia*, 1 i 2 de maig del 2002.

QUADRE 20

Llista d'aportacions econòmiques a New-Pol. Zona Ripollet-Cerdanyola-Montcada

Empresa/entitat	Influència majoritària	Quantitat ptes.	Municipi
Aiscondel	PSUC	7.050	Cerdanyola
Sintermetal.	B.R	2.230	Ripollet
Vilagut S.A.	-	900	Montcada
Institut de Montcada	BR/ LCR	3.050	Montcada
Aismalibar	BR	1.450	Montcada
Meler	BR	1.661	Cerdanyola
Uralita	PSUC	2.325	Cerdanyola
UAB (construcció)	PSUC	15.200	Cerdanyola

Font: *Elaboració pròpia a partir del full del comitè de vaga de New- Pol.*

Tanmateix, la taula anterior mostra quines eren les organitzacions polítiques majoritàries a les empreses. Com es pot comprovar PSUC i Bandera Roja eren les dues organitzacions amb més presència a la zona. Les diferències aquestes dues organitzacions eren petites, bàsicament de caràcter organitzatiu, de rams en el cas de les CCOO – PSUC i territorials en el de CCOO-BR., el que feia que treballessin conjuntament en la major part d'ocasions. Les desavinences entre elles venien donades més per qüestions d'influència i determinació de qui dirigia les accions que per diferències polítiques o sindicals.

Cal destacar en aquest quadre la importància de la presència, tal com mostra la seva aportació econòmica, dels obrers de la construcció de la UAB que van jugar un paper de suport en les fortes mobilitzacions que es van produir a Ripollet – Cerdanyola, tot i que la seva coordinació principal la tenien amb CCOO de la construcció de Sabadell.

Altres empreses i organitzacions fora de l'àrea de Ripollet - Cerdanyola - Montcada també estaven a la llista de solidaritat amb New-Pol: Derbi, Contadores, Bianchini, Armco, Cursana i les C.A.C. de Granollers (Comissions d'Accions Cíviques), vinculades al PSAN (Partit Socialista d'Alliberament Nacional). Totes aquestes estan

situades en l'entorn de l'àrea de New Pol (Mollet del Vallès) al Vallès Oriental, amb influència majoritària del PSUC, el que ens mostra la capacitat que hi havia de coordinar al màxim, davant de qualsevol lluita, tot un conjunt d'empreses del que podem denominar Baix Vallès Occidental amb l'àrea pròxima del Vallès Oriental.

El fet que el Baix Vallès Occidental, Cerdanyola – Ripollet – Montcada, no es coordinés de forma contínua amb Sabadell, com a gran centre i lloc natural, només pot tenir una explicació operativa i pràctica: la presència a Montcada d'algunes grans empreses i la seva proximitat geogràfica amb Ripollet - Cerdanyola, amb els que històricament ja s'hi relacionava. A més, atesa la feblesa organitzativa, per pur pragmatisme es va donar aquest aspecte de coordinació que arribava fins a Mollet - Montornès - Montmeló creant un espai sindical que, inicialment es pot considerar atípic, però que era força operatiu.

Les mobilitzacions de 1973.

La primavera de 1973 marcà un abans i un després en la lluita obrera de la zona contra la dictadura. La importància de les accions que es generaren va situar a Ripollet - Cerdanyola en el centre de l'atenció nacional. El març d'aquest any hi va haver importants mobilitzacions en el marc de les negociacions dels convenis d'empresa. Una d'elles va ser Riviere on es va produir l'acomiadament de tres obrers, arrel de la decisió dels treballadors de deixar de fer hores extres. Aquests acomiadaments van comportar uns dies de vaga parcial de dues hores. Finalment, el conveni que havien firmat els representants sindicals, jurats i enllaços es va posar a votació i la majoria va acceptar el que aquests havien pactat. D'aquesta manera, van finalitzar les reivindicacions i els tres acomiadats van quedar en mans de Magistratura que va considerar procedent aquesta sanció. Una altra acció important es va desenvolupar a l'empresa Aicar amb tancaments a l'església, intervenció de la força pública i alguns detinguts ¹⁶³.

¹⁶³ Per conèixer més el detall de les vagues d'aquest període es pot consultar: NEGREIRA VERJILLOS, J. Luis, *Cerdanyola el camí cap a la democràcia- Moviment Obrer...*pp. 163-172, i , *Luchas Obreras en España, 1972-1973*, Nouvelles Editions Populaires, Lausanne-Suïza. Edita, Prensa Obrera (CCOO sectors del Baix Llobregat), Voz Obrera (CCOO de Màlaga), Acción (CCOO sectors del Vallès), Expresión Obrera (CCOO de Sevilla), Avance (CCOO sectors de Barcelona), 1974, pp. 63-87.

Les aturades produïdes amb motiu de l'assassinat a trets per part de les forces policials del treballador de la Tèrmica del Besòs, el 3 d'abril de 1973, va ser la guspira que va fer que el 6 d'abril a Cerdanyola, a iniciativa d'Aiscondel i Meler, s'iniciés una vaga solidària. Els treballadors d'aquestes empreses van sortir al carrer per anar a la resta dels polígons i empreses cridant a l'atur. Es va produir una vaga general que va tenir la seva culminació amb una manifestació a la tarda formada per cents de manifestants que es van dirigir a l'Ajuntament. Al llarg del dia van ser nombrosos les topades amb les forces policials que van durar fins ben entrada la nit.

Font : Arxiu propi. Vista de la façana de l'empresa Sintermetal.

El 9 d'abril s'hi van sumar, amb aturades parcials o totals, algunes empreses que no ho havien fet anteriorment, com és el cas de Sintermetal i Metapol a Ripollet. El dimarts 10 d'abril quan els treballadors de Sintermetal van anar a treballar es van trobar amb la porta de l'empresa tancada i amb el comiat de tota la plantilla per la seva participació en l'aturada solidària. Davant la porta de l'empresa es produí un enfrontament verbal entre l'empresari Alberto Vargas que, des de l'altre cantó de la tanca d'accés a l'empresa va assenyalar amb el dit a un dels membres destacats de CCOO de l'empresa i, escridassant-lo, va dirigir-se als treballadors que hi havia a la porta: "Mireu, mireu, aquest us portarà a la ruïna¹⁶⁴". Plovia fortament i, sota la pluja, els obrers i obreres de Sintermetal van marxar en manifestació pels diferents polígons i empreses de Ripollet,

¹⁶⁴ Declaracions de Ramon Martos.

aturant la producció. Van ser molts els treballadors que es van sumar a la manifestació i als piquets que hi anaven a les empreses.

Els treballadors de Sintermetal, juntament amb els que s'hi havien adherit de les altres empreses que anaven parant, van arribar fins als locals de la CNS i en trobar-los tancats, van decidir restar a l'església, prèvia autorització de mossèn Mora. Dins hi havia unes quatre-centes persones que es van declarar en assemblea permanent. Al cap d'una hora una comissió creada àdhuc va ser cridada per l'alcalde Alberto Dausá per comunicar-los que podien abandonar el tancament perquè estaven tots readmesos per ordre del governador civil Tomás Pelayo Ros ¹⁶⁵ comunicada a l'empresari de Sintermetal.

Vaig entrar en contacte amb la clandestinitat mentre era ingressat a l'Hospital de la Salut de Sabadell on vaig conèixer l'Ester Adán, que era de Cerdanyola i era de l'HOAC. Vaig començar anar al casal on hi havia en Lluís Caparrós que feia una gran labor amb la gent jove perquè ens feia pensar. Crec que sóc l'únic d'aquells joves que vaig anar a B.R., ja que la majoria van anar al PC (m- l).

Abans d'entrar a Bandera em reunia a la muntanya amb en Didac Fàbregas però, finalment, vaig conèixer la Carmen Martínez, la paisana, i em vaig organitzar a Bandera Roja.

Recordo la vaga general de Ripollet per la mort de Fernández Márquez. Van ser uns dies molt actius, fins i tot els meus pares estaven preocupats perquè no anava a casa. Ens reuníem, fèiem piquets, pintàvem parets, tiràvem propaganda, anàvem a les manifestacions... El dia de la vaga baixava sol per un carrer de Ripollet on hi havia la fàbrica dels pantalons i vaig veure que treballaven. Hi vaig entrar i amb la veu mig afònica els hi vaig cridar: “ Han matado a un compañero. ¿No os da vergüenza estar

¹⁶⁵ La mesura que va prendre l'empresari de Sintermetal, Alberto Vargas, va ser sense coneixement previ del governador civil, Pelayo Ros, i, per tant, va ser una sorpresa que confirma la manca de presència de la Guardia Civil i la policia armada, que van trigar hores a reaccionar, a la porta de l'empresa. El governador civil davant del fort conflicte que hi havia arreu de l'àrea metropolitana per l'assassinat de l'obrer de la Tèrmica va optar per apagar el foc del nou front que se li obria amb l'acomiadament de tota la plantilla de Sintermetal optant per ordenar la readmissió immediata. Tomàs Pelayo Ros, era un advocat que va fer carrera política servint la dictadura. Va començar el 1962 en ser nomenat subcap provincial del Movimiento (instrument polític de la dictadura) i després conseller nacional i procurador en Corts el 1964. L'any 1965 va ser nomenat governador civil de Zamora i el 1969 governador civil de Barcelona on va romandre fins el 1974.

trabajando? I les noies van parar totes. Recordo, inclús, que una es va espantar amb els meus crits i se'n va anar cap a l'encarregat... però sí... van parar totalment.

(Joan Pere - Bandera Roja)

La tarda del 15 de maig de 1973, el director general de Sintermetal i el cap de personal es van presentar a casa meva i em van lliurar personalment la carta d'acomiadament. Uns mesos abans, havia rebut cartes certificades adreçades al meu pare amb amenaces que si el seu fill no abandonava l'empresa, i Ripollet, el matarien i ell en seria el culpable. També va rebre una carta el meu avi en la que li deien que si el seu nét no marxava de Ripollet i de l'empresa li volarien la casa. Les cartes anaven signades per Zunzunegui.¹⁶⁶

Estava dinant i quan van trucar el timbre me'n vaig anar cap al jardí per poder fugir en cas que fos la policia. Quan la mare va obrir la porta vaig veure que eren el director de la fàbrica, Estraich, i el cap de personal. Vaig anar cap a ells i els vaig fer passar a una sala que hi havia a l'entrada. Allà em van dir que venien a lliurar-me la carta d'acomiadament. Immediatament, els vaig fer fora de casa i em vaig posar en contacte amb alguns companys per avisar-los què estava acomiadat.

Les acusacions eren totalment falses com que arribava tard a la feina, quan jo seguia les instruccions d'en Gallissà que m'havia dit: "Si t'acomiaden que mai sigui per arribar tard o treballar malament perquè llavors no podrem fer-hi res". Si t'acomiaden que sigui per una vaga o qüestions similars". Jo, seguint els seus consells, mai arribava tard ni deixava de fer la meva feina. El següent motiu era proferir insults contra el propietari

¹⁶⁶ Pel tipus d'amenaça – fer volar la casa- el nom de Zunzunegui com emissor de les cartes era una referència expressa a Juan Zunzunegui, conegut membre de l'extrema dreta i metge de la Brigada Político-Social de Bilbao. El 6 de març de 1972 es va produir una explosió a un edifici del carrer Capitán Arenas de Barcelona amb el resultat de deu plantes derruïdes i divuit morts. Catalana de Gas mai va acceptar que fos un problema del gas i mai no s'han aclarit les causes. El n° 32 de *-Información i orientación Obrera-* fet a Calella l'abril de 1972 denuncia que Juan Zunzunegui tenia un pis que estava ple d'explosius i, per això, la policia no donava cap resposta. Segons la revista aquests explosius anaven destinats a les llibreries, cinefòrum i altres per atemorir la població i evitar el compromís amb la lluita antifranquista.

Vargas, quan jo mai l'havia insultat i, pràcticament, només havia tingut una trobada amb ell formant part d'una comissió negociadora. La darrera acusació va ser marxar d'excursió estant de baixa.

Aquesta darrera va provenir d'un avís del meu metge de capçalera, Bofill, amb el que la meva família i jo teníem molta confiança. Ell va ser el qui va comunicar a l'empresa que jo que havia estat de baixa per una grip molt forta, quan ja estava, pràcticament, curat era Setmana Santa i a la fàbrica només es treballaven quatre hores el dissabte. Li vaig comentar que com que a la fàbrica els dissabtes es treballava quatre hores, millor que em donés l'alta per anar a treballar dimarts, després del dilluns de Pasqua, ja que volia marxar d'excursió. Amb aquesta informació l'empresa em va posar un detectiu que va fer un informe on m'acusava de faltar al treball, sense motiu, el dissabte de Setmana Santa. Aquest informe va ser desmentit pel testimoni del conserge de la Seguretat Social, que va testificar la veritat: jo vaig anar a l'ambulatori el dissabte de Setmana Santa a buscar l'alta, que era el dia que m'acusaven de faltar al treball. Tot era un muntatge. Els hi era igual acusar-me del que fos per tal d'acomiar-me.

L'endemà, en el torn del matí, els companys varen començar una vaga solidària que duraria dotze dies amb un resultat de sis acomiadats. Al llarg d'aquests dies vaig estar vivint en un pis franc de Santa Maria de Montcada, on redactàvem els comunicats de vaga, i anava a dinar a casa d'una tieta a Cerdanyola. Un dia volia anar a veure els meus pares i vaig anar pel darrere de casa i quan volia entrar vaig escoltar una veu que des d'una finestra, que donava aquest carrer, m'avisava: "No entris. Hi ha un cotxe de policia secreta situat allà dalt a l'esquerra i un altre a la dreta". Era en Carles, empresari i propietari de l'empresa Fadaic. De vegades, en aquestes situacions, et trobes amb sorpreses agradables de qui menys t'ho esperes.

Del meu acomiadament cal destacar l'aspecte polític perquè a l'empresa no hi havia en aquell moment cap reivindicació. Va ser un acomiadament totalment repressiu.

El Butlletí de Vaga diari s'elaborava, com he comentat, cada nit en un pis franc situat a Santa Maria de Montcada. En aquest s'explicava com havia

anat el dia i es donava informació sobre l'evolució de la vaga, les accions de solidaritat i algunes instruccions sobre allò que es volia fer l'endemà.

El comitè de vaga celebrava diàriament les seves reunions formals en sales cedides de la Universitat Autònoma. Els treballadors es trobaven a llocs diferents cada dia i, seguint les directrius del comitè de vaga, convergien a llocs determinats on s'informava de l'evolució de la lluita. Aquesta estratègia despistava a la policia que desconeixia els llocs de trobada. Van preparar uns dies de sensibilització de la població, previs a la convocatòria d'una jornada de lluita solidaria, i en aquest període l'empresa va fer arribar la carta de comiat a tretze treballadors més.

(Ramon Martos CCOO- BR.)

Els treballadors, en conèixer l'acomiadament, van aturar l'empresa i van demanar la readmissió. Van ocupar la fàbrica perquè era un acomiadament polític atès que en aquell moment a l'empresa no hi havia cap reivindicació ni negociació en marxa. En mantenir-se aquesta actitud per part dels treballadors, l'endemà, van arribar les forces antidisturbis de Valladolid que van desallotjar l'empresa. Aleshores, els treballadors van anar a concentrar-se a l'Església de Ripollet. El model estratègic de referència per tirar la lluita endavant era la de la vaga de Bandas de Vizcaya de la que s'havia editat un llibre que corria entre els membres de CCOO com a model referent de resistència. El llibre era "Nuestra huelga. 1966. Bandas Echevarri"(Vizcaya) ¹⁶⁷ editat a París i que, naturalment, estava prohibit Espanya.

Els treballadors en vaga es van dividir en quatre grups i cada un d'aquest tenia un responsable del comitè de vaga i unes normes a seguir (segons el *Butlletí de Vaga* nº 1 del 17 de maig de 1973) ¹⁶⁸.

¹⁶⁷ L'empresa "Laminaciones de Bandas en Frío Echévarri" tenia 960 treballadors i la seva plantilla es va declarar en vaga per un problema de rebaixa de primes i augment del ritme de treball. L'atur es va iniciar el 30 de novembre de 1966 i la històrica protesta va durar fins al 20 de maig de 1967, un total de 163 dies que van significar tota una referència pel Moviment Obrer. Aquesta experiència va ser recollida i explicada en el llibre "Nuestra Huelga- 1966. Bandas Echevarri. Vizcaya", que es va editar a París el 1968 (prohibit a Espanya).

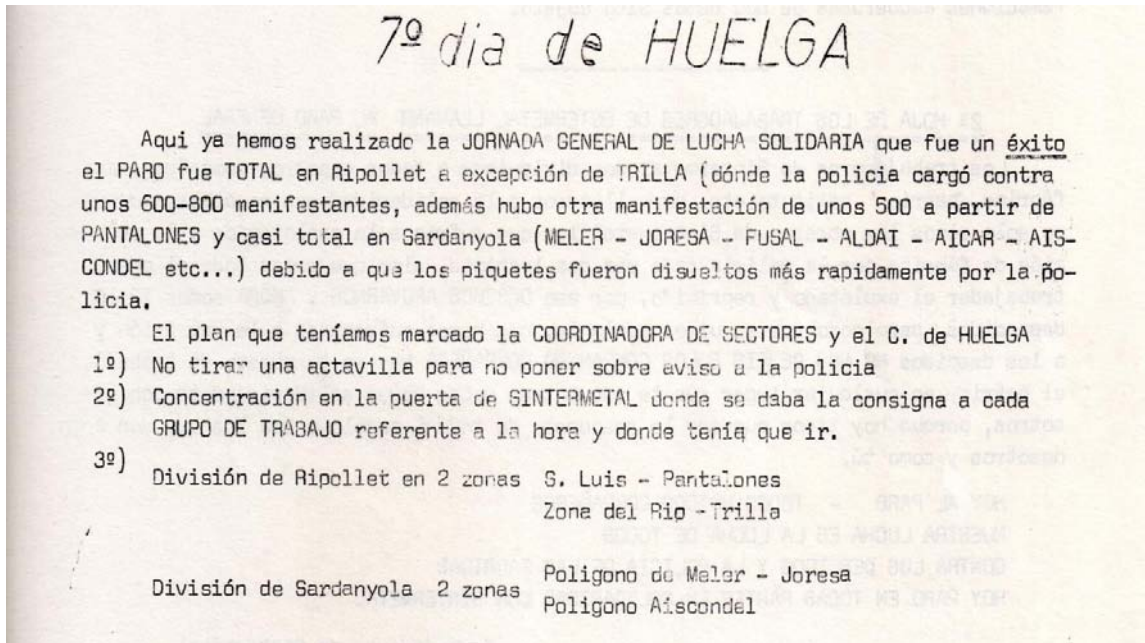
¹⁶⁸ *Luchas Obreras en España 1972-1973...* p. 67.

- 1ª Participar en les assemblees. No interrompre quan un altre està parlant.
- 2ª Vigilar que no ens segueixin quan anem a la cita de grup.
- 3ª Participar en les activitats previstes (piquets, distribució d'octavetes, manifestacions...).
- 4^a Si es perd una cita contactar amb un company del teu grup.

El cinquè dia de vaga es va produir una concentració d'entre vuit-centes i mil persones davant l'església de Ripollet on hi va haver certes tensions entre els organitzadors del comitè de vaga de Sintermetal i algunes persones, adscrites a grups de caràcter trotskista, que hi havien acudit portant còctels molotov. Alguns grups de treballadors de Sintermetal els van dir que s'ajustessin al que el comitè de vaga havia previst, que era una manifestació silenciosa i pacífica i, en cap cas, fessin servir els còctels que duïen. Finalment, es va sortir en manifestació pel centre del poble amb una participació d'unes mil persones. Aquesta va ser la manifestació política més gran feta sota la dictadura a Ripollet.

Aquesta espera per part dels dirigents de CCOO de Sintermetal, de cridar a una possible vaga general, va comportar alguns enfrontaments entre Plataformes Anticapitalistes i altres grups minoritaris situats a l'esquerra de CCOO., que ja volien convocar l'atur general des dels primers dies, i CCOO de Sectors (BR) que preferia assegurar-la fent accions de difusió i sensibilització prèvia.

Finalment, la vaga general es va convocar el setè dia de l'atur i va esdevenir un èxit total amb poques excepcions, com Trilla, on, malgrat la presència de piquets a la porta, no la va aturar. La gran majoria d'empreses de Ripollet - Cerdanyola van respondre a la crida d'atur general que va propagar-se per l'acció de quatre piquets de treballadors de Sintermetal, formats per trenta - quaranta persones distribuïdes a dues zones de Ripollet i dues de Cerdanyola.

Font: Arxiu propi. Retall del butlletí n° 7 de vaga de Sintermetal.

Aquesta hiperactivitat sindical de la zona va ser destacada en tots els àmbits de la comunicació clandestina. Veiem, com a exemple, el que publicava Informaciones Obreras en el seu n° 108 del 27 de Maig de 1973 en l'article Vallès: Sintermetal – Aiscondel. Nueva e importante movilización de masas de la clase obrera:

En un clima de lucha general, con acciones continuadas (...) la lucha ha alcanzado un nuevo nivel en la zona de Cerdanyola-Ripollet. Los trabajadores de la zona han puesto de nuevo de manifiesto la capacidad de asimilación colectiva de la clase obrera en las experiencias de lucha. SINTERMETAL y AISCONDEL han estado de nuevo en la cabeza ¹⁶⁹.

La realitat no era tan gloriosa, com els fulls clandestins volien transmetre ateses les circumstancies extremes en què s'havien de desenvolupar les lluites, els piquets o les marxades dels treballadors en vaga. Aquests passaven per la resta d'empreses i intentaven informar-les per aturar-les, com a forma d'assegurar que la vaga arribava a la majoria d'empreses i tenia impacte. Les empreses coordinades eren poques i no sempre els seus dirigents tenien prou capacitat per aturar-les. En alguns casos, quan el piquet o grup

¹⁶⁹ S'ha mantingut l'original en castellà com a model de tots els fulls i informes sobre les accions obreres, tant les realitzades específicament a la zona com altres més generals, com la que mostrem. Estaven escrites en castellà, tal com es pot comprovar en tots els documents que fan referència al Moviment Obrer que acompanyen aquesta tesi.

marxava a una altra empresa, la que acabaven d'aturat, un cop desapareguts els piquets, tornava a la feina al cap d'una estona. No tothom tenia la consciència de les raons que feien necessari l'atur i així ens ho explica l'Alberto Nava, que treballava a Mir Miró, en referència al que van fer els treballadors de la seva empresa quan van arribar els piquets de Sintermetal per fer-los aturar.

“Jo vaig entrar a Mir Miró l'any 1970. Des del punt de vista sindical, era una empresa que no tenia tradició de moure's. Era una empresa molt patriarcal, comandada per un petit empresari que coneixia a tothom. Els oficials eren els que portaven l'empresa i cobraven un sou que estava bé. Els peons eren gent gran. Recordo quan l'any 1973 vàreu entrar a la fàbrica els de Sintermetal i tu ens vas donar un míting. La gent va parar però se'n va anar tota enrere apartant-se d'on tu estaves i jo vaig venir cap al davant. Jo vaig anar amb vosaltres a l'església i a la porta de Sintermetal. Vàrem parar perquè va venir el piquet”.

(Alberto Nava – PORE)

El dia de la vaga general, el jurat d'empresa d'Aiscondel, dominat pels membres de CCOO-PSUC, van lligar l'atur en solidaritat amb Sintermetal amb la introducció d'una reivindicació pròpia relacionada amb els augments dels ritmes de treball que van interpretar com un trencament del conveni que tenien firmat. Els jurats van presentar un conflicte col·lectiu fent ús dels mitjans legals disponibles per donar-se cobertura. Així, l'atur d'Aiscondel no era tan sols per la situació de suport general als vaguistes de Sintermetal, sinó, també, per unes reivindicacions pròpies que, si no eren satisfetes, els permetia seguir en la lluita.

Aquesta estratègia impulsada, pels dirigents del PSUC d'Aiscondel, tenia relació amb l'anàlisi de la situació que feien, ja que consideraven que era el moment d'anar a la “Vaga General Política”, consigna de la direcció del PCE-PSUC per posar en qüestió la dictadura com així ho van expressar. El mateix dia de l'atur general, a la tarda-nit, hi va haver una trobada entre membres de CCOO d'Aiscondel i Sintermetal. Aquests últims demanaven no continuar la vaga, argumentant que només s'havia convocat una jornada

de lluita i, si la vaga continuava, la patronal acomiadaria els dirigents obrers de les dues empreses i la lluita quedaria feble. Gaspar Menor, d'Aiscondel, va respondre que eren molt joves i no tenien ni idea de política, perquè del que es tractava era provocar la continuïtat d'aquesta vaga general entenent que, aquesta zona de Ripollet – Cerdanyola, era la punta de llança per aconseguir la Vaga General Política.

Font: Arxiu propi. Vista de l'empresa Aiscondel

Aiscondel seguirà en la seva posició de vaga i ocupació de l'empresa, desallotjada per la policia antiavalots que havia desplaçat un gran nombre d'efectius a la zona. Els treballadors d'Aiscondel cridaran a una altra vaga general el 25 de maig amb resultats no tan bons com l'anterior del dia 23 de maig i la direcció de Aiscondel va respondre amb nous comiats que, pràcticament, afectaven a tots els enllaços sindicals de CCOO.

Cap dels jurats de Sintermetal era de CCOO. Aquest van trametre una carta a tots els treballadors en la que deien que dels tretze acomiadaments, finalment, només hi hauria sis i demanaven que el dilluns 28 de maig es tornés a la feina. El diumenge 27, en una assemblea de treballadors de Sintermetal celebrada al Centre Borja de Sant Cugat, es va proposar tornar al treball i es va aprovar per majoria, decisió que va deixar sola a Aiscondel en la seva lluita. Tal era la por i la desconfiança per part dels administradors franquistes sobre la força i l'empenta d'una empresa mitjana de cent quaranta treballadors, que tenien por de que els fets de Sintermetal es tornessin a repetir. Per aquesta raó, els efectius antidisturbis arribats des de Valladolid van mantenir a la porta

de l'empresa un reforç durant un any des de l'inici de la vaga. La decisió de tornar a la feina de Sintermetal, va provocar cert desencís i malestar entre els dirigents del PSUC d'Aiscondel que els van criticar ja que, en quedar-se sols, veien com la idea de vaga general fracassava i la seva situació quedava molt feble.

Aquesta decisió, dels membres de CCOO - PSUC d'Aiscondel, d'incloure reivindicacions pròpies per continuar la vaga, portarà, finalment, no sols a l'acomiadament de gairebé tots els jurats i enllaços d'aquesta empresa lligats a CCOO sinó a una petita crisi al sí de CCOO d'Aiscondel reflectida amb la marxa d'aquesta organització de Josep Font. Aquest crearà una candidatura independent que farà la competència a CCOO i que, més endavant, serà la llavor d'UGT a Aiscondel i a Cerdanyola.

Vaig estar a CCOO d'Aiscondel fins l'any 1973 quan, amb motiu de la vaga de maig d'aquest any, em vaig separar definitivament per estar en desacord amb el que es va plantejar per continuar en vaga. Eren reivindicacions que no tenien sentit per fer una vaga continuada. En Gaspar Menor era una bona persona, molt honrat i molt bon treballador però era una mica dogmàtic, de la corda d'en Biezobas, i això el va portar a prendre decisions que molts treballadors no volien. Els pocs enllaços i jurats que no vàrem ser acomiadats estàvem obligats a entrar a la fàbrica i llavors molta gent va dir que s'havia acabat perquè estaven cansats i van entrar a treballar. A partir d'aleshores em vaig començar a moure i a finals del 1974 vaig entrar en contacte amb en Dídac Fàbregas perquè sabia que venia del FOC. Ens vàrem trobar a un bar de Cerdanyola, el Nord, però no ens vam posar d'acord i vaig veure que estava lluny dels seus plantejaments i, finalment, vaig entrar en contacte amb la UGT que tenia un local a la Ronda de Sant Pere de Barcelona, camuflat com escola de comptabilitat, i allà va començar la meua labor com UGT que es perllongaria fins el 1991”.

(Josep Font Bernaus -UGT-PSOE)

És un moment clau on surten, a la llum, les crítiques i diferències respecte a com organitzar i desenvolupar la lluita: per un cantó els de Bandera Roja, amb influència a Sintermetal, creien que s'havia de tornar al treball, tot i que la lluita continuava; d'altra banda els de Plataformes Anticapitalistes i altres grups amb incidència menor, com el PC (m-l), que no van tenir pràcticament protagonisme en la direcció de les accions i les vagues generals realitzades, estaven més orientats a la confrontació, volien seguir amb el procés vaguista i van editar i distribuir octavetes on d'alguna manera qüestionaven als sindicalistes de Sintermetal, en particular, i de CCOO en general. En el cas dels membres del PSUC d'Aiscondel, a part del que hem comentat sobre el seu desencís per la falta de continuïtat de la vaga, van perdre el suport d'una part important dels treballadors i en veure's finalment aïllats, els acomiadats van veure que la seva sort passava a mans de la magistratura. Aquest diferent enfocament de la vaga entre el PSUC i B.R no va portar a cap enfrontament.

El que podia haver acabat amb un cert èxit, per les grans mobilitzacions realitzades, va acabar amb un regust amarg i amb certa decepció pels resultats, ja que l'escapçament dels dirigents d'Aiscondel, sumats als de Sintermetal, donarien peu a una rebaixa del paper d'aquestes dues empreses que havien estat capdavanteres de les lluites obreres a la zona. Més endavant agafaria el relleu l'empresa Meler que va mantenir intacta la seva organització interna de CCOO. on hi havia persones rellevants, com Juan Manuel Luque i, sobretot, Luis Barbosa, tots dos lligats a Bandera Roja. Aquesta empresa jugaria un paper molt important en el lideratge de les mobilitzacions que es produirien a partir d'aquest període de 1973 fins al seu tancament el 1977.

1ª HOJA DE PLATAFORMAS; SACAMOS EXTRACTOS DE ESTA HOJA QUE ILUSTRAN LA FALSEDAD DE SUS AFIRMACIONES

"DESPUES DE TODO UN INTENSO PROCESO HUELGUISTICO DESENCADENADO POR LA MOVILIZACION DE AICAR) A FINALES DE MARZO PASADO Y LAMENTABLEMENTE LOS OBREROS POR UNA ERRONEA ORIENTACION DE SUS DIRIGENTES HAN VENIDO BLOQUEANDO (IMPIDIENDO) LA EXTENSION DEL CONFLICTO EN OTRAS FABRICAS HASTA AYER, ALEGANDO QUE EL CONJUNTO DE LA CLASE OBRERA DEL SECTOR AUN NO ESTABA EN CONDICIONES PARA ENTENDER LA NECESIDAD DE LA HUELGA GENERAL SOLIDARIA."

(Quiere referirse a los paros generales del 6 y 9 de Abril, llevados principalmente a partir de Meler y Sintermetal que con su salida a la calle en Sardanyola y Ripollet respectivamente llevaron al paro General y grandes manifestaciones... Y A ESTO LE LLAMA OBREROS QUE POR UNA "ERRONEA ORIENTACION" HA VENIDO BLOQUEANDO (IMPIDIENDO) LA EXTENSION DEL CONFLICTO DE OTRAS FABRICAS!!!)

"SINTERMETAL, A PESAR DE QUE SUPONE UN AVANZE IMPORTANTE EN LA CONQUISTA DE LA LIBERACION DE NUESTRA CLASE, PARECE HABER OLVIDADO LA EXPERIENCIA DE LA LUCHA EN LOS DIAS 6 a 9 de ABRIL, EN LA QUE SE LOGRO LA INMEDIATA SUPRESION DE LA SANCION IMPUESTA A TODOS LOS OBREROS DE FABRICACION; POR LA PRESENCIA DE LA SOLIDARIDAD DE TODO RIPOULLET. Y ADEMAS LA LIBERACION DE VARIOS COMPAÑEROS DETENIDOS POR LA POLICIA ARMADA."

(Según lo anterior "Bloqueabamos" "impediamos" ahora resulta que somos nosotros los que hemos "olvidado" la extensión que hizimos(?). De tanto que lo hemos "olvidado" esta vez lo hemos hecho en Sardanyola y Ripollet a la vez !!).

"LOS OBREROS DE LA OTRAS FABRICAS NO SOLO ESTAMOS PREPARADOS PARA ENTENDER LA NECESIDAD DE LA HUELGA GENERAL, PERO COMO MAS AFECTIVA QUE NOS CONDUCE A LA VICTORIA, SINO QUE ADEMAS AFIRMAMOS QUE LA LUCHA DE SINTERMETAL NO ES PROPIEDAD EXCLUSIVA DE LOS OBREROS QUE TRABAJAN EN AQUELLA EMPRESA; SINO QUE AFECTA Y COMPROMETE AL CONJUNTO DEL PUEBLO TRABAJADOR, PORQUE LOS OBREROS NO TENEMOS INTERESES PARTICULARES Y SABEMOS QUE CUANDO NUESTRA OPOSICION ES AISLADA PIERDE FUERZA, VALOR Y EN CONSECUENCIA GARANTIAS DE EXITO."

(Según esto nos dicen que planteábamos la lucha como propiedad nuestra, que luchábamos por intereses particulares y que aislábamos nuestra lucha!!!. Difícilmente se puede falsear más).

"ESTAMOS EN DESACUERDO CON VOSOTROS, OBREROS DE SINTERMETAL POR HABER ESTADO RETENIENDO DURANTE 4 DIAS LA EXTENSION DE LA CONFLICTIVIDAD AL RESTO DEL SECTOR CUANDO LOS TRABAJADORES DE DECENAS DE FABRICAS ESTABAMOS AGUARDANDO VUESTRA PRESENCIA FISICA EN LAS PUERTAS, PARA QUE NOS SUMAREMOS ACTIVAMENTE A LA LUCHA, PERO ESTAMOS AUN MAS EN DESACUERDO CON EL MODO QUE SE LLEVO A CABO EL PARO GENERAL DE AYER. LO IMPORTANTE NO ES TAN SOLO QUE LA GENTE INTERRUMPA SU PRODUCCION SINO QUE ENTIENDA COMO DEBE ENFRENTARSE AL CAPITALISMO Y PORQUE OBJETIVOS PROGRAMADOS. ANTE ESTO ENTENDEMOS QUE ES REPROCHABLE QUE NO SE INTENTARA ORGANIZAR EL PARO GENERAL DISMINUYENDO LA CONFUSION Y SUPERANDO LA DISPERSION. "

(Como se demuestra en todo nuestro trabajo, se ha llevado una seria preparación de la extensión de la lucha. Se demuestra que luchamos contra los despidos y la represión que se abate sobre nuestra comarca, que el camino era la lucha de masas.

En cuanto a la organización de la jornada, es el colmo del cinismo; primero nos acusan de no lanzarnos de golpe y porazo luego de que no lo preparamos y al final de que permitimos la confusión y la dispersión. La preparación que hemos relatado y el resultado dado hablan por si solos, solo la masiva actuación de la policia ha impedido una mayor perfeccion.

Font: Arxiu propi. Full procedent del document de la lluita de Sintermetal editat pel comitè de vaga on es comenta els atacs rebuts en una octaveta editada i distribuïda per Plataformes Anticapitalistes. En ella aflora clarament l'enfrontament que, en plena lluita contra la dictadura, hi havia entre les diferents organitzacions.

El sector de la construcció de CCOO, al llarg de 1973, es reforçarà amb incorporacions d'obriers al PSUC com Paco Collado de Cerdanyola i Ramon Cabezas de Ripollet que, conjuntament amb Santiago Jiménez de BR., van donar un fort impuls a les lluites de la construcció a la zona. Ramon Cabezas va ser el primer secretari de la construcció de CCOO de Ripollet – Cerdanyola:

Vaig arribar de Sevilla el 1962 quan feia poc que havia passat la riuada. Vaig començar a treballar amb un petit constructor que es deia Antoni Canals. Jo era espavilat en el tema de les obres i feia com d'encarregat. Un dia em va cridar i em va dir que anés al sindicat (CNS) perquè ens tocava un enllaç sindical. Quan vaig arribar ja estava tot arreglat i em van nomenar, a part d'enllaç, responsable de la UTT local de la construcció i a l'Antonio Magdaleno de Sintermetal de la UTT del Metall.

Un dia el responsable de la CNS de Ripollet, Coromines, em va dir que havia d'anar a la CNS de Sabadell perquè hi havia una reunió de la construcció. La reunió es feia a una sala on hi havia una taula amb dues o tres persones i unes cadires plegables i allà vaig seure. Els de la taula anaven cridant les persones pel seu nom i els hi donaven uns papers. Total, que a mi no em cridaven i em vaig quedar sol; els hi vaig preguntar perquè no m'havien cridat i em van respondre que el meu nom no hi era a la llista. Retornat a Ripollet en Coromines em va preguntar com havia anat la reunió i jo li vaig dir que era la primera i última vegada que m'enviava a una reunió com aquella, ja que era una reunió de comunistes de CCOO. i m'havia enviat perquè després li expliqués el que allà s'havia parlat.

Al cap de poc temps em van deixar una carta per sota la porta de casa en la que em deien que si no canviava d'actitud tindria alguns problemes i que jo tenia una família amb dos fills i que pensés el que feia. Jo no entenia res de res i vaig anar a la policia municipal. Quan els hi vaig explicar em van preguntar si coneixia al Miguel "el Rubio" de la Seat, del qual jo no en tenia ni idea. Ho vaig comentar amb alguns coneguts i va ser quan vaig conèixer a l'Antonio Pozo que em va posar en contacte amb el PSUC local.

Tiràvem propaganda, algunes nits. De la construcció hi havia el Pozo, en Santi Jiménez i un que es deia Juan Carbonero. Em van nomenar secretari

local de la construcció de les CCOO locals (abans de la legalització). També estava en el comitè local del PSUC amb en Carles Ferré, Micheline Gravoz. Roberto Martínez i Gaspar Menor entre d'altres. Havia d'anar a les reunions comarcals del PSUC i CCOO i arribava a casa molt tard, sobre la mitjanit. Finalment vaig dimitir. Vàrem potenciar i participar en les vagues del 1975 i 1976 de la construcció.

(Ramón Cabezas- CCOO-PSUC).

Les mobilitzacions obreres i socials 1974-1977.

El petit metall es va mobilitzar a mitjans del 1974 per la negociació del conveni provincial que tenia lloc a la Delegació Comarcal de Sabadell. A causa de la intransigència de la patronal, davant la plataforma presentada, els representants sindicals enllaços i jurats varen convocar diverses assemblees i una sèrie d'accions sindicals que van portar a fer aturades el dia 8 d'agost a algunes empreses com Aicar, Meler, Aiscondel i Sintermetal amb piquets que recorrien els polígons de Ripollet - Cerdanyola cridant a l'atur van aconseguir que aquest fos generalitzat.

Meler, una empresa del metall amb uns cent vuitanta treballadors va ser la referència per la lluita obrera de la zona a partir dels acomiadaments dels dirigents sindicals d'Aiscondel i Sintermetal la primavera del 1973. Les mobilitzacions per reivindicacions pròpies i la seva solidaritat amb el conjunt del moviment obrer, juntament amb altres com Joresa, faran que ocupi en part el paper central que havien ocupat aquestes dues empreses, malgrat els esforços fets per alguns membres de CCOO. que seguien en aquestes empreses com M. Ezquerria i Luis Muñoz a Aiscondel, on va agafar un nou protagonisme Josep Font Bernaus amb un grup d'independents i Manuel Hervilla, "Tres cosechas", a Sintermetal. No tornaran a ser les referents de lluita que havien estat en els anys anteriors.

En el marc de negociació del seu conveni, les empreses del petit metall van aparèixer a escena amb la participació de multitud d'empreses de menys de cinquanta treballadors.

El seu compromís i la implicació directa d'aquestes en les reivindicacions econòmiques i socials van crear un nou escenari amb un major índex de participació: molts d'aquells treballadors que en un passat immediat, i davant els conflictes, havien jugat un paper d'espectadors que només s'implicaven a les vagues per l'acció directa dels piquets de treballadors de les grans empreses, ara es convertien en protagonistes de les seves pròpies reivindicacions.

El 1974 es van produir accions a diverses empreses pels seus convenis, en concret a finals de setembre, a causa d'un enfrontament entre un directiu i un treballador, on aquest últim va ser insultat. També en el marc de la negociació del Conveni Comarcal del Metall, on les ofertes de la patronal no eren acceptades per considerar-les molt minses, es va produir una espècie de lock-out per part de la direcció de Meler que va decidir tancar l'empresa fins al 21 d'octubre acomiadant a vuit treballadors. La vaga duraria tres setmanes en les quals les mobilitzacions, vagues parcials solidaries, i manifestacions estarien a l'ordre del dia.

Finalment, l'empresa va revisar la seva posició, canviant els acomiadaments per una sanció de quaranta dies per als vuit treballadors afectats. La Revista de Sardanyola en el nº 141 d'octubre del 1974, fent informació i difusió d'aquest conflicte, va publicar un article amb el títol de "*Meler acabó casi... bien*". El dirigent de CCOO de Meler, Lluís Barbosa, explica alguns detalls del seu contacte amb el món de la clandestinitat i la seva entrada a Meler que serà decisiva per les mobilitzacions en aquesta empresa:

"Vaig arribar a Catalunya el 1969, procedent de Cáceres, i vaig anar a parar al barri de Can Sant Joan (Montcada) on hi vivien uns oncles. L'any 1971 jo estava en el grup excursionista que hi havia a l'església de Can Sant Joan, que era un nucli de "rojillos". Teníem un grup de música folk, de nom Bacoba, i fèiem actuacions. Al grup hi participava la meua dona, Pilar Vidal, i altres dos companys: Josep Mª Diaz i Joan González. En moltes ocasions anàvem a tocar amb Jaume Arnella i gairebé sempre ho fèiem per recollir diners en solidaritat amb empreses en lluita i no cobràvem un duro.

En el meu cas, el contacte amb Bandera Roja el vaig establir amb Joan Oms de Valentine i amb Ramón Pla d'Aismalibar que venien a l'església de Can Sant Joan a reunir-se i allà ens vam conèixer.

Vaig entrar a l'empresa Meler l'any 1971 a través d'un encarregat de la secció de manteniment que coneixia la família. El 1973 ja era de Bandera Roja i vaig fer el servei militar a Cáceres on Joan Oms em facilitaria contacte amb membres de B.R. Allà fèiem trobades que em posaven al dia de com evolucionava tot.

De tornada a Meler vaig entrar a formar part del comitè de Seguretat i Higiene i vaig tenir la primera topada amb l'empresa quan em vaig queixar perquè el lloc on treballàvem, no reunia condicions. A partir d'aquí em vaig adonar que ja tenia posada la "sentència de mort". En les eleccions sindicals del 1974 ja vaig entrar com a jurat d'empresa conjuntament amb Juan Manuel Luque i es va iniciar tota una etapa de mobilitzacions, reivindicativa i solidària.

La CCOO. de Meler era molt àmplia, ja que van entrar uns vint joves que van ser, majoritàriament, la base per totes les mobilitzacions. Em van fer president de la UTT Local, essent Martin Villa el president de la CNS. Més endavant em van fer membre de la CONC amb Jose Luis López Bulla, que em cuidava molt, Paco Frutos, Pere Camps, Navales...era un altra història i allà vaig aprendre molt".

(Lluís Barbosa- CCOO.-BR.)

L'any 1975 va ser un any clau en política i va estar marcat d'una banda per les que serien les últimes execucions del franquisme: els afusellaments, el 27 de setembre, de tres membres del FRAP i dos d'ETA i per la mort del dictador Franco el 20 de novembre de 1975.

A nivell sindical local el febrer es van produir les eleccions sindicals que van comportar un cert canvi a la UTT local de Cerdanyola. La de Ripollet que tenia com a president a Antonio Magdaleno, jurat d'empresa de Sintermetal, mai va tenir cap rellevància política ni sindical que mereixés atenció. A Ripollet, les empreses amb presència

sindical es van moure al marge d'aquesta estructura. No va ser així el cas de Cerdanyola. L'elecció el 1975 de Josep Font Bernaus d'Aiscondel a la presidència de la nova junta va propiciar la intervenció en els conflictes de la UTT ¹⁷⁰ cerdanyolencs.

En Josep Font, que va començar a organitzar la UGT, era considerat, per alguns sectors de CCOO, un element moderat inclús, en certes ocasions, enfrontat amb les accions impulsades per les CCOO clandestines de les quals, segons ell, s'hi va separar la primavera de 1973. En aquesta nova Junta de la UTT (Unión de Técnicos y Trabajadores) hi havia, entre d'altres, lluitadors històrics com López Cano (Aicar), “el palizas”, Narciso Pérez (Joresa) i Lluís Barbosa (Meler) que ocupava la vicepresidència. El mandat de Josep Font va estar envoltat de polèmiques, pels esdeveniments que esclataren al llarg del període 1975-1977.

El febrer de 1975, el mateix dia que es decretà la llei antiterrorista, van ser detinguts a Ripollet dos membres de Bandera Roja: Rafael Pardo i Miguel González Bodeguero, “el Rizos”. Quan es dirigien cap a Montcada per llençar propaganda, es van aturar un moment a casa d'en Miguel i el cap de la policia municipal, el sergent F. Reina ¹⁷¹ i el caporal D. López els van regirar el cotxe i els van detenir en comprovar que portaven propaganda clandestina.

Eren dos feixistes. Ens varen esposar i ens van dur a les instal·lacions municipals de la policia local. En López li va donar un cop de puny al Miguel que li va inflar un ull. Va arribar la Guardia Civil i ens va traslladar a Badia. Un cop allà ens van esposar per sota les cames i ens van posar cara a la paret per interrogar-nos per separat. En l'interrogatori hi havia el policia “bo” el “dolent”. Anaven més pel Miguel que per mi. A ell li van posar un embut a la boca per on tiraven aigua mentre li pegaven als ronyons. Amb mi varen fer igual, però vàrem

¹⁷⁰ La UTT (Unión de Técnicos y Trabajadores) era un organisme de la CNS de la representació sindical local que agrupava els representants dels tècnics i treballadors de les diferents empreses. La seva estructura era per rams i els seus components, president, vicepresident i vocals, eren elegits pels enllaços i jurats de cada empresa i ram corresponent.

¹⁷¹ Francisco Reina Leonard i Daniel López Collado. Aquests dos municipals van formar part de l'autodenominat Ejército Español de Liberación. El 9 de març de 1983 van atemptar contra el cotxe de Carles Ferré Cuscó, alcalde del PSUC de Ripollet. Van ser detinguts i processats per un presumpte delictes d'incendi, en grau d'inducció.

aguantar. Abans de l'interrogatori, mentre érem al calabós, en Miguel em va dir: "Rafa jo tinc confiança en tu però has de tenir clar que si els hi dius alguna cosa encara et pegaran més, perquè els hi diguis més." Així ho vaig fer, els vaig dir que era casat amb dos fills petits i que jo no en sabia res de res.

Ens portaren al jutge i aquest s'inhibí perquè hi havia Estat d'excepció i ens deixà en llibertat. Al cap de cinc o sis dies la meva dona em va trucar a la feina perquè anés cap a casa. Quan vaig arribar hi havia la Guardia Civil que em va tornar a detenir i el mateix va fer amb en Miguel que estava a casa seva. Ens van portar al jutjat i directes cap a la Model. Del registre de casa només van trobar un llibre de Carlos Marx que m'havia deixat Ramon Martos i el llibre del Padrino perquè portava una pistola a la portada. Tota la documentació l'havia tret abans la meva dona i la meva mare ja que un policia municipal, que era veí de l'escala, la va avisar que vindrien a detenir-me i li va donar temps a netejar la casa de propaganda.

A la Model vam viure, el 19 d'octubre de 1975, el motí per la mort del "Habichuela" ¹⁷² a mans del cap de servei, que era un fill de puta i, de tant en tant, es dedicava a apallissar als reclusos comuns més febles. Aquell dia es va passar i va matar aquest reclus que era un pobre home molt conegut a la presó. Ens vàrem negar a tornar a la cel·la i van venir els antidisturbis. Ens van fer passar per un passadís format per ells i mentre anàvem passant ens anaven pegant. Ens van fer un judici intern i ens van condemnar a les cel·les de càstig. Jo estava amb dos nois de Terrassa del FAC (Front d'Alliberament de Catalunya). Finalment, ens van posar fiança per sortir. En Miguel va sortir tres o quatre dies abans. Jo havia d'esperar a tenir els diners per la fiança que estaven recollint els companys de B.R. de Ripollet. Vaig sortir de la Model el dia de la mort de Franco, el 20-N."

(Rafael Pardo B.R.)

¹⁷² (Transcripció directa de l'original) *El Habichuela al que se refiere como Lorenzo no era otro que el preso común Rafael Sánchez Milla. Según dejó escrito el fallecido periodista Josep María Huertas Clavería, y por el testimonio del antropólogo Manuel Delgado, ambos huéspedes de la cárcel Modelo en aquel año, se sabe que los funcionarios de prisiones se ensañaban con los presos comunes. Durante una de esas palizas mataron a El Habichuela; el arma utilizada, una cañería de plomo. Septiembre de 1975. Publicat: El cor de les aparençes. Dimecres 22, d'octubre del 2014 de motí, Blog de Manuel Delgado.*

Un cop més serà l'empresa Meler la que, amb motiu de la negociació del seu conveni, va iniciar una vaga el 31 de gener de 1976 que va comportar un seguit de mobilitzacions, com l'ocupació de l'empresa de la qual serien desallotjats per la Guàrdia Civil i posteriors tancaments dels treballadors, tant als locals de la CNS com a les esglésies de Ripollet i Cerdanyola ¹⁷³. En aquest procés de negociació intentarà intervenir, com a president de la UTT, en Josep Font Bernaus que comenta el que ell va detectar de la patronal de Meler en aquella reunió:

El delegat de la CNS em va dir que hi havia una reunió entre la Direcció de Meler i el jurat d'empresa i que hi assistís a veure si es podia arribar a algun acord. Quan vaig arribar i van començar les negociacions em vaig adonar que tant el director com el sotsdirector tremolaven cada vegada que havien de parlar amb J. Manuel Luque o amb Lluís Barbosa. Llavors vaig tenir clar que qualsevol acord era impossible, com així va ser més endavant, l'any 1977, quan el consell d'administració de Meler decidí tancar unilateralment, no per raons econòmiques sinó perquè aquella situació era insostenible.

(Josep Font UGT-PSOE- President de la UTT de Cerdanyola).

La lluita iniciada a Meler, una de les més llargues de la zona, va continuar amb mobilitzacions al llarg de febrer i març. En concret, l'11 de febrer es produí una vaga general a Ripollet - Cerdanyola en que va ser detinguda la treballadora Asunción Hidalgo. Paral·lelament, es produïa una assemblea de càrrecs sindicals on Josep Font proposà una manifestació el 29 de febrer per reivindicar un ambulatori i un millor local sindical, proposta que fou assumida per CCOO tot i volia donar-li una orientació diferent. Aquesta manifestació per demanar d'un ambulatori va ser dissolta amb molta brutalitat per la Guàrdia Civil. Aquest fet va comportar l'1 de març una vaga general a

¹⁷³ Per a més detalls de la vaga veure la *Revista de Sardanyola* n° 156,... pp. 6-8 i un full especial: Meler última hora.

Cerdanyola en protesta per la violència del dia anterior i en solidaritat amb Meler¹⁷⁴ amb el resultat de 346 empreses aturades i la participació de sis mil vaguesistes.

A continuació d'aquesta vaga, Lluís Barbosa va tornar a presentar a l'assemblea de càrrecs sindicals de Cerdanyola, una plataforma unificada per a totes les empreses. La proposta dividí els assistents entre els que eren favorables i els que no ho eren. Entre aquests últims hi era en Josep Font que ho considerava utòpic i López Cano (Aicar) que deia que la plataforma no servia. Finalment, sense cap acord, la vaga de Meler es va anar quedant sola. El 18 de febrer es va redactar una carta demanant la dimissió del president de la UTT, Josep Font, a causa d'unes declaracions en les que acusava els dirigents de Meler de ser agitadors professionals. Segons Font, els dirigents de l'empresa Meler estaven molt desprestigiats davant els treballadors d'Aiscondel, inclús de molts de CCOO que, tot i ser de la mateixa organització, no els hi tenien confiança.

Alfredo Bienzobas (advocat laboralista de CCOO de Ripollet-Cerdanyola) va intentar pressionar perquè anéssim a la vaga solidària amb Meler però eren molts els que no volien anar-hi, inclús companys seus. Jo amb en Bienzobas ja havia tingut algun enfrontament. L'octubre de 1974, aquest havia publicat un article a la Revista de Sardanyola, signant com a Serrallonga, on m'acusava de ser sindicalista vertical. Al número de novembre d'aquesta mateixa revista, vaig respondre amb una carta titulada "A Serrallonga" on em defensava de les acusacions que m'havia fet.

(Josep Font Bernaus UGT-PSOE).

El 30 de febrer, davant d'uns fets succeïts a la manifestació del dia anterior per la intervenció de la Guardia Civil en la que hi van haver uns quants ferits i tres detinguts, es va convocar una aturada general de Cerdanyola en protesta per aquells fets, atur que va aconseguir el tancament de les indústries i serveis (bars, botigues, mercat..). Davant d'aquesta situació es va produir una trobada entre la direcció de Meler i el Comitè

¹⁷⁴ *Revista de Sardanyola* n° 165, Extra de Nadal de 1976,... pp. 5-7. Aquesta publicació extra de Nadal fa un ampli resum de les principals notícies de l'any on hi ha un seguiment de la vaga de Meler de febrer a maig.

d'empresa que, en acabar sense acord, va provocar una convocatòria a la CNS dels representants sindicals que van fer una votació per tornar a fer una vaga general amb el resultat de 108 a favor i 77 en contra.

L'endemà de l'assemblea, dia assenyalat per l'atur, només va parar una empresa, Columbia, fet que demostra l'esgotament després de tanta hiperactivitat sindical continuada per la situació de Meler. El maig, després de cent cinc dies de duració va finalitzar la vaga de Meler, la més llarga que mai s'havia produït a Cerdanyola. L'any següent, després de nombroses lluites, l'empresa Meler, va cessar la seva activitat a causa, en arguments de la direcció, de la crisi que patia l'empresa. Cent vuitanta-tres treballadors varen ser acomiadats.

Un fet important es produí el 9 de desembre de 1976 quan, en una reunió de càrrecs sindicals a Cerdanyola, tres empreses del Metall acordaren una plataforma unificada conjunta amb el compromís de lluitar junts per aconseguir les seves reivindicacions. Aquestes empreses eren Aicar, Meler i Columbia. Aicar inicià la negociació del seu conveni a mitjans de gener del 1977. En no haver-hi acord, es van produir aturades de quatre hores. L'empresa va respondre acomiadant sis treballadors. Com a reacció, davant els acomiadaments, es produí una vaga total per part dels treballadors amb tancaments a la CNS i a l'església de Cerdanyola.

Finalment, l'empresa va readmetre els acomiadats i, després de diverses reunions, s'arribà a un acord per millorar les condicions econòmiques i socials. Aquest avançament de la negociació, i la resolució final, trencava el pacte subscrit amb les altres dues empreses: Meler i Columbia, deixant en paper mullat els acords i pactes anteriors. En aquest procés els dirigents d'Aicar, especialment López Cano (UGT), va declarar la vaga com estrictament econòmica i no acceptava cap altra acció solidària que no fos econòmica rebutjant qualsevol vaga solidària de la resta d'empreses. Es començava a trencar una tradició de suport amb aturs per part d'empreses dels voltants quan és produïen situacions conflictives que és perllongaven.

Fusal S.A. va ser la següent empresa en patir la repressió sindical. En aquest cas, va ser el dirigent històric de la CNT cerdanyolenc, Antonio de Alcaraz que, en contra de les directives del seu sindicat, ocupava el lloc de jurat d'empresa. Segons Josep Font: “era

molt bona persona i es deixava influenciar pels dirigents locals de CCOO". Va ser inicialment acomiadat per uns aturs produïts l'11 de desembre, seguint uns acords d'una assemblea de delegats a Sabadell, que portaren a la vaga solidària dels seus companys d'empresa i aturs parcials solidaris de Meler i Riviere, fins que va ser readmès amb l'única sanció de deixar de ser cap d'equip, lloc de treball que ocupava.

LOCAL

Mundo del Trabajo

AICAR ABRE EL FUEGO

En la segunda de las reuniones de la negociación del Convenio de AICAR, la Dirección de la empresa mantuvo la postura inflexible de no ceder ante ninguno de los puntos de la plataforma reivindicativa, argumentando que el momento crítico por el que atraviesa la economía del país aconseja "apretarse el cinturón". Esta postura de la parte empresarial se repitió en la tercera reunión de negociación, celebrada en la primera mitad del pasado mes de enero, razón por la cual los trabajadores se decidieron a realizar un paro de cuatro horas del que la empresa se represalió despidiendo a seis trabajadores. Este hecho aceleró la dinámica de AICAR, que al adelantarse descolgó a MELER y COLUMBIA, incumpliendo el "pacto" tripartito.

Tras el despido de los seis obreros se fue al paro total, que se realizó de la siguiente manera: mientras cada turno ocupaba la fábrica en las horas en que le tocaría trabajar, el resto de la plantilla se encerraba en el local de la C.N.S. Ante las quejas del vecindario se abandonó el local de la C.N.S. para encerrarse en la Iglesia. A la 1 de la madrugada, la empresa comunicó a los trabajadores encerrados que readmitía a los compañeros despedidos, al tiempo que ofrecía la posibilidad de reanudar las negociaciones del Convenio. Los trabajadores tomaron la oferta y volvieron al trabajo.

Lo sorprendente fue que, a pesar de lo prometido, la empresa siguió manteniendo la misma pos-

tura inflexible que había mostrado hasta entonces, en vista de lo cual, los trabajadores, se decidieron a volver al paro con la misma dinámica de ocupaciones simultáneas en relevo.

Tras una semana de paro se llegó a una solución de compromiso en la que se observan algunas mejoras de orden económico. En el Convenio, que fue firmado el pasado día 11 de febrero, se recogen las siguientes mejoras:

- Una paga de 20 días de beneficios.
- 800 ptas. de aumento mínimo (se aplica de forma gradual en proporción inversa a la magnitud del salario: a menos salario más aumento).
- concesión de dos días más de vacaciones (a más antigüedad más aumento).

Conviene destacar dos hechos:

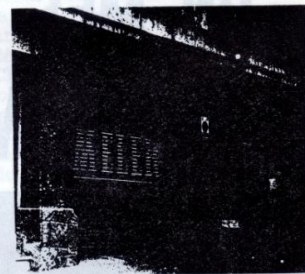
a) en todo el proceso de la huelga, los obreros de AICAR han rechazado cualquier tipo de solidaridad que no fuera estrictamente económica y b) el Convenio se ha estado negociando con dos expedientes —retiro de credencial sindical— a López Cano y a Antero, a raíz de la huelga generalizada del pasado 11 de diciembre, lo cual es particularmente grave si tenemos en cuenta que en la asamblea de cargos sindicales realizada en Sabadell con motivo de decidir qué actitud se tomaba ante la convocatoria de la jornada del día 11 (el 81% de los cargos sindicales a favor del paro), se decidió solidarizarse activamente con cualquier expedientado.

FUSAL TOMA EL RELEVO

El pasado 23 de enero, la dirección de FUSAL expedientó a Antonio Alcaraz —jurado de empresa— con motivo de su supuesta participación en la jornada del día 11. Tres días más tarde, los compañeros de Alcaraz inician un paro total en solidaridad. Al día siguiente, 27 de enero, la empresa cierra las puertas de la fábrica. En respuesta, los obreros de FUSAL deciden encerrarse en las dependencias de la delegación local de la C.N.S.

Los puntos a partir de los cuales los trabajadores argumentan su actitud son dos: a) la exigencia de que se levante el expediente a Alcaraz y, b) la necesidad de que la empresa retribuyera las fiestas que ella misma estaba dando al cerrar la fábrica.

El viernes día 30, se formaron comisiones de trabajadores de FUSAL encargadas de informar al resto de compañeros de la zona. Este mismo día pararon MELER (dos horas) y RIVIERE (4 horas) en solidaridad con los obreros de FUSAL. También se realizaron asambleas en diversas fábricas de

la zona, explicándose el conflicto de FUSAL y la situación de Alcaraz.

Al día siguiente, la empresa accedió a levantar el expediente de Antonio Alcaraz, si bien lo suspendió de su función de jefe de equipo y lo ha trasladado a una sección apartada de las instalaciones centrales en la que trabaja con otros tres compañeros.

El lunes siguiente, 1 de febrero, los trabajadores de FUSAL volvieron a sus puestos de trabajo.

Font: *Revista de Sardanyola*, Año XIII-Nº 156... Febrero de 1976. La revista de Sardanyola va tenir un paper destacat en la informació de les lluites obreres i les problemàtiques socials fins la seva desaparició el 1977. En aquest núm. podem observar tant la lluita pel conveni de Aicar com l'acomiadament del cenetista Antonio de Alcaraz que fou readmès gràcies a la solidaritat dels seus companys.

El 4 de desembre de 1976 Marcelino Camacho va visitar Cerdanyola ¹⁷⁵ per inaugurar de forma pública el local de CCOO, quan aquest encara no era legal. Era una mostra evident que, malgrat les dificultats, les coses estaven canviant. A l'acte hi van assistir unes dues-centes persones i va transcorre sense cap incidència. Als parlaments hi van participar José Luis López Bulla secretari general de la CONC. Lluís Barbosa i l'advocat Arturo Ubach. L'11 de desembre també va anar a Cerdanyola Gregorio López Raimundo, secretari general del PSUC, per fer una presentació pública d'aquest partit. L'acte no va ser autoritzat i es va convocar una roda de premsa al Casal Parroquial. Hi van assistir unes setanta persones i, quan feia uns dotze minuts que havia començat, es van presentar la Policia Armada i va fer desallotjar la sala. Finalment, va poder fer una declaració a la premsa, convidada pel PSUC local, en un sopar que es va fer més tard.

Aquests anys de 1974 – 1976 el PSUC de Ripollet i Cerdanyola va tenir un creixement important. A finals de 1974 es produí l'escissió de Bandera Roja que va finalitzar amb l'entrada al PSUC ¹⁷⁶ d'importants dirigents d'aquesta organització com Jordi Solé Tura, Jordi Borja i tot un sector important de docents universitaris, sector on tenia tants militants com el PSUC així com dirigents del Baix Llobregat com Garcia Nieto o Carlos Comin i també d'altres indrets com el gruix dels militants de Bandera Roja a Mallorca ¹⁷⁷. A Ripollet - Cerdanyola van passar a formar part del PSUC: Ramon Pla, dirigent de CCOO d'Aismalibar, i Carmen Martínez “la paisana”, procedent de Riviere i, més endavant, Lluís Barbosa, de Meler.

A Cerdanyola el Comitè del PSUC s'estructurà amb Manuel Carrión, com a primer secretari amb influència d'aquest partit en, pràcticament, tots els sectors socials. El 30

¹⁷⁵ *Revista de Sardanyola*, n° 165, Extra de Navidad de 1976..., p. 21. En aquest extra s'explica tant la presència de Marcelino Camacho el 4 de desembre com la de Gregorio López Raimundo, secretari general del PSUC, l'11 de desembre que no va ser autoritzada per l'autoritat governativa. L'obertura de la seu de CC. OO va representar l'inici de la separació de CCOO entre Ripollet i Cerdanyola que, fins el moment, sempre havien estat unides en una mateixa organització.

¹⁷⁶ Per detalls sobre el procés de discussió interna de BR i del PSUC davant la proposta d'entrada i la final decisió d'integrar-se al PSUC podeu consultar: PALA, Giaime: *Una semilla de discordia. La entrada de Bandera Roja en el PSUC*, Centro de Estudios sobre Movimientos Sociales- UPF, 2011.

¹⁷⁷ L'encarregat, per part de BR d'anar a Mallorca l'octubre de 1974 a contactar amb els dissidents que estaven amb Jordi Solé Tura per entrar al PSUC, sobre els quals aquest tenia molta influència, vaig ser jo mateix que coneixia l'organització mallorquina, ja que vaig fer el servei militar a Mallorca. Havia estat un dels contactes entre Barcelona i Palma d'aquesta organització. Vaig ser enviat per evitar que es passessin al PCE. Entre aquests hi havia els dirigents a Mallorca d'aquesta organització: Antoni Tarabini, Celestino Alomar, Antoni García i Paco Obrador entre d'altres. Després de diferents contactes i reunions aquest intent va fracassar i tota l'organització mallorquina de BR va entrar al PCE.

d'agost de 1976 van fer una crida als treballadors de Cerdanyola a ingressar al PSUC ¹⁷⁸ signada per:

Lluís Maria Barbosa Mañero, Joan Navarro García, José Manuel Luque Medina, Manuel Carrión, Francesc Collado Parra, Carles Duran Mañas, Antoni Rodríguez Pérez, Josep Olvera Ramírez, Miquel Tel Tamborero, Saturnino Bernal Mellado, Lluís Muñoz Cegado, Santiago Salavivent, Josep Morales Moreno, Josep Espín Carreras i Josep Martínez.

Altres persones com: Angelina Puig, Manuel Ezquerria, Arturo Ubach o Ignasi Laguna, també conformaran aquest PSUC local de 1976 que aviat va entrar en crisi a causa de l'enfrontament entre el sector més prosoviètic, liderat per Alfredo Bienzobas, Arturo Ubach i Josep Espín recolzats per Francisco Trives de Sabadell, responsable d'aquesta zona del PSUC. Aquest enfrontament va provocar un canvi en la direcció del PSUC local: Manuel Carrión va ser substituït, com a secretari del PSUC cerdanyolenc, per Josep Espín, un nou secretari polític afí a la línia prosoviètica:

Manuel Carrión era molt hàbil i es posava la gent a butxaca. No parava de fer militants, com per exemple Angelina Puig o un carnisser de Cerdanyola, de nom Bayó, i així molta gent. Era molt afable i delegava molt en el seu equip, sempre li agradava dir: "He estat amb Gregorio López Raimundo" o amb algú important... però tenia molta habilitat amb la gent. En una nit s'ho van carregar tot. Com es pot perdre tot el potencial polític que tenia el PSUC en una nit?. Van sortir navalles, metafòricament parlant, i l'Angelina va marxar plorant. A més l'Espín i companyia eren molt mal parlats i tenien molt mal caràcter. Tot va anar en orris. A mi em van aguantar perquè era el responsable del Moviment Obrer i sabien que tenia influència. Amb uns quants més volien marxar però els companys em van dir que havíem d'aguantar perquè sinó sí que tot s'aniria a la merda. Al cap de poc temps vaig sortir del Comitè.

(Lluís Barbosa CCOO.-PSUC)

¹⁷⁸ ANC. Fons PSUC (Cerdanyola).

De les incidències i enfrontaments produïts en el Comitè del PSUC de Cerdanyola, en Lluís Barbosa menciona, com a cap visible, el responsable polític que substituï a Manuel Carrión, José Espín, el qual va elaborar i enviar un informe el gener de 1978 al Comitè Central sobre les problemàtiques del Comitè Local de Cerdanyola del Vallès on relata la seva versió del succeït en el PSUC local des del 1976 fins al 1978 ¹⁷⁹ És un informe en el que, de forma concreta, s'anava detallant el que es considera infidelitats a la línia del partit des del gener de 1976 i que finalment va acabar amb la dimissió i baixa del Partit al llarg de 1978 de tot el conjunt de militants.

Font: Saturnino Bernal. Comitè del PSUC de Cerdanyola a inicis de 1977 quan el seu anterior responsable, Manuel Carrión, ja havia dimitit fet que, finalment, portarà a la sortida de diversos militants. D'esquerra a dreta (asseguts): Saturnino Bernal, Rosa Maria Rivera, Joan Bayó, José Morales, José Espín, Arturo Ubach, Angelina Puig i Manel Ezquerra. Drets: Josep Martínez, un treballador de Manuli i Lluís Barbosa.

Les persones que en l'informe són considerades, com una fracció organitzada, eren: Manuel Carrión, Pilar Rabases, Lluís Barbosa, Jaume Pla, Teresa Ruiz, José Linares, Lola Campos, José Morales, Manuel Ezquerra, Antonio Morales, Angelina Puig i Ricardo Arellano, un nombre important de persones, alguns d'ells amb cert pes històric, que fa comprensible la declaració de Lluís Barbosa quan es preguntava: "*com es pot perdre el potencial que tenia el PSUC local en una nit*".

¹⁷⁹ ANC. Fons PSUC- Cerdanyola.

La detenció de Santiago Carrillo, el 22 de desembre de 1976 a Madrid, juntament amb set dirigents més del PCE, va fer que molts comunistes sortissin al carrer a demanar la seva llibertat i molts comitès locals apareguessin, per primera vegada, de forma pública. Aquest va ser el cas de Ripollet:

COMITE LOCAL DEL PARTIT SOCIALISTA UNIFICAT DE CATALUNYA; RIPOLLET.

Señores:

El comité local del Partido Socialista Unificado De Catalunya en Ripollet ante la detencion de SANTIAGO CARRILLO y SIETE MIEMBROS del COMITE EJECUTIVO del PARTIDO COMUNISTA de ESPAÑA, manifiesta su mas enérgica protesta ante un acto arbitrario que atenta contra los derechos humanos.

Estos procedimientos del Gobierno frenan el proceso democratizador que dice protagonizar, pero que el pueblo el exige. Este pueblo exige las libertades políticas sin exclusiones, amnistia total sin restricciones, y el Estatute de Autonomia para Catalunya; esa son las premisas de la Reconciliación Nacional.

Consideramos un abuso que al hombre «Santiago Carrillo» que hace 20 años inicio la política de RECONCILIACION NACIONAL, se le haya, primero negado el pasaporte y ahora se le detenga.

EXIGIMOS LA LIBERTAD INMEDIATA DE SANTIAGO CARRILLO Y SUS SIETE CAMARADAS ASI COMO LA AMNISTIA TOTAL SIN EXCLUSIONES.

A Ripollet el 30 de Diciembre de 1976.

Fdo. El Comité Local.

Riguel-Victor Pascual Gascon.	DNI:37.213.721
Xavier Arnadas Albinyana.	DNI:39.066.218
Alberto Martí Pares.	DNI:36.557.407
Carlos Ferro Cusco.	DNI:39.044.587
Manuel Salmeron .	DNI: 4.432.650
María Gador Rincon Sanchez.	DNI:77.655.999
Felix Ferro Cusco.	DNI:39.035.051
Fernando Romanos Mendez.	DNI:39.011.893
Juan Zaino Vasquez.	DNI:39.011.334
Ramon Sabozas Sanchez.	DNI:75.203.368

Declaración hecha pública ~~ante el~~
~~acta~~ -

Recollides més
de 1000 signatures

Font: ANC- Fons PSUC – Ripollet

L'inici de la Transició

Del 5 al 7 de desembre de 1976, el PSOE va celebrar a Madrid el seu primer congrés a Espanya, un cop mort el dictador i abans de la seva legalització, fou el XXVII Congrés

d'aquesta organització. Hi van assistir importants personatges socialistes europeus com Willy Brandt, president de la Internacional Socialista, Olof Palme, primer ministre de Suècia, Bruno Kreisky, primer ministre d'Àustria o Anker Joergeson, primer ministre de Dinamarca. També d'Amèrica Llatina, com el líder socialista xilè Carlos Altamirano entre d'altres. La presència d'aquestes personalitats li van donar una cobertura i un suport internacional que va facilitar que el seu reconeixement fos ja, encara que de forma implícita, una realitat que es va concretar el febrer de 1977.

El Partit Comunista, encara que també de forma implícita, estava mig tolerat fins a la seva legalització. Els seus militants i dirigents, es van anar presentant de forma pública a les diferents localitats, com per exemple a Ripollet en un acte celebrat al Pavelló d'Esports el 12 de setembre de 1976. Hi van intervenir Alfredo Biezobas, Isabel Martínez, Santiago Jiménez, Fèlix Ferré i Ramon Martos. Finalment, aquest partit va ser legalitzat el maig de 1977, just a temps per poder presentar-se a les primeres eleccions democràtiques convocades per al 15 de juny. Aquesta legalització era la prova que faltava per fer equivalent la naixent democràcia espanyola a la dels països europeus i per tal que els governs d'aquests països donessin la seva conformitat i suport al procés de Transició engegat a Espanya.

Font: Arxiu propi. Miting del PSUC al Pavelló d'esports de Ripollet el maig de 1977. D' esquerra a dreta Ramon Martos, Roberto Martínez (Aiscondel), Carles Ferré, Manuel Polonio (Ignis) i Aurora Pena.

La resta de partits es va anar legalitzant. Alguns, com Esquerra Republicana de Catalunya van haver d'esperar per diverses justificacions. En aquest cas, fins el setembre de 1977 per les seves connotacions republicanes i independentistes.

La llei 46/1977, d'amnistia política i laboral, va ser promulgada a Espanya el 15 d'octubre de 1977, entrant en vigor des del moment de la seva publicació en el BOE, el 17 d'octubre d'aquest mateix any. Inclou l'amnistia dels presos polítics, la dels treballadors acomiadats per motius polítics o sindicals, així com un ampli espectre de delictes. Posada en vigor en plena Transició espanyola va significar, en gran part, la culminació del pacte entre els hereus de la dictadura que restarien fora de perill, per les seves responsabilitats polítiques al llarg de la dictadura, i l'oposició que aconseguia l'inici d'un procés democràtic, l'alliberament de presos, l'anul·lació dels judicis pendents i una parcial restitució al seu lloc de treball per motius de la defensa dels seus drets en les vagues.

Font: Arxiu José Cabrero: *Acomiadats d' Aiscondel demanant l'amnistia labora. D'esquerra a dreta: José Cabrero, Gaspar Menor, Olimpo García, Isidro Fernández, Saturnino Bernal, Pedro del Río, Joaquín Márquez i Juan Manuel Benítez.*

L'amnistia va afectar un bon grup de persones de Ripollet - Cerdanyola que estaven pendents del TOP per les seves activitats i als que es trobaven empresonats, com Domènech Umbert que va sortir de la presó. En l'àmbit laboral va tenir una interpretació ambigua. L'amnistia laboral és un dels actes d'injustícia més evidents dels pactes per la Transició ja que aquells que havien estat un dels principals motors de la lluita pel canvi democràtic, els treballadors, i que fruit d'aquesta lluita havien estat acomiadats van estar parcialment abandonats a la seva sort. La llei va tenir una aplicació contradictòria i la seva interpretació va quedar sovint en mans de jutjats, que no sempre aplicaven el mateix criteri i a l'acceptació de les empreses ja que la seva aplicació no era gens clara, el que, va portar a certa decepció per part de treballadors acomiadats durant les lluites contra la dictadura

És el cas dels treballadors d'Aiscondel on no tots els acomiadats el 1973 van tenir el mateix tracte. Saturnino Bernal va ser un dels readmesos però no van ser amnistiats, altres com Gaspar Menor, José Cabrero o Roberto Martínez. Aquest últim va acceptar una indemnització, desmoralitzat pel poc suport rebut pels treballadors a la reivindicació de l'amnistia per a tots els acomiadats. Aquesta falta de coordinació, entre els acomiadats de les vagues, va fer que no hi hagués la mateixa pressió conjunta que s'havia produït abans en les lluites. Aquest fet, sumat a una certa falta de suport i certa apatia per part dels treballadors d'algunes empreses, va afavorir aquesta ambivalència en l'aplicació de la llei que, en part, va dependre dels jutjats i les direccions de cada empresa.

En el cas d'Aismalibar (Montcada), Joresa (Cerdanyola) i Condiesel (Sant Cugat) l'empresa va acceptar la readmissió d'aquells que ho van demanar. A Uralita i Aicar els acomiadats van obrir un llarg camí judicial, ja que l'empresa no els va aplicar l'amnistia. Quant a Sintermetal, el jutge, en aquest cas el mateix que havia declarat improcedent l'acomiadament el 1973, no va acceptar l'amnistia del primer acomiadat malgrat en el judici va reconèixer públicament que hauria d'haver estat un cas clar d'amnistia, ja que les raons havien estat totalment polítiques. El fet que en el seu moment el treballador signés l'acceptació d'una indemnització invalidava la concessió de l'amnistia. La resta de treballadors acomiadats d'aquesta empresa no van demanar la readmissió.

En el procés inicial de la transició política es van viure grans mobilitzacions populars i una multiplicació del nombre de vagues: divuit mil en el primer trimestre de 1976, sis vegades més que en l'any anterior ¹⁸⁰. Aquestes es van estendre des dels sectors tradicionalment conflictius fins uns altres que, fins el moment, havien estat més pacífics com la banca, l'ensenyament o els transports. Al canvi polític es va afegir una situació econòmica difícil, amb una inflació galopant. Aquesta situació va portar als acords del Pacte de la Moncloa ¹⁸¹ signats el 25 d'octubre de 1977 per part de tots els representants dels partits polítics. En ells es demanava que els treballadors no milloressin el seu nivell salarial i els augments no es fessin d'acord a la inflació de 1977 (26,4%), sinó aplicant un topall del 22% fixat pel pacte. Com a contrapartida, es van oferir algunes promeses com el retorn del patrimoni sindical, procedent de la confiscació que havien sofert els sindicats a la fi de la guerra civil i algunes reformes socials que no es van complir. CCOO el va signar i UGT, que inicialment no el va acceptar, ho va fer més tard. L'exministre de la dictadura franquista Manuel Fraga, d'Alianza Popular, només va signar els acords econòmics i es va negar a signar els acords amb contingut polític.

Amb aquest pacte es pretenia estabilitzar la política i l'economia espanyola. Les reivindicacions sindicals es van situar, en general, en aquest marc. Amb els sindicats i partits legalitzats començava un altre període de lluita sindical i política molt diferent del que, fins aleshores, havien desenvolupat davant de la dictadura franquista.

¹⁸⁰ BALFOUR, Sebastián: *La Dictadura los trabajadores y...* pp., 251-252.

¹⁸¹ IZQUIERDO, José Maria, Memòria (Selectiva) de la Transició: Los Pactos de la Moncloa y la fugacidad de Fuentes Quintana, *El País 31 de Agosto del 2014*, CABRERA, M., Los Pactos de la Moncloa frente a la crisis. *Historia y Política* núm. 26, Madrid, julio-diciembre, 2011, p. 85.

3 Metodologia, anàlisi i resultats de la recerca

3.1. Disseny metodològic: mostra, instruments de recollida de dades i treball de camp

Disseny de la mostra de la població en la investigació

En funció dels objectius s'han realitzat dos treballs de camp que presenten diferències metodològiques i conformen un dels nuclis bàsics i l'aportació fonamental de la recerca d'aquesta tesi:

- El primer treball de camp fa referència a:

Ciutadania que no va formar part de cap organització clandestina, entre 1960-1976.

Aquest es basa en les respostes obtingudes a un qüestionari per part d'una mostra de persones no compromeses amb cap organització clandestina.

L'enquesta, a través del qüestionari, és el mitjà utilitzat per cercar les opinions d'aquest grup de persones nascudes a Catalunya, i a diferents indrets de l'Estat espanyol, entre el 1926-1957 que resideixen a Ripollet - Cerdanyola des d'abans del 1975. Els seus resultats són de caràcter quantitatiu.

A l'inici del treball, el 2014, la forquilla d'edat d'aquesta mostra oscil·lava entre els 57 i els 88 anys. Amb aquest criteri, el 1976 els més joves, tenien 19 anys i els més grans 50 anys. El 1960, punt de partida d'aquesta tesi, els més grans en tenien 34 anys. Aquest és un perímetre que permet que les persones enquestades de la mostra hagin viscut sota la dictadura amb diferent intensitat i temps.

Definit aquest col·lectiu, la mostra s'ha triat de forma aleatòria entre la població potencial, dins els límits expressats, amb especial atenció a l'equilibri entre gènere, origen i edat, amb l'objectiu d'obtenir una mostra representativa de la composició social de 1976.

- El segon treball de camp realitzat fa referència:

A totes les persones que conformaven els partits o organitzacions de forma directa amb un ferm compromís en la lluita contra la dictadura franquista entre 1960-1976.

Està basat en la recerca i identificació de les persones compromeses amb la lluita contra la dictadura franquista que formaven part de les organitzacions de Ripollet i Cerdanyola, entre 1960-1976, i que conformen un grup determinat i tancat.

Aquest treball s'ha realitzat en les següents fases:

- Localitzar, identificar i llistar el màxim de persones que van formar part dels partits o organitzacions clandestines, cercant la màxima aproximació a la totalitat d'aquelles que en van formar part entre 1960-1976.
- Analitzar la composició social d'aquest col·lectiu: origen, edat, gènere,... així com el nombre de militats de cada partit o organització i altres variables relacionades amb el conjunt d'aquestes persones.

- Realitzar entrevistes directes a membres seleccionats d'aquesta llista, que han estat representatius a partits o organitzacions amb presència a la clandestinitat, amb l'objectiu d'entrevistar un percentatge no inferior al 20% dels identificats. L'entrevista, com a base de la història oral, ens aporta un ampli coneixement de les vivències i experiències viscudes alhora que, pel fet d'esser persones pertanyents a la mateixa àrea geogràfica i amb les mateixes lluites o vivències i, per tant, conegudes entre elles, ens ofereix una visió o explicació de fets contrastada. Les dades obtingudes arrel de les entrevistes són de caràcter majoritàriament qualitatiu.
- Disposar de la documentació personal que hagin guardat aquestes persones com a complement important a la recerca feta als arxius o la bibliografia.

Disseny de la metodologia de la recerca. Les enquestes i les entrevistes

Disposar-ne de la informació que ens han aportat aquests dos grups diferenciats de població, sobre la visió o vivències respecte a la dictadura, ens ha permès metodològicament conèixer el punt de vista d'aquelles persones que van lluitar contra aquesta però, també, l'opinió i el comportament del conjunt social no implicat directament, de forma compromesa, en les lluites per la llibertat al llarg d'aquest període. El contrast entre aquests dos col·lectius que compartien vivien en el mateix marc social i polític del franquisme, ens ha permès obtenir conclusions sobre allò que es creia, es desitjava o es feia des dels moviments antifranquistes però també d'allò que opinaven o pensaven sobre la dictadura, i els opositors a la mateixa, la resta de ciutadans.

Quant a la metodologia dissenyada i emprada, per realitzar el treball de camp, d'aquests dos grans grups s'han utilitzat mètodes i tècniques de recerca i recopilació d'informació quantitatives i qualitatives. Aquesta combinació entre mètodes es pot realitzar en diferents moments i per diferents finalitats que configuren un ampli ventall de

possibilitats, formes i tipus de disseny mixtos ¹⁸². Aquesta diferència de mètode ve donada pel fet de les característiques pròpies de cada treball: un majoritàriament qualitatiu i l'altre quantitatiu. Ens trobem, doncs, al davant de dues metodologies, una per cada tipus de treball de camp.

En el primer cas:

Ciutadania que no va formar part de cap organització clandestina, entre 1960-1976.

La metodologia emprada ha estat l'enquesta individual basada en un qüestionari "ad hoc". Per elaborar-la s'ha determinat que les preguntes que componen el qüestionari tinguin una seqüència i equilibri que faciliti la resposta, tant en comprensió com en quantitat de preguntes. En aquest sentit, s'ha prioritzat que aportés informació sobre la composició social de la població: origen, edat, nivell de formació, lloc de treball... amb especial atenció a la qüestió de gènere. La utilització d'aquests indicadors ens ha permès determinar l'equilibri de la mostra de tal manera que esdevingui una bona representació de la composició del cos social del període 1960-1976.

Tècnicament l'enquesta s'ha dissenyat per permetre valorar-la, de forma quantitativa, des de la unitat bàsica que conforma cadascuna de les respostes dels individus enquestats. Els resultats obtinguts ens han permès la quantificació i l'anàlisi estadístic acurat sobre cadascuna de les respostes obtingudes per cadascuna de les preguntes i per agrupació de les mateixes, així com estratificar-les i analitzar-les. Fruit d'aquest tractament de les dades, ha estat possible l'elaboració de gràfics, taules de resultats o relacions entre variables amb l'objectiu d'afavorir la visibilitat de les dades, la seva lectura, la interpretació d'aquestes i l'obtenció de conclusions.

¹⁸² BOLIBAR, Mireia, *Xarxes personals, associacionisme i integració social de la població immigrada*. Tesi Doctoral. Departament de Sociologia, Barcelona, UAB, 2014.

En el segon cas:

Totes les persones que conformaven els partits o organitzacions de forma directa amb un ferm compromís en la lluita contra la dictadura entre 1960-1976.

La metodologia emprada per realitzar la recerca de màxima aproximació a les persones implicades en organitzacions i accions contra el franquisme, entre 1960-1976, ha estat:

- Elaborar un primer llistat amb els noms dels militants dels que es tenia constància prèvia i completar-lo amb el nom d'altres a partir de les entrevistes.
- Realitzar, en paral·lel, un treball d'història oral mitjançant entrevistes a una part seleccionada d'aquest col·lectiu, segons criteris establerts.

Aquesta activitat de recerca de persones implicades, esdevé una aportació específica al camp del coneixement històric del període estudiat, tant des del punt de vista de conèixer el nombre de persones compromeses en la lluita clandestina d'una àrea determinada com la seva composició social i la distribució, en funció d'aquesta, entre els partits de l'oposició. Tanmateix, les entrevistes ens han permès conèixer la diferent visió, per part dels entrevistats, de fets històrics que van viure directament, els criteris per a la presa de decisions i altres aspectes o esdeveniments que, en moltes ocasions, no apareixen recollits en cap document.

Les persones entrevistades, de vegades aparentment poc rellevants, tenien incidència sobre fets reals. Així, les trobades organitzades o circumstancials, les activitats conjuntes i altres fenòmens que no apareixen descrits en cap documentació conformen un conjunt de variables, moltes vegades desconegudes, que donen com a resultat que fets o accions de la història o la microhistòria agafin camins que, en algunes ocasions, només són parcialment explicats als documents o simplement no apareixen, tal com planteja Paul Feyerabend ¹⁸³:

“La història en general i la història de les revolucions en particular, és sempre més variada, més multilateral, més viva i subtil del que inclús el

¹⁸³ FEYERABEND, Paul, *Contra el Método*, Barcelona, Editorial Ariel, 1989, p. 7.

millor historiador i el millor metodòleg poden arribar a imaginar: accidents, conjuntures, curioses juxtaposicions d'esdeveniments són la substància mateixa de la història i la complexitat del canvi humà i el caràcter impredecible de les darreres conseqüències de qualsevol acte o decisió dels homes, la característica que més sobresurt...”.

Mercè Vilanova ¹⁸⁴, especialista en Història oral, valora la funció i la potencial aportació d'aquesta com a desmitificadora d'algunes interpretacions historiogràfiques:

“Per a mi la funció més important que ha de complir la Història del Temps Present, i sens dubte la de les fonts de la història oral, és el fet de desmitificar les interpretacions historiogràfiques; aquesta funció és la base del nostre ofici i de les múltiples utilitats de les entrevistes. El primordial de les fonts orals és que ens retorna al sentit comú i l'orientació de la brúixola a través dels esdeveniments i dels temps per obrir-nos les portes del camí insòlit i fascinant cap a allò que és invisible...”

Disseny, elaboració i validació dels continguts dels qüestionaris

Per a l'elaboració del contingut del qüestionari de l'enquesta destinada a persones no involucrades en les organitzacions clandestines hem seguit, atesa la importància que té per una bona recollida de dades, les consideracions que proposa Sierra Bravo ¹⁸⁵:

La construcció d'un qüestionari és una tasca difícil, és delicada la importància central que tindrà la recollida de dades i és, per tant, important que estigui feta de la millor manera possible, ja que d'aquesta recollida de dades en depèn l'èxit de la investigació.

¹⁸⁴ VILANOVA, Mercè, La historia presente y la historia oral. Relaciones, balance y perspectivas, *Cuadernos de Historia Contemporánea*, 20, 1998, pp. 61-70.

¹⁸⁵ SIERRA BRAVO, Restituto, *Técnicas de investigación social*, Madrid, Paraninfo, 1998, p. 314.

Partint d'aquesta premissa el qüestionari, seguint les pautes metodològiques indicades per Guillermo Briones ¹⁸⁶, s'ha elaborat i estructurat per recollir la informació necessària per donar cobertura i resposta als objectius plantejats a la investigació considerant també la població a la qual anava adreçat per tal que fos comprensible i fàcil de respondre.

L'experiència i coneixements propis, adquirits i posats en pràctica per l'elaboració d'enquestes realitzades a la tesi doctoral "*Cultura Corporativa: Misión, Visión y Valores en la Gestión Estratégica de las empresas de Automoción en España*" ¹⁸⁷ a la que hi van participar vuitanta-sis gerents o directius de diferents empreses del món de l'automoció a Espanya, que van servir de base per l'anàlisi de la situació real de la implantació dels conceptes de cultura corporativa empresarial en el sector de l'automoció que era l'objectiu d'aquell treball de recerca. La realització d'aquell treball de camp va suposar una font de coneixement i experiència pràctica per l'elaboració del contingut i estructura del qüestionari actual i la seva posterior validació pel fet de ser una tesi amb un gran component sociològic amb uns qüestionaris de caràcter quantitatiu amb similitud, en aquest aspecte, amb el que hem elaborat per aquesta tesi.

Per confirmar i validar la bondat del primer disseny del qüestionari, en relació a la comprensió de les preguntes, el seu contingut, aportacions, canvis o incorporacions de noves qüestions, es va fer un treball directe amb sis persones seleccionades que van aportar feedback de millora en relació als continguts i la comprensió del que es preguntava a cadascuna de les qüestions plantejades. Fruit d'aquest treball es van incorporar algunes correccions per millorar-ne la comprensió, com l'ordre de les preguntes, i es van eliminar algunes qüestions redundants o que no aportaven informació addicional.

Una part important d'aquest feedback, més tècnic, ha estat posar a la revisió el qüestionari per part del Dr. Francisco Llorente (Facultat d'Economia de la UB. Departament d'Econometria), expert en tractaments estadístics i la Dra. Mireia Bolibar

¹⁸⁶ BRIONES, Guillermo, *Metodología de la investigación cuantitativa en las ciencias sociales*, Bogotá, Arfo Editores e Impresores Ltda, 1996, pp. 51-65.

¹⁸⁷ MARTOS, Ramon, *Cultura Corporativa: Misión, Visión y valores en la Gestión Estratégica de las empresas de la Automoción en España*, Tesi doctoral, Universitat Politècnica de Catalunya, 2009.

(Facultat de CC. Polítiques i Sociologia de la UAB. Departament de Sociologia), experta en tractaments estadístics de caràcter sociològic que han aportat els comentaris de millora i han permès la incorporació de noves preguntes destinades a proporcionar a una estructura adient per tal que les dades es poguessin tractar de forma quantitativa amb el software d'anàlisi estadístic SPSS.

Com a resultat de totes aquestes activitats prèvies es va dissenyar el qüestionari definitiu (veure annex específic) de caràcter anònim, per afavorir la participació i la resposta sincera dels participants.

Aquest qüestionari consta d'un apartat d'informació personal i un cos de divuit preguntes que consta de dos grans apartats: un primer d'informació general format per onze preguntes i un altre d'informació addicional que consta de set preguntes. En el qüestionari es demana marcar amb una x la resposta que l'enquestat consideri que s'acosta més a allò que pensava o coneixia de la realitat que va viure al llarg del període 1960-1976.

- *Informació de base:*

Aquest apartat conté dades de la persona enquestada: edat, lloc de naixement, gènere, any d'arribada a Ripollet - Cerdanyola, estudis, professió i empreses o sector de la indústria on ha treballat.

- *Informació general:*

Aproximació a l'entorn sociopolític de la persona enquestada. Es sol·licita que expliciti la seva situació econòmica, si era conscient del règim que hi havia, com el considerava, si tenia coneixement de la repressió, si va participar en algunes accions, perquè no es va organitzar o participar en actes en contra la dictadura i, finalment, si desitjava el canvi o si pensava que aquest es produiria. De les onze qüestions de què consta aquest apartat n'hi ha quatre preguntes de variable dicotòmica o binària (Sí/No) i set preguntes de variable qualitativa ordinal amb una escala de l'1 al 5.

- *Altres informacions:*

Informació addicional sobre l'opinió personal de la persona enquestada envers el règim franquista i l'oposició a aquest règim o el grau d'acord amb un possible canvi. En aquest sentit, es demana si va exercir algun càrrec oficial, la valoració de forma general de la gestió de l'ajuntament local i del règim franquista, si coneixia a persones que formaven part de l'oposició i quina opinió li mereixien. Finalment, es pregunta a la persona enquestada si va entrar a formar part d'algun partit o sindicat a partir de 1976.

Alguns qüestionaris han estat omplerts a través de contactes individuals. Altres, la majoria, en seus socials o culturals i aprofitant certs esdeveniments amb assistència d'un nombre important de persones, moltes de les quals formaven part del públic objectiu d'aquesta enquesta. En aquest segon cas, es demanava autorització als responsables de les seus o als organitzadors de l'acte per fer una explicació prèvia sobre el motiu de l'enquesta i el seu contingut, qui hi podia participar, la forma d'omplir-la i on lliurar-la. Majoritàriament, les enquestes han estat distribuïdes a casals d'avis, escoles d'adults, i societats culturals i musicals (penyes flamenques, societats corals, associacions de veïns, Universitat de la Gent Gran,...) de Ripollet i Cerdanyola.

Les dades dels qüestionaris, un cop emplenats, es passaven a un full de càlcul per poder realitzar el posterior tractament estadístic amb el programa SPSS. Aquest software ens va permetre agrupar dades i fer-ne la interpretació del resultat de les mateixes, tant de forma individual per cada pregunta, com de les taules de contingència que interrelacionen dues variables i que ens permeten estructurar millor la informació rebuda per tal de fer un anàlisi més acurat de les conclusions en funció dels resultats. Aquest tractament estadístic ens ha permès, a més, una millor comprensió visual a través de gràfics que afavoreixen la visibilitat de les dades i la distribució de les mateixes.

Disseny, elaboració de la llista d'opositors i validació dels continguts de les entrevistes

La llista elaborada per recollir les persones identificades com a membres de les formacions clandestines, està encapçalada pels apartats bàsics per fer efectiva aquesta identificació:

- Nom.
- Lloc de naixement.
- Telèfon de contacte.
- Partit o organització a la qual pertanyia.
- Data en que va començar a militar.
- Nivell d'importància per ser entrevistat.

El treball de camp ens ha permès localitzar a un percentatge molt proper al 100% de les persones que entre 1960-1976 estar participar de forma efectiva i compromesa en la lluita contra la dictadura franquista formant part d'organitzacions clandestines i/o il·legals de l'àrea de Cerdanyola - Ripollet.

Franco va morir el novembre del 1975 però atesa la forta activitat política i social associada al l'any 1976, encara amb característiques d'il·legalitat, vam prendre la decisió de considerar com a data límit desembre del 1976. Aquell va ser un any de fortes mobilitzacions i reivindicacions: l'exigència de l'amnistia política o laboral, la Marxa per la Llibertat, l'aparició de les entitats veïnals en la lluita social, l'aparició pública dels partits i els seus dirigents, el referèndum sobre la "Ley para la Reforma Política" del 15 de desembre... Tots aquests esdeveniments van significar una punt d'inflexió en el procés cap a la Transició i en l'inici de la tolerància de partits i sindicats. En aquest marc, vam considerar interessant poder comptar amb els testimonis d'alguns dels entrevistats que els havien viscut de forma directa.

En aquest procés de canvi polític, de finals del 1975 i al llarg de 1976, hi va haver un important creixement dels partits i organitzacions polítiques que cal considerar ja que el concepte "compromís", en aquest cas, comportava prendre la decisió de militar en

situacions repressives que encara es mantenien. Per aquest mateix raonament, les persones que van entrar a formar part dels partits o organitzacions a partir de 1977 no han estat considerades per aquest estudi com a militants en condicions clandestines.

Per a la localització de les persones entrevistades s'ha partit del coneixement previ d'un petit col·lectiu del que ja disposàvem de contactes o adreces atesa la relació personal o política durant alguns anys del període estudiat. A partir d'aquests contactes inicials fou possible l'elaboració d'un primer llistat i la realització de les primeres entrevistes. Aquestes, i les mencions que cada entrevistat feia d'altres persones compromeses, ha fet possible arribar a un percentatge elevat, molt proper al 100%, de membres de tots els partits o organitzacions presents en el aquesta etapa. En concret s'han identificat 270 persones.

Per tal de determinar quines han estat considerades com a militants d'aquests dos municipis i a quines organitzacions s'han establert una sèrie de criteris on l'element principal ha estat si havia militat de forma directa en qualsevol partit o organització a nivell local. Vegem alguns exemples que clarifiquen aquests criteris:

- *Mobilitat entre els diferents municipis dels seus militants.*

En aquest punt, s'han considerat només aquelles persones que van militar en algun moment d'aquest període de 1960 a 1976 a la zona de Ripollet – Cerdanyola, sempre considerant l'any 1976 com a límit. A tall d'exemple podem citar Ramon Pla i la seva dona Carmen Martínez, tots dos de Bandera Roja. Fins al 1973, van desenvolupar la seva activitat política a aquesta zona però el 1974, per indicació de la seva organització, es van traslladar a Mollet. Per tant tots dos han estat assignats a BR.

Un altre cas és el de Jordi Guiu, membre de Plataformes Anticapitalistes, que també, i pels mateixos motius, va anar a viure a Mollet el 1973. Per aquest estudi atès que va començar la seva militància a Ripollet, s'ha considerat militant de la zona.

Un darrer exemple és el de l'Emili Teixidor, treballador de Bosuga (Montcada). Inicialment militava al PCI i més tard al PSUC; vivia en una fonda de Ripollet “cal Gurri” i exercia part de la seva militància també en aquests municipis, per aquest motiu l'hem considerat membre actiu del PSUC en aquesta zona.

- *Canvi de partit d'algunes persones o organitzacions al llarg del període:*

Per l'assignació de pertinença s'ha considerat l'adscripció inicial a una determinada organització, si aquesta ha estat superior a un any, o s'ha adjudicat l'adscripció posterior quan el període de militància ha estat superior a tres anys.

Quan el canvi d'organització es va fer de manera col·lectiva, com és el cas del pas de membres de les Joventuts Comunistes del PSUC a Bandera Roja, o bé de Bandera Roja al PSUC, es manté l'adscripció de l'organització on més temps hagi militat.

Un cop identificades les persones, la segona decisió rau en determinar quines persones calia entrevistar. Les entrevistes a les persones implicades en la lluita contra la dictadura franquista esdevenen de cabdal importància per tal d'obtenir una visió acurada del conjunt d'organitzacions que actuaven en aquest període, així com conèixer de primera mà les activitats que hi dugueren a terme, les formes d'organització, les estratègies pròpies de cada partit, la forma d'elaborar i distribuir la propaganda, els problemes i debats interns i altres aspectes contextualitzats en el període objecte d'aquest estudi, tal com planteja Elionor Sellés ¹⁸⁸ en la seva tesi doctoral. Personalment, en l'elaboració del llibre “ Ripollet 1931-1945 - II República i Franquisme” ¹⁸⁹, ja n'havia fet ús de les fonts orals ¹⁹⁰.

¹⁸⁸ SELLÉS VIDAL, Elionor: *Moviment Obrer, Canvi Polític, Social i Cultural. Comissions Obreres a Catalunya 1964-1978*. Tesi doctoral, Universitat de Barcelona, Departament d'Història Contemporània, 2005, (1- Fonts orals d'una recerca- pp. 493-502).

¹⁸⁹ MARTOS, Ramon, OLLER, Toni, *Ripollet 1931-1945- II República i Franquisme*, Associació Ràdio Ripollet, 1987.

¹⁹⁰ Llibre que va tenir el seu origen a partir d'un treball inicial d'història oral, més ampli, dirigit pel professor d'Història Contemporània a la UAB, Enric Ucelay Da Cal.

Acomplint l'objectiu inicial d'entrevistar almenys el 20% dels militants actius d'aquest període a la zona de Ripollet - Cerdanyola, proposat a l'inici del treball de camp, finalment disposem de 59 entrevistes que representen un 21,8% del total de 270 persones identificades. La selecció s'ha realitzat prèvia classificació d'aquestes 270 persones en tres nivells:

- *Nivell 1.* Pertanyen a aquest grup les persones que van tenir una important presència o participació i/o van exercir càrrecs de responsabilitat a la lluita clandestina. L'objectiu era entrevistar un mínim d'un 75% d'aquest col·lectiu.
- *Nivell 2.* Pertanyen a aquest grup les persones amb una menor presència, participació o baixa responsabilitat que tenen un bon coneixement de tot el que es feia des de la clandestinitat. En aquest segon cas, l'objectiu era entrevistar entre un 40-50% d'aquest col·lectiu.
- *Nivell 3.* En aquest grup s'inclouen les persones amb un nivell de coneixement i seva participació baix o intermitent. En aquest tercer cas, l'objectiu era entrevistar un màxim d'un 10% d'aquest col·lectiu priorititzant aquelles persones que per la seva joventut o incorporació al caliu de la Transició, van començar a participar a finals del 1975 o inicis del 1976.

Una part de les dades que hem estret de les entrevistes són quantificables com ara el nombre de persones que integraven els partits o les organitzacions clandestines, l'edat dels seus membres, el gènere, lloc d'origen, etc... i ens aporten una bona base per l'anàlisi i el coneixement de la composició sociològica de les organitzacions que van conformar la clandestinitat.

La major part de les dades que ens han aportat les entrevistes, però, són de caire qualitatiu i ens han permès aprofundir en aspectes relacionats amb la pròpia experiència i amb els motius que van abocar les persones entrevistades a afiliar-se i comprometre's en la lluita contra la dictadura franquista:

*Anar als protagonistes ens permet conèixer elements d'importància decisiva com ara el factor personal en l'aparició de Comissions Obreres, l'impacte de les dissensions internes en la militància obrera, el grau de lideratge de les organitzacions obreres dins del moviment obrer, o la capacitat de formar una sola classe obrera a partir de tradicions obreres diverses. Així, les fonts orals no només ens permeten ampliar, matisar o concretar aspectes foscos, o no del tot ben explicats, sinó que ens permeten accedir a nou coneixement que, alhora, dóna una nova dimensió a l'estudi plantejat. És per totes aquestes raons, que des de l'inici es va decidir l'ús de les fonts orals com una eina imprescindible per abordar un estudi històric amb el que podem comptar amb la presència de les persones que el van protagonitzar*¹⁹¹.

Alguns experts consideren que les fonts orals tenen la seva problemàtica que cal considerar amb calma. En referència a aquesta problemàtica, Liliana Barela, Mercedes Miguez, Luis García Conde, en la seva publicació: “*Algunos apuntes sobre la historia oral*“, indiquen:

“Un testimoni sempre reconstrueix el significat del seu passat des de la perspectiva del present. És un fet ben natural, en la mesura en què el sentit que donem al nostre passat és important per construir-nos la pròpia identitat i per donar un sentit al nostre present. Cal tenir-ho en compte i no enganyar-se. Una investigació que es basi en records té els perills inherents a la fal·libilitat i selectivitat de la memòria, a les deformacions i falsejaments propis del jo...Per tot plegat sempre, que sigui possible, s'han de confrontar els fets tal com apareixen en els arxius escrits i el que d'ells han retingut les persones. Avaluar la memòria, com qualsevol altra evidència o font històrica, implica, en primera instància, inserir-la dins d'un context de temps i de lloc i contrastar-la amb les evidències disponibles. Els documents escrits permeten delimitar millor la cultura oral i, per tant, és convenient estudiar les interaccions entre història oral i història escrita.

¹⁹¹ SELLES VIDAL, Elionor: *Moviment Obrer, Canvi Polític*,...p.9.

“De les tres classes generals d’evidència històrica (documents, artefactes i memòries), l’evidència en la memòria humana és la més fràgil i efímera. L’entrevista d’història oral transforma la memòria fràgil en un registre permanent del passat, que és a la vegada valuós, i amb el pas del temps irremplaçable, tard o d’hora, arriba el pensament: De no haver gravat això es podria haver perdut per sempre ¹⁹².

Una de les bondats de la història oral que en aquesta tesi hi juga un paper important és l’aportació que de forma addicional, però no menys important, representa el conjunt de gravacions realitzades. El seu arxiu, en aquest cas local, pot ser de gran ajut per a futurs historiadors quan les persones entrevistades ja no hi siguin. El registre de les entrevistes es converteix, doncs, en un document viu de la història, explicada pels seus propis protagonistes.

Metodològicament, i prèviament a la realització de les entrevistes, s’han considerat les recomanacions i experiències que Ronald Fraser ¹⁹³, autor de referència amb força experiència en l’àmbit de la història oral. Una d’elles és la que recomana, prèviament a l’entrevista, disposar d’un coneixement del moment i el context en què es van desenvolupar els fets que ha de recordar la persona entrevistada. Per aquest motiu en moltes ocasions es fa necessari el suport bibliogràfic sobre determinats fets i moments històrics, tant generals com específics. En aquest sentit, les recomanacions d’en Fraser han estat de gran ajut per a la realització de les entrevistes.

Finalment, com a guia metodològica, hem seguit els consells de P. Sánchez, i J. M. Gago ¹⁹⁴ en l’article “*La construcción de las fuentes orales para el estudio de la represión Franquista*”.

¹⁹² BARELA, L., MINGUEZ, L., GARCÍA, L.M.: *Algunos apuntes sobre historia oral*, Instituto Histórico de la Ciudad de Buenos Aires, 2004, p. 8.

¹⁹³ FRASER, Ronald : “La història oral, una nova font documental”, *L’Avenç*, nº 68, 1984, pp. 66-70.

¹⁹⁴ DÍAZ SÁNCHEZ, Pilar, GAGO SÁNCHEZ, José M^a, La construcción de las fuentes orales para el estudio de la represión franquista, *Hispano Nova. Revista de la Historia Contemporánea*, nº6, 2006, pp. 14-18. Aquests proposen un model per a realitzar entrevistes que apliquen a una temàtica molt semblant a la d’aquesta tesi. És el model que s’ha pres com a referència a les entrevistes d’aquest treball de camp.

1- Determinació de l'espai temporal.

En aquest punt hem tractat de definir l'espai d'estudi com un espai homogeni en si mateix:

- L'espai temporal és el que va entre 1960-1976, situat a Catalunya a l'Àrea metropolitana de Barcelona i en concret localitzat a l'àrea de Ripollet - Cerdanyola.

2- Hipòtesi de treball

Identificació de les persones que van formar part del moviment clandestí de la zona de referència entre 1960-1976 i visió que el conjunt social tenia sobre la dictadura franquista i els seus opositors:

- Recuperació de la pròpia memòria històrica i les pròpies vivències en la lluita contra la dictadura franquista, amb entrevistes representatives del conjunt de persones de les diferents organitzacions identificades.
- Analitzar el comportament del conjunt social, la seva visió i actitud davant la dictadura i els seus opositors.

3- Recopilació de fonts històriques, documents, articles i bibliografia.

“En l'àmbit pràctic hi ha alguna cosa que uneix a tots els que utilitzen fonts orals i això és el saber que aquestes fonts no són suficients per si mateixes. Tots estan d'acord que hi ha una labor anterior imprescindible que és la de qualsevol investigador o historiador la consulta obligatòria de totes les fonts primàries i secundàries que poden tenir relació amb el seu camp d'investigació”¹⁹⁵.

¹⁹⁵ FRASER, R., “La historia oral como historia desde abajo”, *Ayer*, nº12, Asociación de Historia Contemporánea, Marcial Pons editor, Madrid, p. 79, 1993.

La consulta de documents i bibliografia sobre aquest període, tant de caràcter polític com social o econòmic, així com d'articles o arxius, són una aportació complementària necessària, sinó obligatòria, que ens dona una àmplia i sistèmica visió sobre el marc polític i social en què es desenvolupaven les vivències i les accions en les quals van participar les persones entrevistades ¹⁹⁶.

4- Disseny del projecte amb fonts orals

En aquest punt, del projecte s'ha dissenyat :

- La metodologia per a la recerca i identificació de totes les persones implicades en la lluita antifranquista a l'àrea de Ripollet – Cerdanyola en el període 1960-1976 .
- El guió per la realització d'entrevistes a una part seleccionada de la mostra
- La metodologia per seleccionar la mostra per l'entrevista oral. Aquesta s'ha estret d'un percentatge de les persones identificades, agrupades en funció dels coneixement que podien aportar atesa la seva presència i implicació en accions importants o responsabilitat en el sí de les organitzacions.

5- Determinació del tipus i contingut de l'entrevista

Les entrevistes són de caràcter vivencial seguint la seqüència lògica temporal dels anys, de menor a major. Per disposar d'una certa homogeneïtat de les entrevistes s'ha elaborat un document guia (annex específic) per la seva realització. Les preguntes són semi obertes per tal de permetre explicacions o anècdotes no previstes però sempre recuperant la seqüència temporal. El seu contingut de forma orientativa és:

¹⁹⁶ Com assenyala VILANOVA, Mercè, ”...abans de crear una font oral hem de recórrer necessàriament un camí previ similar al de l'historiador clàssic. S'ha de subratllar aquest aspecte ja que, implica un esforç doble: buscar i analitzar les fonts escrites i després, i sols després, crear i analitzar les fonts orals”. En pròleg a THOMPSON, P., *La voz del pasado, Història oral*, València, Alfons el Magnànim, 1998, p. X.

- Lloc d'origen
- Data d'arribada a Ripollet- Cerdanyola
- Nivell d'estudis
- Lloc de treball
- Quan i amb qui entra en contacte amb les organitzacions clandestines
- Funcionament i membres del seu partit o organització
- Explicació de fets rellevants, accions de lluita i repressió
- Persones conegudes d'altres organitzacions
- Valoració del període
- Situació actual.

El fet de realitzar un nombre important d'entrevistes a persones que vivien i lluitaven en el mateix espai de Ripollet - Cerdanyola i que, de forma general, gairebé totes finalment es coneixien de forma directa o indirecta pel fet d'haver compartit moltes de les reunions i accions al llarg d'aquest període, ens ha permès creuar els diferents records i les diferents interpretacions d'uns i altres amb fets comuns i compartits. El resultat d'aquest encreuament d'entrevistes, i atès que la persona entrevistada desconeixia les declaracions de les altres, ens aporta una bona aproximació o confirmació als fets reals viscuts i descrits per cadascuna de les persones entrevistades.

6- Inserció de les fonts orals al projecte d'investigació

Selecció de diversos passatges de l'entrevista que s'insereixen en diferents punts de la tesi amb l'objectiu d'aclarir alguns temes o com a exemple que il·lustra els fets descrits. En cap cas s'ha incorporat cap testimoniatge complet.

7- Recollida de material complementari.

Cal destacar la importància de recollir tot el material que pugui disposar la persona entrevistada d'utilitat per a la investigació: fotografies, documents, correspondència,.. de gran ajut per il·lustrar allò que s'ha explicat i com a material de consulta per a futurs treballs.

Realització de les enquestes, la llista i les entrevistes de militants 1960-1976

La principal dificultat del treball de camp per a realitzar les enquestes rau en la tipologia de les preguntes que la conformen. En el cas de les persones que acudien a un acte cultural, conferència o assemblea d'una associació, algunes, en conèixer el contingut, simplement no l'agafaven, d'altres comentaven que no l'omplien perquè les preguntes eren de caire polític i no els venia de gust respondre, unes altres l'agafaven tot dient que ja l'omplirien i la retornarien, fet que influenciava a d'altres persones per deixar d'omplir-la.

La mostra inicial, 20.272 persones ¹⁹⁷, inclou la població de Ripollet – Cerdanyola de 1975 que havia nascut entre el 1957 i el 1928 i vivia a qualsevol dels dos municipis. El càlcul per arribar a concretar el nombre de persones procedents de 1975 i que, potencialment, podien ser enquestades el 2014 s'ha realitzat en base:

- Quantitat d'habitants de Ripollet - Cerdanyola de 1975 nascudes entre el 1928-1957.
- Aplicar el percentatge de defuncions, proporcional a aquest grup, a partir de la mitjana d'aquest entre els anys 1976–2014 ¹⁹⁸.
- Aplicar les baixes dels padrons entre els anys 1975-2014, proporcional a aquest grup, de 5 en 5 anys fins el 2014 ¹⁹⁹.

Aplicant aquest càlcul la població objectiu va passar de 20.272 persones el 1975 a 2.894 el 2014. El nombre d'enquestes realitzades és de 280, que equival al 9,67% de les potencialment possibles.

¹⁹⁷ Biblioteca de l'Idescat, Àrea de Comunicació i Difusió, *Dades estadístiques de Cerdanyola – Ripollet. Població 1975 per grup d'edats*.

¹⁹⁸ Biblioteca de l'Idescat, Àrea de Comunicació i Difusió, *Dades estadístiques de Cerdanyola – Ripollet. Població 1975 per grup d'edats. Defuncions 1988- 2014*.

¹⁹⁹ Biblioteca de l'Idescat, Àrea de Comunicació i Difusió, *Dades estadístiques de Cerdanyola – Ripollet. Població 1975 per grup d'edats. Baixes de padrons 1975- 2014*.

Aquestes es van començar a omplir a finals del 2014 i es van finalitzar el 29 de gener del 2016 aconseguint un total de 280 enquestes respostes. Han estat tractades estadísticament, pregunta per pregunta, tal com s'ha comentat anteriorment, amb el software estadístic SPSS i, quan s'ha considerat necessari, s'han realitzat taules de contingència per permetre el creuament de dades per una millor anàlisi i comprensió dels resultats obtinguts.

El treball de camp, per identificar a les persones de les organitzacions clandestines, ha estat més abastable que el de les enquestes. Del total de persones a les que es va demanar d'entrevistar, tan sols quatre hi van renunciar. En total s'han identificat 270 persones com a membres de les organitzacions clandestines al llarg del període 1960-1976, o durant una etapa d'aquest, de les quals 56 han estat entrevistades. A l'arxiu de la CONC vam aconseguir la transcripció d'una entrevista realitzada a Gaspar Menor, ja traspasat, i la de Luis Muñoz, tots dos treballadors d'Aiscondel, que van ser entrevistats el 1997 per Elionor Sellés. L'entrevista d'Adoni González, ha estat obtinguda a l'arxiu de gravacions de la CONC. En total són 59 les entrevistes que formen part d'aquesta tesi.

Per fer les entrevistes es va establir un ordre de prioritats amb l'objectiu de fer, en funció de la selecció de nivells d'importància ja comentat, un mínim d'un 75% de nivell 1, un 40% - 50% de nivell 2 i un màxim del 10% de nivell 3. Els resultats obtinguts es presenten a la taula següent:

Taula 1

Militants identificats / entrevistats de totes les organitzacions 1960-1976.

Concepte	Quantitat	Entrevistats	No entrevistats	% Entrev.	Observacions
Traspasats	31	4	27	12,9	4 de nivell 1
Nivell 1	25	19	6	76	
Nivell 2	51	26	25	51	
Nivell 3	163	10	153	6,1	
Total	270	59	211	21,85	

Font: Elaboració pròpia a partir de la llista de persones identificades com a membres de les organitzacions clandestines entre 1960 i 1976.

3.2 Resultats i anàlisi de les dades de les enquestes: La societat.

*No hi ha condicions de vida a les que un home,
no pugui acostumar-se, especialment si veu
que al seu voltant, tots les accepten.*

Lev Tolstoi (1828-1910) en Anna Karenina.

L'objectiu de l'enquesta era copsar l'opinió de la societat del moment representada per persones que no van formar part de cap organització clandestina ni van intervenir en la lluita contra la dictadura d'una forma directa i compromesa. Per extreure les conclusions, s'han analitzat les respostes dels 280 qüestionaris emplenats: s'han elaborat taules per cadascuna de les preguntes, on el resultat de les dades obtingut apareix de forma numèrica o percentual. A continuació, se'n fa el corresponent comentari d'aquestes. Quan s'ha considerat rellevant, i per tal d'aprofundir en l'anàlisi dels resultats es presenten taules de contingència tot relacionant dues variables.

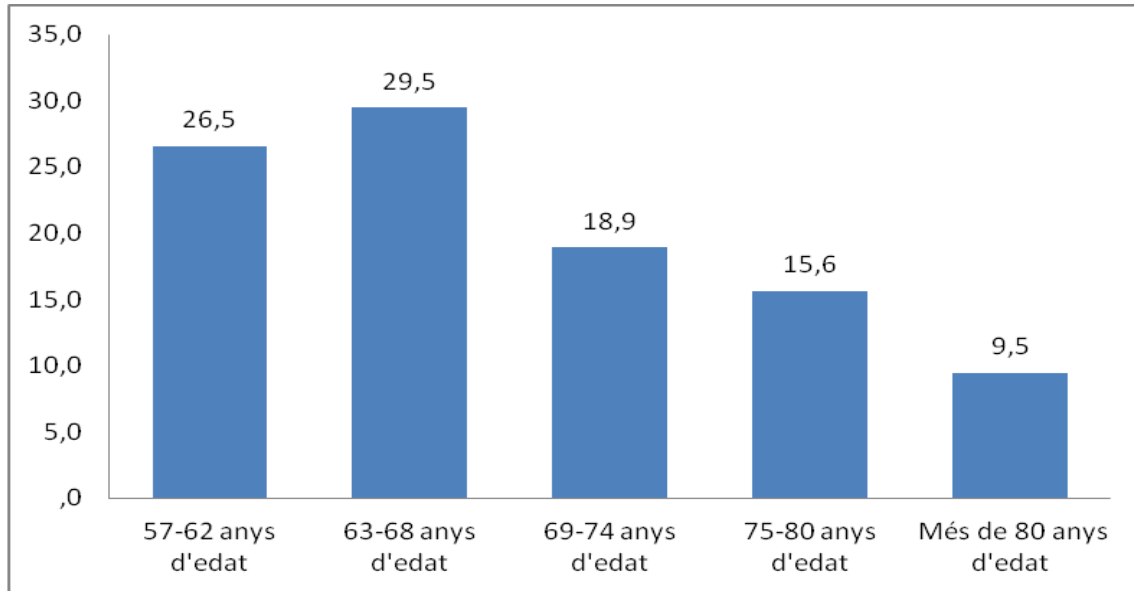
L'enquesta era de caràcter anònim. La informació de base d'aquest qüestionari està organitzada mitjançant preguntes específiques que contenen dades personals amb l'objectiu de conèixer-les i, posteriorment, analitzar-les:

- Edat / Gènere
- Any/ Lloc de naixement
- Nivell d'estudis.
- Any d'arribada a Ripollet - Cerdanyola
- Professió / Lloc de treball.

Informació de base

Taula 2

Distribució de l'edat en % de la mostra.

Font: Elaboració pròpia a partir de l'enquesta "Societat i lluita antifranquista a l'Àrea Metropolitana de Barcelona".

Per tal d'aconseguir una mostra representativa, quant a la distribució d'edats, s'ha tingut cura que la piràmide fos més ampla a la base, persones més joves, i més estreta al vèrtex, persones més grans, per tal que aquesta s'aproximés a l'evolució natural i obtenir, en conseqüència, una representació aproximada del conjunt social que conforma els límits de la població objecte del estudi: habitants de Ripollet – Cerdanyola nascuts entre 1926 i 1957.

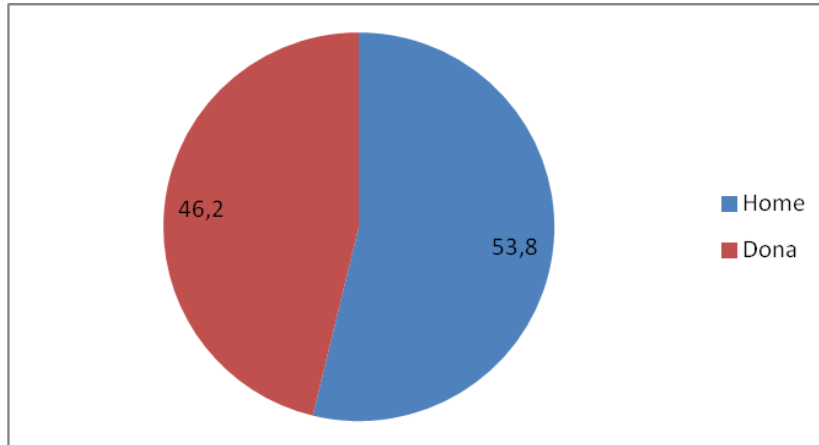
La mostra obtinguda s'ha agrupat en rangs de cinc anys. Per cada rang d'edat, els resultats presenten unes quantitats que reflecteixen, de forma aproximada, aquest concepte piramidal de les diferents edats, amb etapes de la seva vida sota la dictadura, més o menys llargues.

Del total de persones que han respòs l'enquesta, el grup més nombrós és el que es situa entre els 63 i els 68 anys amb un 29,5% i que presenta poca diferència respecte del

segon grup, dels 57 als 62 anys, amb un 26,5%. A partir d'aquests dos grups es produeix un esglaonat fins a arribar als majors de 80 anys que representen el 9,5% del total.

Taula 3

Gènere en % dels enquestats / es.

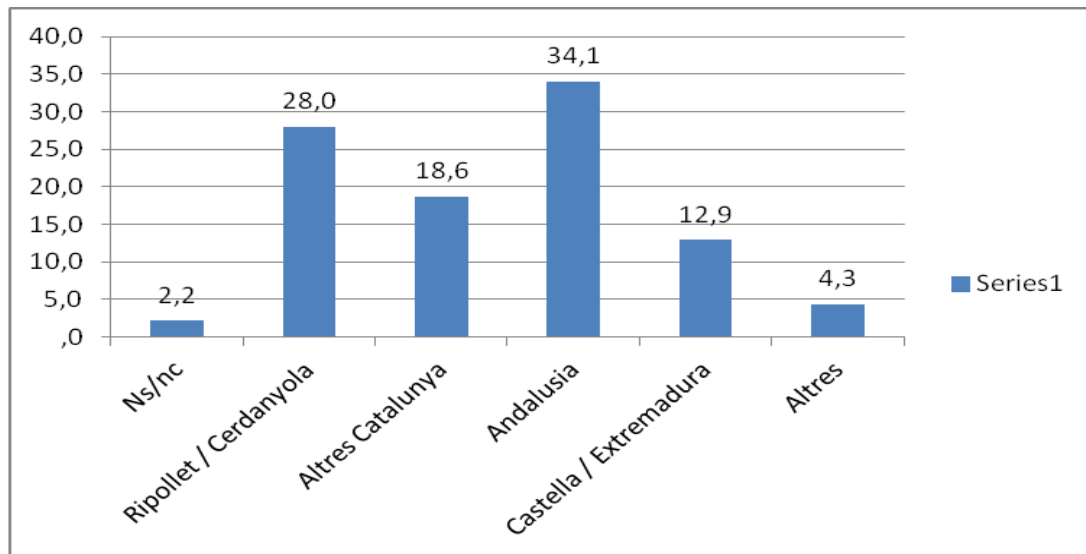

Font: Elaboració pròpia a partir de l'enquesta "Societat i lluita antifranquista a l'Àrea metropolitana de Barcelona".

La gràfica de gènere, encara que amb un 7,6% més d'homes, s'acosta a l'equilibri entre homes i dones. Aquesta proximitat a la paritat fa que podem validar l'enquesta com a suficientment representativa de l'equilibri entre gèneres que es dona a la societat. Addicionalment, ens permetrà avaluar de forma estratificada, si és el cas, les diferents respostes per poder observar i analitzar si existeixen diferències que puguin ser directament relacionades amb el gènere.

Taula 4

Lloc de naixement dels participants a l'enquesta.

Font: Elaboració pròpia a partir de l'enquesta "Societat i lluita antifranquista a l'Àrea metropolitana de Barcelona".

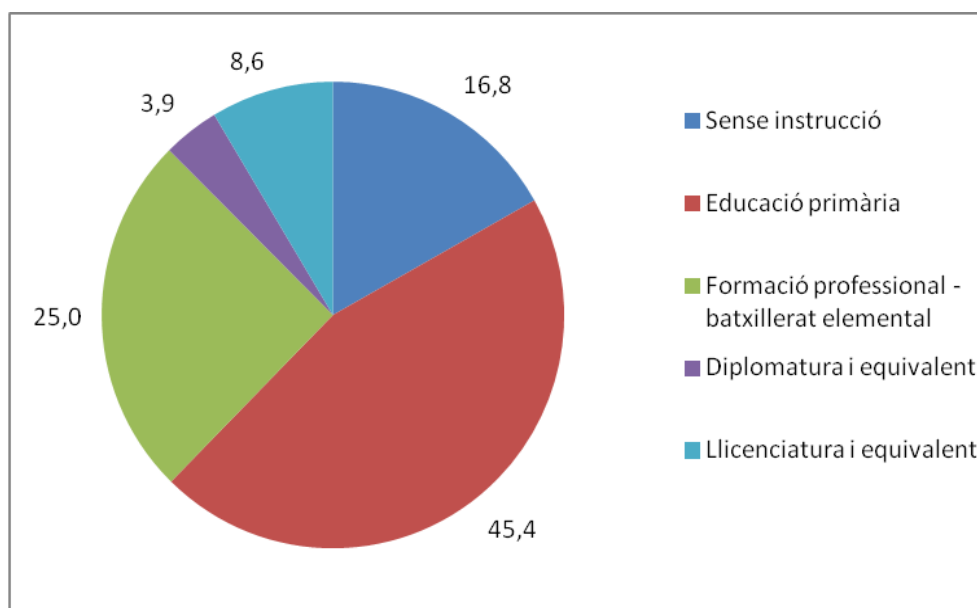
Un 28% dels participants a l'enquesta són nadius de Ripollet – Cerdanyola. Aquests, sumats als nascuts a altres poblacions de Catalunya, representen el 46,6% de la mostra. El segon grup més nombrós pertany a les persones nascudes a Andalusia (34,1%), fet que ens mostra la importància de la immigració andalusa els anys seixanta per aquests dos municipis. El conjunt de persones participants a l'enquesta no nascudes a Catalunya arriba al 51,3%.

L'any 1975, segons les dades de població facilitades per Idescat²⁰⁰ per Ripollet – Cerdanyola, el 46,18% de la població era nascuda a Catalunya, una xifra gairebé exacta a l'obtinguda a l'enquesta. Un 31,4% provenia d'Andalusia i de les dues Castelles més Extremadura procedia un 11,35% de la població a l'enquesta. La distribució de l'origen dels enquestats, per tant, en referència a la distribució real de la població de 1975 és similar i, en aquest sentit, la distribució dels participants en l'enquesta és pràcticament similar a la composició de la població del 1975.

²⁰⁰ Biblioteca de l'Idescat. Àrea de Comunicació i Difusió, *Dades estadístiques del Padró Municipal d'Habitants de 1975*.

Taula 5

Nivell d'instrucció educativa en %

Font: Elaboració pròpia a partir de l'enquesta "Societat i lluita antifranquista a l'Àrea metropolitana de Barcelona".

Les dades del gràfic reflecteixen el nivell educatiu dels enquestats i són extrapolables a la situació a Espanya sota la dictadura de Franco fins al finals dels anys setanta:

Si al grup de persones que no saben llegir ni escriure (16,8%) sumem les persones que declaren tenir només estudis primaris (45,4%) obtenim com a resultat que un 62,3% de la població tenia un nivell molt baix o nul d'instrucció. Un altre grup important a analitzar és el que té estudis de Formació Professional o Batxillerat Elemental (25,1%) que ja apunta cap a una millora dels estudis professionals impartits per les Escoles Industrials, amb importants resultats per a la indústria de Catalunya, que van proveir de mà d'obra especialitzada llocs de treball administratiu, com bancs o oficines, i industrials, com torners, ajustadors o electricistes. El percentatge de llicenciats tot just arriba al 8,6%, una xifra baixa que ens mostra que a la universitat hi accedien, majoritàriament, els fills de famílies amb elevats recursos econòmics.

Taula 6

Contingència entre Gènere / Nivell d'instrucció

		Nivell d'instrucció					Total
		Sense instrucció	Educació primària	Formació professional - batxillerat elemental	Diplomatura o equivalent	Llicenciatura o equivalent	
Gènere	Home	13	76	37	6	17	149
	Dona	33	50	33	5	7	128
Total		46	126	70	11	24	277

Font: Elaboració pròpia a partir de l'enquesta "Societat i lluita antifranquista a l'Àrea metropolitana de Barcelona".

Al grup de persones sense cap instrucció, no saben llegir ni escriure, les dones són amb escreix, un 71,73%, més nombroses que els homes (28,27%). El mateix passa amb l'educació primària el que ens ofereix un petit retrat de la situació de clara discriminació en l'àmbit educatiu que patien les dones respecte dels homes i que va continuar al llarg de gran part del període de la dictadura fins a inicis dels anys seixanta.

Taula 7

Contingència Edat / Nivell d'instrucció.

Edat	Nivell d'instrucció					Total
	Sense instrucció	Educació primària	Formació professional - batxillerat elemental	Diplomatura i equivalent	Llicenciatura i equivalent	
57-62 anys	6	27	27	1	11	72
63-68 anys	6	38	24	5	8	81
69-74 anys	9	30	9	2	2	52
75-80 anys	12	18	8	3	2	43
Més de 80 anys	13	12	1	0	0	26
Total	46	125	69	11	23	274

Font: Elaboració pròpia a partir de l'enquesta "Societat i lluita antifranquista a l'Àrea metropolitana de Barcelona".

Aquesta taula, complementària de l'anterior, ens mostra que les persones de més edat, nascudes entre finals de la dècada dels anys vint i mitjans de la dècada dels quaranta del segle passat (de 69 a més de 80 anys), amb un alt grau d'analfabetisme i una deficient o nul·la formació mitjana o universitària tenen un greu problema de formació educativa. El grup dels nascuts a partir d'inicis dels anys cinquanta (de 68 a 57 anys) presenta un millor nivell educatiu bàsic, visible per un descens important de l'analfabetisme, i una millor formació mitjana i, encara que en un nivell baix, universitària.

Taula 8

Contingència: Lloc / Nivell d'instrucció

Lloc	Nivell d'instrucció					Total
	Sense instrucció	Educació primària	Formació P. - batxillerat element	Diplomatura i equivalent	Superiors	
Ripollet Cerdanyola	4	29	29	4	12	78
Altres Catalunya	1	23	18	3	7	52
Andalusia	32	50	12	0	1	95
Castella / Extremadura	7	20	5	2	2	36
Altres	1	3	4	2	2	12
Total	45	125	68	11	24	273

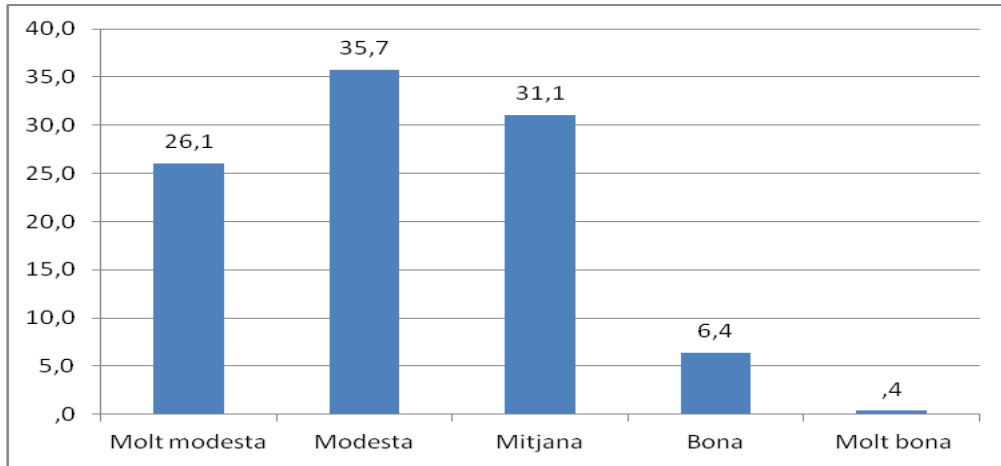
Font: Elaboració pròpia a partir de l'enquesta "Societat i lluita antifranquista a l'Àrea metropolitana de Barcelona".

Finalment, la relació entre lloc d'origen i formació ens mostra que les persones provinents de la immigració tenen un dèficit més important en l'àmbit educatiu. En aquest sentit, destaquen les persones arribades d'Andalusia amb un índex molt alt d'analfabetisme, un 71,1% del total.

Informació general

Taula 9

1.0 Situació econòmica entre 1960-1976

Font: Elaboració pròpia a partir de l'enquesta "Societat i lluita antifranquista a l'Àrea metropolitana de Barcelona".

Un 61,8% dels enquestats tenia una economia familiar modesta (35,7%) o molt modesta (26,1%). Tenint en compte les dades corresponents al nivell educatiu (taula 5) podem inferir que aquesta és una població majoritàriament obrera que coincideix en la composició social dels dos municipis motiu de la recerca.

Taula 10

1.1 Consciència de què el règim era una dictadura

		Frequència	%
Vàlides	Sí	256	91,4
	No	24	8,6
	Total	280	100,0

Font: Elaboració pròpia a partir de l'enquesta "Societat i lluita antifranquista a l'Àrea metropolitana de Barcelona".

Un 8,6% de la població enquestada declara no ser conscient que vivia sota un règim dictatorial. Situació si més no preocupant el fet que, després de conviure durant una etapa important de la seva vida amb aquest règim, encara hi hagi persones que expressin aquest desconeixement. Aquest indicador ens demostra de que una part, encara que petita, de la població era refractària o absolutament indiferent als esdeveniments polítics.

Taula 11

1.2 Acord o desacord amb el règim (agrupada)

Concepte	Freqüència	Percentatge	Percentatge vàlid	Percentatge acumulat
En desacord	155	55,4	55,4	55,4
Indiferent - necessari	106	37,9	37,9	93,2
D'acord	19	6,8	6,8	100,0
Total	280	100,0	100,0	

Font: Elaboració pròpia a partir de l'enquesta "Societat i lluita antifranquista a l'Àrea metropolitana de Barcelona".

Un 55,4% de la mostra manifesta que estava en desacord amb el règim, mentre un 37,9% de les persones era indiferent o mostrava només un lleu desacord amb la dictadura franquista ja que la considerava necessària. Un petit grup (6,8%) manifesta la seva adhesió i, per tant, un clar suport al règim franquista. Aquest grup sumat al grup anterior arriba fins al 44,7% de la població que, de forma indirecta o directa, donava suport al règim la qual cosa posa de relleu una societat políticament dividida.

Tot i que el percentatge de suport al règim franquista no arriba al 50% del total de la mostra, cal considerar la importància del franquisme sociològic d'aquest període de 1960-1976 que es donava a una part de la població i que, probablement, a les àrees rurals l'assentiment amb el règim podia superar aquest percentatge. En aquest sentit, cal destacar que aquesta enquesta ha estat realitzada a un àrea industrial o metropolitana on les lluites obreres i socials van ser importants. Per tant, no deixa de ser aclaridor aquest important suport al franquisme i per aquest motiu hem d'esperar que en àrees menys

industrials el percentatge d'adeptes fos superior al percentatge dels que rebutjaven el règim.

Taula 12

Contingència Gènere./ 1.2 Grau d'acord amb el règim

		1.2 Grau d'acord amb el règim					Total
		En desacord	Indiferent	No, però necessari	Sí, parcialment	Sí, totalment	
Gènere	Home	89	44	3	8	5	149
	Dona	65	52	5	5	1	128
Total		154	96	8	13	6	277

Font: Elaboració pròpia a partir de l'enquesta "Societat i lluita antifranquista a l'Àrea metropolitana de Barcelona".

Els resultats de l'enquesta mostren un grau d'indiferència superior per part de les dones. Per contra, els homes són més contundents tant amb el desacord amb la dictadura, on són més nombrosos, com amb l'acord. Si sumem tots els apartats que signifiquen una acceptació del règim, de forma més o menys acusada, el total de dones és de 63 (49,21% respecte del total de dones enquestades) mentre que el nombre total d'homes és de 60 (40,26%). Hi ha, per tant, una diferència percentual de 9 punts que confirmen aquesta posició de major acceptació o convivència amb el règim franquista per part de les dones.

Taula 13

Contingència. Lloc d'origen respecte al 1.2 Grau d'acord amb el règim.

Lloc	1.2 Grau d'acord amb el règim					Total
	Desacord	Indiferent	No però necessari	Sí, parcialment	Sí, totalment	
Ripollet / Cerdanyola	46	27	1	2	2	78
Altres Catalunya	28	18	2	3	1	52
Andalusia	50	35	2	6	2	95
Castella / Extremadura	19	11	3	2	1	36
Altres	12	6	0	0	0	18
Total	155	97	8	13	6	279

Font: Elaboració pròpia a partir de l'enquesta "Societat i lluita antifranquista a l'Àrea metropolitana de Barcelona".

De les 130 persones enquestades nascudes a Catalunya, un total de 56 (43,07%) declaren que en major o menor grau donaven suport al règim franquista o bé la dictadura no els hi representava cap problema.

En el cas de l'altre grup important, amb 95 persones procedents d'Andalusia, hi ha 45 (47,36%) que manifesten que conviuen sense problemes amb la dictadura. Superen en quatre punts al sector català però no és una distància molt rellevant. El grup de Castella/Extremadura presenta un percentatge similar a l'anterior: un 52,7 % manifesta desacord amb el règim dictatorial i un 47,22% no haver tingut problemes amb la dictadura franquista. Si agrupem el sector procedent de la immigració, un total 149 persones de les quals 68 mostren suport o acord amb el règim, observem que un 45,64% eren indiferents o favorables al règim, un resultat molt similar al grup autòcton.

Del resultat global, sobre el total de respostes, es desprèn que un 44,44 % de la mostra acceptava o donava suport al règim de Franco. Aquest resultat ens corrobora que en el període estudiat tot i que la dictadura era rebutjada per un 55,56% de la població també era acceptada o suportada per un important percentatge de la societat.

Taula 14

1.3 Coneixement de la repressió a l'oposició.

Vàlides	Freqüència	Percentatge	Percentatge vàlid	Percentatge acumulat
Sí	246	87,9	87,9	87,9
No	34	12,1	12,1	100,0
Total	280	100,0	100,0	

Font: Elaboració pròpia a partir de l'enquesta "Societat i lluita antifranquista a l'Àrea metropolitana de Barcelona".

La gran majoria de les persones enquestades era conscient de què els passava als que s'enfrontaven amb la dictadura franquista. En referència al grau de coneixement de la repressió a l'oposició per part del conjunt social, una gran majoria manifesta tenir coneixement que aquesta era perseguida i reprimida, encara que sobta que després de

gairebé quaranta anys de franquisme un 12,1 % mostri un total desconeixement d'aquesta situació repressiva.

Taula 16

1.4 Coneixement personal de detinguts.

	Freqüència	Percentatge	Percentatge vàlid	Percentatge acumulat
Nc.	1	0,4	0,4	0,4
Sí	143	51,1	51,1	51,4
No	136	48,6	48,6	100,0
Total	280	100,0	100,0	

Font: Elaboració pròpia a partir de l'enquesta "Societat i lluita antifranquista a l'Àrea metropolitana de Barcelona".

Un percentatge similar es dona entre els que van conèixer gent reprimida o detinguda per la dictadura i la que no en va tenir coneixement. La dada és una mostra que la repressió franquista, en aquest cas envers els detinguts per accions contràries al règim a nivell local, no estava a la vista o coneixement de tothom i que hi havia un percentatge important de la població que vivia amb unes altres inquietuds i en altres àmbits allunyats dels que es movien en contra de la dictadura.

Pràcticament un 50% dels enquestats coneixien que al seu poble hi havia hagut detencions o havien viscut de forma directa d'algun familiar o veí. Un cop més la societat es mostra dividida.

Taula 17

1.5 Consciència de la prohibició del català.

		Freqüència	Percentatge	Percentatge vàlid	Percentatge acumulat
Vàlides	Sí	236	84,3	84,6	84,6
	No	43	15,4	15,4	100,0
	Total	279	99,6	100,0	
Perdudes		1	,4		
Total		280	100,0		

Font: Elaboració pròpia a partir de l'enquesta "Societat i lluita antifranquista a l'Àrea metropolitana de Barcelona".

La prohibició de l'ús del català a l'Administració, als centres educatius, als mitjans de comunicació, als rètols dels edificis i comerços així com als actes públics o oficials era coneguda per una àmplia majoria (84,6%).

L'arribada massiva d'immigració de parla castellana i el fet que l'ús del català quedés restringit a contextos familiars, informals o folklòrics, com a “dialecte” o “llengua regional”, explicaria el fet que un 15,4% de les persones enquestades declari no conèixer aquesta situació.

Taula 18

1.6 Participació en mobilitzacions.

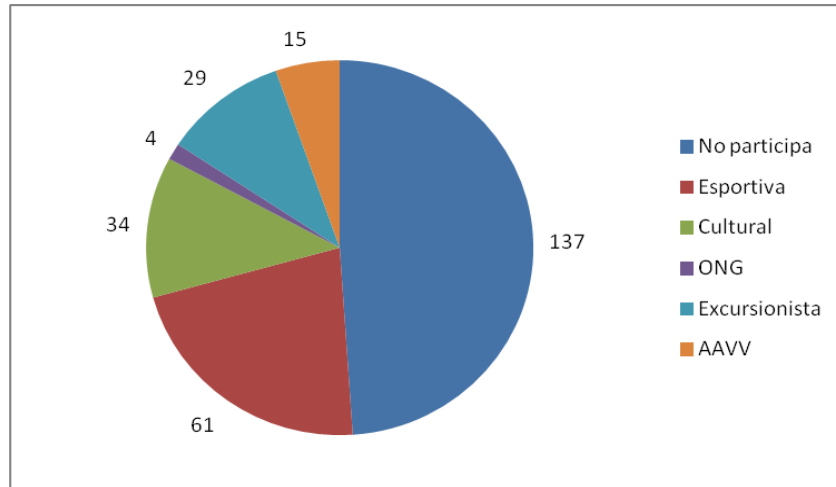
		Freqüència	Percentatge	Percentatge vàlid	Percentatge acumulat
Vàlides	Mai mobilització	164	58,6	58,6	58,6
	Vagues i/o manifestacions	107	38,2	38,2	96,8
	Actes culturals i solidaris	9	3,2	3,2	100,0
	Total	280	100,0	100,0	

Font: Elaboració pròpia a partir de l'enquesta “Societat i lluita antifranquista a l'Àrea metropolitana de Barcelona”.

Contràriament al que es pot arribar a pensar per una zona on les lluites obreres hi eren presents, una majoria de la població (58,6%) no va participar mai en cap vaga, acte o lluita contra la dictadura. Aquesta dada és important per calibrar el suport que els partits o les organitzacions clandestines rebien del conjunt de la societat. Amb matisos, la realitat era que una part important del cos social, coherentment amb l'aspecte d'indiferència al règim franquista que hem pogut constatar, mantenia una posició d'expectativa o de suport indirecte a la dictadura.

Taula 19

1.7 Participació en associacions.

Font: Elaboració pròpia a partir de l'enquesta "Societat i lluita antifranquista a l'Àrea metropolitana de Barcelona".

Gairebé la meitat de les persones enquestades (48,9%) declara no pertànyer a cap associació. Hi van estar associades 143 persones (51,1%) de les quals una quantitat important (61) pertanyien a alguna associació esportiva seguida a distància per les entitats culturals (34) i els centres excursionistes (29). Les associacions de veïns presenten un baix resultat (15), en part comprensible, ja que el seu naixement no es va produir fins, pràcticament, a finals de 1974 o inicis del 1975. En la fase de legalització una bona part dels seus components eren integrants de partits o organitzacions polítiques.

S'observa un equilibri, al voltant del 50%, en l'aspecte participatiu entre les entitats o associacions de la societat civil (esportives, culturals o excursionistes). Cal destacar que només quatre persones declaren haver realitzat activitats relacionades amb les ONG el que ens mostra la feblesa o no presència d'aquestes en el període de 1960 al 1976.

Taula 20

1.8. Motius per la no organització a l'oposició (agrupada).

Concepte		Freqüència	Percentatge	Percentatge vàlid	Percentatge acumulat
Vàlides	Per por / No m'ho vaig plantejar	102	36,4	37,5	37,5
	No volia fer política	33	11,8	12,1	49,6
	No era un problema per mi / Hi estava d'acord	137	48,9	50,4	100,0
	Total	272	97,1	100,0	
Perdudes	Ns/nc	8	2,9		
Total		280	100,0		

Font: Elaboració pròpia a partir de l'enquesta "Societat i lluita antifranquista a l'Àrea metropolitana de Barcelona".

Quant als motius pels quals les persones enquestades no van formar part d'alguna de les organitzacions que lluitaven contra la dictadura franquista, un percentatge important d'aquestes considera que no ho va fer per por o perquè, simplement, no s'ho van plantejar (37,5%). Si valorem el coneixement que es tenia de la repressió que comportava el compromís en la lluita antifranquista on el 87,9 % (taula 14) declara tenir coneixement que els opositors eren perseguits, podríem considerar que la resposta més sincera és "per por".

Una de les expressions més utilitzades durant la dictadura franquista per justificar no fer res en contra, "no volia fer política", la subscriu un 12,1% de les persones enquestades. Aquesta expressió, força utilitzada a l'àmbit familiar, a la pràctica es traduïa en indiferència real davant els fets i la terrible repressió que es vivia.

Més de la meitat de les persones enquestades (50,4%) es declaren indiferents o a favor de la dictadura. Un cop més se'ns mostra un bon suport a la continuïtat del règim dictatorial per una part important de la societat. Si a aquest grup sumem la part corresponent als que declaren que no volien fer política ens dona com a resultat que un 60,7% de persones restava al marge, d'una forma decidida, de qualsevol organització que lluités contra la dictadura.

Taula 21

Contingència: Edat / 1.8 Motius per la no organització a l'oposició (agrupada).

Edat		1.8 Motius per a la no organització (agrupada)			Total
		Per por / No m'ho vaig plantejar	No volia fer política	No era un problema per mi / Hi estava d'acord	
Edat	57-62 anys	39	5	27	71
	63-68 anys	29	13	37	79
	69-74 anys	21	4	27	52
	75-80 anys	10	7	26	43
	Més de 80 anys	3	4	19	26
Total		102	33	136	271

Font: Elaboració pròpia a partir de l'enquesta "Societat i lluita antifranquista a l'Àrea metropolitana de Barcelona".

Que 136 persones, el 50,18% de les respostes vàlides, plantegin que no tenien cap motiu per mobilitzar-se ens mostra, un cop més, una societat dividida. Aquest grup arriba fins el 62,36% si li sumem les 33 persones que declaren que no volien fer política. El grup d'edat de més de 80 anys és el que, en proporció, donava major suport o estava d'acord amb la dictadura : d'un total de 26 persones, el 73% declara la seva convivència sense cap problema amb la dictadura.

Taula 22

Contingència. Lloc / 1.8 Motius per a la no organització (agrupada).

Lloc	1.8 Motius per a la no organització (agrupada)			Total
	Per por / No m'ho vaig plantejar	No volia fer política	No era un problema per mi / Hi estava d'acord	
Ripollet / Cerdanyola	27	12	38	77
Altres Catalunya	22	4	25	51
Andalusia	32	12	48	93
Castella / Extremadura	12	3	19	34
Altres	9	1	6	10
Total	102	33	136	271

Font: Elaboració pròpia a partir de l'enquesta "Societat i lluita antifranquista a l'Àrea metropolitana de Barcelona".

Del total de persones nascudes a Catalunya (128) el 49,21% (63) manifesta que no va tenir cap problema per conviure amb la dictadura. Amb ràtios similars apareixen, els procedents d'Andalusia amb un 51,6% una mica més elevat els d'Extremadura i de les dues Castelles on un 55,8% dels enquestats manifesten la mateixa opinió. Aquests resultats posen en evidència que no hi ha diferències importants entre els nadius i la població immigrada en el suport a la dictadura franquista.

Taula 23

1.9 Pensava que el règim canviaria.

		Freqüència	Percentatge	Percentatge vàlid	Percentatge acumulat
Vàlides	No	71	25,4	25,4	25,4
	Sí, a llarga	152	54,3	54,5	79,9
	Sí, amb problemes	43	15,4	15,4	95,3
	Sí, enderrocat	3	1,1	1,1	96,4
	Altres	10	3,6	3,6	100,0
	Total	279	99,6	100,0	
Perdudes	Ns/nc	1	0,4		
Total		280	100,0		

Font: Elaboració pròpia a partir de l'enquesta "Societat i lluita antifranquista a l'Àrea metropolitana de Barcelona".

Una gran majoria, pràcticament un 75%, creia que, amb més o menys problemes, a llarg termini el règim canviaria. Un 25% pensava que es mantindria. Aquest darrer grup prové, parcialment, dels que a la pregunta 1.2 (taula 11), sobre l'acord o desacord amb el règim, van mostrar la seva indiferència o el seu suport.

Taula 24

1.10 Voluntat de canvi del règim.

	Freqüència	Percentatge	Percentatge vàlid	Percentatge acumulat
Vàlides No	10	3,6	3,6	3,6
Indiferent	116	41,4	41,4	45
Sí	153	54,6	54,6	99,6
Nc	1	0,4	0,4	100
Total	280	280	100,0	

Font: Elaboració pròpia a partir de l'enquesta "Societat i lluita antifranquista a l'Àrea metropolitana de Barcelona".

A diferència de la qüestió anterior, en aquest cas es preguntava envers el desig personal d'un canvi polític. Les respostes coincideixen plenament amb les de la pregunta 1. 2 (taula 11) atès que si en aquesta pregunta 1.2 un 44,7% de les persones enquestades manifestava ser indiferent o estar d'acord, en aquest cas els que no volien el canvi (3,6%) o eren indiferents (41,4%) sumen un 45% xifra molt similar a l'obtinguda quan es preguntava per l'acord o desacord amb el règim.

Cal considerar el fet que, després d'una dictadura de quaranta anys, una quantitat propera al 50% del conjunt social expliciti clarament el seu desinterès en el canvi del govern dictatorial. Un element més a considerar en l'anàlisi del plantejament i posterior resultat de la Transició.

Altres informacions

Taula 25

2.1 Ocupar càrrecs oficials 1960-1978.

	Freqüència	Percentatge	Percentatge vàlid	Percentatge acumulat
No	272	97,1	97,1	97,1
Sí, a l'ajuntament	4	1,4	1,4	98,6
Sí, Falange	4	1,4	1,4	100
Total	280	100	100,0	

Font: Elaboració pròpia a partir de l'enquesta "Societat i lluita antifranquista a l'Àrea metropolitana de Barcelona".

La gran majoria de la població va restar al marge dels càrrecs oficials. En el cas de Ripollet – Cerdanyola, a partir de 1960 la visibilitat de la Falange és pràcticament nul·la per estar integrada en un conglomerat estrany i erràtic del Movimiento Nacional on el cap visible era l'alcalde i els seus membres els regidors. Gairebé la totalitat dels regidors d'aquest període és pràcticament originària de Catalunya, tal com hem pogut comprovar en els quadres 10 i 11, 18 i 19. Les dades mostren un fort col·laboracionisme per part de famílies conservadores del sector nadiu català amb arrels anteriors a la proclamació de la República i a la implantació de la dictadura franquista el 1939. Aquest sector va copar tots els càrrecs oficials representatius de la dictadura fins a la seva fi. El sector procedent de la immigració va restar al marge dels càrrecs de representació local franquista.

Taula 26

2.2 Opinió sobre les persones que feien accions contra la dictadura.

		Freqüència	Percentatge	Percentatge vàlid	Percentatge acumulat
Vàlides	Mala opinió	40	14,3	15,4	15,4
	Inconscients	52	18,6	20,0	35,4
	Bona opinió	168	60,0	64,6	100,0
	Total	260	92,9	100,0	
Perdudes	Sistema	20	7,1		
Total		280	100,0		

Font: Elaboració pròpia a partir de l'enquesta "Societat i lluita antifranquista a l'Àrea metropolitana de Barcelona".

Un ampli grup de la societat (60%) mostra una bona opinió envers els que fan accions contra la dictadura. En aquest cas, superen el 55,4% d'aquells que a la pregunta 1.2 (taula 11) havien mostrat desacord amb el règim franquista. Aquest petit augment entre el 55,4% al 60% podria provenir d'una part de les persones que, tot i haver-se declarat indiferents, haurien mostrat reconeixement pels opositors.

Taula 27

3.7 Coneixement de persones locals opositores.

		Freqüència	Percentatge	Percentatge vàlid	Percentatge acumulat
Vàlides	Sí	118	42,1	42,6	42,6
	No	159	56,8	57,4	100,0
	Total	277	98,9	100,0	
Perdudes	Ns/nc	3	1,1		
Total		280	100,0		

Font: Elaboració pròpia a partir de l'enquesta "Societat i lluita antifranquista a l'Àrea metropolitana de Barcelona".

En aquesta qüestió crida l'atenció que no sent Ripollet ni Cerdanyola grans municipis, i malgrat es van organitzar importants mobilitzacions obreres i socials al llarg del període de la dictadura, un percentatge important (57,4%) no recorda o no té coneixement de cap de les persones que a la localitat conformaven el moviment opositor.

El resultat, en part, enllaça amb la pregunta 1.6 (taula 18) on el 58,6% manifesta que mai va participar en cap mobilització contra el règim. Aquest resultat evidencia el fet que una part important de la població no tenia cap connexió, ni tan sols de caire informatiu, de què passava amb les detencions i la repressió que sobre persones de la localitat va exercir el règim franquista, malgrat les importants mobilitzacions que van tenir lloc a l'àrea.

La dualitat entre el que podríem denominar dos mons, un coneixedor del què passava i un altre que vivia al marge o en una desconexió acceptada, sobre les conseqüències de l'oposició a la dictadura, ens mostra una clara distància entre aquells que intentaven moure al conjunt social i una part de la societat refractària als moviments i accions contra la dictadura franquista.

Taula 28

2.4 Record de persones locals lligades al règim franquista.

		Freqüència	Percentatge	Percentatge vàlid	Percentatge acumulat
Vàlides	Sí	124	44,3	44,9	44,9
	No	152	54,3	55,1	100,0
	Total	276	98,6	100,0	
Perdudes	Ns/nc	4	1,4		
Total		280	100,0		

Font: Elaboració pròpia a partir de l'enquesta "Societat i lluita antifranquista a l'Àrea metropolitana de Barcelona"

El record de membres locals del règim segueix una pauta similar a la qüestió anterior. Un important grup expressa no tenir coneixement de persones afins al règim franquista. Aquesta qüestió també planteja que, a nivell local, eren poques les persones que clarament eren identificades com afins al règim. Una part important de la població no identificava els membres de l'ajuntament com persones que estaven d'acord amb la dictadura franquista i eren els seus representants a escala municipal.

En aquest sentit, el comentari de les dades seria el mateix que en el punt anterior: una part important de la població vivia al marge dels vaivens polítics i el contacte o coneixement dels col·laboradors franquistes locals era baix o, en tot cas, no eren identificats com persones que donaven suport al règim.

Taula 29

2.5 Valoració de l'ajuntament franquista.

		Freqüència	Percentatge	Percentatge vàlid	Percentatge acumulat
Vàlides	Molt bé	5	1,8	1,8	1,8
	Bé	24	8,6	8,8	10,7
	Ni bé ni malament	166	59,3	61,0	71,7
	Malament	53	18,9	19,5	91,2
	Molt malament	24	8,6	8,8	100,0
	Total	272	97,1	100,0	
	Ns/nc	8	2,9		
Total		280	100,0		

Font: Elaboració pròpia a partir de l'enquesta "Societat i lluita antifranquista a l'Àrea metropolitana de Barcelona"

En línia amb el comentari anterior, una majoria (59,3%) no considerava la gestió dels ajuntaments, tant de Ripollet com de Cerdanyola, ni bona ni dolenta. Si a aquest grup sumem el 10,4% que la considerava bona o molt bona, podem dir que el 69,7% de la població, en certa manera, no desaprovava la gestió de les persones d'ambdós ajuntaments. El consistori, a ulls d'una gran part de la ciutadania, era percebut com un ens administratiu local sense connotacions polítiques evidents.

Taula 30

2.6 Valoració de la dictadura.

		Freqüència	Percentatge	Percentatge vàlid	Percentatge acumulat
Vàlides	Molt bé	3	1,1	1,1	1,1
	Bé	17	6,1	6,2	7,2
	Ni bé ni malament, va ser necessària	103	36,8	37,3	44,6
	Malament	75	26,8	27,2	71,7
	Molt malament	78	27,9	28,3	100,0
	Total	276	98,6	100,0	
Perdudes	Ns/nc	4	1,4		
Total		280	100,0		

Font: Elaboració pròpia a partir de l'enquesta "Societat i lluita antifranquista a l'Àrea metropolitana de Barcelona"

Contràriament a la valoració atorgada a l'administració local, un 55,5% de les persones enquestades valora la dictadura malament o molt malament. Aquest valor segueix en la línia del valor obtingut en la pregunta 1.2 (taula 11) dels que estaven en desacord en la dictadura (55,4%). La resta, en la mateixa línia, suma un 44,6% entre els que la consideren bé o molt bé i aquells que no la consideren ni bé ni malament.

Aquesta valoració tan diferent entre els ens locals de representació de la dictadura i aquesta mateixa a tal ens confirma la idea que, en ser l'ajuntament el lloc on es realitzaven gestionaven les gestions més properes o quotidianes, les persones que el conformaven i el paper que jugaven eren més valorats a nivell administratiu que no pas polític. Percepció que canvia quan es tracta de valorar el règim franquista.

Taula 31

Contingència Edat / 2.6 Valoració dictadura.

Grups d'edat	2.6 Valoració dictadura					Total
	Molt bé	Bé	Ni bé ni malament, va ser necessària	Malament	Molt malament	
57-62 anys	0	4	20	16	33	73
63-68 anys	0	5	26	22	26	79
69-74 anys	1	2	22	16	10	51
75-80 anys	0	3	21	12	7	43
Més de 80 anys	2	3	11	7	2	25
Total	3	17	100	73	78	271

Font: Elaboració pròpia a partir de l'enquesta "Societat i lluita antifranquista a l'Àrea metropolitana de Barcelona"

En percentatge el grup d'edat que mostra una major acceptació de la dictadura és el de més de 80 anys (64%) seguit del grup entre 75-80 anys on l'acceptació arriba a un 55,8%. La franja d'edat entre 75 i més de 80 anys de forma majoritària consideren que la dictadura va ser necessària i, en conseqüència, la seva valoració és d'indiferència respecte de si s'havia o no s'havia de mantenir.

A mesura que es redueix el grup d'edat el percentatge de rebuig és superior al d'acceptació. Així, els grups d'edat entre 57-62 anys i 63-68 anys presenten una acceptació d'un 32,8% el primer i un 39,24% el segon. Aquestes dades demostren que l'edat és un factor influent en el rebuig de la dictadura ja que en el període de més mobilitzacions, 1968-1976, aquest grup tenia entre 19 i 30 anys.

Taula 32

Taula de contingència Lloc / 2.6 Valoració de la dictadura franquista.

Lloc		2.6 Valoració dictadura					Total
		Molt bé	Bé	Ni bé ni malament, va ser necessària	Malament	Molt malament	
Lloc	Ns/nc	0	0	3	3	0	6
	Ripollet / Cerdanyola	1	4	26	27	19	77
	Altres Catalunya	0	3	19	9	20	51
	Andalusia	2	8	35	25	24	94
	Castella / Extremadura	0	2	17	9	7	35
	Altres	0	0	2	2	8	12
Total		3	17	102	75	78	275

Font: Elaboració pròpia a partir de l'enquesta "Societat i lluita antifranguista a l'Àrea metropolitana de Barcelona"

De les 53 persones nascudes a Catalunya accepten amb més o menys intensitat la dictadura un 41,4%. Si comparem aquest percentatge amb el de les persones arribades des d'Andalusia observarem que el grau d' acceptació (47,8%) és més elevat però amb una diferència petita. En canvi, si la comparació la fem amb el grup procedent de Castella / Extremadura observarem que, en aquest cas la diferència és important, a prop de 13 punts percentuals (54,28%).

Taula 33

2.7 Formar part d'un partit o organització política després de 1977.

		Freqüència	Percentatge	Percentatge vàlid	Percentatge acumulat
Vàlides	No	223	79,6	80,8	80,8
	PSUC	11	3,9	4,0	84,8
	PSC	16	5,7	5,8	90,6
	AP - PP	3	1,1	1,1	91,7
	Convergència Democràtica	10	3,6	3,6	95,3
	ERC	2	,7	,7	96,0
	Altres	11	3,9	4,0	100,0
	Total	276	98,6	100,0	
Perdudes	Ns/nc	4	1,4		
Total		280	100,0		

Font: Elaboració pròpia a partir de l'enquesta "Societat i lluita antifranquista a l'Àrea metropolitana de Barcelona"

D'aquest quadre, que presenta els resultats quant a l'afiliació als partits a partir de 1977, cal destacar l'elevat nombre de persones que no s'afilien a cap partit, malgrat la novetat que significà l'arribada de la democràcia i l'aparició pública de les organitzacions polítiques.

El percentatge de ciutadans que en aquesta etapa passen a formar part de les organitzacions ja legalitzades dels partits no arriba al 20%. Tanmateix, podem observar un creixement d'afiliació orientat vers el PSC, que pràcticament acabava de néixer arrel de la seva fusió amb la Federació Catalana del PSOE; un creixement del PSUC que, en comparació amb la resta de partits, ja comptava aleshores amb un important nombre de militants tant a Ripollet com a Cerdanyola; una afiliació moderada a CiU, que apareixia com una nova opció, i més reduïda a ERC; l'afiliació a Alianza Popular es pot considerar residual.

Taula 34

Afiliació sindicats

Sindicat	Afiliats 1977/78
CCOO	19
UGT	14
CNT	2
Total	35

Font: Elaboració pròpia a partir de l'enquesta "Societat i lluita antifranquista a l'Àrea metropolitana de Barcelona"

Per finalitzar, i de forma complementària a l'enquesta, es demanava a les persones enquestades si a partir de 1977 s'havien afiliat a algun sindicat. Malgrat no tot el conjunt d'enquestats eren treballadors, i en el cas de les dones un nombre important treballava a la llar, les dades recollides ens permeten una aproximació envers les afiliacions que es van donar en aquest context d'obertura democràtica.

El conjunt d'afiliacions, sobre el total de la mostra, és del 12'5%. En aquest cas, la taula esdevé una petita representació del que va conformar la primera visió dels sindicats quant a presència i importància. CCOO fou majoritària, ja que recollia part de la feina feta durant la dictadura franquista en la lluita per les llibertats polítiques i sindicals; en el cas de les persones afiliades de la mostra un 54,28% ho va fer a CCOO. En segon lloc apareix UGT, pràcticament sense presència fins al 1976, amb un 40% dels que manifesten que es van afiliar. CCOO i UGT són les dues grans organitzacions que van cobrir gran part de l'espai sindical.

3.3 Resultats i anàlisi de la llista de militants i de les entrevistes.

La llista elaborada s'aproxima al 100% de les persones que formaven part de les organitzacions clandestines de Ripollet - Cerdanyola. Aquesta, ens permet analitzar la quantitat de persones compromeses en diferents períodes de temps que hem agrupat en quatre etapes:

- 1960-1965: En aquest període en el que encara existia una forta repressió en el marc d'un cert creixement econòmic. Internacionalment, la dictadura havia estat acceptada per l'ONU i, en general, pels països occidentals. S'inicia la reorganització, orgànica i política, de partits com el PSUC amb noves orientacions cap a la via pacífica i pactada amb altres forces per tal d'aconseguir la caiguda de la dictadura. Les CCOO apareixen com un nou model de lluita sindical.
- 1966-1969: La repressió continua essent molt forta. Al llarg d'aquest període s'incrementen les mobilitzacions contra la dictadura, a les que se sumen el moviment estudiantil, en el marc del maig del 1968 a França, i el procés de Burgos. A les empreses s'incrementa el nivell d'influència i representació dels militants d'organitzacions clandestines, arrel de les eleccions sindicals i l'ocupació de càrrecs representatius a la CNS, fet que facilita l'augment de les mobilitzacions.
- 1970-1974: En aquest període de fortes mobilitzacions hi ha una important presència de les organitzacions que han experimentat un creixement de militants gràcies a l'afiliació de gent jove. En aquests anys de màximes lluites obreres i socials, on les vagues del 1973, a l'àrea metropolitana i en concret a la zona de Ripollet - Cerdanyola, són un element important per aquesta influència i creixement de partits i sindicats. En l'àmbit social apareixen les primeres associacions de veïns i, a nivell polític, organismes transversals que agrupen l'oposició, com l'Assemblea de Catalunya

- 1975-1976. És un període més curt que els anteriors, ja que hom considera que a partir de 1975 les millors condicions de llibertat, encara que molt limitades, afavoreixen una entrada important de militants. Després dels darrers actes repressius i assassinats de la dictadura comença una certa tolerància que facilita aquest creixement que no es donava quan les condicions de clandestinitat eren molt més dures. Són anys en els que neixen associacions de veïns que reivindiquen millores socials per als barris. Aquestes obren un nou front, que complementa les reivindicacions obreres que fins llavors havien estat el centre de les mobilitzacions, i faciliten la incorporació de més ciutadans a la lluita pels drets polítics i socials.

En el marc de les acaballes del franquisme s'accentuen les vagues i les lluites pels convenis comarcals, com el del "petit metall" que incorporen sectors obrers de la petita empresa que s'havien mantingut al marge de les grans lluites obreres. L'Assemblea de Catalunya impulsa reivindicacions polítiques i socials sota el lema: Llibertat, Amnistia i Estatut d'Autonomia. Tanmateix, es creen plataformes unitàries del conjunt de partits i organitzacions de l'Estat com la Junta Democràtica o la Plataforma Democràtica. A final del 1976, amb la votació per la "Ley de Reforma Política", s'inicia el procés d'eliminació de les estructures del règim franquista.

L'anàlisi del nombre de militants identificats, per cada període, ens ha d'aportar informació sobre:

- El nombre real de militants per cada període.
- El lloc de naixement de les persones que conformen les organitzacions.
- La quantitat de militants de cada organització entre 1960-1976
- La presència de la dona en cada període.
- El percentatge de militància en relació a la població.

Taula 35

Militants de cada organització 1960-1976

Anys	PSUC	Plat./OIC	PC (ml)	B. Roja	PORE	CCOO	Altres	Tots	Acu
1960-65	16	1 (FOC)	-	-	-	3	4	24	24
1966-69	17	6	4	-	-	7	1	35	59
1970-74	53	22	14	36	5	20	3	153	212
1975-76	29	1	3	3	13	-	9	58	270
Total	115	30	21	39	18	30	17	270	

Font: Elaboració pròpia a partir de la llista de persones identificades com a membres de les organitzacions clandestines entre 1960 i 1976.

En el quadre anterior podem comprovar:

Període 1960-1965: Presència del PSUC com organització majoritària. El naixement del FOC amb Dídac Fàbregas com a màxim exponent que, posteriorment, posarà en marxa Plataformes Anticapitalistes i l'OIC. Resten, en l'apartat "altres", dos membres de la CNT, un d'ERC i una de les JAC (Joventuts d'Acció Catòlica), Rosa Maria Dumenjó, que assistia a les reunions inicials de les Comissions Obreres Juvenils (COJ).

Període 1966-1969: Es manté la primacia del PSUC que, en relació a l'anterior període, dobla el nombre de militants. Plataformes Anticapitalistes comença a tenir un major nombre de militants i apareixen els primers militants del PC (m-l).

Període 1970-1974: En aquesta etapa augmenta la incorporació de militants a totes les organitzacions amb presència a la zona que, pràcticament, tripliquen els militants acumulats al període 1966-1969. Aquest creixement es dona en un marc de lluites obreres i d'inici dels moviments associatius i organitzacions, com l'Assemblea de Catalunya, que van incorporar persones no tan sols procedents del món obrer sinó, també, del cultural i de professions lliberals.

Apareix com a nou actor l'Organització Comunista Bandera Roja amb un creixement notable i ràpid de militants que la situà com a segona força, darrere el PSUC, i que va portar a aquesta organització a tenir una presència important en aquests dos municipis. El PC (m-l), es consolida a Ripollet i Cerdanyola. El PSUC continua essent majoritari, sobretot per la seva presència a les empreses. És un període de fort creixement i consolidació de l'organització Plataformes Anticapitalistes - OIC. El 1974 apareix a la zona el PORE una nova organització que aconsegueix incorporar un grup de militants molts joves, d'ideologia trotskista. El PORE ocupà un espai ideològic que fins aleshores no havia tingut presència a la zona més enllà d'algun militant, pràcticament, solitari.

Període 1975-1976. Malgrat ser un període molt actiu, políticament i socialment, comparativament amb el període anterior, el creixement és menor a totes les organitzacions. En general, mantenen el nombre de militants aquelles que es situen a l'esquerra del PSUC, que manté la seva primacia, a excepció del PORE que incorporà un grup de joves que li donaren certa presència, si més no numèrica.

Taula 36

Origen dels militants de les organitzacions clandestines 1960-1976

Període	Cat	And	Cast	Extr	Aragó	Altres	No identfs	Total identfs
1960-1965	8	9	-	-	4	-	3	21
1966-1969	6	16	6	2	-	-	5	30
1970-1974	48	61	4	3	3	11	21	130
1975-1976	13	13	-	-	1	4	29	31
Total	75	99	10	5	8	15	58	212

Font: Elaboració pròpia a partir de la llista de persones identificades com a membres de les organitzacions clandestines entre 1960 i 1976.

Els militants procedents d'Andalusia són els més nombrosos, seguits dels nascuts a Catalunya. Les persones de les quals no hem pogut identificar l'origen depassen de la cinquantena. Durant el període 1960-1969 del total de militants identificats, 14 són

catalans i representen un 27,45% del total de identificats, amb un clar desequilibri a favor de la presència més nombrosa d'immigrants.

El període 1970-1974 és el de màxim creixement quant al nombre de militants que s'incorporen a la lluita contra la dictadura i presenta una gran diferència respecte de la resta. Aquestes incorporacions, fonamentalment de persones joves, a partir de 1973 donaran una major presència a militants ja nascuts a Catalunya dels quals, la part més important eren fills d'immigrants. Els militants d'origen català representen un 35,37% sobre el total d'identificats, mentre els procedents d'altres indrets de l'Estat Espanyol són un 64,6% que està per sobre de la composició de la població de l'any 1975 on el 46,2% d'habitants de Ripollet - Cerdanyola eren nascuts a Catalunya, un 31'4% provenien d'Andalusia i el total de persones nascudes a la resta de l'Estat era d'un 53,82%.

Taula 37

Dones militants a les organitzacions clandestines 1960-1976

Període	PSUC	Plataf. Antic.	PC (ml)	BR	PORE	Altres	Total	Acumul
1960-65	2	-	-	-	-	1	3	3
1966-69	1	2	1	-	-	-	4	7
1970-74	11	9	3	14	1	-	38	45
1975-76	6	-	1	-	1	2	10	55
Total	20	11	5	14	2	3	55	

Font: Elaboració pròpia a partir de la llista de persones identificades com a membres de les organitzacions clandestines entre 1960 i 1976.

El total de dones que van participar de forma compromesa contra la dictadura, formant part d'una organització, va ser de 55 al llarg del període de 1960- 1976 el que representa un 20,4 % sobre el total. El període de 1970- 1974 és el que presenta una ràtio major, ja que sobre 153 militants incorporats aquests anys, 38 van ser dones que representen un 24,8% del total.

La militància era majoritàriament d'homes i el tema de gènere estava molt poc assumit. Les militants, fins ben entrat el període democràtic, no tindran oportunitat de tenir una major rellevància en el sí de les organitzacions polítiques i sindicals. Si veiem la composició el 1976 del comitè local del PSUC de Ripollet (pàg. 192), quan es va presentar de forma pública demanant la llibertat de Santiago Carrillo, i la crida a la incorporació al Partit que el 30 d'agost, del mateix any, va fer el PSUC de Cerdanyola, (pàg.191) podem comprovar que a Ripollet, de entre les deu persones que havien signat, només hi havia una dona i a Cerdanyola entre els quinze signants no n'hi havia cap, fet que ve a demostrar el paper més de militant de base que en les organitzacions s'assignaven a les dones.

Aquesta situació de manca de presència femenina en els llocs de responsabilitat, era un reflex de la societat del moment i del paper assignat a les dones. En qüestió de gènere, les organitzacions clandestines reproduïen els mateixos valors que el conjunt social. La millor ràtio entre els homes militants i les dones correspon a Plataformes Anticapitalistes (36,66%) i Bandera Roja (35,7 %). Quant a la presència de les dones, el PSUC presenta un percentatge molt més baix (17,4%) per sota de la mitjana situada en un 20,4 %.

Taula 38

Estimació del percentatge de militants respecte al nombre d'habitants 1965-75

Cens població	Ripollet	Cerdanyola	Total	Militants/es acumulats	% sobre total població.
1965	6785	6618	13403	59	0,4%
1970	12096	11967	24063	211	0,87%
1975	14487	18299	32786	270	0,82%

Font: Biblioteca de l'Idescat., Àrea de Comunicació i Difusió, *Padrons municipals sèries 1975-1996 de Ripollet i Cerdanyola.*

A la taula anterior, fent una comparativa estimativa, hem considerat com acumulats, pel 1965, els militants identificats entre 1960 i 1969; pel 1970 els militants del període

1970-1974 i per l'any 1975 el nombre global de militants. Quant a la població, i partint de les dades de 1975 facilitades per Idescat, hem restat al conjunt de la població total de cada any un 40% que correspon a la mitjana de les persones que tenien entre 1 i 19 anys.

Partint d'aquesta estimació hom pot comprovar que en cap cas arriba a l'1% del total de la població. Fruit de les mobilitzacions i de la nova etapa que s'obria amb la mort del dictador, el 1975, comparat amb el 1965, té un fort increment percentual que encara resulta molt baix en comparació al nombre d'habitants i les importants mobilitzacions que es van viure arreu de Catalunya i, concretament, en aquesta àrea.

4

Conclusions

Les organitzacions clandestines i les accions contra la dictadura

- *L'organització de les CCOO de la zona era flexible i adaptativa com a millor forma estratègica de fer front a la dictadura franquista.*

L'estreta relació històrica entre Ripollet i Cerdanyola i la proximitat de Montcada, on alguns treballadors de grans empreses com Aismalibar, Fenwik, General Cable o Ignis vivien a Ripollet o Cerdanyola, va facilitar que, atesa la feble situació organitzativa en la que es trobaven les organitzacions clandestines en aquests municipis a inicis dels seixanta, sorgís la necessitat d'agrupar-se i coordinar-se entre elles de tal manera que funcionaven com una sola organització.

Era una forma de fer, gairebé natural, propiciada per les relacions històriques entre la seva població i la trama urbana que va permetre al reduït nombre de militants poder agrupar-se per enfortir les accions que es realitzaven a qualsevol d'aquests municipis o als del seu entorn. Aquesta forma organitzativa afavoria que actuessin, indistintament, en qualsevol d'aquests municipis amb independència de la localitat de residència, multiplicant la seva presència i fent la impressió que existia una xarxa organitzativa molt superior a la real, situació que es va mantenir fins a inicis de 1976.

- ***A partir de 1960, les CCOO de Ripollet - Cerdanyola van crear un espai propi, més enllà del seu àmbit geogràfic d'influència, que van coordinar i liderar fins el 1976.***

Aquesta capacitat d'agrupar forces, per ser més operatius i eixamplar els espais o àmbits d'actuació, va portar a una expansió territorial d'influència més enllà d'aquests municipis que arribava fins a Mollet - Montornès creant una mena de subcomarca, ja que aquesta àrea abastava una part de l'espai del Vallès Occidental i, també, de l'Oriental. Aquest sistema organitzatiu i de coordinació àmplia responia de forma efectiva a una sistema organitzatiu que permetia generalitzar, en un espai relativament gran, qualsevol acció o lluita reivindicativa que es pogués dur a terme, produint un efecte multiplicador de les forces reals de que es disposaven. Aquest tipus d'organització àmplia va ser iniciat pel PSUC a partir de 1960. Posteriorment, Plataformes Anticapitalistes i Bandera Roja que van ser, després del PSUC, les organitzacions més influents en l'àmbit obrer van fer servir el mateix sistema.

Es va implantar, doncs, un model de coordinació que, aprofitant la forta relació Ripollet - Cerdanyola, es basava en uns criteris de flexibilitat i pràctica organitzativa que trencava, en part, el que hauria estat més natural: la coordinació i certa supeditació orgànica a la capital de comarca, Sabadell. Aquesta pràctica no s'arribarà a implantar fins el 1976, arrel de la legalització de les organitzacions polítiques i sindicals, especialment pel que fa referència a les organitzacions més nombroses políticament i sindicalment, PSUC i CCOO.

El mateix va succeir a la zona de Mollet - Montornès que, després d'anys de coordinació amb CCOO de Ripollet – Cerdanyola – Montcada, a inicis del 1976 va establir Granollers com a punt de coordinació i centre de referència política. Amb la fi de la dictadura es va retornar a l'espai de comarques i les seves capitals, que ja havien estat conformades per la Generalitat de Catalunya l'any 1936, i que, malgrat la seva dissolució oficial d'aquesta institució per part de la dictadura, sempre van mantenir els noms i les capitalitats corresponents, sinó de forma oficial sí com a centres econòmics i de serveis, com és el cas de Sabadell, per la banda del Vallès Occidental, i el de Granollers per la banda del Vallès Oriental. De la mateixa manera, l'àrea de Ripollet -

Cerdanyola dependrà orgànicament de Sabadell, pel que fa referència a l'organització tant de CCOO com del mateix PSUC.

➤ ***Fins el 1976, les CCOO de Ripollet - Cerdanyola no tenien un organisme jeràrquic propi a nivell local i de zona d'influència.***

El funcionament pràcticament autònom de les CCOO de la zona, fins a inicis de 1976, portà a una manca de concreció orgànica que feia que en cada moment aquestes poguessin aparèixer amb noms diferents a la propaganda que distribuïen (octavetes, butlletins,...). Organitzativament es feien servir el noms que es consideraven més adients per a cada moment: CCOO de Ripollet – Cerdanyola, CCOO de Ripollet-Cerdanyola –Montcada, Coordinadora de CCOO del Vallès Oriental,... ja que no existia cap secretariat o persona responsable, des d'un punt de vista jeràrquic, que vetllés per una homogeneïtzació organitzativa. La flexibilitat i la capacitat d'adaptació eren una norma a l'organització que no deixava de tenir un cert component d'autoorganització. Ateses les condicions repressives de la dictadura, aquesta manera d'organitzar-se esdevenia un component estratègic que, més que planificat, va sorgir fruit de la situació. En aquest context, les forces repressives tenien veritables dificultats per escapar els moviments clandestins, en aquest cas l'oposició sindical representada per CCOO, ja que actuaven de manera improvisada en funció de les circumstàncies.

L'enfoc polític de la lluita social, i la forma en que es desenvolupava, provenia dels partits polítics que, en aquest cas, sí tenien una estructura, una jerarquia i una direcció política o estratègia que es feia palesa, en funció de la presència o influència dels seus militants a les accions que s'emprenien a nivell general o, en concret, a les empreses.

➤ ***El sector de la població procedent de la immigració va tenir un paper fonamental en la lluita contra la dictadura.***

La immigració va jugar un paper rellevant amb un nombre important de persones compromeses a les organitzacions clandestines. Tal com podem comprovar (taula 36), era majoritària a les organitzacions (63,4%). Es constata, doncs, una gran contribució a

la lluita per les llibertats a Catalunya d'un ampli sector procedent del moviment migratori que va jugar un important paper per l'impuls de les lluites obreres i polítiques, de la lluita per les llibertats democràtiques i nacionals i pels drets socials, que contra la dictadura van tenir lloc al nostre país, en concret, a l'àrea metropolitana, on estan ubicats aquests dos municipis.

Cap dels immigrants va entrar a formar part dels ajuntaments fins l'arribada de la democràcia. Abans de les eleccions municipals de 1979, el monopoli de representació als ajuntaments al llarg de la dictadura franquista va estar en mans de nadius catalans. No hi ha, doncs, una dictadura d'espanyols contra catalans sinó contra tots aquells que qüestionaven o representaven una amenaça, amb independència del seu lloc d'origen i es trobessin on es trobessin dins l'Estat espanyol .

➤ ***Les mobilitzacions i lluites obreres van ser l'element central de l'oposició a la dictadura a Ripollet - Cerdanyola i per tota la seva àrea d'influència (Montcada, La Llagosta, Mollet, Montornès, Montmeló).***

Les mobilitzacions dels treballadors a les empreses van ser un dels elements clau per l'acceleració de la crisi de la dictadura. La política de CCOO d'ocupar els càrrecs sindicals, com estratègia per anul·lar la CNS des de dins i estar al capdavant de la representació dels treballadors, va ser un instrument fonamental per aconseguir un grau de coordinació entre empreses que s'estenia més enllà de les reunions clandestines i tenia efectes multiplicadors en les vagues i mobilitzacions. Fruit d'aquest treball de base i presència representativa són les fortes mobilitzacions que a partir de 1973, i fins al 1976, es van produir en aquests dos municipis i la seva zona d'influència, esdevenint un referent per a les lluites obreres a l'àrea metropolitana i al conjunt de Catalunya.

En aquest sentit, PSUC i CCOO van fer una millor lectura sobre com arribar o tenir presència dins el conjunt de la població. La defensa i reivindicació de millors condicions econòmiques o socials, fugint de la lluita ideològica com a element central de l'oposició, va donar avantatge a aquestes organitzacions per sobre de les situades a la seva esquerra, molt més ideològiques i allunyades de les necessitats reals o immediates de la població.

- *La repressió de les lluites obreres de Ripollet - Cerdanyola i les seves conseqüències va fer que els treballadors de les empreses que més es mobilitzaven, frenessin el seu nivell de participació i solidaritat arrel de les dures experiències viscudes en les vagues respectives.*

Les mobilitzacions de 1973 van ser possibles gràcies al treball de fons que fins al moment havia realitzat CCOO a les principals empreses de la zona i que va permetre que es donessin les condicions necessàries per les mobilitzacions per un efecte puntual, com l'assassinat a la Tèrmica del Besòs del treballador Manuel Fernández Márquez, s'escampessin com una taca d'oli. A Ripollet - Cerdanyola aquest fet va provocar un esclat de solidaritat mai vist que es va incrementar per l'acció de l'empresari Vargas de Sintermetal que, inicialment, va acomiadar tota la plantilla. Aquest efecte de taca d'oli va tenir el seu punt àlgid entre abril i juny de 1973 amb l'acomiadament de gran part dels dirigents sindicals de Sintermetal i Aiscondel.

A partir d'aquest moment, aquestes empreses, que havien estat pilot o referència a la zona, van reduir la seva activitat sindical a causa de la repressió a què van ser sotmeses. Els acomiadaments, com a resposta a les vagues, de tots o una part dels seus impulsors, deixaven entre els participants una empremta negativa que comportava un retrocés per a posteriors participacions en les lluites. En aquelles empreses que havien estat més combatives, els militants que no havien estat acomiadats intentaven tornar a recuperar el nivell de lluita que havien estat capaços de dur a terme però trobaven sèries dificultats per convèncer els treballadors per participar en noves mobilitzacions. Aquesta reticència, que en l'argot de les organitzacions es coneixia com "empreses cremades", era conseqüència de l'hiperactivitat sindical i la consegüent repressió en aquest període de lluites contra la dictadura.

La dificultat per tornar a mobilitzar els treballadors que havien sofert una forta repressió a causa de la seva participació a les vagues ja havia estat present abans d'aquesta època en empreses com Aismalibar que, entre març i abril de 1965, va mantenir una vaga de trenta-vuit dies que va comportar acomiadaments. Després d'aquesta experiència va ser molt difícil tornar a mobilitzar al conjunt de treballadors en situacions similars perquè el record dels fets del 1965 actuava com a fre. El mateix podem dir de Fenwik que,

després de la seva participació a les vagues de gener de 1971, tindria un paper més secundari del que havia representat aquell moment.

El suport a l'acompliment de la Llei 47/1977 d'amnistia en l'àmbit laboral es una mostra d'aquest "cansament" dels treballadors per reemprendre les lluites. Serveixi com exemple el cas d'Aiscondel, empresa que no va acceptar la petició d'una gran part dels acomiadats de 1973 per retornar al seu antic lloc de treball. Els membres de CCOO d'aquesta empresa van proposar una vaga solidària per l'aplicació de la llei a tots els acomiadats però malgrat els seus intents no van aconseguir mobilitzar els treballadors, fet que va desmoralitzar al grup d'acomiadats no readmesos que es presentava cada dia a la porta de l'empresa quedant finalment, el seu cas, en mans de la Magistratura.

➤ ***L'església local va apostar de forma decidida en el suport a les mobilitzacions obreres.***

En ambdós municipis, l'església local va passar del compromís i col·laboració amb la dictadura, participant a totes les seves "efemèrides" i amb els actes organitzats pels ajuntaments, a una posició força diferent a partir del 1971. El punt d'inflexió ve marcat per l'arribada d'un nou equip de capellans que va afavorir l'inici de contactes i col·laboracions o ajuts a les organitzacions clandestines. Davant la dificultat de disposar d'espais per realitzar reunions o assemblees quan es produïen vagues generals, mobilitzacions o tancaments d'empreses, amb forta presència policial, la cessió de locals o de la mateixa església per part dels seus responsables va permetre els organitzadors disposar dels recursos necessaris per realitzar aquests actes..

Aquests canvis en la política de l'església també van ser visibles als centres parroquials. Si bé aquests ja eren llocs on abans de 1971, amb els antics rectors, ja s'impulsaven i realitzaven diferents activitats, amb els nous rectors aquestes es van multiplicar. Aquests centres o casals parroquials jugaven un paper similar als del actuals centres culturals o locals de la joventut, aleshores inexistents. En aquests espais era possible fer reunions, trobades i altres activitats com teatre, excursions, concerts, festivals de música, cinefòrum o conferències, que de vagades, servien com a tapadora d'activitats solidàries amb els presos polítics o treballadors en vaga, i també actes de difusió dels

valors de la democràcia i la llibertat. Tanmateix, els centres parroquials eren un lloc de reclutament de joves per part de les organitzacions clandestines, sobretot per aquelles que es trobaven a l'esquerra del PSUC.

Els nous rectors de l'església local van posar al servei de la informació més objectiva i social un element de difusió com la "Revista de Sardanyola" que va actuar com altaveu de la vida política i social entre 1971 i 1977, tant a Cerdanyola com a Ripollet, seguint la tradició d'altres revistes anteriors que compartiren notícies d'ambdós municipis, com "La Veu del Vallès" a finals del segle XIX i "Talaia" el 1931. La Revista de Sardanyola va ocupar, provisionalment, un espai que no corresponia a la parròquia i que més endavant seria ocupat per la premsa local. Aquesta predisposició de posar la revista parroquial al servei de la societat va ser una altra constatació d'aquest gir de l'església local.

Societat i dictadura

➤ *El suport o el rebuig directe o indirecte, per part de la població, a la dictadura ve donat amb igual intensitat per part del sector procedent de la immigració com del sector pròpiament català. (punt 1.2 de l'enquesta).*

La societat que conforma aquests dos municipis, en la que es movien els militants de les organitzacions clandestines entre 1960-1976, estava formada per un conjunt de persones de les quals al voltant d'un 50% procedia de la immigració arribada per l'efecte de crida del desenvolupament industrial i la consegüent necessitat de mà d'obra barata.

Aquest col·lectiu, en general, tenia una escassa formació i un alt percentatge d'analfabetisme. Al seu lloc de procedència havia viscut una situació de gran penúria econòmica i va trobar a la indústria la possibilitat de millorar la seva vida personal i familiar, malgrat les llargues jornades de treball que ocupava gran part del seu temps. Una part important d'aquestes persones no es plantejava, de forma prioritària o directa, la necessitat de les llibertats democràtiques i sindicals i es mantenia al marge o en una

posició de suport directe o indirecte al règim franquista (taula 13 de contingència. Lloc d'origen respecte al 1.2. Grau d'acord amb el règim franquista).

Per part de la població nascuda a Catalunya es produeix un fenomen similar al que hem comentat per al sector procedent de la immigració (Taula 13 de contingència. Lloc d'origen respecte a l'1.2. Grau d'acord amb el règim franquista), però de característiques i orígens diferents. Comparteix amb una part del grup procedent de la immigració el fet d'haver viscut els estralls de la Guerra Civil i la postguerra però les circumstàncies personals i econòmiques són sensiblement diferents pel que fa a l'accés a l'habitatge o a les empreses, en moltes ocasions en llocs millor remunerats pel fet de tenir un nivell de formació més elevat. També per la possibilitat de complementar els ingressos familiars amb els productes d'horts o vinyes d'explotació familiar. Aquestes circumstàncies fomentaven el sentiment de pertinença, en contraposició als "nouvinguts".

El percentatge de rebuig a la dictadura franquista (Taula 13) per part dels enquestats (55,4%) és superior al del grup que manifesta no haver tingut problemes de convivència amb la mateixa (44,6%) però tampoc dista gaire, el que ens mostra una societat dividida quant a l'acceptació del fet de viure sota un règim dictatorial. Aquesta situació d'ambivalència pel que fa al suport a la dictadura és un element important a considerar quan es tracta d'entendre alguns dels pactes entre els hereus del règim, que volien una transició pactada, i l'oposició que va acceptar un procés diferent al que inicialment desitjava: la ruptura democràtica.

➤ ***Els càrrecs de l'administració local estaven pràcticament ocupats al 100% per persones catalanes al llarg del període de la dictadura i la transició fins a les eleccions democràtiques municipals de 1979.***

Es constata de forma fefaent, la participació, col·laboració i adhesió a la dictadura de persones nascudes a Catalunya, validada per la presència d'aquestes a l'Administració local formant-ne part dels ajuntaments al llarg del període de la dictadura des dels primers, el 1939 fins a la seva fi el 1979. Així, l'Administració local i els corresponents òrgans feixistes, com la Falange o la barreja del Movimiento Nacional, el cap del qual era l'alcalde designat lliurement pel Governador Civil, van estar, de forma absolutament majoritària, ocupats i exercits pràcticament en la seva totalitat per nadius de la localitat

o d'algun altre indret de Catalunya al llarg de tot el període dictatorial, (Quadres 18 i 19- Regidors de Ripollet 1970-1979 i Regidors de Cerdanyola 1970-1979).

El sistema de cooptació era el que s'utilitzava per designar les persones que entraven a formar part del consistori, les quals passaven un filtre de fidelitat al règim o d'honorabilitat i catolicisme demostrat, segons els paràmetres del Movimiento Nacional. Entre 1939 i 1979, cap dona va formar part de cap llista per la cooptació que es realitzava per ocupar càrrecs a l'ajuntament de cap dels dos municipis.

➤ ***La majoria de la societat sabia que els opositors eren perseguits i detinguts però, majoritàriament, no coneixia ningú del seu poble que hagués estat detingut: hi havia una desconexió o desconeixement important dels opositors locals per part de la societat. (punts 1.3 i 1.4 de l'enquesta).***

De forma general, la població coneixia la repressió que la dictadura exercia sobre aquelles persones que intentaven oposar-se o fer accions contràries al règim franquista (87,9%), però el percentatge baixa (51,4%) quan es pregunta si coneixia alguna persona que hagués estat repressaliada al seu municipi. Es constata, doncs, una diferència important entre saber que hi havia repressió i tenir coneixement d'algú conegut que l'hagués sofert.

Aquesta contradicció mostra la diferència entre un concepte general “la repressió de la dictadura” i un altre més concret “coneixement de detinguts al teu poble”. En principi, ambdues haurien de presentar valors similars però no és així ja que, mentre un 87,9% de les persones enquestades accepta conèixer que hi havia repressió, un 48,6% declara no tenir coneixement d'algú que fos detingut a Ripollet- Cerdanyola. Aquest és un resultat que crida l'atenció pel fet que amb motiu de les moltes mobilitzacions d'aquesta àrea hi va haver un bon nombre de detinguts en diferents períodes, el que ens confirma aquest nivell important de desconexió o desconeixement d'una part de la societat sobre allò que en aquest àmbit succeïa al seu municipi.

Aquesta situació de cert nivell de desconeixement envers la militància clandestina local que era reprimida, ens porta a situar dos mons que funcionaven amb desconeixement l'un de l'altre, és a dir, el món de la clandestinitat era un món tancat, fruit de les

mesures de seguretat, que havien de prendre els seus integrants per fer front a la repressió i persecució a la que eren sotmesos, i tenia el seu propi funcionament i codis, mentre a la societat hi havia uns altres interessos que ocasionaven que una part de la mateixa es mantingués totalment al marge, quan no en contra, de les accions que es duïen a terme des de la clandestinitat.

➤ ***Les persones que no van participar mai en mobilitzacions contra el règim franquista superen les que hi van participar (punt 1.6 de l'enquesta).***

Més de la meitat de les persones enquestades declara no haver participat mai en accions contra la dictadura (58,6%), contràriament al que es podria pensar sobre el grau de participació de la població en les vagues, manifestacions locals i actes solidaris ja que l'alt nivell de mobilitzacions de la zona podria indicar, a priori, que una bona part de la població hauria pogut participar, en un moment o altre, o estar implicada en accions reivindicatives o lluites socials.

Queda, per tant, rebutjada la idea que, en una lectura ràpida dels fets i accions, ens podria portar a asseverar que una majoria de la societat participava en algun moment en accions reivindicatives o vagues. Encara que el grup que hi va participar era relativament gran (41,4%), la distància entre un indicador i altre és rellevant. Una dada més que ens confirma que la dictadura o bé per por, o bé per supervivència, es nodria d'un gran substrat de la societat que rebutjava l'enfrontament i convivia, quan no acceptava, aquesta situació de manca de llibertats.

➤ ***L'àmbit associatiu tenia un important presència a la societat en diferents entitats (pregunta 1.7), sobretot en les de caràcter esportiu o cultural.***

En general hi ha un nivell acceptable de participació en les diferents associacions (48,92%). D'aquestes, les entitats esportives són les que tenen, amb diferència, un major nombre de socis (42,6%) seguides de les culturals i les excursionistes que sumades arriben a un percentatge similar al de les entitats esportives (44%). Els casals parroquials, com a centres impulsors, tant a Ripollet com a Cerdanyola, concentraven

un bon nombre d'aquestes activitats, així com altres entitats històriques d'aquests dos municipis que van seguir treballant per adaptar-se a la situació de control de la dictadura, en especial les entitats culturals. Aquesta situació referma la importància de la xarxa de la societat civil catalana que conservava i mantenia un bon nivell d'entitats de tot tipus que conformaven l'entramat civil.

- ***Entorn, com a mínim, a la meitat del conjunt dels membres de la societat donaven suport de forma directa o indirecta a la dictadura franquista (1.8). De l'altra meitat que estava en desacord, una gran part, per por no s'organitzava o actuava amb l'oposició.***

Aquest suport per part del cos social a la dictadura apareix clarament en el resultat de la Taula 22 on, un 49,21% mostra no tenir cap problema en conviure o donar suport indirecte al règim franquista. Aquest resultat ens mostra, un cop més, una societat dividida entre els que podrien haver estat en organitzacions clandestines, on potencialment podríem situar a les persones que declaren no haver-ho fet per por o perquè no s'ho van plantejar, i aquells altres pels quals la dictadura no representava cap problema o fins i tot li donaven suport. Aquestes respostes estan directament relacionades amb les que fan referència al fet d'estar d'acord o no amb el règim que aporten resultats similars.

Per tant, la societat que vivia sota la dictadura tenia detractors del règim que per diferents motius, i fins pràcticament la mort del dictador, van estar, en certa manera, expectants o donant un suport molt puntual o a les accions contra el règim, com les vagues. El règim però tenia també un suport important que, hem de pensar que entre d'altres qüestions, és un dels elements que va permetre que es perllongués quasi quaranta anys en el poder i el dictador morís al llit. Les respostes a la pregunta 1.10 sobre el canvi de règim obtenen el mateix nombre de respostes a favor i en contra que ja hem comentat, i són una constatació de l'existència d'aquest sector, important, de la societat que recolzava la dictadura franquista.

- ***El conjunt social valora bé les persones que estaven al capdavant dels ajuntaments de la dictadura franquista dels dos municipis, en contraposició a l'opinió que els mereix la dictadura (preguntes de l'enquesta 2.5 i 2.6).***

Els dirigents dels ajuntaments locals reben, en general, una bona valoració (69,7%) per part de les persones enquestades que consideren les seves activitats i decisions correctes i, fins i tot, ben fetes. No deixa de sorprendre aquesta aprovació a la gestió d'uns ajuntaments que al llarg de la seva trajectòria sempre van participar i organitzar activament actes, festes i commemoracions de la dictadura amb celebracions, manifestos i accions de suport a la mateixa, com la celebració del *Dia de la Liberación* (26 de gener) o la festa del *Alzamiento Nacional* (18 de juliol) i altres actes en línia amb el pensament del *Movimiento Nacional*; tant mateix van vetllar per la prohibició de programar espectacles durant el període de Setmana Santa, van fer declaracions públiques de suport davant el nomenament de ministres o governadors i van denunciar al Govern Civil l'aparició de pintades o octavetes. Aquestes mostres d'adhesió incondicional al règim franquista no han estat considerades negativament per part de persones que, paradoxalment, a l'enquesta han mostrat majoritàriament (55,5%), en la pregunta del 1.2, referida a l'opinió sobre la dictadura, el seu desacord amb la dictadura.

Aquesta ambivalència sobre els consistoris, per tant, xoca de ple amb les respostes sobre l'opinió envers la dictadura franquista on sí que, en aquest cas, coherentment al que havien contestat a la pregunta de l'enquesta (1.2) on la majoria valorava malament o molt malament la mateixa (55,5%) .

Aquesta bipolaritat representada per l'aprovació als representants locals de la dictadura franquista i la desaprovació de la mateixa a nivell general, ens mostra que, en el dia a dia, la gestió local emmascarava la veritable tasca de col·laboració dels dirigents locals amb la dictadura i les efemèrides del règim eren celebrades sense l'oposició d'una part important de la població, bé perquè no tenia els conceptes clars del que aquestes significaven, bé perquè ni tan sols s'ho plantejava.

Aquesta diferent visió entre la gestió de l'ajuntament i la dictadura franquista ajudaria al fet que el traspàs de règim dictatorial a democràtic no tingués cap cost polític ni personal pels que van exercir el poder a tots els nivells, en aquest cas el municipal, motiu

pel qual encara avui existeixen espais o edificis públics amb noms de regidors de la dictadura, que ningú qüestiona, o s'inaugurin nou espais amb noms de persones que van ocupar càrrecs als ajuntaments franquistes i que en alguns casos van protagonitzar actuacions rellevants de suport a la dictadura i al dictador. Aquest és un reflex de les dificultats, i oposició soterrada, que a molts pobles té la implantació de la Llei de Memòria Històrica.

- *El lloc d'origen de les persones no explica el major o menor suport a la dictadura franquista.*

En contra del que es pot esperar a causa de l'opressió identitària de Catalunya per part de la dictadura franquista, un element més per mostrar una major inconformitat contra aquesta, no s'observa una major oposició per part dels les persones nascudes a Catalunya que és similar a la que mostren les procedents de la resta d'Espanya. El suport que rep la dictadura franquista (Taula 13) per part del sector català és, pràcticament, el mateix que el del sector immigrant, per tant el comportament davant la dictadura no es pot explicar pel lloc de naixement de les persones.

Les organitzacions clandestines i els militants

- *El nombre de persones compromeses amb les organitzacions clandestines era molt baix en els dos municipis, no va arribar en cap moment del període 1960-1976 a l'1% de la població (Taula 38).*

En el període 1960-1965 el nombre de militants era molt baix i pràcticament tots eren del PSUC. Molts d'ells procedien de la immigració i al seu lloc d'origen ja havien tingut algun contacte amb la clandestinitat o bé algú de la seva família ja havia militat durant el període republicà o la Guerra Civil. Quan van accedir al món industrial van formar part de les primeres cèl·lules del PSUC, bàsicament perquè molts provenien del PCE. Van organitzar les primeres CCOO i van iniciar la pràctica de presentar-se a les eleccions a representants sindicals que convocava la CNS, aconseguint uns espais públics de representació dels treballadors que, a les empreses, els hi va aportar protagonisme.

En aquest període, la seva presència era tan minsa que no superaven els setze o divuit militants a l'àrea de Ripollet - Cerdanyola - Montcada, podent arribar entorn dels vint si els sumem els tres - cinc membres de la CNT coneguts. Les seves accions eren molt puntuals: pintades o distribució de propaganda clandestina i el seu radi de mobilització es limitava a les empreses on treballaven.

Va ser a partir de finals de la dècada de 1960 que el nombre de militants va créixer, i també la seva presència a les empreses, fet que afavorí una sèrie de mobilitzacions en algunes empreses, generalment les més grans. Però igual que creixé el nombre de militants i la seva presència sindical, la població també va augmentar a causa de les onades migratòries que seguien arribant. La proporció entre militants i població continuava essent petita, ja que tot i haver un creixement del nombre de militants el seu percentatge respecte a la població no arribava ni a l'1% sobre aquells que, potencialment, podien ser candidats a militar.

A la mort del dictador, l'any 1975, un moment àlgid de la lluita per les llibertats, el nombre de militants experimenta un lleuger creixement. Creixé també la població respecte el 1970 i, en conseqüència, la relació percentual entre militants i població no experimenta un canvi significatiu.

Aquest baix nombre de militants efectius pot representar una certa dissociació entre les organitzacions clandestines i el conjunt social, on uns pocs eren els que van assumir el pes del compromís de la lluita contra la dictadura, mentre una part important de la societat participava puntualment o restava al marge dels esdeveniments polítics.

➤ ***El PSUC era el partit majoritari amb força distància del seu seguidor en nombre de militants. El PSOE no va tenir cap presència fins a finals de 1976 principis de 1977.***

Es constata, amb les dades dels militants identificats, que el PSUC entre el 1960-1976 sempre va tenir l'hegemonia en aquesta zona pel que fa a nombre de militants (42,6%) amb una distància important sobre la resta de partits. El seguien lluny Plataformes

Anticapitalistes - OIC (11,1%), Bandera Roja (14,4%) les dues organitzacions que, després del PSUC, tenien major presència als dos municipis. No consta la presència de cap militant de Ripollet - Cerdanyola per aquest període del PSOE. Apareixen conjuntament amb membres del PSC (Congrés) a partir de mitjans de 1976.

➤ *Els immigrants eren majoritaris en la composició de les organitzacions clandestines que lluitaven contra la dictadura.*

En aquests dos municipis els immigrants són majoritaris a les organitzacions clandestines (63,4%) amb un percentatge superior al del seu pes en el conjunt de la població de 1975 (51,3%) mentre el percentatge de catalans compromesos és més baix (36,6%) que el del seu pes en la composició de la totalitat de la població pel mateix any (46,6%). Aquesta majoria d'immigrants a les organitzacions es feia encara més evident quan les condicions de lluita s'endurien. En els anys 1960-1969, sobre el total de militants identificats, els immigrants tripliquen en nombre als d'origen català.

Aquestes dades constaten la important aportació de la immigració en l'enfortiment de les organitzacions i la dinamització de la lluita contra la dictadura en els moments més durs així com el compromís d'aquest col·lectiu per donar els millors anys de la seva vida defensant les reivindicacions socials i les llibertats nacionals de Catalunya.

➤ *Els joves d'entre 20-25 anys no van ser majoritaris a les organitzacions clandestines al llarg del període de la dictadura.*

Proporcionalment, les organitzacions situades a l'esquerra del PSUC van tenir un nombre relativament important de joves a les seves files. És el cas del PC (m-l), Bandera Roja, Plataformes i més tard, cap a finals del 1975, el PORE. Aquest darrer estava integrat, pràcticament, per joves d'entre 18 i 25 anys.

El 1975, la població d'entre 20-29 anys, als dos municipis, era de 9.336 persones. Si estimem que un 40% dels militants tenia aquesta edat, el resultat seria que 108 militants, dels 270 identificats, pertanyien a aquest grup. Respecte a les persones censades

d'aquesta franja d'edat representen l'1,15 %, una proporció molt baixa de gent jove compromesa amb la lluita contra la dictadura quan arribava a la seva fi.

Amb aquestes dades podem afirmar que la majoria de la joventut, no es comprometia, per lluitar o fer front a la dictadura franquista sinó que hi havia un grup de joves minoritari, en comparació al seu grup d'edat, que va decidir participar en aquesta lluita. Per tant, no podem considerar com a certa la visió romàntica que els joves, a la darrera etapa del franquisme, es van organitzar àmpliament per lluitar contra la dictadura.

➤ *Les dones que militaven a les organitzacions clandestines eren minoritàries respecte als homes i no ocupaven llocs de responsabilitat o lideratge polític o sindical.*

El comportament de les organitzacions clandestines en el tema de gènere no difereix gaire del comportament del conjunt social on la dona tenia assignat un paper subordinat a l'home. Als comitès locals de les organitzacions no hi havia pràcticament dones, tal com hem pogut veure en la composició dels comitès de Ripollet - Cerdanyola del PSUC de 1976. Aquest és un comportament que també es dona en altres entitats com les Juntes dels casals parroquials o les mateixes associacions de veïns, com per exemple la de les Fontetes, on a la seva primera Junta gestora de març de 1975 no hi havia cap dona.

En l'àmbit de la clandestinitat eren majoritàriament els homes els que exercien les responsabilitats directives de les organitzacions. Aquesta situació de no disposar de dones en els càrrecs de responsabilitat no difereix gaire del comportament dels membres de les estructures locals franquistes que mai van cooptar cap dona per cap càrrec. Fins les primeres eleccions democràtiques del 1979 mai, en cap dels dos consistoris, hi va haver cap dona regidora, coherentment amb la ideologia del règim franquista on la dona ocupava un paper subordinat a l'home, tal com és reflectia en les idees i en la pràctica de la Sección Femenina de la Falange.

Noves propostes de recerca

En aquesta tesi s'ha investigat l'impacte de la lluita antifranquista a la zona de Ripollet – Cerdanyola en el període 1960-1976, així com la percepció que d'aquesta tenia la societat. Partint d'aquest plantejament, una nova línia de recerca podria consistir en comprovar si el comportament d'aquesta zona de l'àrea metropolitana, és extrapolable, com a model de comportament o de referència, a d'altres àrees o poblacions de característiques similars.

És en aquest sentit, que recerques de característiques similars en municipis d'aquest entorn, ens permetrien validar un comportament semblant al que s'ha exposat en les conclusions motiu pel qual podríem plantejar un cert model de comportament comú tant en l'esfera de la clandestinitat com dels comportaments del conjunt social en l'Àrea metropolitana de Barcelona.

Aspectes com el suport directe o indirecte al règim franquista, el percentatge de militants compromesos, el paper de la immigració a la clandestinitat, el poder local exercit de forma absolutament majoritària, quan no exclusivament, per persones nascudes a Catalunya, el paper de l'Església, la primacia del PSUC... i tot un seguit d'indicadors que en aquesta tesi es plantegen a les conclusions, en funció de les dades obtingudes a partir de les dues línies de recerca que hem treballat, no haurien de ser exclusius d'aquests dos municipis. L'aportació d'estudis similars, en poblacions similars, poden validar o rebutjar el que aquí finalment s'ha plantejat com a conclusions amb la pretensió que són potencialment vàlides per municipis de l'entorn.

L'estudi del comportament, tant de les organitzacions com de la mateixa societat entre el 1977 i l'arribada del PSOE al govern d'Espanya el 1982, pot obrir també una línia d'investigació que tingui una continuïtat amb les conclusions d'aquesta tesi en referència al comportament de l'entorn metropolità de Barcelona. Aquesta recerca pot oferir una visió propera al que podríem denominar la fi del període de transició i el nou panorama polític i social. La nova etapa política que s'obrí un cop es van finalitzar, aprovar i començar aplicar els principals instruments democràtics que tanta influència tindrien en l'evolució dels posteriors anys en la societat.

Annexos

Annex 1: Qüestionari de l'enquesta

Tesi doctoral: Ripollet/Cerdanyola 1960/1976

INFORMACIÓ DE BASE

Edat	Gènere marqui x M - F
Any/Lloc de naixement	
Estudis	
Arribada a Cerdanyola/Ripollet	
Professió	
Llocs de treball	

Qüestionari- Marqui, en un dels quadres amb una X la resposta que consideri més ajustada a vostè.

1-GENERAL

**1.0 La seva economia 60,s/70,s en relació al seu entorn la considerava:
Escala 1 modesta- 5 molt bona**

(marqui entre el 1 i el 5)

1
2
3
4
5

1.1 Era conscient que el règim que teníem era una Dictadura

1	Si
2	No

1.2 Estava d'acord amb el règim

1	No
2	Indiferent
3	No però era necessari
4	Si parcialment
5	Si totalment

1.3 Era coneixedor de que els opositors eren perseguits i reprimits?

1	Si
2	No

1.4 Va conèixer que algú conegut o del poble va ser detingut

1	Si
2	No

Indicar.....

1.5 Era conscient de que el català estava prohibit a l'escola i en els actes i documents oficials?

1	Si
2	No

1.3 Va participar en alguna mobilització contra el règim.

1	No mai
2	Si una vaga
3	Si a una manifestació
4	Si en un acte cultural
5	Si en un acte solidari

Indicar.....Any.....

1.7 Pertanyia alguna associació cultural o esportiva

1	Esportiva
2	Cultural
3	ONG
4	Excursionista
5	AAVV

Indicar el nom.....

Altres indicar.....

1.8 Perquè no es va organitzar per oposar-se al règim

1	Per por
2	No m'ho vaig platejar
3	No volia fer política
4	No era un problema per mi
5	Per que i estava d'acord

1.9 Pensava que el règim canviaria a un regim democràtic?

1	No
2	Si a la llarga
3	Si amb problemes
4	Si enderrocat
5	Altres

Altres indicar.....

1.10 Volia que el règim canviés

1	No
2	Indiferent
3	Si

2. ALTRES INFORMACIONS

2.1 Va tenir algun càrrec oficial en aquest període (1960/1978)

1	No
2	Si, a l'Ajuntament
3	Si, al sindicat vertical
4	Si, a la Falange
5	Si, a l'Administració Comarcal/Provincial

Altres indicar.....

2.2 Que pensava dels que feien coses contra la Dictadura

1	Que eren uns desestabilitzadors
2	Que eren uns roigs (comunistes)
3	Que eren uns polítics pagats per fer això.
4	Que eren inconscients
5	Ho considerava bé

Altres indicar.....

2.3 Recordes persones locals relacionades amb la clandestinitat

1	Si
2	No

Indicar.....

2.4 Recordes persones locals lligades al règim

1	Si
2	No

Indicar.....

2.2 Com valoreu les persones que estaven al capdavant del Ajuntament franquista en aquest període

1	Molt bé
2	Bé
3	Ni bé ni malament.
4	Malament
5	Molt malament.

2.3 Com valeres el període de la Dictadura

1	Molt bé
2	Bé
3	Ni bé ni malament. Va ser necessària
4	Malament
5	Molt malament.

2.7 Vas entrar algun partit a partir de1977

1	No
2	Si PSUC
3	Si PSC
4	Si A. Popular- PP
5	Si Convergència D.
6	ERC
7	OIC/MC
8	Altres.....Indicar.....

Si es va afiliar a un sindicat indiqui el nom.....

Comentaris.....

.....

Annex 2: Document guia de l'entrevista

Tesi Doctoral
Societat i lluita antifranquista a l'àrea Metropolitana de Barcelona
El cas de Ripollet- Cerdanyola. 1960-1976
Guia per l'entrevista

Identificació:

Nom:.....Edat.....Gènere.....
Lloc de naixement.....Província.....
Any d'arribada a Catalunya.....A Ripollet/Cerdanyola.....
Estudis.....
Treballa/va a.....Sector.....

Militància

- Any de contacte.....
- Com hi vas entrar ?
- Amb quina persona/partit vas contactar?
- Quin era el teu camp d'actuació?
- Formaves part d'alguna entitat ?
- Com hi participaves?
- Com us organitzàveu?
- Quines persones recordes de la teva cèl·lula/organització
- Càrrecs o responsabilitats ocupats.....
- Vas ser detingut?Quan?.....
- Perquè?.....quantas vegades?.....
- Si vas ser detingut, comentaris envers les detencions
- Temps a la presó.....comentaris.....
- Vas canviar de partit/organització?
- De quants partits de la clandestinitat n'has format part?
- Vas ser membre d'alguna associació?.....quina?.....

- Quins companys del grup / partit recordes?
- Fets més rellevants en els que vas participar

Opinions i records

- Quina opinió en tenies dels altres partits de l'època?
- Quina gent recordes que es movia en altres grups?
- Quines per tu van tenir un paper destacat?
- Quina opinió en tenies dels que recordes?
- Recordes membres falangistes/franquistes de Ripollet/Cerdanyola?
- Recordes aspectes concrets de fer junts accions contra la dictadura?
- Recordes polèmiques o diferències entre grups i si eren evidents quan es feien accions?

Situació actual

- Segueixes militant ?
- Formes part d'alguna entitat?
- Tens o has tingut algun càrrec o responsabilitat política des de l'any 1977 fins ara?
- En quin partit/organització?

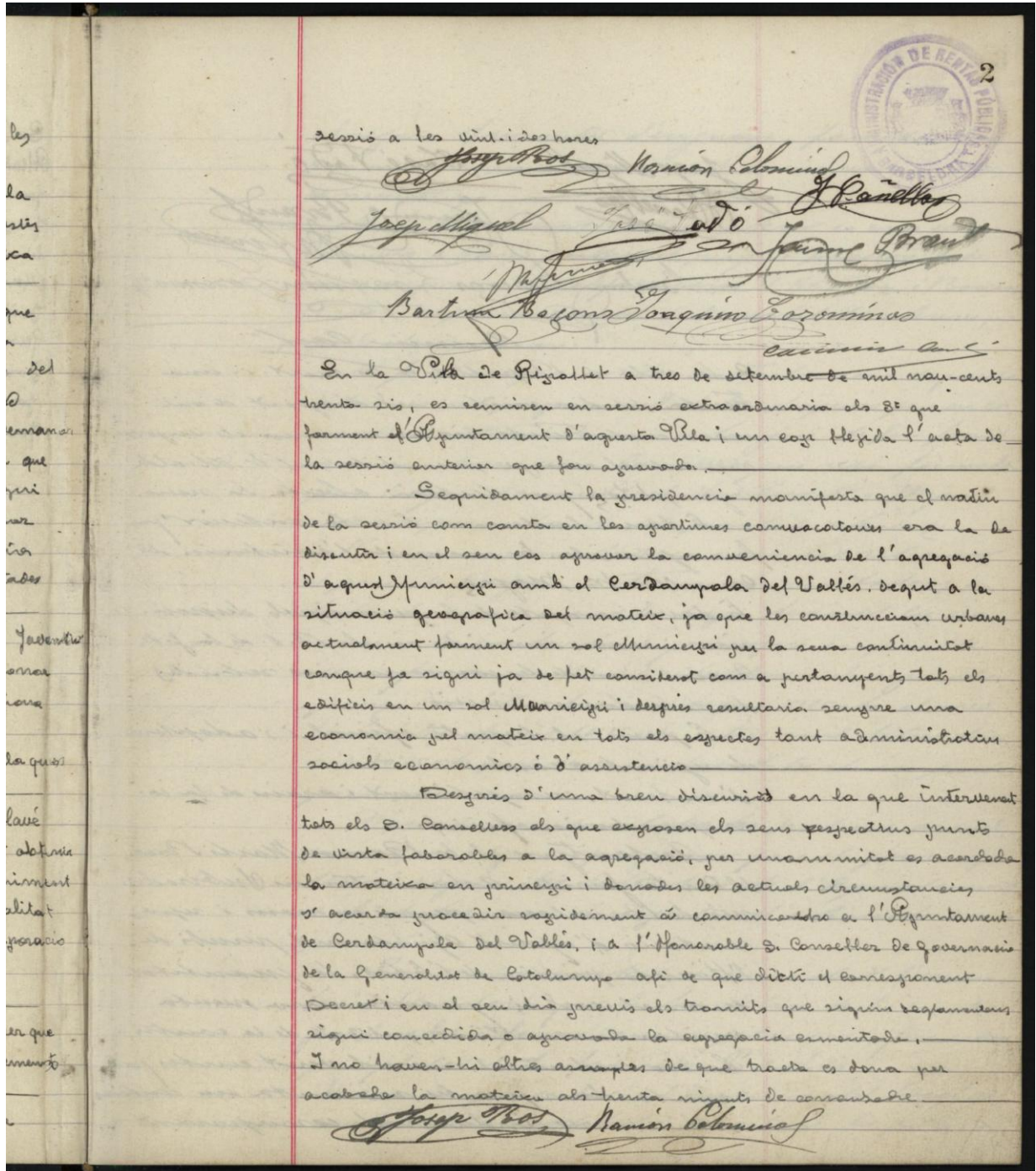
Comentaris, records d'accions rellevants,opinions.....

Valoracions

- Actuaries de la mateixa manera si tornés un règim similar?
- Com et sents, com a guanyador o perdedor?
- Com veus l'evolució política posterior al franquisme?

Annexos Generals

1- Font: AHMR. Llibre d'actes 1936. Acta de l' Ajuntament de Ripollet amb la proposta de fusió amb Cerdanyola de 3 de Setembre de 1936.

2- Arxiu de J. Cabrero: Document elaborat el gener de 1967 per les CCOO d'Aiscondel on es recullen de forma detallada les necessitats bàsiques d'una família amb dos fills com a base per establir les reivindicacions econòmiques del conveni.

<u>ROPA HIJOS POR AÑO</u>		<u>MAS ROPA DE UN AÑO</u>	
Camisas 4	300,- Ptas.	Abrigos 2 2 años	1.600,- Pts.
Camisetas 6	210,- "	Chubasqueros coleg. 2 3 años	400,- "
Slips 8	144,- "		
Baberos 4	600,- "	<u>PARTE PROPORCIONAL POR AÑO</u>	
Uniformes colegio	400,- "	1.600 ptas. : 2 años =	800,- Pts.
Jersey 4	800,- "	400 " : 3 " =	133,33 "
Pantalones largos 2	300,- "	Total parcial	4.974,-
Zapatos 4 pares	500,- "		
" fiesta 2 "	400,- "	<u>TOTAL PESETAS AÑO</u>	<u>5.907,33</u>
Trajes 2	800,- "		
Calcetines 8	200,- "		
Pijamas	320,- "		
TOTAL PARCIAL	4.974,-		
5.907,33 ptas. total año : 365 días = 16,32 Ptas. ropa niños día			
.....			
<u>GASTOS VARIOS AL MES</u>			
Sereno	10,- Ptas.		
Cartero	5,- "		
Alquiler	1.000,- "		
Luz	100,- "		
Agua	30,- "		
Butano	40,- "		
Colegio hijos	500,- "		
Periódico	60,- "		
Barbería	50,- "		
	<u>1.795,-</u>	Ptas. : 30 días =	59,83 Ptas. día.
.....			
<u>TOTAL GASTOS DIARIOS</u>			
Comida	261,- Ptas.		
Limpieza	12,17 "		
Ropa cabeza de familia	14,74 "		
Ropa esposa	13,52 "		
Ropa hijos	16,32 "		
Gastos varios	59,83 "		
TOTAL PESETAS DIARIAS FAMILIA	377,58		

GASTO DIARIO DE UN MATRIMONIO - DOS HIJOS

Pan	2 1/4 Kg.	22'50 Ptas.
Aceite	1/4 L.	10'-- "
Leche	2 L.	24'-- "
Embutido almuerzo	150 gr.	30'-- "
Garbanzos	1/2 Kg.	12'-- "
Tocino y hueso		20'-- "
Carne		25'-- "
Chocolate y mantequilla (hijos)		15'-- "
Sopa		15'-- "
Pescado	3/4 Kg.	40'-- "
Fruta, manzanas	2 1/4 Kg.	37'50 "
Vino	1 L.	9'-- "
Vinagre, sal, ajos, pimienta, etc..		1'-- "

TOTAL PESETAS DIA . . . 261'--

CALCULO LIMPIEZA DE UN MES

Pasta dental 1 tubo	15'--	Ptas.
Jabón tocador 2 pastill.	20'--	"
Jabón polvo 3 Kgs,	45'--	"
Jabón ropa 5 trozos	35'--	"
Salfuman 2 botellas	14'--	"
Lejía 4 botellas	18'40	"
Limpiacristales 1 bote	15'--	"
Bayetas 2	17'--	"
Escobas, 1	11'--	"
Papel higiénico 2 roll.	13'--	"
Crema zapatos 1 tubo	18'--	"

TOTAL PARCIAL MES. .221'40

MAS LIMPIEZA DE UN MES

Pintar piso 4 años	5.000'--	Pt.
Recogida basura	40'--	"
Cubo basura 1 año	100'--	"
Cubo limpieza 1- seis mes	40'--	"

PARTE PROPORCIONAL POR MES

5.000 Ptas. : 48 meses	=	125'--	mes
40 Ptas. % 12 meses	=	3'33	"
100 Ptas. : 12 meses	=	8'88	"
40 Ptas. : 6 meses	=	6'66	"
		parcial mes	<u>221'40</u>

PTAS. TOTAL MES 365'27

365'27 Ptas. total limpieza mes : 30 días mes = 12'17 Ptas. diarias limpieza.

3- AMHR. Document enviat per l'alcalde al Governador Civil denunciant pintades a façanes de Ripollet.

 Ayuntamiento de RIPOLLET

Rgto. Sd. n.º 952/R.

D U P L I C A D O

Antecedentes:

EXCMO. SR.

Pongo en su conocimiento que en la madrugada del día de hoy han aparecido en diversas calles de la población letreros pintados en las fachadas con las siguientes expresiones:

"COMISIONES OBRERAS SI"
"ABAJO EL CAPITALISMO"
"VIVA EL 1º DE MAYO"
"UNETE A C.O."

Dichos letreros han sido borrados por la Brigada Municipal.
Se ha dado cuenta de ello a la Guardia Civil. Lo que comunico a V.E. a los efectos oportunos.

Dios guarde a V.E. muchos años.
Ripollet, 16 de Abril de 1968.
El Alcalde,

Firmado: Alberto Dausá Ramón.

EXCMO. SR. GOBERNADOR CIVIL DE LA PROVINCIA. B A R C E L O N A

4-AHMR: Document d'autorització d'un recital de música folk al Centre Moral de la Joventut Catòlica de Ripollet organitzat pel grup Quelcom.

**Ayuntamiento
de
RIPOLLET**

Regto. Sd. n.º 882

DUPLICADO

FECHA: 26 de Marzo de 1973.

REF: ALCALDIA

ASUNTO: Celebración recital música
Folk.-

DESTINATARIO:

ILTRE. SR. DELEGADO PROVINCIAL DEL
MINISTERIO DE INFORMACION Y TURISMO.-

BARCELONA

ILTRE. SR.:

D. José Mogas Ballbé, vecino de esta Villa, con domicilio en la calle General Mola nº 10, en nombre propio y como Representante del grupo de socios del Centro Moral de la Juventud Católica denominado "QUELCOM", con el visado del Presidente de dicho Centro, D. José Cifone, solicita de esta Alcaldía el trámite de Autorización Gubernativa para celebrar un recital de música "Folk" en el propio local del Centro Moral aludido, el próximo día 1º de Abril, a las 11'30 horas, con la actuación de los grupos "MACOBA" y "ELS SAPASTRES", adjuntando relación de todas las canciones a interpretar, -una copia de las cuales se acompaña-, por lo que esta Alcaldía tiene el honor de interesarlo de V.S. por si tiene a bien ordenar el correspondiente visado para concretar la programación, significándole que, con esta misma fecha, se remite al Excmo. Sr. Gobernador Civil de la Provincial el programa de canciones a interpretar, para su conformidad o reparos.

Dios guarde a V.S.

El Alcalde,

Firmado: Alberto Dausá Ramón.

5- Font: Arxiu Ramon Costa. Document on s'exposen els motius de la dimissió de la Junta de l'Associació de Veïns de Ripollet de 29 de Maig de 1975. Dels sis firmants cinc eren membres del PSUC: Gaspar Menor, Maria Angels Palau, Ramon Costa, Joan Morral, Alfred Bienzobas.

Estimado socio :

El objeto de la presente es poner de manifiesto las siguientes consideraciones :

1.- Estimamos que la misión de una Asociación de Vecinos debe consistir en la defensa de los intereses de la Comunidad, tanto particulares como generales. Comprobamos que en la actual situación los márgenes que ofrece la legislación vigente son insuficientes para la consecución de dichos intereses populares. No obstante y en las actuales circunstancias es inegable que las asociaciones de vecinos constituyen un centro de devate, organización y cordinación que permite incorporar a los vecinos en la lucha y por el logro sus intereses colectivos.

2.- Tal como se ha indicado la asociación de vecinos en su actuación tiene un techo legal. Este techo no es inamovible si no que por lo contrario y como consecuencia de la situación política general y la correlación de fuerzas local puede variar.

Es evidente que una asociación de vecinos que cuenta con 120 socios, de los cuales una gran parte son menores de edad con escasa representatividad social, no arraigada en algunos sectores, como el sector catalán - de la población no tiene las mismas posibilidades de actuación que aquellas agrupaciones con un número elevado de socios y una amplia representatividad cuyo marco de actuación es muy amplio.

Esta claro que las capas caciquiles y retrogradas y sus servidores no pudiendo evitar la propia existencia de entidades legalmente reconocidas a pesar de que sus actividades, por mínimas que sean atentan contra sus intereses, intentan restringirles al máximo haciendo uso de la propia legislación, mientras la asociación no tenga fuerza suficiente que le permita apoyar sus propias actividades.

Por todo lo dicho, creemos que en la actual situación nuestra Asociación de Vecinos debe aprovechar y " estirar " al máximo las posibilidades legales, al objeto de conseguir la máxima participación de todos los sectores de nuestro pueblo. Situar la actividad de la asociación fuera de los límites de una cierta legalidad implicaría el fin de la misma.

3.- La actuación en torno a la legalidad no solo permite la subsistencia como tal de la propia Asociación sino que posibilita que participen en ella los más amplios sectores de nuestra población con la consiguiente extensión de la problemática general de nuestro pueblo, que al plantear sus reivindicaciones a nivel de masas posibilitan con su fuerza una mayor rapidez en la consecución de las necesidades planteadas.

En consecuencia y por estimar en la actualidad imposible dar el contenido expuesto a la Asociación queriendo evitar el máximo tensiones que solo benefician a contrarios que nos son comunes, la mayoría de la Junta optamos, en mútuo acuerdo dimitir de nuestras funciones representativas.

Fdo.: Gaspar Menor Luque
PRESIDENTE

Fdo.: Francisco Calvet Estevan
Vocal

Fdo.: Ramón Costa Viladot
Vicepresidente

Fdo.: Maria Angeles Palau Vidal
Vocal

Fdo.: Alfredo Bienzobás Gargallo

Fdo.: Juan Morral Ballbé
Vocal

6- Font: Arxiu Albert Lázaro.

DECLARACIÓ CONSTITUTIVA DE L'ASSEMBLEA DEMOCRÀTICA DE CERDANYOLA:

A TOT EL POBLE DE CERDANYOLA

Nosaltres, homes i dones de Cerdanyola, de diferents tendències, pertanyents a organitzacions polítiques de diversos sectors de la població, reunits en assemblea democràtica, ens adherim als quatre punts programàtics de l'Assemblea de Catalunya i formulem la present declaració:

1 - LA CONSECUCIÓ DE L'AMNISTIA GENERAL PER ALS PRESOS I EXILIATS POLÍTICS.

2 - L'EXERCICI DE LES LLIBERTATS DEMOCRÀTIQUES FONAMENTALS, LLIBERTAT DE REUNIÓ, D'EXPRESSIÓ, D'ASSOCIACIÓ -INCLOSA LA SINDICAL-, DE MANIFESTACIÓ I DRET DE VAGA, QUE GARANTEIXIN L'ACCÉS EFECTIU DEL POBLE EL PODER ECONÒMIC I POLÍTIC

3 - EL RESTABLIMENT PROVISIONAL DE LES INSTITUCIONS I DELS PRINCIPIS CONFIGURATS EN L'ESTATUT DE 1932, COM A EXPRESSIÓ CONCRETA D'AQUESTES LLIBERTATS A CATALUNYA I COM AVIS PER ARRIBAR AL PLE EXERCICI DEL DRET D'AUTODETERMINACIÓ.

4 - LA COORDINACIÓ DE L'ACCIÓ DE TOT ELS POBLES PENINSULARS EN LA LLUITA DEMOCRÀTICA.

Alhora, és elegida la comissió permanent i ens comprometem a avançar en la construcció d'un programa de ruptura democràtica mitjançant l'acció, i desenvolupar una alternativa municipal a partir de les reivindicacions sortides dels diferents sectors representats.

CERDANYOLA, DESEMBRE DEL 1975

7- Font C.E.H.I: En el butlletí, Vallés Obrero, podem visualitzar el àmbit d'actuació que Plataformes de Comissions Obreres (Anticapitalistes), consideraven com a Vallès Oriental.

VALLÉS BRERO

Nº 3 MARZO 1972

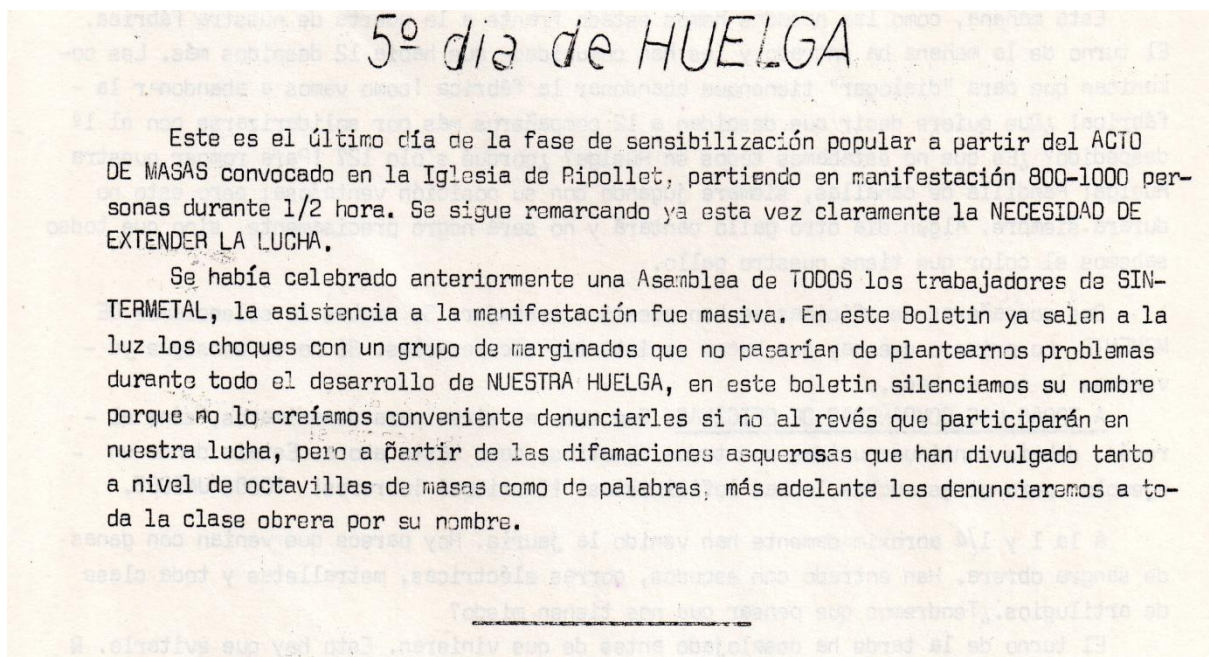

en este número

- ★ Poligono Riera Marsá
- ★ Universidad ★ Bellaterra
- ★ Martorellas, basuras no!
- ★ Inexsa ★ Banca ★ Convenios

PLATAFORMA DE COMISIONES OBRERAS DE EMPRESA DEL VALLES ORIENTAL

8- Font: Arxiu propi: D'aquesta part del butlletí n°5 comentar com els enfrontaments respecta a com es portava la vaga entre els diferents grups d' esquerres era evident. A baix una butlleta de solidaritat amb Meler.

SOLIDARIDAD: Con los 192 obreros despedidos de **MELER** (Sardanyola)

Por las Reivindicaciones siguientes:

- 6.000 Ptas. semanales (mínimo).
- Ayuda escolar.
- Mejores condiciones en Higiene y Seguridad.

RIFA DE UNA MAQUINA DE ESCRIBIR

para el día 29 de Mayo de 1976

Aportación: 50 Ptas.

(Para la Caja Obrera)

Nº 479

MAYO 1972

fundació arxíu històric CONC

Nº 2
AMANECEER OBRERO

ORGANO DE LOS OBREROS DE AISCONDEL AYUDA 2 PTS

En la segunda edición de nuestro **AMANECEER** queremos hacer resaltar la importancia que tiene esta hoja, que al igual que se edita otra dirigida y controlada por la "Digna dirección" de Aiscondel y sus servidores, para informar lo que a dicha dirección le interesa. Este **AMANECEER OBRERO** es de carácter informativo, y critica la parte negativa de esta empresa cosa que nadie ignora como por ejemplo, la inseguridad higiénica de ciertas secciones tóxicas, plomo en la sangre, sección que no hay manera de arreglar exponiendo a nuestros compañeros a una contaminación peligrosa y obligando a tomar una resolución injusta como sería la muerte lenta, o de lo contrario habiendo perdido la salud y viviendo en la imposibilidad de producir que es lo único que al capitalista le interesa de nosotros nos darían la patada, considerándolo detenidamente es la falta más grave a todos los deberes y derechos humanos.

Condenamos también a esos "dignos" mandos intermedios apáticos de una clase digna que lucha por un bien estar para él y su familia persiguiendolos y coaccionándonos demostrando así que son dignos servidores de sus amos (no todos que también los hay buenos de verdad pero por desgracia son minorías.) Condenamos también y estos más grave por su carácter antirracista! esos jefes de sección como **Estorach** que no deja de perseguir a nuestros mandos sindicales del taller amenazando con despedir a toda aquel trabajador que buonanamente quiere consultar algún problema laboral con ellos; rebajandolos a trabajos que no les corresponde tal vez con la mal sana intención de que estos se revelen para poder cazarlos, como lo que es (un cazador de obreros) **!!!TE CONDENAMOS ESTORACH!!!**

Todos los problemas existentes tienen su solución con la unidad un ejemplo palpable es los cementeros que con el trabajo de zarpa que nos hace la empresa por medio de sus lacayos no consigue romper nuestra acción que empezamos con motivo del 1º de Mayo y que se aguanta con tesón, por este sendero continuaremos nuestra victoria total.

Los trabajadores de Aiscondel nos solidarizamos con los compañeros que a continuación citamos. Este 1º de Mayo se ha situado en la continuidad de las luchas obreras y populares casi ininterrumpidas a lo largo de estos últimos meses. Este 1º de Mayo en Barcelona han estado en lucha: Los 1200 trabajadores de la construcción del Polígono de la **mina** (Boscos) que han hecho cinco días de huelga total, con asambleas masivas, los de **GALLITAL, IBERICA, ARTES, AFO, EPESA, CISPALSA, PEGASO, HISPANO OLIVEA, MAQUINISTA, FAESSA, PHILLIPS, MOTORIBERICA, AUTONOMA** (Bella Terra construcción) y otras muchas en toda nuestra geografía; resaltamos y saludamos a los estudiantes por las acciones llevadas a cabo en sus respectivas universidades y colegios.

- VIETNAM

Los trabajadores de AISCONDEL condenamos la agresión imperialista a los pueblos de Indochina y fundamentalmente a la que es sometido el heroico pueblo de Vietnam.

!FUERA DE VIETNAM! QUE CESE EL BLOQUEO A VIETNAM DEL NORTE!

+LOS TRABAJADORES DE AISCONDEL CON EL PUEBLO VIETNAMITA.

Riflet.

SOLIDARIDAD.

Fondos recogidos en una Asamblea..... **1750**

Adelante en la **SOLIDARIDAD** económica con nuestros compañeros represaliados.

10- Arxiu propi: *Bulletí intern de les CCOO de Sintermetal. 1972.*

voz obrera

de Sintermetal

Nº 1

EDITA: Comisión Obrera de Sintermetal

introduccion

¡Compañeros!

Si hacemos un balance de nuestras primeras luchas que hemos tenido-puesto que no serán las últimas- y las analizamos un poco, nos daremos cuenta de que con ellas hemos avanzado en nuestra UNIDAD y esta debemos fortalecerla aún más cada día. Nuestra división y nuestras rencillas, que antes eran tan frecuentes, sólo pueden beneficiar a la empresa ya que así podría explotarnos y reprimarnos mucho más.

Sólo por el camino de la unidad y el compañerismo podemos conquistar nuestros objetivos, nuestras reivindicaciones y libertades, nuestro SINDICATO OBRERO DE CLASE con el que poderíamos impedir que los capitalistas nos devoren como en los safaris hacen con los animales y que nos facilite el acabar definitivamente con la explotación capitalista.

elecciones a enlaces y jurados

Todos sabemos que ya están próximas las elecciones para jurados y enlaces.

Ante esta situación tenemos que prepararnos para que preparemos para que estos -- puestos los ocupen los compañeros más conscientes y dispuestos, con más condiciones, y no hacer el juego a la empresa y a la CNS permitiendo que salgan unos inútiles o unos vendidos.

Ya sabemos que el jurado por su cuenta no podrá solucionarnos nuestros problemas, porque él sólo no tiene ninguna fuerza, sino que nuestra fuerza está en la unidad y la lucha de todos nosotros. Pero también sabemos lo que puede perjudicarnos un jurado que haga el juego a la empresa y a la CNS. Todos hemos visto de que nos ha servido el comportamiento de nuestro a tales jurados y enlaces que nos han traicionado cuando la Huelga y que siempre se pasaban horas hablando con la empresa y luego ni siquiera nos informaban ni aclaraban nada en concreto.

Por eso ahora debemos conseguir que salgan elegidos unos compañeros que no se vendan y que se comprometan a ser nuestros portavoces, es decir, que no tomen decisiones a nuestras espaldas sino que comuniquen a la empresa nuestras decisiones y que SIEMPRE NOS INFORMEN de lo que dice la empresa y de todas las cosas. Antes de comprometerse a nada, - antes de firmar algo, todos debemos saberlo y la decisión debemos tomarla entre todos en Asamblea.

Esto es lo que ahora debemos conseguir todos unidos. Y con esto estaremos facilitando el camino de conseguir nuestras reivindicaciones, de seguir adelante con más fuerza y de ir preparando nuestro próximo convenio.

!! FOR UN SINDICATO DE CLASE !!

!!Fuera los jurados y enlaces vendidos!!

Siempre unidos. ELIJAM OS A LOS COMPAÑEROS QUE MEJOR SEPAN DEFENDER NUESTROS INTERESES !!

=====

11- Font: C.E.H.I.: Butlletí informatiu de les CCOO de Fenwick.

FENWICK

FENWICK està situada a la dreta de la carretera de Barcelona a Mollet, entre Aismalibar, General Cable e Ignis. Contaba, a finals de any, con 260 treballadors, aproximadament, 175 de tallers i 85 de oficines.

La fàbrica actual procedeix de la unió dels tallers Nafima i Electromóvil, ja desapareguts. En aquests tallers, de no més de 75 treballadors, el tracte era de estil paternal i les reivindicacions obreres pràcticament no se coneixien. Tots estaven acostumats a "pedir per les bones" i a rebre el que a ells "les donava la gana".

Estes condicions paternalistes són un camp abonat per tot tipus de rastroisme. Sube normalment el que més babea, no el millor. Consigueix el que

té més simpaties "entre els amos". Els obrers llègams a creure que el jefe que te dona un golpecito amistoso en la espalda, en el fndio, es "buena persona" i fa "lo que puebe per los treballadors".

Con estas condicions, ausencia de tradición de lucha obrera en la fàbrica, gente mayor en gran parte, estil paternal en el tracte i una cantidad importante de pelotas de profesión, se inicia nuestra lucha.

ESTA HA SIDO NUESTRA LUCHA:

- 1.º A finals de 1970, dos petits paros en solidaritat per los procesados de Burgos.
 - El any 1971, una manifestación silenciosa i un paro de solidaritat con Seat, i como protesta del asesinato de Antonio Ruiz Villalba, treballador de Seat.
 - Solidaritat econòmica con las empresas en lucha: primero Textil Victoria, i Harry-Walker después, i durante casi tres meses con New-Pol.
 - Ayuda a un compañero suspendido 21 días de empleo i sueldo, i a otro despedido.
- 2.º Durante la negociación del primer convenio colectivo entre empresa i trabajadores (diciembre de 1970 i abril de 1971), algunos paros i varias concentraciones silenciosas ante las oficinas del jefe de personal.
- 3.º Protesta por los vestuarios insuficientes i por las malas condiciones de seguridad, calefacción i refrigeración.
- 4.º Exigir el funcionamiento de un comedor en condiciones (todavía en trámite legal).

12-Font arxiu CONC. Aiscondel: *Full de denúncia interna dels dirigents sindicals de CCOO d'Aiscondel per desprestigiar-los. Era una pràctica habitual que a les empreses o inclús en els carrers de Ripollet/Cerdanyola, quan hi havia conflictes com el conveni del metall, apareixerien fulls com aquest promocionat per la mateixa empresa o per funcionaris de la CNS (copiat de l'original que estava malmès). En aquest full és denuncia de forma barroera amb els tòpics clàssics de la dreta franquista a: Tomás Antón, Gaspar Menor, Roberto Martínez, Josep Font i Manel Ezquerra (el full és de 1972 quan negociaven el conveni). (Reproduït de l'original que està malmès)*

AGRUPACIÓN OBRERA DE AISCONDEL S.A.

COMPAÑEROS:

Creemos que la elección que hicimos en su tiempo de nuestros guías, (llamémosles jurados y enlaces) no fue todo lo acertada que sería de desear. Desde hace un tiempo hemos dejado de hacer horas extras pues ello mejoraría nuestra posición, según dicen nuestros guías para negociar con ventaja el convenio.

Ahora bien, desde que dejamos de hacer horas extras y mientras duran las negociaciones nuestros hijos necesitan asistir al colegio y nuestras familias necesitan comer y vestirse y el dejar de hacer horas extras bien poco nos ha ayudado en este menester.

Es muy fácil predicar en casa ajena, pues ellos, al igual que los curas, te dicen lo que debes hacer, pero del dicho al hecho hay un buen trecho, y claro no lo hacen.

Para dar una idea citaremos algunos casos pues creemos que ya es hora que empecemos abrir bien los ojos.

A nuestro Líder Sr. Tomás Antón, poco le preocupa dejar de hacer horas extras, pues explotando a su mujer ya tiene suficiente.

A nuestro querido comunista Sr. Gaspar Menor, poco le importamos si marchamos bien o mal, el caso es seguir las consignas del Partido, y nos gustaría saber si lo hacen por idealismo o bien porque le deja sus buenos dineritos.

En cuanto a nuestro querido compañero del taller Robertito Martínez, con el taller montado en sociedad con otros amiguitos de Aiscondel, no le queda ni tiempo de hacer horas extras, claro así se comprende que para mejorar nuestro nivel tengamos de dejar de hacer horas extras nosotros, a esto le llamamos compañerismo bien entendido.

Y para no seguir citaremos a nuestros entrañables amigos Font y Ezquerra que también estan en el bollo.

En la próxima ya seremos más exactos con estos últimos y con algunos más.

AGRUPACIÓN OBRERA

13- AHMR.: Circular convidant a les exèquies del dictador a l'església de Ripollet.

El Alcalde
de la
Villa de Ripollet
Saluda

y le invita a la misa que se celebrará D.m. ma
ñana sábado, día 22 de Noviembre, a las 17 ho-
ras en la Parroquia de San Esteban de Ripollet,
en sufragio del alma del Excelentísimo Señor -
D. FRANCISCO FRANCO BAHAMONDE, Jefe del Estado
Español.

Alberto Dausà Ramón

*aprovecha esta ocasión para testimoniarle su considera-
ción más distinguida.*

Ripollet, 21 de Noviembre de 1965

14- AHMR.: Comunicat denegant l' actuació del cantant Manuel Gerena a Ripollet el 23 de juliol de 1976.

GOBIERNO CIVIL
DE
BARCELONA
SECRETARIA GENERAL

mbb.

Barcelona, 23 JUL. 1976
O.P. 12 nº 7973
Referencia
denegando recital de MANUEL GERENA.
Dirección

AYUNTAMIENTO DE RIPOLLET
REGISTRO DE ENTRADA
Número 2982
Fecha 23 JUL. 1976

Sr. Alcalde-Presidente del Ayuntamiento de

RIPOLLET.

Para su conocimiento y efectos le comunico que con esta fecha digo a Dn. ELIGIO MEDINA RIVERO, Presidente de la Asociación de Vecinos de Ripollet, con domicilio en c/. Rambla San Jorge nº 103, lo que sigue:

" Visto el escrito por Vd. presentado en este Gobierno Civil en solicitud de autorización para celebrar un recital de canciones a cargo de "MANUEL GERENA" en el Pabellón de Deportes de Ripollet, el día 25 del actual a las 20 horas, le comunico que en cumplimiento de las instrucciones recibidas de la Dirección General de Seguridad no se autoriza el recital de referencia."

Dios guarde a V.S. muchos años.
EL GOBERNADOR CIVIL.

RECIBI EL DUPLICADO
23 de Julio de 1976
Interesado

[Firma manuscrita]
GOBIERNO CIVIL DE LA PROVINCIA DE BARCELONA

De orden de S. E.
[Firma manuscrita]

15- AHMR.: Denegació de la petició de manifestació per l'amnistia laboral.

GOBIERNO CIVIL
DE
BARCELONA
SECRETARIA GENERAL
S.G.
Negociado
Número 850

El día 15 de los corrientes ha sido presentado en este Gobierno Civil un escrito firmado por D. ALFREDO LAFUENTE MARCO, en el que solicita la preceptiva autorización para llevar a cabo una manifestación, el día 25 del mes actual, a las 19 horas, que comenzando en la Avenida de la Primavera, de Sardañola, discurriría por dicha Avenida y las calles o tramos: Reyes, Oriente, González Pineda, Pasaje Goya y Ronda de Guinardó en donde finalizaría y se disolvería al objeto de reivindicar la amnistía laboral.

Atendido que el fin de la manifestación es la reivindicación de la amnistía laboral, la cual debería ser objeto de negociaciones entre las Empresas y sus trabajadores, al peticionarla con carácter general, sin especificar a qué empresas, a qué situaciones y trabajadores afecta, no es el medio apropiado y hace que la manifestación cuya autorización se solicita resulte, en este caso, para fines indeterminados.

Por ello, en aplicación del párrafo b) del apartado Uno, del Artº. sexto de la Ley 17/76, reguladora del Derecho de Reunión,

He resuelto DENEGAR AUTORIZACION para que se lleve a cabo la manifestación que se proyectaba para el día 25 de los corrientes, a las 19 horas, en los lugares arriba señalados, a que se refiere el escrito antes mencionado.

Contra esta resolución puede interponerse recurso de alzada, según previene el Artº trece de la expresada Ley, dentro del plazo de quince días contados a partir del siguiente al de la notificación de la presente.

Lo digo a Vd. para su conocimiento y efectos.

17 SEP 1976
Barcelona
EL GOBERNADOR CIVIL,
DE ORDEN DE S. E.

Recibido
18-9-76
Lafuente

16- Arxiu José Cabrero. Només s' ha de llegir aquesta petició dels acomiadats d' Aiscondel per motius polítics i sindicals entre 1963-1973 per entendre com van ser menyspreats i oblidats aquells que van posar en joc el seu benestar personal i familiar per aconseguir les llibertats.

Compañeros diputados:

Los trabajadores represaliados de AISCONDDEL, S.A. desde 1963 hasta 1973 solicitamos vuestro apoyo para la consecución efectiva de la última ley que contempla la tan deseada Amnistía Laboral.

Supongo que ya sabéis las duras condiciones que posteriormente hemos sufrido después de los despidos (listas negras, fichas policíacas, etc.).

Debido a la ambigüedad de la nueva ley creemos que en este momento es necesaria vuestra solidaridad activa, así como de todo trabajador consciente de nuestro problema, para llevar a buen fin nuestras justas aspiraciones.

Confiamos que debido a la fuerza que la clase obrera por medio de sus diputados mayoritarios en Catalunya, pueden ejercer una mayor presión en los órganos competentes.

Debido a la estrecha relación que hay entre el pueblo trabajador y sus diputados esperamos que de esta petición básica para nuestro futuro sea defendido calurosamente por todos vosotros.

Saludos.

Cerdanyola 3 de Noviembre de 1977

Eduardo Estibet D.N.I. 36 477 269
 J. Moreno Salomares
 Domingo Carrera D.N.I. 8.080.879
 Alfonso Techarromán D.N.I. 50.650.632
 Roberto Buita
 José Cabrero 38.940.818
 José J. J. 81540979
 José María Ruiz 38331234
 Manuel Ruiz 31376992
 Manuel Carrera
 Pedro A. Álvarez 37840679
 E. Álvarez 27861270
 10.137.208
 Miguel Landa 1.37.960.644

17- Arxiu José Cabrero: El juny de 1979 davant la manca de solucions els acomiadats d' Aiscondel es dirigeixen a l' Ajuntament de Cerdanyola demanant suport a les seves justes reivindicacions. Tot va ser inútil. Es la falta de reconeixement d'aquestes persones una vergonya més del procés de Transició. El oblit s'imposava

EX MO. AYUNTAMIENTO DE SARDANYOLA
CDESEAMOS SEA DISCUTIDO EN EL PLEN

Ayuntamiento de SARDANYOLA
Registro entrada n.º
Fecha 12 JUN. 1979

Los trabajadores despedidos de AISCONDEL S.A., queremos exponer a este Consistorio de Sardanyola, la problemática laboral que esta empresa está cometiendo. Cuando fué promulgada la ley de amnistía laboral, los trabajadores afectados realizamos ciertas acciones reivindicativas con la dirección de la empresa, la cual mediante reunión "despedidos-dirección" logramos un compromiso por parte de ésta a readmitir a todo despedido que lograse sentencia favorable en Magistratura de Trabajo.

En la actualidad tenemos 6 sentencias favorables, de las cuales la empresa sólo ha atendido a dos compañeros que son: Olimpo García y Saturnino Bernal, a éste último le ha exigido previo al reintegro la cantidad que en su día recibió como indemnización por daños, fijado en Magistratura. La Dirección de dicha Empresa, con este comportamiento, está obstaculizando la labor de las Magistraturas con recursos y contrarecursos que viene a agudizar aún más la economía de nuestras Familias precarias ya, por haber sido expulsados de dicha empresa y perseguidos tras "Listas negras" que nos han privado de obtener puestos de trabajo seguros y bien remunerados.

La Empresa AISCONDEL S.A., eslabon del imperialismo multinacional norteamericano, con un cinismo que raya en lo intolerable, abusa con su poder económico, de las decisiones de los Tribunales de Trabajo, anteponiendo a dichas sentencias, un equipo de juristas bien retribuido. Creemos honradamente que estos gastos que hace la empresa para torpedear nuestros derechos a reintegrar, podría invertirlos en beneficiar a los cientos de trabajadores que tiene en sus fábricas.

Dada la actitud hostil y cerrada de la Empresa, única en el Vallés que desatiende nuestros derechos al puesto de trabajo, pues AIRMALIBAR, CONDIESEL, URALITA, JORESA, PEGASO, MAGUINISTA SEAT, han estado y están aplicando con regularidad dicha amnistía.

Con esta hostilidad manifiesta nos hace pensar en un futuro poco alentador si la entrada en fábrica esta precadida de las cantidades percibidas en su día por daños y que algunas sobrepasan las 500.000 Ptas.

¿Qué trabajador después de trabajos eventuales durante cinco años, tiene esa cantidad disponible para ofrecerla a la dirección en el acto?. ¿Quien sufraga los daños que hemos recibido durante este tiempo, al ser arrojados en el periodo de prueba, de infinidad de fábricas?. ¿O no ser llamados después de rellenar cientos de peticiones de trabajos?, sólo quedaba la Construcción, los talleres pequeños en el campo o el paro.

Los abajo firmantes sabiendo que este consistorio está lleno de inquietudes, compuesto por hombres sencillos que saben de la dependencia de un salario, aún sabiendo que estais abrumados de trabajo y que los medios a vuestro alcance son muy limitados, os pedimos que alceis vuestras voces contra los métodos que esta empresa ha llevado contra los trabajadores despedidos, perseguidos y humillados.

Os saludamos cordialmente.
Sardanyola, 29 Mayo de 1.979.

J. Lecanomaís
Joaquín Obarguer
Luis Fr
Olimpo García
José Cabrero

18- Arxiu: Jesús Bolinaga. Aquest és el primer número legal de la revista de CCOO de Cerdanyola.

19- Arxiu: CEDOC - Fons A.Viladot, UAB. Primer número de la revista del PSUC de Cerdanyola.

nº 194699
CEDOC
FONS
A. VILADOT

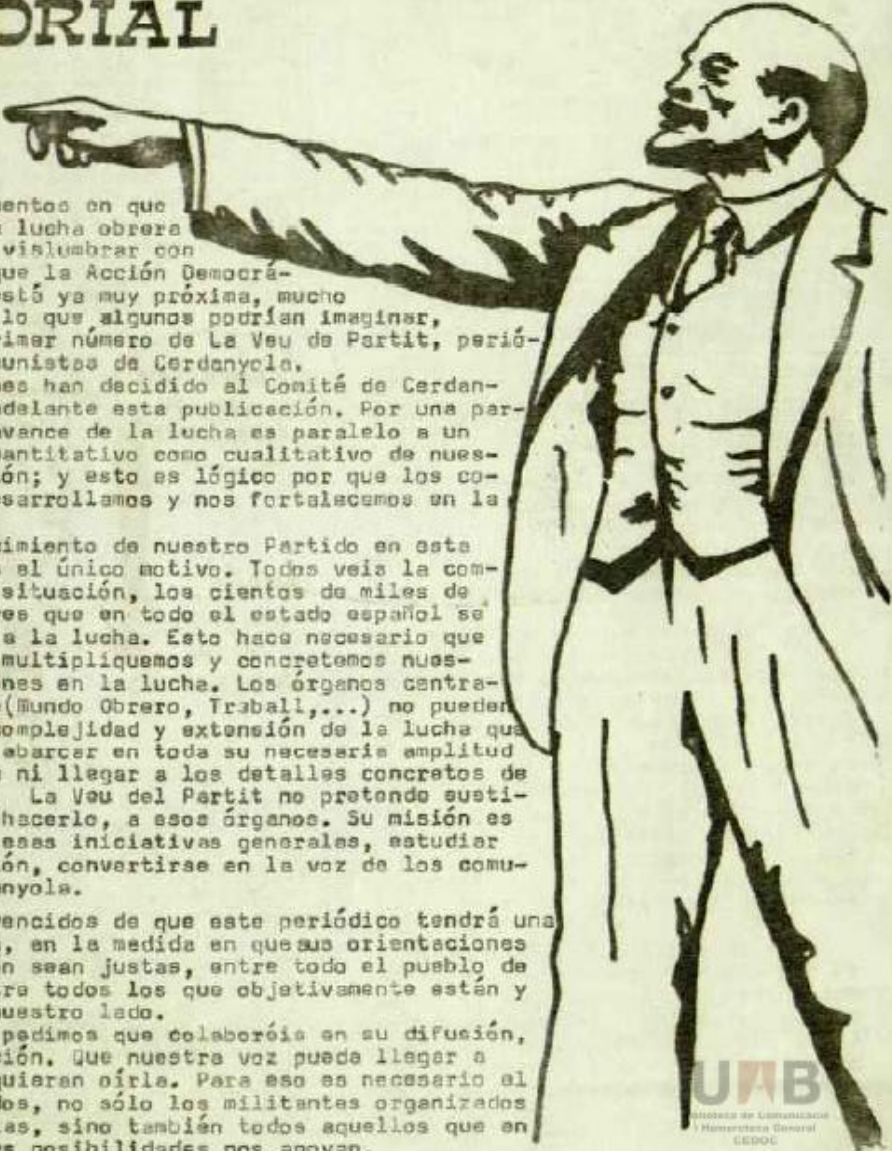
Proletaris de tots els països:
uniu-vos!

LA VEU DEL PARTIT

ORGAN DEL COMITÈ
PARTIT SOCIALISTA DE Cerdanyola DEL
UNIFICAT DE CATALUNYA

Número 1 Cerdanyola, 31 de gener del 1976 Preu: 5 pessetes

EDITORIAL

En estos momentos en que el avance de la lucha obrera y popular hace vislumbrar con toda claridad que la Acción Democrática Nacional está ya muy próxima, mucho más próxima de lo que algunos podrían imaginar, aparece este primer número de La Veu de Partit, periódico de los comunistas de Cerdanyola.

Varias razones han decidido al Comité de Cerdanyola a llevar adelante esta publicación. Por una parte, porque el avance de la lucha es paralelo a un avance tanto cuantitativo como cualitativo de nuestra organización; y esto es lógico por que los comunistas nos desarrollamos y nos fortalecemos en la lucha.

Pero el crecimiento de nuestro Partido en esta localidad no es el único motivo. Todos veis la complejidad de la situación, los cientos de miles de hombres y mujeres que en todo el estado español se están sumando a la lucha. Esto hace necesario que los comunistas multipliquemos y concretemos nuestras orientaciones en la lucha. Los órganos centrales del Partido (Mundo Obrero, Treball,...) no pueden hoy, dada esa complejidad y extensión de la lucha que mencionábamos, abarcar en toda su necesaria amplitud esa orientación ni llegar a los detalles concretos de cada situación. La Veu del Partit no pretende sustituir, ni puede hacerlo, a esos órganos. Su misión es concretar aquí esas iniciativas generales, estudiar nuestra situación, convertirse en la voz de los comunistas de Cerdanyola.

Estamos convencidos de que este periódico tendrá una gran aceptación, en la medida en que sus orientaciones y su información sean justas, entre todo el pueblo de Cerdanyola, entre todos los que objetivamente estén y deben estar a nuestro lado.

Por ello os pedimos que colaboréis en su difusión, en su financiación. Que nuestra voz pueda llegar a todos los que quieran oírla. Para eso es necesario el esfuerzo de todos, no sólo los militantes organizados en nuestras filas, sino también todos aquellos que en la medida de sus posibilidades nos apoyan.

UAB
Institut de Comunicació
& Homotècia General
CEDOC

Bibliografia

General

ÁLVARO, Francesc M., *Els assassins de Franco*, Barcelona, La esfera de los Libros, 2005.

AMORES CHAVES, Ferran, *Motor Ibérica, 100 dies de vaga*, Federació Siderometal·lúrgica de Catalunya de CCOO, 2007.

AMORÓS, Miguel, *Los Situacionistas y la Anarquía*, Bilbao, Muturreko burutazioak, 2008.

BABIANO, José, *Emigrantes, cronómetros y huelgas. Un estudio sobre el trabajo y los trabajadores durante el franquismo. Madrid 1951-1977*, Madrid, Siglo XXI, 1995.

BABIANO, José, "Desarrollismo y disciplina de producción (una nota sobre las relaciones industriales bajo el Franquismo después de 1960)", a: TUSELL, J. *El régimen de Franco, 1936-1975*. Madrid, UNED, 1993, II, 157-168.

BABIANO, José, *Del hogar a la huelga. Trabajo, género y movimiento obrero durante el franquismo*, Madrid, Libros de la Catarata, 2007.

BALFOUR, Sebastián, *La Dictadura, los Trabajadores y la Ciudad: El movimiento obrero en el área metropolitana de Barcelona (1939-1988)*, Valencia, Edicions Alfons el Magnànim - Generalitat Valenciana, 1994.

BARELA, L., MINGUEZ, L., GARCIA, L.M., *Algunos apuntes sobre historia oral*, Instituto Histórico de la Ciudad de Buenos Aires, 2004 (4a ed.).

BASSA, David, "L'independentisme al Vallès Oriental", Ponències a *Anuari del Centre d'Estudis de Granollers*, 2009, pp. 11-45.

BOLIBAR, Mireia, *Xarxes personals, associacionisme i integració social de la població immigrada*. Tesi Doctoral. Departament de Sociologia, Barcelona, UAB, 2014.

BORDERIAS, Cristina; TÉBAR, Javier, *Biografías obreras. Fuentes orales y militancia sindical. (1939-1978)*. Barcelona, AHCONC, 1998.

BORDERIAS, C. "La Historia oral en España", *Historia y fuente oral*, 13 (1995).

BOTELLA, José; RIERA, Ignasi, *El Baix Llobregat: 15 años de luchas obreras*, Barcelona, Editorial Blume, 1976.

BOTEY, J. "Capellans obrers compromís de l'església amb el món", *Quaderns*, 175 (2011).

BOX VARELA, Zira, *La fundación de un régimen. La construcción simbólica del franquismo*. Tesis doctoral. Dirección: doctor Fernando del Rey Reguillo Universidad Complutense de Madrid. Facultad de Ciencias Políticas y Sociología, Madrid, 2008.

BRIONES, Guillermo, *Metodología de la investigación cuantitativa en las ciencias sociales*, Bogotá, ARFO Editores e Impresores, 1996.

CABANA, Francesc, *37 anys de Franquisme a Catalunya - Una visió econòmica*, Barcelona, ECSA - Pòrtic, 2000.

CABRERA, Mercedes, "Los pactos de la Moncloa frente a la crisis", *Historia y Política*, 26 (2011).

CENTENO GARCIA José, DÍEZ MAESTRO Luis, PÉREZ PINILLOS, Julio, *Curas obreros: Cuarenta y cinco años de testimonio 1963-2008*, Barcelona, Herder Editorial, 2009.

COLOMER, Josep Maria, Confessions d'un ex Bandera Roja, 19 febrer 2011, <https://issuu.com/deverdad/docs/confessions-d-un-ex-bandera-roja>

COORDINADORA DE SECTORES de CCOO, *Luchas Obreras en España: 1972-1973*, Lausanne, Nouvelles Editions Populaires, 1974..

DD.AA., El Front Obrer de Catalunya, *VI Jornades Història del Socialisme*, Barcelona, 3 i 4 de novembre de 1994.

DD.AA., *Horizonte Español 1972*. Volúmenes 1/2/3, Paris, Ruedo Ibérico, 1972.

DD.AA., Lucha unida, victoria proletaria (empresa Blansol 1956-1969), Edizioni Milano, 1972.

DAVARA TORREGO, Francisco Javier, Joaquín Ruiz-Giménez, político y periodista, *Estudios sobre el Mensaje Periodístico*, Madrid, Servicio de Publicaciones. Universidad Complutense de Madrid, 2005, pp. 259-277.

DE LA CALLE VELASCO, Ma. Dolores, "El Primero de Mayo y su transformación en San José Artesano", *Ayer*, 51 (2003), pp. 97-100.

DE MORAES FERREIRA, Marieta, "Historia oral: una brújula para los desafíos de la Historia", *Historia, antropología y fuentes orales*, 28 (2002), pp. 141-152.

DE RIQUER, Borja, "El "nuevo estado" i l'ajuntament de Barcelona. La classe política del primer franquisme (1939-1957)", *L'Avenç*, 126 (1989), pp. 16-23.

DE RIQUER, Borja, CULLA, Joan B., *Història de Catalunya. VII. El franquisme i la transició democràtica 1939-1988*, Barcelona, Edicions 62, 1989.

DIAZ, José Antonio, *Luchas internas en Comisiones Obreras 1964-1970*, Barcelona, Editorial Bruguera, 1977.

DIAZ HERNÁNDEZ, Onésimo y MEER LECHA-MARZO, Fernando, *Rafael Calvo Serer: La búsqueda de la libertad (1954-1988)*, Madrid, Rialp, 2010.

DÍAZ SANCHEZ, Pilar, GAGO SANCHEZ, José M^a, "La construcción de las fuentes orales para el estudio de la represión franquista, *Hispania Nova. Revista de la Historia Contemporánea*, 6 (2006), pp. 14-18.

DOMÈNECH SAMPERE, Xavier, Els orígens de les CCOO a Sabadell: 35 anys després, *Revista Arraona*, 25 III Època, Tardor 2001.

DOMÈNECH SAMPERE, Xavier, *Quan el carrer va deixar de ser seu. Moviment Obrer, Societat civil i canvi polític. Sabadell (1966-1976)*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2002.

DOMÈNECH, SAMPERE, X. "El problema de la conflictividad bajo el franquismo, saliendo del paradigma", *Historia social*, 42 (2002), pp. 123-143.

DOMÈNECH SAMPERE, X. "El cambio político desde abajo (1962-1976)", *Mientras Tanto*, 90 (2004), pp. 53-69.

DOMÈNECH SAMPERE, X., *Clase Obrera Antifranquismo y cambio político (pequeños grandes cambios) 1956-1969*, Madrid, Editorial Catarata, 2008.

ERICE SEBARES, Francisco, *De La Reconciliación Nacional a la crisis de la Transición. Evolución Histórica del PCE (II)*. Editat per PCE - Comité Federal-Secretaría de Formación, Madrid, 2013.

ESTIVILL, Jordi, DE LA HOZ, Josep M., *La cultura política dels treballadors a Catalunya. Estudi sobre les eleccions sindicals (1944-1987)*, Barcelona, La Magrana, 1988.

FERRANDO, Emili, *Cristians i rebels. Història de l'HOAC a Catalunya durant el franquisme*, Barcelona, Editorial Mediterrània, 2000.

FERRANDO, E., RICO, J., *Les Comissions Obreres en el Franquisme: Barcelona Nord 1964-1977*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2005.

FEYERABEND, Paul, *Contra el Método*, Barcelona, Ariel, 1989.

FRASER, Ronald, "La historia oral, una nova font documental". *L'Avenç*, 68 (1984), pp. 66-70.

GABRIEL, Pere, "A vueltas y revueltas con la historia social obrera en España. Historia obrera, historia popular e historia contemporánea", *Historia Social*, 22 (1995), pp. 43-53.

GABRIEL, Pere (dir), MOLINERO, Carme, RAMOS, Gemma, SERRALLONGA, Joan, YSAS, Pere, *Comissions Obreres de Catalunya (1964-1989)*, Barcelona, Editorial Empúries, 1989.

GARCÍA ALCALÀ, Julio Antonio, *Historia del Felipe (FLP, FOC y ESBA): de Julio Cerón a la Liga Comunista Revolucionaria*, Madrid, Centro de Estudios Políticos y Constitucionales, 2001.

GARNER, Jason, GASSIOT, Raimon, PUJOL, Jordi, ZENOBI, Laura, *Advocats combatus i obrers rebels*, Barcelona, Ecos, SCCL, 2010.

HUERTAS, CLAVERIA, Josep Ma., *Obrers a Catalunya. Manual d'història del moviment obrer (1840-1975)*, Barcelona, L'Avenç, 1994.

HUERTAS CLAVERIA, J. M., FABRE, J., "La Fundació de CCOO", *L'Avenç*, 52 (1982).

IZQUIERDO, José M. "Memoria (selectiva) de la Transición: Los Pactos de la Moncloa y la fugacidad de Fuentes Quintana", *El País*, 31 de agosto del 2014.

LARDIN OLIVER, Antoni, "La organización clandestina del PSUC en Cataluña en los años cincuenta", *Hispania Nova. Revista de Historia Contemporánea*, 5 (2005).

LARDIN OLIVER, A. *Obrers comunistas: El PSUC a les empreses catalanes durant el primer franquisme. 1939-1959*, Valls, Cossetània, 2007.

LÓPEZ BULLA, J. L. "Crisis econòmica, acció sindical i Pacte de la Moncloa", *Nous Horitzons*, 38 (1995), pp. 39-44.

LÓPEZ BULLA, J. L. *Cuando hice las maletas. Un paseo por el ayer*, Barcelona, Península, 1997.

LÓPEZ GARCÍA, Basilia, *Aproximación a la Historia de la HOAC, 1946-1981*, Colección, Huellas de Nuestra Historia, nº 68, Ediciones HOAC, 1995.

LÓPEZ RAIMUNDO, Gregorio, *Primera clandestinidad. Memorias*, Barcelona, Antàrtida / Empúries, 1993.

LÓPEZ RAIMUNDO, G. *Primera Clandestinidad. Segunda parte*, Barcelona, Antàrtida, 1995.

LUDEVID, Manuel, *El movimiento obrero en Cataluña bajo el franquismo*, Barcelona, Editorial Avance, 1977.

LUDEVID, Manuel, *Cuarenta años de Sindicalismo Vertical. Aproximación a la Organización Sindical Española*, Barcelona, Editorial Laia, 1976.

MANTÉ COT, Roser, *Formación y evolución del Partido Comunista de España (Internacional) PCE (i) - 1968-1973*, Treball fi de carrera, 2004, director: José L. Martín Ramos, (UAB).

MARAGALL, Pasqual, "Un instant de reconstrucció de la història del FOC", *Debat*, 4, (1978), pp. 81-98.

MARAGALL, Pasqual, *Oda inacabada, Memòries*, Barcelona, La Magrana, 2008.

MÁRQUEZ, Manel, LACUEVA, José L., PLANS, Lourdes, *Combat per la llibertat. Memòria de la lluita antifranquista a Terrassa, 1939-1979*, Terrassa, Ed. Mediterrània, 2007.

MARTÍN RAMOS, José L., "El Front Obrer de Catalunya", *VI Jornades d'Història del Socialisme*, Barcelona, Fundació Rafael Campanals, 1994, pp. 59-70.

MARTÍNEZ ALIER, Joan, "Notas sobre el franquismo", *Papers. Revista de Sociologia*, 8 (2009).

MARTÍNEZ DE SAS, María T., *Diccionari biogràfic del moviment obrer als Països Catalans*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2000.

MARTÍNEZ HOYOS, Francisco, *La JOC a Catalunya. Els senyals d'una Església del demà (1947-1975)*, Barcelona, Editorial Mediterrània, 2000.

MARTOS, Ramon, *Cultura Corporativa: Visión, Misión y valores en la Gestión Estratégica de las empresas del sector del automóvil en España*, Barcelona, Tesi Doctoral, UPC, 2009.

MATEOS, Abdón, "Comunistas, socialistas y sindicalistas ante las elecciones del «Sindicato Vertical», 1944-1967", *Revista de la Facultad de Geografía e Historia, UNED*, 1 (1987), pp. 379-411.

MIGUÉLEZ, Faustino, *SEAT la empresa modelo del régimen*, Barcelona, Dopesa, 1977.

MOLINERO, C., YSÀS, P. *Catalunya durant el franquisme*, Barcelona, Empúries, 1999.

MOLINERO, C., YSÀS, P. *Els industrials catalans durant el franquisme*, Barcelona, Eumo, 1991.

MOLINERO, C., YSÀS, P. (coords.), *Construint la ciutat democràtica. El moviment veïnal durant el tardo franquisme i la transició*, Barcelona, Icaria, 2010.

MOLINERO, C., YSÀS, P. *Productores disciplinados y minorías subversivas. Clase obrera y conflictividad laboral en la España franquista*, Madrid, Siglo XXI, 1998.

MUNTANÉ, Miquel-Lluís, Jordi Carbonell, combatiu i líric, *Serra d'Or*, Barcelona, núm. 576, desembre 2007, p. 10-13.

MOTA, José Fernando, VARO, Nadia, TÉBAR, Javier (coord.), *TOPCAT 1963-1977. L'antifranquisme català davant el tribunal de Orden Público*, Barcelona, Fundació Cipriano García - CONC, 2010.

MOTA, José Fernando, *Mis manos mi capital. Els treballadors de la construcció, les CCOO i l'organització de la protesta a la Gran Barcelona (1964-1978)*, València, Editorial Germania, 2010.

NIETHAMMER, Lutz, "¿Para qué sirve la historia oral?", *Historia y fuente oral*, 2 (1989), pp. 3-25.

NOVALES, Carlos, (ed.), *Hacia la huelga general: Baix Llobregat*, Barcelona, 1976.

PALA, Giaime, *Una semilla de discordia. La entrada de Bandera Roja en el PSUC*, Centro de Estudios sobre Movimientos Sociales-UPF, 2011.

PALOMERO, Dora, *Los Trabajadores de Enasa Durante el Franquismo*, Barcelona, Editorial Sirius, 1996.

PANYELLA FERRERÉS, Jordi, *Salvador Puig Antich. Cas Obert*, Barcelona, Editorial Angle, 2014.

PÉREZ PINILLOS, Julio, *Los curas obreros en España*, Nueva Utopía, 2004.

PERNIOLA, Mario, *Los Situacionistas. Historia crítica de la última vanguardia del siglo XX*, Madrid, Acuarela Libros, 2008.

PORTELLI, A., "La verdad del corazón humano, Los fines actuales de la historia oral", *Historia y fuente oral*, 2 (1989), pp. 91-97.

PORTELLI, A. "La representación histórica", *Historia y fuente oral*, 4 (1990), pp.79-99.

RECIO GARCÍA, Armando, "La prensa jurídica en el tardofranquismo: el Proceso 1001", *Revista Historia y Comunicación Social*, 12 (2007).

RIERA, Ignasi, *Els catalans de Franco*, Barcelona, Plaza y Janés, 1998.

RIERA, I., BOTELLA, J. *El Baix Llobregat 15 años de lucha obrera*, Barcelona, Editorial Blume, 1976.

ROCA, Josep, "L'esquerra marxista radical davant el canvi de règim i el procés constituent", *L'Avenç*, 207 (1996), pp. 42-43.

RUIZ ACEVEDO, F., GARCÍA SÁNCHEZ, A., LIZANO VERGES, V., *El estilo sindical del Baix Llobregat. El sindicalismo bajo la dictadura franquista 1960-1976*. Edita CCOO Baix Llobregat, 2003.

RUIZ, David (dir.), *Historia de Comisiones Obreras (1958-1988)*, Madrid, Siglo XXI 1993.

SANCHÍS ALFONSO, José Ramón, *El Maquis una Historia falseada, La agrupación guerrillera de Levante des de los orígenes hasta 1947*, 2 Vols. Zaragoza, Gobierno de Aragón, 2008.

SANS, Joel, "L'Organització d'Esquerra Comunista en el moviment obrer: les Plataformes i Comissions Obreres Anticapitalistes (1971-1977)", *VIII Encuentro Internacional de Investigadores del Franquismo*, Barcelona, 21 i 22 de novembre de 2013.

SANZ OLLER, Julio, *Entre el fraude y la esperanza. Las CCOO de Barcelona*, París, Ruedo Ibérico, 1972.

SAYRACH, Jaume, *Abelard Sayrach. L'últim combat*, Barcelona, Mediterrànea, 2003.

SELLÉS VIDAL, E., *Moviment obrer, canvi polític, social i cultural. Comissions Obreres a Catalunya 1964-1978*, Tesi doctoral, Barcelona, Departament d'Història Contemporània UB., director Joan Oliver i Puigdomènech, 2007.

SIERRA BRAVO, Restituto, *Técnicas de investigación social*, Madrid, Paraninfo, 1998.

SINCA, Genís, La gota que colmó el vaso, *La Vanguardia*, 1 de maig del 2002.

SINCA, Genís, La furia gris de los caballos, *La Vanguardia*, 2 de maig del 2002.

SOLÉ SABATÉ, Josep Ma. et al. *Cataluña durante el franquismo*. Barcelona, Biblioteca de La Vanguardia, 1989.

SOLÉ TURA, Jordi, *Una historia optimista- Memorias*. Madrid, Santillana Ediciones, 1999.

SOTO CARMONA, Álvaro, "Diversas interpretaciones sobre las causas y consecuencias de las huelgas en el Franquismo (1963-1975)", *I Encontre Investigadors del Franquisme*, Universitat Autònoma de Barcelona, 1992.

TÉBAR, Javier, *Contraindicacions de la "política de la Victòria". Notes sobre repressió i militància obrera dels anys seixanta*, en PAGÈS, Pelai (dir.). *Franquisme i repressió. La repressió franquista als Països Catalans (1939-1975)*, Publicacions de la Universitat de València, 2004, pp. 273-293.

TERMES, Josep, *L'inmigració a Catalunya*, Barcelona, Empúries, 1984.

THOMSON, Paul, *La voz del pasado. Historia Oral*, Valencia, Edicions Alfons el Magnànim, 1988.

VARO MORAL, Nadia, *Las militantes ante el espejo. Clase y género en las CCOO. del área de Barcelona (1964-1978)*, Alzira, Germania, 2014.

VARO MORAL, Nadia, *La conflictividad laboral femenina durante el franquismo en la provincia de Barcelona*, Barcelona, Fundación 1º de Mayo, 2005.

VARO MORAL, N., MUÑOZ RUIZ, M^a del Carmen, *Las activistas de Comisiones Obreras de Madrid y Barcelona entre 1964 y 1975. Sindicalismo y compromiso antifranquista*, Estudios Fundación 1º de Mayo, 2014.

VILANOVA, M. *Les majories invisibles. Explotació fabril, revolució i repressió*, Barcelona, Icaria, 1995.

VILANOVA, M. "La historia presente y la historia oral. Relaciones, balance y perspectivas", *Cuadernos de Historia Contemporánea*, 20 (1998).

VILAR, Sergio, *La oposición a la dictadura*, Barcelona, Ediciones Aymà, 1976.

ZENOBI, Laura; GASSIOT, Raimon, "Abogados combativos y obreros rebeldes. El Col·lectiu Ronda y los conflictos laborales durante el franquismo y la transición". *Memòria antifranquista del Baix Llobregat. Cornellà de Llobregat*, 10, 2010.

Específica

BARBER, Luis, *Dinámica y perspectiva del Vallès. Sabadell y su zona de influencia*, Tomo II, Caja de Ahorros de Sabadell, 1969.

BENACH, Martí, *Can Clos, Ripollet*. Barcelona, Generalitat de Catalunya, Departament de Benestar Social, ADIGSA, 1995.

CAMARA OFICIAL DE COMERCIO E INDUSTRIA SABADELL, *Memoria comercial e industrial 1969*, Sabadell, 1970, pp. 40-56 (Ripollet) i pp. 127-135 (Cerdanyola).

CANYAMERES, Ferran, *El Vallès, vigor i bellesa*, Barcelona, Editorial Selecta, 1959.

CASANOVA, Elisenda, FONDEVILA GUINART, M. Angels., *Descobrir Ripollet*, Barcelona, Mancomunitat de municipis de l'àrea metropolitana - Columna, 1992.

CASTELLS, Antoni, *Informe de l'oposició Volum VI. El franquisme i l'oposició sabadellenca. 1939-1976*, Sabadell, Editorial Riutort, 1983.

DD.AA., *Primera historia de Ciudad Badia 1975-1985*, Barcelona, Centre Cultural de Ciutat Badia, 1985.

DD.AA., *Estudio Social de Ripollet*, Ajuntament de Ripollet, 1988.

DOMÈNECH, Sandra, GARCÍA, M. Jesús, *Històries compartides. La immigració dels anys seixanta i noranta a Ripollet*, Ema Publicacions, 2007.

ENCISO, Francisco, *Todos o ninguno*, Ripollet, Col·lectiu Obrer Popular de Ripollet, Grammagraf SCCL, 2004.

FÁBREGAS, Dídac, GIMÉNEZ, Dionisio, *La huelga y la reforma. Sabadell otoño de 1976*. Madrid, Ediciones La Torre, 1977.

GIMÉNEZ PLAZA, Dionisio, *Sabadell: el pueblo unido*, Barcelona, C. Casals Editor, 1976.

HUERTAS CLAVERIA, Josep M., "Ripollet el municipio más densamente poblado de España", *Destino*, 1954 (1967).

MARTOS, Ramon, *Ripollet 1931-1953. De la II República al primer franquismo*. Ripollet, Associació Ràdio Ripollet, 2014.

MARTOS, Ramon, MIMÓ Joan, *100 anys d'història Gràfica de Ripollet*. Ripollet, edició dels autors, 2011.

MARTOS, Ramon, "El sindicato agrícola de Ripollet: Un ejemplo del cultivo de viña y su comercialización en el Vallès Occidental", a: *Món Mediterrani, Jornades sobre la viticultura de la Conca Mediterrània*, Tarragona, Facultat de Filosofia i Lletres, 1986.

MOGAS, Manel, *Històries de Ripollet*, edició del autor, 1983.

NEGREIRA VERJILLOS, José Luis, *La Segona República i el franquisme a Cerdanyola del Vallès (1931-1976)*. Tesi doctoral, director Francesc Bonamusa i Gaspà, UAB, 2005.

NEGREIRA VERJILLOS, José Luis, *Cerdanyola: el camí cap a la democràcia. Moviment obrer i lluita antifranquista (1966-1976)*. Ajuntament de Cerdanyola del Vallès, Servei de Publicacions de la UAB, 2004.

OLEA MORILLAS, Antonio, *La Cerdanyola Rural- Estudi Etnogràfic*, Ajuntament de Cerdanyola del Vallès, Servei de Publicacions de la UAB, 2005.

OLEA MORILLAS, Antonio, *L'Abans. Cerdanyola del Vallès*, Papiol, Editorial Efadós, 2003.

REVISTA DE CERDANYOLA, Parròquia de Cerdanyola, 1961-1977.

RODRIGUEZ RUIZ, J. *El Ripollet de Carles Ferré. De la reconstrucció democràtica a l'hegemonia socialista (1979-2001)*, Ripollet, EMA Publicacions, 2008.

SÁNCHEZ, Miquel, *La Cerdanyola Contemporània (1814-1975)*, Història de Cerdanyola Volum V, Cerdanyola, edició de l'autor, 1983.

SÁNCHEZ, Miquel. *El topònim de Cerdanyola, un estudi sobre el nom del poble*, Història de Cerdanyola Volum I, Cerdanyola, edició de l'autor, 1978.

SÁNCHEZ, Miquel. *La geografia de Cerdanyola*, Història de Cerdanyola, Volum VI, Sabadell, Serracanta coop., 1978.

SÁNCHEZ, Miquel. *Paral·lelismes, Harmonies i Desavinences Històriques entre Ripollet- Cerdanyola*, Document inèdit (no publicat).

TUDELA VÁZQUEZ, Enrique i treballadors de Condiesel, *Anem junts (1970-1990). El Consell de fàbrica de Condiesel una història de lluita obrera*, Barcelona, 2016.

VILA, Pau, *El Vallès, assaig geogràfic*, Comarca del Vallès, Volum I, Barcelona, Casa del Vallès, 1930.

Apèndix

Llista d'entrevistats

1. Alcázar, Alberto	PORE
2. Anglada, Joaquín	PC (m-l)
3. Angulo, José	PSUC
4. Barbosa, Luis	BR-PSUC
5. Belmonte, Andrés	PSUC
6. Bermúdez, Antonio	PSUC
7. Bernal, Saturnino	PSUC
8. Bigas, Sever	PSUC
9. Bigas, Victoria	PSUC
10. Bolinaga, Jesús	CNT
11. Cabezas, Ramón	PSUC
12. Cabrero, José	CCOO
13. Cañete, Juan de Dios	PC (m-l)
14. Costa, Ramon	JCC-PSUC
15. Dumenjó, Rosa M ^a	PSAN-PSC
16. Espín, José	PSUC
17. Fábregas, Dídac	Plataformes-OIC
18. Font, Josep	UGT-PSOE
19. Formàriz, Alfonso	Plataformes-OIC
20. Fuster, Pere	PSUC
21. Gabaldà, Jordi	GCR-PSUC
22. Guillén, Gerardo	PSUC
23. Guiu, Jordi	Plataformes-OIC
24. González, Adoni	PSUC*
25. Gordo, Xavier	PC (m-l)
26. Gordo, Joan Ramón	GCR
27. Jiménez, Santiago	BR-PSUC

28. Laguna, Ignacio	JCC-PSUC
29. Lafuente, Alfredo	Plataformes-OIC
30. Lázaro, Albert	ADC-PSC
31. Lobato, Andrés	PSUC
32. López, Antonio	PTE
33. Martínez, Carmen	BR-PSUC
34. Martínez, Isabel	JCC-PSUC
35. Martos, Ramon	BR-PSUC
36. Muñoz, Luis	Plataformes- PSUC**
37. Menor, Gaspar	PSUC**
38. Morral, Joan	PSUC
39. Medina, Eligio	Plataformes-OIC
40. Navarro, Juan	PSUC
41. Nava, Alberto	PORE
42. Nebrera, Carme	PSUC
43. Nieto, Teresa	PSUC
44. Olvera, José	PSUC
45. Pardo, Rafael	BR
46. Pena, Aurora	PSUC
47. Pere, Joan	BR
48. Pla, Ramon	BR-PSUC
49. Polonio, Manuel	PSUC
50. Prat, Imma	Plataformes-OIC
51. Puig, Angelina	PSUC
52. Ricart, Jesús	Plataformes- OIC
53. Rodríguez, Carmen	Plataformes- OIC
54. Ruiz, Gabriel	PSUC
55. Serra, Valentí	ERC
56. Sariol, Jaume	BR
57. Ubach, Arturo	PSUC
58. Umbert, Domènech	PC (m-l)
59. Zahino, Antonio	PSUC

* Entrevista disponible a l'arxiu de la CONC.

** Entrevistes disponibles a la tesi de: SELLÉS VIDAL, E., *Moviment obrer, canvi polític, social i cultural. Comissions Obreres a Catalunya 1964-1978*.

Fonts documentals

AHCONC	Arxiu Històric de la Comissió Obrera Nacional de Catalunya
ANC	Arxiu Nacional de Catalunya
AHMR	Arxiu Històric Municipal de Ripollet
AHMC	Arxiu Històric Municipal de Cerdanyola
AGCB	Arxiu del Govern Civil de Barcelona
AHS	Arxiu Històric de Sabadell
CEDOC	Centre Documental de la Comunicació. Fons A. Viladot (UAB)
CRAI	Centre de Recursos per a l'Aprenentatge i la Investigació (UB)
Idescat	Institut d'Estadística de Catalunya

Sigles

AC	Assemblea de Catalunya
ADC	Assemblea Democràtica de Cerdanyola
BR	Organización Comunista Bandera Roja
CCOO	Comissions Obreres
CNT	Confederació Nacional del Treball
CNS	Central Nacional Sindicalista
CONC	Comissió Obrera Nacional de Catalunya
FLP	Frente de Liberación Popular
FRAP	Frente Revolucionario Anti-Fascista y Patriota
FOC	Front Obrer de Catalunya
HOAC	Hermandad Obrera de Acción Católica
JOC	Juventut Obrera Catòlica
LCR	Liga Comunista Revolucionaria
MC	Moviment Comunista
OIC	Organización de Izquierda Comunista
OSO	Oposición Sindical Obrera
PC (m-l)	Partido Comunista marxista-leninista
PCE	Partido Comunista de España
PCI	Partido Comunista Internacional
PORE	Partido Obrero Revolucionario Español
PSUC	Partit Socialista Unificat de Catalunya
PSAN	Partit Socialista d'Alliberament Nacional
PSC	Partit dels Socialistes de Catalunya
PTE	Partido de los Trabajadores de España
UGT	Unió General de Treballadors
USO	Unión Sindical Obrera
UTT	Unión de Técnicos y Trabajadores

